

ВІСНИК

**студентського наукового товариства
Горлівського інституту іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»**

Дніпро 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ГОРЛІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
ДЕРЖАВНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Вісник

студентського наукового товариства

Горлівського інституту іноземних мов

Випуск 12

Дніпро 2024

Друкується за рішенням вченої ради Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол № 11 від 22.05.2024 р.)

Головний редактор – кандидат педагогічних наук, доцент Н.А. Несторук

Редакційна рада:

доктор філологічних наук, професор Т.М. Марченко

доктор історичних наук, професор В.М. Докашенко

доктор історичних наук, професор Г.П. Докашенко

доктор філологічних наук, професор С. А. Комаров

кандидат філологічних наук, доцент Т.М. Радіонова

кандидат філологічних наук, доцент О.Б. Тітова

кандидат історичних наук, доцент О. В. Муратова

завідувач відділу наукової роботи Л.В. Ткаченко

провідний фахівець відділу наукової роботи Т.Ф. Русакевич

Рецензенти:

доктор філологічних наук, професор В.А. Глущенко

доктор філологічних наук, професор Н.В. Дьячок

Вісник студентського наукового товариства Горлівського інституту іноземних мов: зб. наук. праць. Дніпро: Вид-во ГПМ ДВНЗ ДДПУ, 2024. Вип. 12. 293 с.

У збірнику публікуються матеріали XXI Міжрегіональної науково-практичної конференції молодих учених та аспірантів «Дослідження молодих науковців у галузі гуманітарних наук», яка відбулася на базі Горлівського інституту іноземних мов 16 травня 2024р.

Збірник адресовано широкій аудиторії, всім зацікавленим особам, молодим науковцям, аспірантам, здобувачам.

Відповідальність за достовірність та коректність поданого матеріалу несуть автори.

ЗМІСТ

Історіософські проблеми суспільства в контексті розвитку історичного процесу

Олександр Бабій

Поняття самосвідомості в психологічному та історичному аспектах.....11

Алла Бардіна

Історія дитинства та гендерна історія як методолічне підґрунтя для вивчення гендерних стереотипів дітей юнацького віку у соціоісторичному вимірі.....13

Євгеній Васильєв

Перспективи розвитку капеланської служби в Україні в умовах російської військової агресії.....17

Артем Гайдюк

Інтерактивні технології на уроках історії (до постановки питання).....21

Аліна Діденко

Роль медіа в формуванні громадської думки: маніпуляція чи інформаційна відкритість?.....24

Орина Івакіна

Трансформуючий вплив цифрових технологій і соціальних медіа на комунікативний простір сучасного суспільства.....26

Тетяна Калина

Специфіка українського досвіду волонтерського руху в 2014-2023 рр.....28

Михайло Кулішов

Передумови розвитку промисловості донецького басейну у другій половині XIX ст.....31

Марія Павлова

Роль медіа-платформ у конструюванні громадської думки та ідентичності.....34

Анна Панчук

Жінки письменниці та мисткині в Україні в роки Другої світової війни.....37

Альона Полянська

Стиль педагогічного спілкування як об'єкт дослідження.....39

Аліна Радченко

Політика великих держав з українського питання напередодні Першої світової війни.....41

Ганна Рвачова
Історичні та психологічні аспекти життєздійснення людини в статусі внутрішньо переміщеної особи.....44

Анастасія Рудман
Використання ігрових методів навчання на уроках історії як чинник оптимізації психічних станів школярів.....49

Арсеній Сітніков
Проблеми трансформації профспілкового руху в Україні (1990-2000 рр.).....51

Лариса Хрипченко
Жіночі стратегії виживання в умовах голоду.....55

Актуальні проблеми в галузі літературознавства.
Міждисциплінарні студії

Софія Бамбуля
Зображення людської психології у романі І. Мак'юена «On Chesil Beach».....59

Валерія Воротілова
«Різдвяна пісня у прозі» Ч. Діккенса крізь призму кіно.....62

Єлизавета Кравченко
Кіноадаптації роману Р. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»: наслідування і полеміка з першоджерелом.....64

Юлія Лінник
Роман Дж. Остін «Емма» та його кіноверсії.....67

Микола Роліч
Особливості інтерпретації роману О. Гакслі «Прекрасний новий світ» у кінофільмі 1998 року.....69

Євген Трачук
Роман М. Каннінгема «The Hours» в аспекті гендерної проблематики.....72

Інна Юрченко
Питання самоідентифікації в мультикультурному світі (на матеріалі англомовної прози межі ХХ-ХХІ століть).....75

Актуальні питання сучасних лінгвістичних досліджень.
Перекладацькі технології та проблеми міжкультурної комунікації

Поліна Абрамчук
Міждисциплінарний аналіз прислів'їв: лінгвокультурологія, структура та семантика.....78

Валерія Бєляєва Специфіка вербалізації емоції <i>FEAR</i> у творах жанру <i>HORROR</i>	81
Дмитро Бєкасов Визначення і вирішення проблем локалізації побутової електроніки для українського користувача.....	85
Христина Біла Особливості сприйняття роману Джеймса Джойса <i>ULYSSES</i> як завдання для перекладача.....	87
Христина Біла Стратегії фореізації та одомашнення в аудіовізуальному перекладі (на основі телесеріалу «Люпен»/ <i>LUPIN</i>).....	90
Софія Болтєнкова Запозичення як чинник динаміки лексичної норми.....	93
Поліна Великородна Семантико-граматичні функції інфінітива в англійській та українській мовах.....	96
Євген Вербицький Мовна гра як лінгвістичне явище.....	98
Марія Горбунова Особливості діалектів Шотландії та Уельсу.....	100
Катерина Данилова Лінгвостилістичні особливості есе.....	102
Катерина Демко Ідіоми та фразеологізми на позначення «весілля» в англійській та українській мовах: порівняльний аналіз.....	104
Данило Жизневський Концепт страх в англійській та українській культурах та мовах.....	106
Юлія Іванова Особливості перекладу англійського пасиву в офіційно-діловому стилі.....	108
Катерина Климентовська Структурні особливості концептів <i>ВІРИ</i> , <i>НАДІЇ</i> в англійській та українській мовах.....	111
Юлія Козакова Особливості Інтернет листування у французькій мові (<i>SMS</i> , <i>COURRIEL</i> , <i>BLOG</i> , <i>FORUM</i>).....	113

Дмитро Котельников Технічні аспекти й інновації в сучасному англо-українському кіноперекладі.....	116
Яна Кулікова Концепт СЛАВА в англомовній картині світу.....	119
Анастасія Лайкова Поняття інтертекстуальності та її роль в сучасній лінгвістиці.....	121
Світлана Лиманська Запозичення у французькій мові.....	123
Маргарита Лиховоля Структурно-семантичні моделі фразеологізмів із зоологічними компонентами в англійській мові.....	125
Іван Мащенко Роль екстралінгвістичного фактору в процесі перекладу.....	128
Анатолій Мозолевський До проблеми класифікації аббревіатур/скорочень в англійській мові.....	131
Поліна Моргун Різновиди синонімів та їхнє значення для перекладу.....	133
Христина Москаленко Особливості термінології та термінотворення в англомовних науково-технічних текстах комп'ютерної галузі.....	136
Анна Неровна Перекладацькі трансформації як складова частина адекватного перекладу.....	139
Юлія Онищенко Стилістичні прийоми та способи їх передачі в українському перекладі «Пригод Шерлока Голмса».....	142
Юлія Онищенко Відтворення французьких соціолектів в українському кіноперекладі (на матеріалі фільму Intouchables).....	145
Анна Панчук Риси художнього тексту в публіцистиці.....	147
Тетяна Петриченко Репрезентація концепту ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я в англійській мові.....	149

<i>Катерина Пожидаєва</i> Teaching English as an International Language: navigating multicultural communication.....	152
<i>Вікторія Сілкина</i> Семантичні особливості сучасних неологізмів в медійному дискурсі.....	155
<i>Єлизавета Скорова</i> Франгле – мова сучасного французького суспільства.....	157
<i>Данило Слюсарєв</i> Формування компетентності в письмовому перекладі.....	159
<i>Соколова А. Є.</i> Типи метафор у сучасному мовознавстві.....	162
<i>Олена Сухостат</i> Поняття перемикування мовних кодів і їх роль у комунікації.....	164
<i>Анастасія Теслюк</i> Формування концепту «ворог» в англomовному політичному дискурсі (на матеріалі текстів сучасної англomовної преси).....	167
<i>Наталія Тимченко</i> Відображення концептів ЛЮБОВ, КОХАННЯ в англійській та українській мовах.....	170
<i>Анастасія Тихоновська</i> Експресивна функція англomовної антропометафори в сучасному політичному дискурсі.....	172
<i>Іван Тюрдьо</i> Засоби створення каламбуру у сучасних ЗМІ.....	175
<i>Катерина Федчун</i> Ефективність використання бази даних Translation Memory.....	177
<i>Глеб Філіппов</i> Ономастичний аналіз персонажів анімаційних фільмів у контексті англо-українського перекладу.....	179
<i>Катерина Хацько</i> Концептуальні аспекти й методологія дослідження перекладу публічних лекцій.....	181
<i>Надія Черненко</i> Артикль як текстотвірний елемент.....	184

Іван Чехута Формування білінгвальної картини світу як результат лінгвістичної ситуації в Європі.....	187
Микита Шевченко Особливості перекладу прислів'їв та приказок.....	189
Ангеліна Шпакова Особливості швейцарського варіанту французької мови.....	192
Лідія Ярош Особливості перекладу компаративних фразелогічних одиниць у художніх текстах.....	194
<u>Психолого-педагогічна наука: сучасний погляд на підготовку здобувачів освітніх послуг</u>	
Марія Бочарнікова До питання про визначення поняття «діджиталізація», «цифрова грамотність», «цифрові компетентності»: сутність і стратегії.....	198
Вікторія Бутенко Особистісні чинники розвитку компютерної залежності у підлітків.....	200
Анастасія Василюк Інклюзія в системі освіти України: аспектний аналіз.....	202
Роман Герштун Навчання англійської мови в контексті позитивної психології.....	205
Дарія Жукова Проблема адиктивної поведінки в сучасному суспільстві.....	208
Катерина Журбилюк Психологічні чинники емоційного вигорання сучасної жінки в стресових умовах.....	210
Ольга Красільник Особливості впливу тривожності на навчальну діяльність учнів.....	212
Аліна Ласка Актуальні питання особливостей прояву емоційного інтелекту в підлітковому віці в умовах сьогодення.....	214
Світлана Лиманська Виявлення та діагностика обдарованої молоді.....	217

<i>Аліна Ломакіна</i> Особливості впливу казкотерапії на зниження тривожності у дітей молодшого шкільного віку.....	221
<i>Вікторія Махник</i> Психологічний аналіз емоційних станів молодших школярів з особливими освітніми потребами.....	223
<i>Ірина Могильовська</i> Задоволеність стосунками у подружніх парах зі стажем.....	225
<i>Аліна Моїсеєва</i> Методи виховання національної свідомості.....	227
<i>Артем Павлов</i> Профілактика девіантної поведінки старших школярів.....	229
<i>Любов Павлова</i> «Читання як життєва стратегія» на національному рівні та її виклики для ЗЗСО.....	231
<i>Тетяна Петриченко</i> Цифрові інструменти взаємодії на уроках літератури в ЗЗСО.....	234
<i>Олена Пилипчатіна</i> Вивчення світового досвіду білінгвальної освіти.....	237
<i>Олена Пилипчатіна</i> Розвиток критичного мислення засобами цифрових технологій на уроках зарубіжної літератури у старшій школі.....	240
<i>Юлія Понуровська</i> Використання інтерактивних методик у викладанні гуманітарних дисциплін.....	244
<i>Михайло Псарьов</i> Вивчення та порівняння психічних станів чоловіків різних вікових категорій.....	245
<i>Вероніка Серова</i> Шляхи професійного вдосконалення та самовдосконалення сучасного педагогічного менеджера.....	247
<i>Єлизавета Солоннікова</i> Розвиток когнітивних здібностей учнів як проблема сучасної психології та педагогіки.....	250

<i>Олена Сухостат</i>	
Порівняльний аналіз стану педагогіки та методики викладання гуманітарних дисциплін в країнах Європи, США та України в умовах сьогодення.....	252
<i>Олена Сухостат</i>	
Персональний сайт викладача літератури як його іміджева складова.....	256
<i>Євгенія Третьяк</i>	
Огляд конкретних методик та підходів, які використовуються в НУШ.....	260
<i>Сергій Федоров</i>	
Метод арт-терапії в роботі з дітьми.....	262
<i>Інна Філіппова</i>	
Інтерактивні прийоми навчання та шляхи їх реалізації засобами цифрових технологій на уроках зарубіжної літератури у старшій школі.....	264
<i>Інна Філіппова</i>	
Формування мотивації в учнів старшої школи до навчання англійської мови.....	268
<i>Наталія Череменко</i>	
Особливості розвитку пам'яті учнів старшої школи під час вивчення другої іноземної мови: психолінгвістичний аспект.....	270
<i>Юлія Щербина</i>	
Формування і розвиток аналітичного та критичного мислення як теоретико-методична проблема.....	272
ДОДАТКОВІ ТЕЗИ.....	276

Історіософські проблеми суспільства в контексті розвитку історичного процесу

Олександр Бабій
Науковий керівник – професор Докашенко Г. П.
м. Дніпро

ПОНЯТТЯ САМОСВІДОМОСТІ В ПСИХОЛОГІЧНОМУ ТА ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТАХ

Самосвідомість – це особлива форма свідомості людини. Більш розгорнуто цей термін можна розглядати як здатність індивіда усвідомлювати себе як окрему сутність, відмінну від навколишнього світу та інших людей. Вона може включати в себе розуміння власних думок, почуттів, бажань, мотивів, а також усвідомлення свого місця у світі. Наша мета полягає у визначенні можливостей історичного матеріалу в її формуванні.

Історіографія питання. Більшість вітчизняних та зарубіжних науковців визначають, що самосвідомість школярів насамперед залежить від тих умов, які створює викладач / учитель на уроці історії, і в першу чергу саме від нього буде залежати результат, тобто чи буде розвиток самосвідомості успішним чи навпаки.

З поняттям «самосвідомість» та «свідомість» тісно пов'язане поняття світогляду, тобто певних установок, переконань, традицій, суджень школяра, поєднання яких утворює цілісну систему поглядів дитини на світ. Зауважимо, що ці погляди можуть не завжди збігатися з точками зору оточуючих, і це цілком нормально.

Дослідники В. Г. Корж та Р. В. Васильченко акцентують свою увагу на тому, що «вже з самого початку у слові світогляд фіксуються смисли, що стають для нього визначальними константами. Воно починає позначати не просто погляди на світобудову, а й форму вираження ставлення людини до певної події загалом» [1, с. 4].

Психологічні аспекти розвитку самосвідомості школярів досліджували такі відомі вчені, як Н. Авдєєва, С. Мещерякова, Г. Урунтаєва, Л. Рубінштейн, З. Фрейд, К. Юнг, А. Маслоу та багато інших. Згідно з дослідженням О. Продан, «самосвідомість визначається І. Кантом як «синтетична єдність аперцепції». Уводячи до наукового обігу цей термін, учений розуміє це поняття як цілісність усвідомлюваних сприймань суб'єкта, проводячи співвідношення цих сприймань до факту «Я мислю». Цілісність самосвідомості є трансцендентальною, сприймання не тільки є певним досвідом людини, але й інколи може випереджати його» [2, с.41].

Дослідник А. Маслоу вбачав внутрішню невідповідність реального рівня самоактуалізації особистості її можливому рівню. У результаті цього людина буде намагатися відшукати нові способи поведінки, які дозволять досягти більшого рівня самореалізації [3, с.260].

Узагальнюючи роботи дослідників, наведемо кілька ключових аспектів поняття «самосвідомість», яке включає такі компоненти:

- 1) саморозуміння – це знання про власні сильні та слабкі сторони, сюди можна віднести цінності, переконання, інтереси та життєві цілі;
- 2) самосприйняття – це прийняття людиною себе такою, яка вона є, включаючи всі свої переваги та недоліки, або як «позитивні», так і «негативні» риси особистості;
- 3) самооцінка – це ставлення людини до себе, воно формується на підставі уявлень людини про себе та її досягнень у житті;
- 4) саморефлексія – це здатність до аналізу думок, почуттів та дій людини, також це пов'язано з розумінням того, як вони впливають на інших.

Особливі можливості у формуванні самосвідомості надає історичний матеріал та уроки історії. Дослідник І. Коляда говорить про те, що «історія – це предмет, який носить у собі морально-етичний характер, завдання історії як науки полягають у вихованні учнів методом співпереживання учасників історичного процесу, тим самим вмюючи зіставляти й аналізувати факти історії людства, що творять історичні особистості» [4, с.72].

Частковій або повній реалізації даного завдання може сприяти застосування під час уроків з історії України нових інформаційно-комунікативних технологій наприклад, презентацій, відеоматеріалів, кінофільмів, технологій штучного інтелекту. Усе це неодмінно буде сприяти підвищенню зацікавленості учнів, допоможе розвинути у дітей навички дискусійного спілкування й загалом підвищить ефективність занять і успішність здобувачів освіти.

Уроки історії можуть мати великий потенціал для подальшого розвитку самосвідомості здобувачів освіти, оскільки вони дозволяють проводити дослідження не лише минулих часів, а й також розуміти вплив минулого на сучасність та майбутнє.

Отже, самосвідомість – це особлива форма свідомості особистості, яку активно досліджували й досліджують педагоги, психологи, історики. Проблематика формування самосвідомості школярів на уроках історії є досить актуальною в наш час, особливо з розширенням можливостей для викладача впроваджувати новітні технології, тим самим підвищуючи інтерес здобувачів освіти до історичної науки, формування в них навичок критичності та дискусійних бесід, а також відкриття нових горизонтів для подальших досліджень цього питання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Береза Л. Є. Психологічні особливості свідомості та самосвідомості особистості. *Актуальні проблеми психології*. Том XI, Випуск 16. Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України. 8 с.
2. Коляда І. А. Вивчення історичних особистостей на уроках історії України у 8 класі: впровадження інноваційних технологій. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36202/Kolyada.pdf?sequence=1>
3. Корж Г.В., Васильченко Р.В. Світоглядна культура: традиції та сучасність: Монографія / Г.В. Корж, Р.В. Васильченко/ Мін-во освіти і науки України, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – Харків: ФОП Панов А.М., 2020. 212 с.
4. Продан О.О. Психологічні особливості самоусвідомлення особистості. Дис. ...канд. псих. наук. Київський національний університет імені Т. Шевченка. Київ. 2016. 247 с.
5. Слижук О. А. Формування національної самосвідомості учнів у процесі навчання літератури в 5-6 класах НУШ. *Національна ідентичність у мові та культурі: збірник наукових праць / за заг. ред. О.Г. Шостак*. Київ: Талком, 2023. С. 372–381.

Алла Бардіна
Науковий керівник – доцент Стуканова Ю. Р.
м. Дніпро

ІСТОРІЯ ДИТИНСТВА ТА ГЕНДЕРНА ІСТОРІЯ ЯК МЕТОДОЛІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ ДІТЕЙ ЮНАЦЬОГО ВІКУ В СОЦІОІСТОРИЧНОМУ ВИМІРІ

З початку ХХ століття в науці відбулися глобальні зміни в підходах до вивчення певних явищ, об'єктів і суб'єктів, подій, закономірностей з метою глибшого інформаційного збагачення знань. Пізніше, у кінці 80-х років ХХ століття, наукову революцію увели як постнеокласичний етап, який триває й зараз. Одними з її характерних ознак є міждисциплінарний, комплексний підхід до вивчення певних феноменів та спроби аргументованого пояснення аксіологічних засад, у центрі котрих є людина.

Історикиня І. Загарницька доводить, що комплексний підхід у галузі історії дитинства змінив ракурс осмислення й досліджень різноманітних закономірностей із пошуком зв'язку із становленням людини. Складністю такого аналізу фахівчиня виділила врахування всіх здобутків з усіх можливих наукових галузей. Але саме це дозволило повноцінно охопити та вивчити погляди на дослідження історії дитинства [3, с. 9].

Варто звернути увагу на те, як упродовж історичних періодів змінювалися філософські погляди на проблематику дитинства. У своїй розвідці І. Загарницька демонструє, що розкриттю дитинства як потенціалу кожної дитини, яка має власні неповторні риси, сприяли ідеї Відродження. На початку ХХ століття з'являється уявлення про тісний закономірний зв'язок дитини й батьків. Сьогодні дитина сприймається як потенційний мислитель, діяч, творець, а дитинство – проблемне неповторне явище, яке протікає індивідуально, маючи впливи минулого, а саме – у вихованні, моделі родини та гендерних уявлень у ній [3, с.10-11].

Психологиня О. Козлюк дійшла висновку, що феномен дитинства на сучасному філософському етапі сприймається та досліджується як початок людського існування; період, що випереджає дорослість; форма соціального буття, що визначає розвиток соціалізації; критерій оцінювання сучасної державної політики [6, с.28].

Надати визначення дитинству не так й просто через його багатогранність. Ю. Юрчук вважає, що це є соціальний конструкт, який відображає в житті дітей певні риси й характеристики суспільства або епохи [10]. Т. Орлова доводить, що дитинство – це соціокультурне явище, без котрого неможливо уявити історичний вимір [8]. Не можна не погодитися з вище згаданими історикинями, адже дослідження дитинства як першого фундаментального вікового періоду надає опис виховання в родині та впливу соціуму, які спрямовують формування особистості за соціальною потребою, яка може мати різноманітні поширені тенденції.

За допомогою феномену дитинства можна прослідковувати, як із плином часу змінювалася соціальна культура, а саме: ставлення до свого внутрішнього «Я», спрямованість, ціннісні орієнтації, роль та погляди жінки та чоловіка, гендерна стереотипність, уявлення, етика, багатоаспектні умови, де протікав процес, ідеології в суспільстві, сімейні відносини. Зазначимо, що історія дитинства стосується не тільки виключно дітей, але й дорослих, тому що цей соціоісторичний процес є частиною їхнього життя. Через різноманітність фахівців у сфері виховання, навчання, лікування, психології поняття «дитинство» набуває маніпулятивності із зазначенням правильної моделі сім'ї або методів виховання. Такі рекомендації суб'єктивної «правильності» можуть більшою мірою впливати на формування громадянської спільноти країни. У такому підході є позитивні та негативні наслідки, оскільки вони поширюють і спрямовують частково ідеологічний вплив на збереження та захист «традиційного» сімейного інституту, періоду дитинства та методів виховання, які можуть бути доволі жорстокі, агресивні, стереотипні, антифеміністичні.

О. Белова конкретизує дитинство описом про повну соціалізацію та психологічну зрілість як наслідок входження людини в суспільство [1, с. 227]. Авторка праці додала цікаву думку про те, що період дитинства для різних епох різняться та описала це через порівняння первісного суспільства з середньовіччям та сьогоденням.

Отже, спільною позицією є те, що дитинство в контексті історії та соціології як період є не суто біологічним, а здебільшого стосується певного етапу культурного розвитку суспільства, надаючи права та обмежуючи

обов'язками. Але зауважимо, що остаточно вікові межі дитинства не окреслені, ймовірно, через відмінність міждисциплінарних точок зору та проблемність визначення. Конвенція ООН про права дитини в 1989 році внесла уточнення у вікові межі дитинства, визначивши їх до набуття повноліття, а саме 18 років [7, с. 6]. Існують країни (Киргизстан, Непал, Туркменістан тощо), де повноліття визначається вже у 16 років. В Україні повноліття настає у 18 років, але з 16 молоді люди отримують паспорт. У таких випадках помічаємо тенденцію, де тривалість періоду дитинства визначає конституційний погляд держави.

Американський психолог Девід Макклєндал висунув цікаву думку, пов'язавши період дитинства з устроєм держави. У докапіталістичний період воно характеризується спрямованістю на суспільство, безініціативністю, швидким підкоренням владі. На противагу цьому поставлено капіталістичний період, де панує зосередженість на собі та всебічному розвитку, вибірковість [4, с. 53]. Але такий підхід доволі активно критикується антропологами, які зауважують на створенні певної стереотипності культур.

Історія дитинства та гендерна історія як два сучасні методологічні напрямки взаємопов'язані спільною проблематикою, яка базується на перетині соціології й історії задля пояснення взаємозв'язку дитинства та вияву гендерних стереотипів в українському суспільстві.

Гендерна історія була сформована у 80-роках ХХ століття, що свідчить про її новизну. Уперше теоретичну методологію молоді науки заклала американка Джоан Скотт [2]. Відмітимо, що дослідниця в галузі гендерології пов'язувала гендер не лише зі створенням стереотипів, ідентифікацій у виключно людському середовищі, але й з соціальним та культурно-історичним інститутами, які регулювали нерівності статей, розподіл матеріальних і духовних цінностей через національність, расу, стать, враховуючи історичний час створення типових закономірностей, коли вони були поширені. Джоан Скотт розробила 4 ознаки гендеру, які виклала у своїй статті «Гендер: корисна категорія історичного аналізу» [11].

Появу «жіночої проблематики» О. Кісь окреслила як значущий напрямок в історичній науці, який згодом відокремився та став набувати самостійності. Поштовхом до цього стало те, що навіть після урівноваження прав жінок й чоловіків дискримінація та гендерні стереотипи та уявлення зберігалися, набуваючи різноманітних форм прояву. Виправдовувалися такі думки природно-історичними процесами [5, с. 159].

Появу наук на перетині історії та соціології Наталя Пушкарьова пояснює розмиттям кордонів точних наук і створенням міждисциплінарних досліджень, які набирали оберти популярності як протистояння світовій політиці та створення ідей терпимості й сенсу їх існування [9, с. 28].

Розуміння методів взаємодії історії дитинства та гендерної історії надає можливості проаналізувати складові розвитку культури й суспільства, а саме статеvu ідентичність, гендерні уявлення й стереотипи, які впливають на особистість у період дитинства, яка згодом, ймовірно, буде відтворювати закладені гендерні ролі.

Проаналізувавши основи історії дитинства та гендерної історії, можемо визначити, що молоді науки знаходяться на міждисциплінарному перетині з

історією, психологією та соціологією. Їх методологічні підходи набирають широкого застосування завдяки аналізу певних соціальних об'єктів під іншим кутом зору, що розширює межі вивчення. Поєднання обох концепцій є перспективним у дослідженнях гендерних уявлень і стереотипів дітей юнацького віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова О. Історичний аналіз поняття дитинство. *Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання: Матеріали Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції* / В 2 т. Тернопіль: Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя (м. Тернопіль, 19-20 квітня 2011 р.), 2011. Т. 2. 360 с. С. 227. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/10364/2/Conf_2011v2_Bielova_O-Istorychnyi_analiz_poniattia_227.pdf (Дата звернення: 30.03.2024).
2. Гладченко С. Теоретико-методологічні основи гендерної історії. *Perspective directions of science and practice: the 6 th International scientific and practical conference. Athens, Greece 2020* Одеса. 2020. С. 188-189. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/27863> (Дата звернення: 30.03.2024).
3. Загарницька І.І. Дитинство як соціальний феномен: філософська концептуалізація: автореф. дисертації. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2013. 38 с.
4. Заграй Л. Д. Теорії гендеру: Гендерні дослідження у психології: навчальний посібник / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ: ФО-П Петраш К.Т., 2019. 264 с.
5. Кісь О.Р. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології. *Український історичний журнал*. 2012. № 2. С. 159- 172. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2012_2_159. (Дата звернення: 30.03.2024)
6. Козлюк О. А. Міждисциплінарний підхід до вивчення феномену дитинства. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. Київ, 2016. № 26. С. 26-31.
7. Конвенція ООН про права дитини. Київ. 2004. 45 с.
8. Орлова Т. Історія дитинства – новий напрямок соціальної історії України. *Гілея: науковий вісник* (Вип. 4). С. 138–144.
9. Успенская В.И. Пол и гендер в науках о человеке и обществе. Тверь: Феминист Пресс, 2005. 384 с.
10. Юрчук Ю. Дитинство як дзеркало цивілізацій. *Korydor: журнал про сучасну культуру*. 2020. 22 квітня. URL: <http://korydor.in.ua/ua/stories/dytynstvo-iak-dzerkalo-tsyvilizatsij.html> (Дата звернення: 30.03.2024).
11. Joan Wallach Scott. Gender: a useful category of historical analysis. *American Historical Review*. 91:5/. 1986/. Pp.1053–75.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КАПЕЛАНСЬКОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

У зв'язку з російською військовою агресією на території України, капеланська служба стає надзвичайно важливою для забезпечення психологічної та духовної підтримки військовослужбовців та їхніх родин. Розвиток капеланської служби є необхідним для зміцнення морально-етичних цінностей, підтримки бойового духу та збереження психічного здоров'я в умовах бойових дій.

Специфіку капеланської служби в Україні в контексті військових конфліктів досліджували Т. Ковтунович та Т. Привалко [8]; Ю. Бураков та О. Томчук [1]; С. Філіпчук [17]; Т. Калиниченко та Р. Коханчук [7]; В. Гоголь, І. Пилипів та Р. Делятинський [4; 13]; Л. Неліпенко [11; 12]; Д. Забзалюк [5; 6]; В. Хоміцький [18] та інші. Їхні дослідження спрямовані на аналіз історичного розвитку капеланської служби в українському війську, роль капеланів у підтримці духовної та психологічної стійкості воїнів під час бойових дій, а також на вивчення впливу капеланської діяльності на бойову ефективність та морально-етичний клімат в армії.

Мета роботи полягає в аналізі перспектив розвитку капеланської служби в Українській державі в умовах російської військової агресії.

В основі джерельної бази лежать групи офіційних документів та матеріали особистого походження. До офіційних документів належить законодавча база діяльності українських капеланів у сучасних умовах. Так, до засадничих документів, що регулюють діяльність капеланської служби в Україні, належить передусім Закон України "Про капеланську службу в Збройних Силах України" [14], який надає законодавчу базу для розвитку цієї галузі. До матеріалів особистого походження належать такі складові: власний практичний досвід військового капелана, що базується на регулярному спілкуванні з військовослужбовцями та їхніми родинами. Цей підхід дозволяє глибше розуміти потреби та виклики, з якими зіштовхуються військові під час військових конфліктів. Також були використані матеріали інтерв'ю з іншими практикуючими капеланами, які надають цінні інсайти та досвід щодо ролі капеланської служби в умовах воєнного конфлікту [2; 3; 10].

Методологічна основа роботи ґрунтується на гуманістичних концепціях, зокрема на роботах Карла Роджерса про теорію самоактуалізації та важливість підтримки особистісного розвитку та самовираження [15], ідеях Абрахама Маслоу [9] щодо ієрархії потреб та пошуку самореалізації, що сприяють розумінню важливості задоволення духовних потреб у контексті капеланської служби. Підходи, що ґрунтуються на цих теоріях, враховують важливість збереження гідності та пошуку сенсу в найважчі часи, що допомагає

забезпеченню психологічної та духовної підтримки військовослужбовців та їх родин.

Розвиток сучасної капеланської служби в Україні має спиратися на багату історичну традицію душпастирської опіки військових, яка сягає корінням історичних подій. Особливо цінним є досвід діяльності капеланів у період визвольних змагань 1917-1921 років, коли було закладено організаційні та правові основи функціонування інституту військового духовенства в українській армії [5, с. 47-82]. Вивчення архівних матеріалів, мемуарів та документів цього періоду дозволить виявити кращу практику роботи капеланів в умовах бойових дій та адаптувати їх до сучасних реалій. Важливим джерелом для розвитку капеланської служби є досвід капеланського служіння в лавах УПА під час Другої світової війни. У складних умовах підпільної боротьби священники надавали духовну підтримку воїнам, сприяли збереженню їхнього морального духу та національної ідентичності [5, с. 121-157]. Вивчення цього героїчного періоду історії українського капеланства дозволить віднайти унікальні методики та підходи роботи з військовими в екстремальних ситуаціях, корисні в нинішніх умовах російської агресії.

Власний практичний досвід капелана та аналіз наукових праць підтверджують, що виховання у військовослужбовців патріотизму, жертвності, вірності присязі та любові до рідної землі є ключовими компонентами національної духовної та моральної складової українського воїнства. Відродження національних традицій капеланства передбачає використання у роботі з військовими тих духовних практик, молитов, обрядів, які історично були притаманні українській релігійній культурі. При цьому важливо враховувати мовну та релігійну різноманітність серед військовослужбовців. Сучасні капелани активно прагнуть досягти цього шляхом індивідуального підходу до потреб кожного військовослужбовця незалежно від їхньої релігійної чи мовної приналежності [1, с. 31-32; 2; 10]. Досвід підтверджує, що це сприяє побудові відкритого та толерантного середовища, де кожен військовослужбовець може отримати необхідну духовну підтримку незалежно від своїх індивідуальних переконань.

Читання молитов та проведення обрядів українською мовою виявляє повагу до державної мови та національних традицій. Однак у лавах Збройних Сил служать представники різних регіонів та мовних спільнот, тому капеланам слід проявляти гнучкість, щоб кожен воїн міг отримати духовну підтримку рідною мовою. Можливе використання двомовних молитовників та індивідуальний підхід у душпастирському спілкуванні.

Важливою є повага до різних віросповідань військовослужбовців. Капелани мають уникати будь-яких проявів дискримінації та створювати атмосферу толерантності та взаємоповаги. Тільки на засадах толерантності та поваги до мовно-культурного розмаїття можливе дійсне відродження духовних традицій українського війська. Є дискусія про необхідність створення квотності військових капеланів в армії залежно від конфесійного складу Збройних Сил України (соціологічні опитування) [3].

Інтеграція міжнародного досвіду є необхідним етапом у розвитку капеланської служби. Вивчення успішного досвіду роботи капеланських служб

у країнах НАТО, таких, як США, Канада, Великобританія, де капеланство відіграє важливу роль у підтримці військових, дозволить адаптувати кращі практики до українських реалій та ментальності. Адаптація цих практик з урахуванням українських потреб підвищить ефективність роботи вітчизняної капеланської служби [19; 20; 21].

Навчання та підвищення кваліфікації капеланів вже організовані через проведення постійних тренінгів та навчальних програм [16]. Утім, необхідно посилити увагу до навчання практичним навичкам психологічної підтримки та першої невідкладної допомоги військовим в польових умовах та в умовах бойових дій. Слід поглиблювати співпрацю капеланів із науковими установами для розробки методик психологічної підтримки на основі досвіду.

Система онлайн-консультування та підтримки вже запроваджена, проте її необхідно розширити, особливо з урахуванням віддалених локацій та карантинних обмежень. Наразі вона доступна тільки по закритих каналах більшості військових частин та збройних формувань України. Також потрібно розробити спеціальні програми духовної та психологічної підтримки для сімей військовослужбовців, а також організувати групи взаємодопомоги для ветеранів.

Хоча співпраця з психологічними службами вже існує, її необхідно посилити шляхом проведення спільних заходів, тренінгів та конференцій [16]. Капелани можуть бути залучені до роботи центрів психологічної реабілітації ветеранів, а також до виїзних місій у зону бойових дій для надання невідкладної психологічної та духовної допомоги на місці.

Моніторинг діяльності капеланської служби вже здійснюється, але потрібно розробити більш ретельну систему оцінювання, яка б враховувала не лише кількісні, але й якісні показники ефективності роботи. Регулярні анонімні опитування серед військових допоможуть визначити їхні потреби та очікування від капеланської служби, що стане основою для подальшого розвитку служби.

Також необхідна розробка мобільних груп капеланів та компактних молитовників для надання духовної та психологічної підтримки в гарячих точках, використання мобільних додатків для забезпечення доступу до корисних матеріалів та зв'язку з капеланами.

Отже, всебічне вивчення та практичне впровадження історичного досвіду українського військового капеланства, його національних традицій та духовних цінностей має стати одним із пріоритетних напрямків розвитку капеланської служби в сучасних умовах. Перелічені перспективні напрямки розвитку капеланської служби в Україні дозволять комплексно та системно посилити роль капеланів у забезпеченні духовної та психологічної підтримки українських військовослужбовців в умовах довготривалої російської агресії. Це сприятиме підвищенню морального духу та стресостійкості військових, сприятиме вихованню в українській армії справжніх патріотів та захисників Вітчизни, що зрештою позитивно вплине на боєздатність та ефективність Збройних Сил України у протистоянні ворогу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бураков Ю.В, Томчук О.А. Відродження капеланства в сучасному українському війську. *Військово-науковий вісник*. Львів, 2021. Вип. 36. С. 31–35.
2. Бути поруч з бійцями – завдання кожного капелана – о. Петро Сачко [Інтерв'ю з о. Петром Сачко]. *20 хвилин*. 2023. 8 листопада. URL: https://te.20minut.ua/lyudi/buti-poruch-z-biytsyami--zavdannya-kozhnogo-kapelana--o-petro-sachko-11899112.html?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMТAAAR3POuVZfJZKJN1a9JSu0v4K2UumAftuPWOHW0VUw6nztQ-MIyxSTxqsimU_aem_AWWTBVUDsQsR6PIvhk3Xi8tyPvaSgVV2IZXmx9buh0pLL9FxU3E7SNtGDklos1HipEaiHgUxykb2EmzeuE3YIy4W
3. Владика Іоанн Черкаський, голова Синодального управління військового капеланства ПЦУ [Інтерв'ю з головою Синодального управління військового духовенства владиикою Іоаном]. *Укрінформ*. 2023. 12 вересня. URL: https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-society/3760208-vladika-ioann-cerkaskij-golova-sinodalnogo-upravlinna-vijskovogo-kapelanstva-pcu.html?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMТAAAR3-EeCsIx8awXLAm17i962akaobSvxbM79NsNeG8916HpjHUM42iHXyBIU_aem_AWWOngPDcvpYPv62w9-DmV4iLXKA78OcF1xfdTa66omHS7z_EwKmZGt2zqiAsrbbg4j46VDXpMTzfhCyyvzfUtAdk
4. Гоголь В., Делятинський Р. Історія становлення військового капеланства в Збройних Силах України (1991–2022 роки). *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. Студії*, 2022. Випуск 42, С. 26–38.
5. Забзалюк Д.Є. Душпастирська служба українських військових формацій першої половини ХХ ст.: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2012. 188 с.
6. Забзалюк Д.Є. Душпастирська служба українських військових формацій першої половини ХХ ст.: автореферат канд.. істор наук.20.02.22. Львів, 2007. 22 с.
7. Калениченко Т., Коханчук Р. Бути поруч. Основи військового капеланства для військових і волонтерів. 2-е видання, розширене і доповнене. Київ : Вид-во «Маханаим Принт», 2017. 64 с.
8. Ковтунович Т.О., Привалко Т.В. Капелани на службі Богу і Україні. Український інститут національної пам'яті. Київ, 2019. 424 с.
9. Маслоу, А. Мотивація та особистість. (Вид. 2-е). Київ: Видавництво "Дух і літера".1999. - 352 с.
10. Мені довелося хоронити одного за одним, – інтерв'ю з військовим капеланом Андрієм Зелінським. 2021. 11 жовтня. *RISU: Релігійно-інформаційна служба України*. URL: https://risu.ua/meni-dovelosya-horoniti-odnogo-za-odnim--intervyu-z-vijskovim-kapelanom-andriyem-zelinskim_n122445?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMТAAAR2wIRD7_nSvdofscGgIfLnuTySySKC_WgiRgNVAeJMfp37SLeK7XICbtnI_aem_AWXcY7YPR11VOPlgE3CrUO5mwAPO3azpp2aiX26mdS0i6BE-IUnQIuwvrMJZf0jiSqtXn6OXVt0JF03ipZk6i7rH

11. Непіпенко Л. П. Військове духовенство (капеланська служба) в контексті соціокультурних реалій сучасної України. *Scientific Journal Virtus*. 2016. № 10 (December). С. 29-35.
12. Непіпенко Л. П. Військові священники (капелани) в сучасній Україні. *Честь і закон*. 2015. Вип.2 (53). С.72–78.
13. Пилипів І., Делятинський Р. Інститут військових капеланів в Україні (XX–XXI ст.): етапи розвитку та роль у формуванні української нації. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. 2018. Вип. 134. № 7. С. 129–134.
14. Про Службу військового капеланства: Закон України в редакції від 01.01.2023, № 2845-IX. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text> (дата звернення: 05.01.2024).
15. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление личности. Москва, Издательство: «Прогресс», «Универс», 1994. 480 с.
16. У НА НГУ розпочинаються навчання з військовими капеланами НГУ [відео]. URL: <https://youtu.be/70824W6C0Qw>
17. Филипчук С.В. Досвід капеланства в зоні АТО. *Історичне релігієзнавство*, 2015. Вип. 12. С. 161–169.
18. Хоміцький В. Р. Інститут капеланства в Збройних Силах України в період 2014-2022 pp. Riga, Latvia: Baltija Publishing. С. 690–695.
19. Jones T. Supporting Troops and Families: Chaplain Insights from NATO Missions. *Military Chaplaincy*. 2019. P. 45–59.
20. McNamara P. Military Chaplains in Afghanistan and Iraq. *Journal of Pastoral Care & Counseling*. 2002. P. 273–280.
21. O'Brien D. The Role of Military Chaplains: Perspectives from the UK Armed Forces. *Journal of Military Ethics*. 2015. P. 183–198.

Артем Гайдюк

Наукові керівники – професор Докашенко Г. П., доцент Разумова О. Г.
м. Дніпро

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ **(до постановки питання)**

XXI століття... Триває активний процес формування інформаційного суспільства, у якому випускник школи повинен володіти високою інформаційною культурою поведінки, отже, сучасна школа повинна не тільки підготувати й випустити освічену людину, а й людину творчо розвинену, таку, що вміє адаптуватися до умов мінливого світу; випускника, який зможе легко організувати самостійну діяльність, ухвалювати рішення й нести відповідальність за свої вчинки.

Нові часи висувають нові вимоги. Змінюється суспільство, змінюється ставлення до предметів, що вивчаються. Історія в цьому плані найбільш схильна до змін. Незмірно розширюється предметно-інформаційне середовище.

Зміст підручників виходить за межі навчальних посібників: телебачення, радіо, комп'ютерні мережі останнім часом значно збільшили потік і різноманітність інформації. Проте всі ці джерела надають матеріал для сприйняття пасивно. У суспільстві, у пресі, на телебаченні, у підручниках з'явилися різні погляди на одні й ті самі події. У зв'язку з цим постає питання: чи здатен учень запам'ятати та засвоїти цей обсяг інформації? Сьогодні багато хто шукає шляхи, які сприяли б підвищенню ефективності навчання.

Сучасне викладання історії – це поєднання фактів мислення та самостійності – якостей, які є такими цінними в технологіях розвивального навчання. Метою публікації є визначення основних рис деяких інтерактивних технологій, їхніх можливостей у процесі засвоєння історичного матеріалу.

Основні методичні інновації пов'язані із застосуванням активних або, як їх ще називають, інтерактивних методів навчання, що дають змогу взаємодіяти або перебувати в режимі бесіди, діалогу з чимось (наприклад, комп'ютером) або ким-небудь (людиною).

Багато методичних інновацій пов'язані сьогодні із застосуванням інтерактивних методів навчання. Слово «інтерактив» утворено від слова «interact» (англ.), де «inter» – взаємний, «act» – діяти. «Інтерактивність» означає здатність взаємодіяти або перебувати в режимі діалогу. Отже, інтерактивне навчання – це насамперед діалогове навчання. Діалог можливий і за традиційних методів навчання, але лише на лініях «вчитель – учень» або «вчитель – група учнів (аудиторія)». За інтерактивного навчання діалог будується також на лініях «учень – учень» (робота в парах), «учень – група учнів» (робота в групах), «учень – аудиторія» або «група учнів – аудиторія» (презентація роботи в групах), «учень – комп'ютер» тощо [2].

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, коли навчальний процес протікає в такий спосіб, що практично всі, хто навчається, виявляються залученими в процес пізнання, вони мають можливість рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають. Спільна діяльність у процесі пізнання, засвоєння навчального матеріалу означає, що кожен робить свій індивідуальний внесок, відбувається обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Відбувається це в атмосфері доброзичливості та взаємної підтримки, що дає змогу учням не тільки здобувати нове знання, а й розвивати свої комунікативні вміння: вміння вислуховувати думку іншого, зважувати й оцінювати різні думки, брати участь у дискусії, виробляти спільне рішення. Значними є й виховні можливості інтерактивних форм роботи. Вони сприяють встановленню емоційних контактів між учнями, привчають працювати в команді, знімають нервові навантаження школярів, допомагаючи відчувати почуття захищеності, взаєморозуміння та власної успішності. Інтерактивне навчання потребує використання спеціальних форм організації пізнавальної діяльності та ставить цілком конкретні й прогнозовані цілі, наприклад, створення комфортних умов навчання та включеність учнів у навчальну взаємодію, що робить продуктивним сам процес навчання [1].

Для вирішення виховних і навчальних завдань викладачем історії можуть бути використані такі інтерактивні форми:

1. **Круглий стіл (дискусія, дебати).** Наприклад, дискусія на тему: «Іван Грозний: тиран чи видатний політичний діяч?», під час якої учні опановують найважливіші ораторські вміння та мистецтво доказової полеміки.

2. **Мозковий штурм (брейнсторм, мозкова атака).** Мета мозкового штурму – створити нові ідеї, отримати найкращу ідею або найкраще рішення, а також пошук якомога ширшого спектра напрямів розв’язання задачі. Основним завданням методу мозкового штурму є вироблення (генерування) якомога більшої кількості та максимально різноманітних за якістю ідей, придатних для розв’язання поставленої проблеми. Задля отримання великої кількості ідей за короткий проміжок часу, до вирішення залучається ціла група людей, яка, як єдиний мозок, штурмує поставлену проблему. Їх, як правило, збирають в одну кімнату на одну-дві години. Оптимальними вважаються групи в 7-11 осіб.

3. **Ділові та рольові ігри (судове засідання тощо).** Рольова гра – це маленька сценка, яку розігрують учні. Її мета – наочно уявити, побачити, оживити обставини або події, знайомі учням. Наприклад, під час вивчення тем Другої світової війни можна розіграти 3 зустрічі глав держав на конференціях у Тегерані, Ялті та Потсдамі. Як Сталін відмовився від шотландського плану перед Ялтинською конференцією – як свідчить легенда, бо не хотів їхати до «чоловіків у спідницях». Інспекторам зі США здалося, що обраний радянськими робітниками колір фарби, якою покрили стіни ванної біля апартаментів Франкліна Рузвельта, погано поєднується з краєвидом на Чорне море. Отже, щоб домогтися потрібного відтінку, ванну кімнату перефарбовували сім разів. І судячи з усього, все-таки зуміли догодити смакам найпопулярнішого лідера США XX століття. Збираючись додому, Рузвельт поділився зі Сталіним своїми планами після відставки викупити Лівадійський палац та оселитися в ньому на пенсії.

4. **Case-study (аналіз конкретних ситуацій, ситуаційний аналіз).** Ситуаційний аналіз (розбір конкретних ситуацій, case-study) дає можливість вивчити складні або емоційно значущі питання в безпечних обставинах, а не в реальному житті з його погрозами, ризиком, тривогою про неприємні наслідки в разі неправильного рішення.

5. **Інтерактивна екскурсія.** Віртуальні екскурсії – це новий ефективний презентаційний інструмент, за допомогою якого можлива наочна й захоплива демонстрація будь-якого реального місця широкому загалу – чи то країна, чи то місто, чи то національний парк, чи то музей, чи то курорт, чи то виробничий об’єкт тощо. Значні можливості для застосування цього методу надають матеріали сайту «Україна відома та невідома», розроблена викладачами інституту [3].

6. **Метод проєктів.** Метод проєктів – виконання індивідуального або групового творчого проєкту, за якоюсь темою. У цьому методі учні самостійно й охоче здобувають знання, яких бракує, з різних джерел; вчаться користуватися набутими знаннями для розв’язання пізнавальних і практичних завдань; набувають комунікативних умінь, працюючи в різних групах; розвивають дослідницькі уміння (уміння виявлення проблем, збирання інформації, спостереження, проведення експерименту, аналізу, побудови гіпотез, спілкування); розвивають системне мислення.

7. Сократичний діалог. Сократичний діалог – побудований на постановці особливим чином сформульованих, «наведених» запитань. Він має давні традиції у викладанні.

8. Ігрове моделювання. Один з інтерактивних прийомів – робота з інтелект-картою. Цей прийом дає змогу аналізувати інформацію та систематизувати її, дає змогу подати інформацію в схематичному вигляді. Це мініпроект, він може бути індивідуальний, парний, груповий. Аналогічним чином можна працювати на уроках із кластерами. Дуже добре застосовувати заздалегідь підготовлені картинки, сюжети та наклеювати їх на великі аркуші. Добре цей метод працює в учнів 5-7 класів. Тут і наочність, і творчість, усе це дає чудовий результат із засвоєння матеріалу.

Під час використання інтерактивних методів той, хто навчається, стає повноправним учасником процесу сприйняття, його досвід служить основним джерелом навчального пізнання. Викладач не дає готових знань, але спонукає учнів до самостійного пошуку. Саме такий підхід стає визначальним для Нової української школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крамаренко С. Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів. *Відкритий урок*. 2002. № 5-6. С. 7-11.
2. Мокрогуз О. П. Інноваційні технології на уроках історії. Харків : Основа, 2007. 192 с.
3. Україна відома та невідома. URL: <http://uvin.forlan.org.ua/> (дата звернення 19.04.2024).

Аліна Діденко
Науковий керівник – доцент Волвенко Н. М.
м. Дніпро

РОЛЬ МЕДІА У ФОРМУВАННІ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ: МАНІПУЛЯЦІЯ ЧИ ІНФОРМАЦІЙНА ВІДКРИТІСТЬ?

У сучасному світі медіа мають величезний вплив на формування наших уявлень про світ та наше ставлення до нього. Вони моделюють ситуації, пропонують зразки поведінки та нерідко визначають наші смаки й уподобання. Це викликає неабиякий інтерес до того, яким чином медіа впливають на громадську думку та як цей вплив може бути сприйнятий: чи це маніпуляція, чи вияв відкритості та інформаційної свободи?

Отримання та обробка інформації є необхідною складовою взаємодії людини з навколишнім світом. Проте цей процес не лише відображає особистість, але й формується згідно з психологічними особливостями індивіда. У сучасному суспільстві з великою кількістю інформації та складними життєвими ситуаціями існують стандарти сприйняття інформації через різні канали, такі, як візуальні, аудіальні, а також канали смаку та дотику. Крім того,

різні люди сприймають та оцінюють одні й ті ж факти по-різному через їхні внутрішні характеристики. Таке різноманіття сприйняття пояснюється індивідуальними особливостями кожної людини.

У сучасному світі засоби масової інформації (ЗМІ) грають важливу роль у формуванні громадської думки та сприйнятті соціальних явищ. Вони є посередниками між журналістами та аудиторією, забезпечуючи інформаційний потік, який визначає ставлення громадськості до реальності та впливає на її поведінку. Роль ЗМІ не обмежується лише інформаційною функцією; вони також пропагують ідеї, погляди, вчення, політичні програми, впливаючи тим самим на соціальне управління. Отже, вони є важливим чинником впливу на формування суспільних цінностей та переконань.

Одним із ключових аспектів впливу ЗМІ є їхня роль у формуванні громадської думки. Шляхом розповсюдження певних ідей та ставлень вони спонукають громадян до певних дій або реакцій на події в суспільстві. Взаємодія з ЗМІ стає основою для формування світогляду та ідеологічних установок людей.

Крім того, ЗМІ впливають на індивідуальні переконання та установки кожної особистості, формуючи їхнє сприйняття реальності та реакцію на неї. Інформаційний потік від ЗМІ визначає наше уявлення про події, що відбуваються у світі, і може змінювати наші погляди та переконання.

Відзначається також тенденція до "демасифікації" інформаційних процесів, коли індивіди мають можливість обирати ту інформацію, яку вони хочуть отримати, індивідуалізуючи свій прийом світу через ЗМІ. Такі тенденції, хоча й зустрічають технічні та політичні перешкоди, свідчать про зростаючу роль ЗМІ у формуванні суспільної свідомості та культури.

Отже, важливим кроком у напрямку розуміння та ефективного використання медіа є вдосконалення медіаграмотності серед громадян, що дозволить краще розуміти та критично оцінювати інформацію, яку вони споживають.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гонцяж Я., Гнидюк Н. Свобода інформації та виконавча гілка влади: Правові норми. Інституції. Процедури. - Київ: Міленіум, 2002.
2. Жугай В. Концепції функціонування якісної преси в Україні // Вісник Львів. ун-ту. Сер. жур – ка. 2001. С. 145 – 153.
3. Іщенко, Н. (2019), «Чим небезпечні нові медіа і що з цим робити», доступно за адресою: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/media/socmerezhi-i-my> (останній перегляд 9 листопада 2019)
4. Проблеми роздержавлення ЗМІ в Україні: матеріали до круглого столу. Київ, 9 грудня 1998р. К., 1998.
5. Фісенко, Т. В. (2010), «Соціальні інтернет-мережі як засіб задоволення інформаційних потреб», Наукові записки Інституту журналістики, Т. 41, доступно за адресою: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nzizh/2010_41/Fisenko.pdf (останній перегляд 5 листопада 2019).

ТРАНСФОРМУЮЧИЙ ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ І СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА НА КОМУНІКАТИВНИЙ ПРОСТІР СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасне суспільство глибоко трансформується під впливом цифрових технологій та соціальних мереж, що кардинально змінюють наше спілкування. Враховуючи розмаїття цих платформ, варто підкреслити їхню актуальність у наш час. Адже вони не лише розширюють можливості зв'язку, але й створюють нові виклики, які потребують нашого розуміння та вирішення.

Цифрові технології та соціальні мережі стирають географічні бар'єри, дозволяючи людям спілкуватися та обмінюватися інформацією в режимі реального часу. Такі платформи, як Facebook, Twitter, Instagram та LinkedIn, з'єднують мільярди людей по всій планеті, роблячи світ тіснішим.

Дослідницький центр Pew Research Center надає уявлення про поширеність та вплив соціальних медіа-платформ. Згідно з їхніми висновками: *"Станом на 2021 рік 69% дорослого населення США користуються платформами соціальних мереж, включаючи Facebook, що свідчить про всепроникну природу соціальних мереж у нашому повсякденному житті"* (Perrin, 2019). Ця статистика ілюструє широке розповсюдження соціальних медіа та їхню значну роль у формуванні комунікативного простору сучасного суспільства. Вона підкреслює той факт, що значна частина населення покладається на соціальні медіа-платформи як на засіб спілкування та обміну інформацією, що свідчить про їхню значущість у сучасному суспільстві.

Цифровий простір відкриває нові шляхи впливу та обміну інформацією, надаючи нові платформи для людей та організацій. Завдяки цифровим інструментам контент-творці, підприємці та лідери думок залучають глобальну аудиторію для своїх ідей та ініціатив. Це призвело до виникнення нових форм маркетингу та реклами, що ґрунтуються на цілеспрямованих та персоналізованих стратегіях спілкування. Один із поглядів на цю тему можна знайти в книзі *"Маркетингові комунікації: Наративний підхід до бренду"* Далена, Ланге та Сміта. Вони підкреслюють значення цифрових технологій у формуванні комунікативного простору: *"Цифрові технології революціонізували способи зв'язку брендів зі своїми споживачами, дозволивши створити більш прямі та персоналізовані канали комунікації"* (Dahlén et al., 2010).

Водночас соціальні мережі стали платформою для тих, хто раніше був маргіналізованим, дозволяючи меншинам та недостатньо представленим групам мати голос та вплив у суспільстві. Такі платформи, як Twitter та Instagram надають їм простір для обміну досвідом, захисту своїх прав та мобілізації змін у суспільстві.

Проте разом із перевагами цифрових технологій приходять і нові виклики. Швидке поширення цифрових технологій та соціальних мереж, на

жаль, спричинило й проблему дезінформації та фейкових новин. Дослідження показують, що неправдива інформація в соціальних мережах поширюється в шість разів швидше, ніж правдива, що може мати серйозні наслідки та вводити користувачів в оману: *«Поширення як правдивих, так і неправдивих новин в Інтернеті відбувається з вражаючою швидкістю, причому неправдива інформація поширюється швидше і ширше, ніж правдива»* (Vosoughi et al., 2018). Ця цитата підкреслює необхідність критичного мислення та перевірки фактів у цифрову епоху, оскільки неправдива інформація може швидко набути поширення і вплинути на суспільний дискурс.

Зростання цифрового спілкування несе в собі ризики для конфіденційності, адже технологічні компанії та соціальні мережі часто збирають, зберігають та обмінюються особистими даними користувачів. Це викликає занепокоєння щодо захисту даних та етики використання персональної інформації в цифровому середовищі, порушує приватність та безпеку даних.

Парадоксально, але посилення онлайн-спілкування може призводити до відчуття соціальної ізоляції та самотності. Надмірне використання цифрових платформ пов'язують зі зменшенням реального спілкування та загальним зниженням рівня добробуту. American Journal of Preventive Medicine досліджує потенційні наслідки використання соціальних мереж на соціальну ізоляцію серед молодих людей. Результати їхнього дослідження свідчать: *«Використання соціальних мереж пов'язане зі збільшенням сприйняття соціальної ізоляції серед молодих людей, що, в свою чергу, може мати негативні наслідки для психічного здоров'я та благополуччя»* (Primack et al., 2017).

Отже, вплив цифрових технологій та соціальних мереж на комунікативний простір сучасного суспільства складно переоцінити, адже вони впливають на всі сфери нашого життя, розширюючи можливості зв'язку та впливу. Проте, окрім переваг, вони також приносять нові виклики, які потребують нашої уваги та реагування. Розуміння та розв'язання цих проблем є ключовими для забезпечення стійкого та продуктивного розвитку сучасного суспільства в умовах цифрової ери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dahlén, M., Lange, F., & Smith, T. (2010). Marketing communications: A brand narrative approach. John Wiley & Sons.
2. Perrin, A. (2019). Share of U.S. adults using social media, including Facebook, is mostly unchanged since 2018. *Pew Research Center*. <https://www.pewresearch.org/internet/2021/04/07/social-media-use-in-2021/>
3. Primack, B. A., Shensa, A., Sidani, J. E., Whaite, E. O., et al. (2017). Social media use and perceived social isolation among young adults in the U.S. *American Journal of Preventive Medicine*, 53(1), 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2017.01.010>
4. Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359(6380), 1146-1151.

СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКОГО ДОСВІДУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ У 2014-2023 РОКАХ

Вивчення теми специфіки волонтерського руху у період з 2014 по 2023 рік є актуальним з кількох причин. Період 2014 року ознаменувався подіями Майдану та подальшими процесами в Україні, які вплинули на політичну, соціальну та громадянську сфери. Волонтери відігравали важливу роль у підтримці військових, медичних послугах, гуманітарній допомозі та реконструкції країни. Саме на початку цього періоду волонтерський рух в Україні переживав еволюцію, змінюючи свою структуру, методи роботи та спрямування діяльності. Дослідження цих змін може розкрити нові тенденції та стратегії волонтерства. Також варто відзначити, що волонтерський рух у період 2014-2023 років не обмежувався лише територією України. Велика кількість іноземних волонтерів, організацій та проєктів також була задіяна в допомозі Україні. Вивчення специфіки волонтерського руху може відобразити міжнародний досвід та взаємодію.

Варто зазначити, що вивчення специфіки волонтерського руху у період 2014-2023 років є важливим для розуміння його впливу на суспільство, виявлення тенденцій до подальшого розвитку громадянського суспільства.

Історіографія цієї теми включає наукові статті та монографії. Дану тему розвивали наступні науковці: О. Головка [1], П. Горінов та Р. Драпушко [2], І. Грабовська, С. Кагамлик та Д. Товмаш [6], Н. Грищенко [3], О. Панькова та О. Касперович [5] та інші.

Метою даного дослідження є виявлення специфіки українського досвіду волонтерського руху в 2014-2023 рр.

Сутність волонтерського руху можна окреслити наступними характеристиками: добровільна, соціально-орієнтована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами, відбувається шляхом надання волонтерської допомоги [2, с. 46-47]. Волонтерство відіграє важливу роль у функціонуванні громадянського суспільства. Робота волонтерів втілює найблагородніші устремління людства: миру, свободи, безпеки і справедливості для всіх.

Українці мають давні традиції взаємодопомоги. Спочатку діяльність волонтерського руху базувалась саме на соціальному характері, але невдовзі волонтерські організації почали вирішувати серйозні соціальні проблеми [3, с. 74]. Волонтерський рух в Україні набув вагомого значення після отримання країною незалежності. Він вніс певні зміни в державні структури, що відрізняє його від традиційного світового волонтерського руху.

Розквіт волонтерства в Україні припав на Революцію Гідності (2014 р.) та початок війни в Донбасі. Саме цей рух об'єднав суспільство в надзвичайно складний час, створив ефективну структуру громадської організації та

сформував групу людей, готових узяти на себе розв'язання найгостріших і найскладніших проблем держа [1, с. 137]. Українське волонтерство сьогодні визнається в багатьох країнах світу як унікальне явище.

У період російсько-української війни волонтерська активність набула великого значення через значну кількість жертв, потерпілих і біженців. Українці, що постраждали, потребували невідкладної допомоги, і волонтерська допомога стала одним із засобів виявлення підтримки та відданості Україні та її народу. У цей період волонтерська діяльність стала не лише виявом громадянської позиції, а й засобом здійснення особистісного внеску у відстоювання незалежної держави. Широкий спектр волонтерської діяльності сприяв національному опору російським окупантам: волонтери надавали допомогу українським військовим, забезпечуючи їх зброєю, спеціальним спорядженням, транспортом та засобами зв'язку [6, с. 46].

Щоб правильно зрозуміти специфіку українського волонтерського руху, потрібно розглянути зміни в ньому протягом періоду з 2014 по 2023 рік. Цей період можна розділити на дві хвилі. Перша хвиля – з 2014 по 2016 рік, характеризувалася стихійністю та спонтанністю українського волонтерства, яке зростало під час антитерористичної операції на Донбасі. Державні органи влади повільно реагували на ці виклики, тому волонтерські структури взяли на себе багато функцій держави, таких, як гуманітарне забезпечення та допомога постраждалим. У цей період також були проблеми з узгодженістю та координацією між волонтерськими та державними структурами. Друга хвиля – з 2022 року до наших днів, характеризується більшою координацією та співпрацею між волонтерськими та державними органами, а також збільшенням міжнародної допомоги та системною координацією волонтерської діяльності [5, с. 116].

У середині 2015 року, після підписання Мінських угод 2.0 і стабілізації лінії фронту за рахунок посилення ЗСУ, налагодження військово-цивільного управління та загального інституційного потенціалу державних інституцій, роль ВР у формуванні спротиву почала знижуватися; у 2014 році значну частину підтримки надавали бізнес, місцева влада та авторитетні представники громад. Як зазначали депутати Верховної Ради та інші, ветерани Майдану та добровольчі батальйони надавали цим представникам громад довгострокову взаємну підтримку у розв'язанні економічних конфліктів і проведенні виборів, організації громадського тиску на судові інституції та правоохоронні органи.

Таким чином, тісні зв'язки між уповноваженими представниками громад і добровольцями-ветеранами стали важливим фактором формування внутрішньої політики як на місцевому, так і на національному рівні, являючи собою певний виклик і загрозу для внутрішньої політики. Тому у 2015 році було реалізовано ініціативи, спрямовані, зокрема, на регулювання волонтерства. Було внесено суттєві зміни до Закону України «Про волонтерство» видано наказ Міністерства соціальної політики № 516 від 18 травня 2015 року та затверджено Положення про Координаційну раду з питань роботи з надання волонтерської та благодійної допомоги при Міністерстві соціальної політики України, видано постанову Кабінету Міністрів № 556 від 5 серпня 2015 року «Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямками

волонтерства» і затверджено Національну стратегію благодійності на 2016 рік. Усі ці заходи були спрямовані на регулювання та інтеграцію волонтерського руху в адміністративну систему [3, с. 74].

У другій фазі війни, починаючи з травня 2022 року, роль волонтерів дещо змінилася, оскільки бойові дії почали локалізуватися на лінії фронту від Харківщини і Донеччини до Херсонщини, а значна кількість вимушених переселенців почала тікати за кордон або повертатися в міста, куди вони могли повернутися. Сьогодні волонтерські організації доповнюють відсутній інституційний потенціал держави та нарощують свій досвід у сфері матеріально-технічної підтримки бійців на передовій, медичної допомоги пораненим та інвалідам, а також матеріальної та психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб за лінією фронту.

Тож натепер волонтерські організації відіграють роль маркетингових компаній, які вивчають потреби на регіональному рівні, формують мозаїку фінансування з різних джерел, шукають, замовляють і закуповують конкретне обладнання, продукти тощо як в Україні, так і за кордоном, а також виступають у ролі логістичних компаній, що імпортують, очищують і доставляють товари споживачеві [4, с. 92].

Отже, у дуже непростий час волонтерство об'єднало суспільство й дало змогу створити ефективні структури людей та організацій, готових розв'язувати найглобальніші та найнагальніші проблеми в Україні. Активна громадська позиція, гідність, самопожертва та самовіддача – ось що характеризує українське волонтерство. Волонтерський рух в Україні характеризується великою кількістю заходів, які відхиляються від світових стандартів. Така діяльність створює не лише систему підтримки окремих організацій та нужденних, а й систему розроблення та впровадження рішень, спрямованих на ефективне функціонування відповідних державних органів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головка О.В. Специфіка волонтерського руху в Україні. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*: тези доп. XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 1 груд. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека»; Консультат. Місія Європейського Союзу. Вінниця: ХНУВС, 2023. 174 с. С. 136-137.
2. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія. Київ: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.
3. Грищенко Н.І. Волонтерський рух в сучасній Україні як стратегія розвитку молодіжного лідерства. Харків. 2018. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. Політологія. Соціологія. Право. 2018. № 2. С. 73–78.
4. Міхеєва О. Актуальність волонтерської діяльності у період війни. *Повоєнна Україна і Світ: філософський, правовий та гуманітарний дискурси*. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/38260/Mikheieva.pdf?sequence=1>. С. 91–92.

5. Панькова О. В., Касперович О. Ю. Українське волонтерство в умовах збройної російської агресії: зміцнення потужностей через залучення ресурсів цифровізації, платформізації, ІКТ та мережових технологій. *Економічний вісник Донбасу*. № 2(68). Київ, 2022. С. 113–123.
6. Товмаш Д., Грабовська І., Кагамлик С. Волонтерство жіноцтва як ефективна складова боротьби з російським агресором (соціо-філософський та філософсько-світоглядний аналіз). *Українознавчий альманах*. Вип. 32. К.: Міленіум, 2023. 76 с. С. 43–50.

Михайло Кулішов
Науковий керівник – ст. викладач Богуненко В. О.
м. Київ

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ ДОНЕЦЬКОГО БАСЕЙНУ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

У сучасній українській історичній науці, особливо після повномасштабного вторгнення російських військ в Україну в лютому 2022 року, все більше зростає інтерес до регіональних досліджень, зокрема – до вивчення промислово-економічних аспектів історії окремих регіонів. Одним із таких регіонів у сучасній Україні є Донбас («Донецький басейн», «Донецький вугільний басейн») – особлива геолого-географічна зона на півдні Східноєвропейської рівнини, яка включає узвишся Донецького кряжу й території, що безпосередньо його оточують. Донбас – один із старопромислових регіонів Європи, на паливній базі котрого у ХІХ – ХХ ст. виріс величезний індустріальний район. Крім вугілля, Донбас багатий іншими видами корисних копалин: значні родовища доломітів, вапняку, крейди, мергеля, вогнетривких і пластичних глин, гіпсу, каолінів, будівельних і кварцових пісків, граніту, кварциту, ртуті тощо. Актуальність нових досліджень промислово-економічної історії регіону пов'язана з необхідністю визначення, на сучасному етапі, перспектив відбудови, доцільності розвитку тих чи інших галузей промисловості Донбасу. Це передбачає ретельне вивчення передумов бурхливого розвитку промисловості Донецького басейну у ХІХ – ХХ ст., його економіко-політичного контексту, відповідності геолого-географічних умов, ресурсної бази завданням індустріалізаційних процесів у визначений період.

Серед причин промислового розвитку регіону можна виділити загальноімперські економічні тенденції, пов'язані з необхідністю модернізації країни, які втілювалися в реформах 1860-70-х років. У свою чергу, передумовами розвитку промисловості Донецького басейну в цей час стали насамперед відомості щодо його надр. Так, перші документальні згадки про знахідки кам'яного вугілля та його промислового видобутку відносяться до кінця ХVІІ ст. У 1721 році капітан Бахмутського батальйону, капітан фортеці Бахмут Семен Чирков і управляючий Бахмутськими соляними промислами Микита Вепрейський організували розвідувальну партію і виявили в 25 верстах від

Бахмута, в балці Скелюватій (сучасне місто Торецьк Донецької області) [2], поклади вугілля, придатні для промислової розробки, ставши таким чином першовідкривачами Донецького кам'яновугільного басейну. Від кінця XVIII сторіччя почалися систематичні геологічні дослідження Донецького кряжа, а з середини XIX-го – його масштабне промислове освоєння.

У 1791 році керівник Чорноморської гірничої експедиції М. Аврамов досліджує низку родовищ кам'яного вугілля і залізних руд у середній течії Сіверського Дінця. У грудні 1792 року експедиція відкрила родовище кам'яного вугілля в Лисичій балці, що послугувало для створення промислової бази для будівництва Луганського ливарного заводу [4].

З початку XIX століття пошуки корисних копалин проводилися фахівцями Луганського ливарного заводу, зокрема маркшейдером Козіним [6, с. 174]. У 1818 році в регіон відряджалася експедиція Євграфа Ковалевського; у 1827 році «Гірський журнал» опублікував його статтю «Опыт геогностических исследований в Донецком горном кряже». Цю працю поставив Є. Ковалевського до першого ряду дослідників краю. У роботі було позначено межі кряжу, характеристика його геологічної будови. Саме Є. Ковалевський вперше назвав кряж «Донецьким» [1, с. 28-29].

Також великий інтерес по вивчення надр Донецького басейну проявляли іноземні фахівці, завдяки яким у другій половині XIX століття виникла велика зацікавленість іноземних інвестицій. З 1837 по 1839 рік у Донецькому басейні працювала наукова експедиція під керівництвом професора Королівської гірничої школи Парижа Фредерика Ле-Пле. Окрім Ле-Пле в експедиції брало участь 20 іноземних фахівців — топографи, хіміки, палеонтологи, медики, художники та штейгери. Четвертий том книги Ле-Пле російською мовою вийшов тільки в 1854 році [8]. Поява терміна «Донецький басейн» відноситься до відомої експедиції французького геолога Фредеріка Ле Пле в 1837-39 роках. Навіть до 1860-х років деякі геологи не визнавали існування єдиного вугільного басейну і називали це родовищами Донецького кам'яновугільного кряжа.

Упродовж 1841-1842 років надра Донецького басейну вивчала експедиція англійського геолога Родерика Мерчісона. Експедиція ставила завдання протягом 1841-1842 років вивчити значні території Донецького кряжу, Уралу й Сибіру. Праця Мерчісона та його колег мала велике значення, вона давала більш точне й чітке уявлення про найбагатший у Європі вугільний басейн.

Геолого-дослідницькі роботи гірничих фахівців Луганського заводу продовжувалися в другій половині XIX століття. У 1863 році уряд доручив академікові Г.П. Гельмерсену провести детальні геологічні дослідження в Донецькому басейні, а також у частині Херсонської губернії й по лівому берегу Дніпра. Також проведення детальної інструментальної геологічної зйомки було проведено не тільки в Катеринославській губернії, але й у східній частині вугільного басейну – на території Облaсті Війська Донського. Карта дозволила систематизувати геологічну інформацію, визначити межі та розміри вугільного басейну, виходи гірських порід. Це було дуже важливим для розвитку гірничої промисловості та раціонального використання ресурсів.

Важливими були дослідження Леоніда Лутугіна, що став із 1898 року офіційним керівником робіт у Донецькому басейні. За завданням з'їзду

гірничопромисловців, Л. Лутугін разом із донецькими геологами склав зведену карту Донецького басейну масштабу 1:126 000. Ця карта в рукописному вигляді була показана в 1911 році на Міжнародній виставці в Турині, де за її складання було присуджено велику золоту медаль. Наприкінці 1911 року ця карта демонструвалася на II Всеросійському з'їзді діячів із прикладної геології та розвідувальної справи. На основі детального картування Л. Лутугіним та П. Степановим були підраховані також запаси вугілля Донецького басейну до XII Міжнародного Геологічного конгресу, що відбувся в Канаді (1913 р.) [4].

Також велику роль у розвитку промисловості Донецького басейну відіграла транспортна інфраструктура. Основним видом транспорту в Донецькому басейні в першій половині XIX століття був гужовий. Лише в Приазов'ї та на окремих ділянках Сіверського Дінця використовувався водний транспорт. Чумаки відігравали важливу роль у транспортуванні різних товарів по ґрунтових дорогах. Здебільшого вони перевозили хліб зі степових районів до морських портів, зокрема до Маріуполя та інших азовських міст, де брали рибу та інші товари, які потім доставляли до різних місць. Проте з відкриттям шахт стало переважати перевезення кам'яного вугілля. Це стало новим етапом у їхній діяльності, але гужовий транспорт та чумацтво не могли вирішити проблеми перевезення вугілля.

Залізничні проєкти, започатковані в XIX столітті в Донецькому басейні, виявилися важливими для розвитку регіону та всієї тогочасної Російської імперії. Ці проєкти сприяли розвитку вугільної галузі, уможлилювали подальший розвиток промисловості. Так, Курсько-Харково-Азовська залізниця відіграла важливу роль у створенні нових підприємств та робочих селищ. У свою чергу, Катерининська залізниця забезпечила важливий транспортний шлях від Кривого Рогу до Донецького басейну, що також стимулювало розвиток вуглевидобування та інших промислових галузей. Криворізька залізна руда була важливим ресурсом для металургійних заводів Донбасу, тоді як донецьке вугілля ставало життєво необхідним компонентом для будь-якого виробництва.

Отже, головними передумовами бурхливого розвитку промисловості в Донбасі стали: виявлення кількості місцевих родовищ, підрахунок кількості запасів корисних копалин, та початок будівництва залізниць. Це створило позитивні умови для розвитку вугільної, металургійної та інших промислових галузей у регіоні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалевский Е. П. Опыт геогностических исследований в Донецком горном кряже. *Горный журнал*. 1827. Кн. 2. С. 27–56.
2. Ломако М. М., Кулішов М. В. Із історії першого видобутку кам'яного вугілля у Донецькому басейні. *Матеріали 18-ї Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні питання історії науки і техніки»* (м. Краматорськ, 26-28 вересня 2019 р.). Краматорськ, 2019. С. 189–193.
3. Лутугин Л. И. Избранные труды по геологии Донецкого бассейна. Киев: Акад. наук. Укр. ССР, 1956. 216 с.

4. Каленюк С. П. Дослідник гірничого Донбасу Микола Аврамов. *Слобожанщина. Погляд у минуле – 2021*: збірник науково-документальних праць. Житомир, 2021. С. 102–114.
5. Темник Ю. А. Столетнее горное гнездо. Луганский завод (1795-1887 гг.). Том I. Выдающиеся деятели науки и техники XVIII - XIX веков. Карл Гаскойн. Михаил Соймонов. Евграф Ковалевский. Густав Гесс де Кальве. Аполлон Мевуис. Илиодор Фелькнер. Иван Тиме. Луганск: Шико, 2004. 530 с.
6. Фредерик Ле-Пле. Исследование каменноугольного Донецкого бассейна, произведенное в 1837-39 годах, по распоряжению А.Н. Демидова, главным горным инженером и профессором в Горной парижской школе Ле-Пле, при пособии гг. Маленво, Лалано и Эйро: с атласом из 9 табл. и геол. карт / перевод с французского проф. Г.Е. Щуровского. Москва, 1854. 751 с.

Марія Павлова
Науковий керівник – доцент Волвенко Н. М.
м. Дніпро

РОЛЬ МЕДІАПЛАТФОРМ У КОНСТРУЮВАННІ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ

У сучасному світі роль медіа-платформ у конструюванні громадської думки та ідентичності стає неабияким фактором, що впливає на суспільні процеси та формування світогляду і поведінки людей.

Сьогодні люди майже не формують свої думки, смаки та уявлення про навколишній світ з особистого досвіду, у цьому допомагають медіаплатформи, що моделюють ситуації та надають певні стандарти поведінки. Завдання медіаплатформ у формуванні громадської думки та ідентичності набуває все більшої актуальності у світі, що переживає швидко цифрову трансформацію. Сучасні медіа-платформи, такі як соціальні мережі, онлайн-видання та стрімінгові сервіси, стали основними джерелами інформації для мільйонів людей по всьому світу. У зв'язку з цим, вони набувають значущого впливу на формування громадської свідомості та ідентичності.

У світі, що швидко розвивається технологічно та зазнає впливу процесів глобалізації, соціальні медіа стають потужним інструментом впливу на суспільство. У контексті домінування традиційних ЗМІ, пропаганди та маніпуляцій з боку телебачення, люди все частіше шукають інформацію на інших комунікативних платформах. Мережева комунікація перебрала на себе роль інформаційного каналу та майданчика для діалогу, де кожен учасник суспільства має можливість отримати інформацію та висловити свою позицію. Це спричинило значний розвиток громадянської журналістики та активізацію громадських діалогів у мережі.

Як зазначає В. Гвоздєв: «...Вже сьогодні широкомасштабний інформаційний обмін за допомогою громадських медіа, соціальних мереж,

блогів становить серйозну конкуренцію традиційним ЗМІ. Такі форми спілкування набувають дедалі більшої популярності в інформаційно-комунікативному просторі. Громадянська журналістика є могутнім засобом самопросування соціуму на шляху до громадянського суспільства, формою публічної участі громадян у суспільно-політичному житті» [1, с. 469].

Соціальні медіа – це група інтернет-додатків, які побудовані на ідеологічних та технологічних засадах web 2.0 та дають змогу користувачам створювати контент та обмінюватись ним [4]. Соціальні медіа включають у себе такі різноманітні форми комунікації, як особисті блоги, мікроблоги, соціальні мережі, відеохостинги, фотосервіси, інтернет-форуми та інше. Основною їхньою характеристикою є доступність автора для широкої аудиторії. Тематика мережевої комунікації зазвичай визначається специфікою кожного конкретного соціального медіа та його контентними можливостями, наприклад, аудіовізуальними YouTube-каналу чи короткими повідомленнями у Twitter.

Незалежно від змісту повідомлення, його технічних характеристик та цільової аудиторії, вплив соціальних медіа на людину є значним. Ці платформи створюють живий організм спільноти, що впливає на формування оціночних механізмів дійсності та слугує барометром суспільних настроїв. З'явлення особистих інтернет-блогів, спільнот у соціальних мережах і залучення громадськості до них дають можливість проводити моніторинг тем і проблем, які стають об'єктом загального інтересу.

Сучасні соціальні мережі все частіше стають майданчиком для груп або окремих осіб, які діляться зі своїми читачами освітньою або науково-популярною інформацією. Наприклад, групи в соцмережі Facebook «Духовно-психологічна порада», «Слова великих людей», «Компас Наука», «Українська поезія» тощо. Є суто інформаційні групи, як-от: «Новини Львова», «Чим живе Львів», «Новини Україна» та ін. Також є низка нішевих груп: «Рукоділля», «Косметологія», «Українська вишивка». Серед таких є багато практичних: «ПРИХИСТОК», «Дитячі речі», «Купівля-продаж вся Україна». Т. Фісенко, вивчаючи інтернет-спільноти як елемент мережевої комунікації, стверджує: «Якщо інформаційний запит й інформаційна потреба виявляються актуальними та популярними, на цьому ґрунті відразу створюється нова соціальна спільнота» [3, с.193].

Кожен користувач соціальних мереж є членом кількох груп із різним рівнем активності. Окрім того, вони можуть бути учасниками локальних груп, таких, як випускники шкіл, члени кафедр університетів, батьківські комітети, різні асоціації та громадські організації, політичні партії, мистецькі гуртки тощо. Це віртуальне середовище надає можливість користувачам спілкуватися в різних спільнотах та обмінюватися потрібною інформацією. Дослідниця Л. Городенко зазначає: «...Комунікація має за мету цілі, яких індивіди намагаються досягти в процесі спілкування, зокрема це розв'язання повсякденних завдань, навчання, збирання та опрацювання інформації про навколишнє середовище, зберігання інформації. Спілкування визначає ставлення не тільки до інших людей, а й до структур, об'єднаних у мережу (як виробничу, так і комунікативну)» [2, с.70].

Основними психологічними чинниками, які визначають формування громадської думки через соціальні медіа, є потреба у спілкуванні та приналежності до групи, самоідентифікація та підтримка власних переконань, а також можливість самовираження та позитивний емоційний вплив.

Користувачі соціальних медіа, прагнучи бути почутими та прийнятими, шукають спілкування та знаходять підтримку у своїй групі. Вони виражають свої ідеї та переконання, отримуючи підтримку від однодумців. Крім того, соціальні медіа дають можливість для самовираження, сплеску емоцій та позитивних вражень, що зміцнює їх соціальну ідентичність та сприяє позитивному емоційному стану.

Такий віртуальний простір сприяє не лише спілкуванню, а й саморозвитку, навчанню та обміну інформацією. Користувачі мотивуються отримати нові знання, тримати планку та підтримувати високий рівень інформаційної компетентності через активну участь у групах та обмін знаннями з аудиторією.

У соціальних медіа громадська думка формується на основі довіри спільноти, принципів доброчесності і відповідальності. Інформація розповсюджується через реальні та віртуальні зв'язки між користувачами, що сприяє підвищенню рівня довіри до неї. Спілкування через соціальні мережі дозволяє людям краще сприймати інформацію, оскільки вона доходить до них через дійсних або віртуальних друзів та знайомих.

Соціальні мережі активно використовуються для обговорення важливих громадських та політичних питань, організації протестів та відстоювання прав скривджених. Швидкий обмін інформацією дозволяє ефективно реагувати на ситуації, що виникають, і залучати увагу владних структур.

Отже, соціальні медіа відіграють ключову роль у відстоюванні інтересів громадян, підтримці громадської активності та контролі за діями влади. Навіть якщо користувачі є лише споживачами інформації, їхня присутність у соціальних мережах впливає на їхню свідомість через наслідування та сприйняття інформації від інших учасників групи. У контексті сучасної динаміки суспільства важливо підтримувати збалансований підхід до розвитку та регулювання медіаплатформ, який би сприяв створенню відкритого, різноманітного та демократичного медіапростору. Тільки так ми зможемо максимально використати їх потенціал для підтримки громадянського суспільства, розвитку критичного мислення та збереження культурної різноманітності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Social Media and its Origins, available at: <https://www.defence.gov.au/social-media>
2. Гвоздєв, В.М. (2013), «Блогінг як вияв і знаряддя громадянської журналістики», Вісник Львівського ун-ту. Серія журн., вип. 38.
3. Городенко, Л. М. (2014), «Комунікативні парадигми розвитку мережевих соціальних спільнот», Інформаційне суспільство, вип. 19.

4. Фісенко, Т. В. (2010), «Соціальні інтернет-мережі як засіб задоволення інформаційних потреб», Наукові записки Інституту журналістики, Т. 41.

Анна Панчук
Науковий керівник – доцент Стуканова Ю. Р.
м. Дніпро

ЖІНКИ ПИСЬМЕННИЦІ ТА МИСТКИНІ В УКРАЇНІ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Незважаючи на недостатню емансипацію, певна кількість жінок були задіяні у творчій діяльності. Війна дозволила жінкам проявити себе, відстояти своє місце в суспільстві й піти проти стереотипів. Варто виділити їх вагомий внесок у розвиток поглядів суспільства. Розглядаючи мистецтво в цілому, варто проаналізувати головні напрями: літературу, образотворче та театральне мистецтво. Показовими є творчі надбання Олени Теліги, Олени Кульчицької та Катерини Бранка-Кривуцької.

Насамперед Олена Теліга запам'яталась своєю активною громадською діяльністю, за що в часи радянського союзу її ім'я було віднесено до «ворогів народу» [2, с. 3]. Розширення знань про Батьківщину та національна самоідентифікація поетки пройшли під час навчання в Українському педагогічному інституті імені М. Драгоманова в Празі. Неабиякий вплив на поетесу зробила Друга світова війна, адже вона перестала писати: «Як у такий час писати вірші!» [4, с. 8]. За непокору та волелюбність вона була розстріляна в Бабиному Яру.

На думку Сергія Кушніренка та Тетяни Голембовської, незважаючи на тяжку долю, творчий доробок поетеси сповнений відчуттями молодості та радості. Важливе місце займають українські мотиви. Саме за ці визначні особливості її поезії відомі не тільки на Батьківщині, а твори перекладені англійською, грузинською, польською, французькою та іншими мовами.

Аналізуючи внесок авторки, варто розглянути приклади з її лірики. Найвідомішою збіркою творів Олени Теліги є «Душа на сторожі», видана посмертно.

Визначною є поезія під назвою «Сучасникам» – це своєрідний заповіт авторки. «Не треба слів! Хай буде тільки діло!», «Сховай свій біль. Зломи раптовий порив» [Цит за: 5, с. 28]. Ці цитати ілюструють головну думку твору: варто проявляти сміливість, жертвність та любов до Батьківщини. Ліричний герой твору – це сама Олена Теліга, її серце загартоване «у холодній зливі» та «у хуртовині сніжній». Вона врівноважена, смілива, сильна, для неї головне – це дії.

Війна не змогла вплинути й на образотворче мистецтво, породивши основну тему для робіт – боротьбу народу із загарбником. Олена Кульчицька, як авторка понад 6 000 художніх творів, не вдавалась до теми війни, описуючи

звичайне життя та природу. Основні жанри її робіт: графіка, малярство та килимарство.

Становлення видатної художниці відбувалось у Віденській промислово-художній школі. Усе життя вона захоплювалась природою своєї Батьківщини, її народом та була патріотично налаштована. Головна гордість її творчості – це виставка АНУМ, зокрема в Чикаго 1939 р; персональні виставки у Львові (1943 року) і Києві (1945 року) [3, с. 9]. У 1940 році вона працювала на посаді наукового співробітника Музею Наукового товариства ім. Т. Шевченка, а в післявоєнний час – у Львівському поліграфічному інституті ім. Івана Федорова викладала книжкову графіку та малюнок.

У період Другої світової війни, під час німецької окупації, О. Кульчицька звернулася до теми козаччини й 1941 р. працювала над дереворитом «Хмельницький під Львовом». Під час війни вона часто зображувала визначні пам'ятки архітектури, наприклад, Собор Святого Юра, церкву та дзвіницю преображення Господнього, церкву Покрови Пресвятої Богородиці, церкву Святого Миколая (Львівська область), Гошівський монастир (Івано-Франківської обл.) [3, с. 12]. Також Олена Кульчицька акцентувала свою увагу на історичних композиціях і зверталася до питання боротьби та визволення українського народу. Для відображення наслідків фашистської агресії мисткиня звернулася до народною творчості та створила дві ліногравюри: «Зруйноване гніздо» та «Ой, біда чайці небозі».

Попри важку ситуацію в соціальному та культурному житті, розвиток театрального мистецтва не зупинявся. Доволі відомою як в ті часи, так і тепер була акторка та режисерка Катерина Бранка-Кривуцька. Зі шкільних років вона виступала в п'єсах. Вирішивши остаточно присвятити своє життя сцені, закінчила Музично-театральний інститут ім. М. Лисенка в Києві [1, с. 8].

Професійна діяльність Катерини Бранки-Кривуцької проходила в трупі харківського театру «Березіль». Творчий доробок акторки складали як комедійні, так і драматичні образи. Вона грала роль Наташі в п'єсі Тобілевича «Суєта», Марусі в «Ой не ходи Грицю» та ін. Друга світова війна змусила актрису покинути Харків та влаштуватись спочатку в Театр малих форм «Веселий Львів», у 1946 році в Мюнхені брати участь у святкуваннях на честь Івана Франка, а в 1949 році переїхати в Америку та працювати декламатором й учителем живого слова в Школі Українознавства та декламувати вірші українських поетів на місцевих поетичних вечорах [1, с. 9].

Отже, незважаючи на важкі часи Другої світової війни, культурна й духовна сфери розвивались й відігравали свою роль у тогочасному суспільстві. Жінки продовжували виборювати своє місце в соціумі. Хоча жіночі імена в літературі і мистецтві не були настільки чисельними, проте поетеси і мисткині були успішними. У літературі особливе місце посідає Олена Теліга, що писала вірші, у яких зображувала свої переживання та схвильованість за долю України. В образотворчому мистецтві – це Олена Кульчицька, що працювала в графіці, малярстві та килимарстві та зобразила визначні пам'ятки архітектури Львівщини, чим підкреслювала свою любов до Батьківщини й звертала увагу на боротьбу українського народу. У театрі на той час була відомою Катерина Бранка-Кривуцька, чиєю акторською грою захоплювався весь світ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Климишин О. Катерина Бранка-Кривуцька – митець живого слова. *Наше життя*. Нью-Йорк, 1976. Вип. 11. С. 8-9.
2. Миронець Н. Олена Теліга. Київ: 2008. 64 с. (Серія «Великі українці»).
4. Олена Кульчицька (1887—1967). Графіка. Живопис. Ужиткове мистецтво: альбом-каталог. Київ : Апріорі, 2013. 392 с.
5. Падох І. Остання постанова Олени Теліги : думки й спомини в 30-ліття смерті. *Наше життя*. 1972. № 3. С. 7–8.
6. Теліга О. Душа на сторожі : Вибір з поезій. Мюнхен: Культура, 1946. 31 с.

Альона Полянська

Наукові керівники – доцент Концур В. В., доцент Резнікова О. А.
м. Дніпро

СТИЛЬ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Спілкування – це процес взаємодії між людьми, під час якого вони впливають один на одного та задовольняють потреби співрозмовника. Це сприяє організації різноманітних активностей, обміну інформацією, розвитку взаєморозуміння та формулюванню спільних планів. Також у процесі спілкування формуються й розвиваються міжособистісні відносини.

Педагогічне спілкування – це система методів і технік взаємодії між вчителями та учнями, спрямована на досягнення цілей навчання і виховання. Воно є важливою складовою педагогічної діяльності, яка працює разом з іншими аспектами, такими, як організація, інформування, пізнання та ціннісно-орієнтована діяльність [1]. Метою цієї розвідки є визначення стилів педагогічного спілкування для подальшої характеристики їх значення у формуванні учнівської мотивації.

Залежно від свого ставлення до справи вчителі обирають найбільш релевантний спосіб організації діяльності учнів. Вони можуть захопити учнів власним прикладом, а можуть дати їм умілу пораду чи розпорядження. Стиль викладання, як і ставлення, є компонентом загального стилю спілкування вчителя [5].

У педагогічній літературі та практиці категорія «стиль педагогічного спілкування» часто використовується для характеристики вчителя як професіонала, який значною мірою характеризується своїми стосунками з учнями. Як зауважував В. Сухомлинський, помилки в поведінці вчителя призводять до «відхилень» у поведінці учнів. «Хтось стає дратівливим, хтось буйним, нерозділеним у своїй агресії та безжалісності, хтось ображеним, хтось неуважним, хтось байдужим».

Сьогодні існує багато різних стилів педагогічного спілкування (від відносин «підлеглий – начальник» до відсутності співпраці та директивного впливу), які визначають складність і різноманітність стосунків між учителем і

учнем, але розглянемо найпоширеніші з них. У педагогічній літературі застосовують декілька варіантів класифікацій стилів спілкування. Будемо послуговуватися класифікацією стилю спілкування в залежності від ставлення до дітей. Відповідно до неї стиль може бути авторитарним, демократичним або ліберальним.

Авторитарний стиль спілкування схильний до використання залякуючого тону та різких висловлювань. Авторитарні вчителі ставлять широкі цілі для роботи, надають покрокові методи виконання роботи, вирішують, хто з ким буде працювати, і після демонстрації технік вважають свою роботу виконаною, а потім можуть оцінити успіхи кожного учня. Будь-яка спонтанність учня розглядається як прояв небажаного свавілля. Окрім того, авторитарні викладачі, як правило, оцінюють успіхи студентів суб'єктивно і коментують не роботу, а особистість виконавця.

Авторитарний стиль характеризується жорсткими формами контролю. Взаємодія учасників освітнього процесу відбувається через накази та інструкції. Управління здійснюється за допомогою наказів та інструкцій. З точки зору гуманізації та демократизації освіти в Європі та світі це абсолютно неприйнятно. З точки зору гуманізації та демократизації освіти в Європі та світі це є порушенням прав особистості і є абсолютно неприйнятним [4].

Демократичний стиль спілкування: тут насамперед цінуються факти, а не особистості. Головна особливість цього стилю спілкування – активна участь класу в обговоренні всього процесу та структури майбутньої роботи; учитель лише намагається заохочувати самостійність учнів і займати позицію «першого серед рівних».

Демократичний стиль спілкування ґрунтується на повазі, довірі, самоорганізації та орієнтації на індивідуальне та колективне самоврядування. Він націлений на звернення до свідомості учнів з метою їх активізації та спонукання до участі в спільній діяльності. Основними методами взаємодії є заохочення, порада, інформування, координація, які сприяють розвитку впевненості та ініціативи учнів [3].

Якщо говорити про ліберальний стиль спілкування, то він заснований на безпринципній байдужості педагога до будь-яких позитивних або негативних дій учнів і характеризується мовчазною згодою з будь-якими діями учнів. Педагог прагне не втручатися в життєдіяльність групи, не виявляє позитивного ставлення та ініціативи в навчанні групи, пасивно спостерігає за тим, що відбувається, і знімає із себе відповідальність за ситуацію. Прихильники цього стилю виправдовують свою поведінку, стверджуючи, що захищають ідею індивідуальної свободи. Насправді ж цей стиль (який можна спостерігати в сім'ї, школі, на виробництві та в інших групах) надає особистість самій собі і волі ситуації, що може бути вигідно або шкідливо для особистості.

За ліберального стилю спілкування позиція вчителя характеризується невтручанням і низькими вимогами до учнів. Хоча стиль роботи вчителя може

здатися демократичним, пасивність, апатія, нечіткі програми та відсутність відповідальності роблять процес спілкування некерованим [2].

Насамкінець слід зазначити, що педагогічне спілкування - це сукупність засобів і методів, що забезпечують реалізацію цілей і завдань виховання і навчання та визначають характер взаємодії викладача і студента, а тому проблема вибору стилю спілкування з учнями є дуже важливою і безпосередньо впливає на організацію освітнього процесу загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ніколаєнко, С.О. Сутнісні характеристики педагогічного спілкування / С.О. Ніколаєнко, С.І. Ніколаєнко // *Педагогіка і психологія: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції: (23 серпня 2013 р., м. Харків). Харків: Східноукраїнська організація "Центр педагогічних досліджень", 2013. С. 96–100.*
2. Ортинський В. Л. *Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.].* К.: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
3. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. К.: Вища шк., 1997. 349 с.
4. Прокопець Л., Мирончук Н.М. Культура спілкування викладача вищого навчального закладу // *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном: збірник наукових праць / за заг. ред. д.п.н., проф. С. С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н. М. Мирончук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 74–77.*
5. Стили педагогічного спілкування URL: <https://osvita.ua/school/method/teacher/3510/> (дата звернення 14.04.2024).

Аліна Радченко
Науковий керівник – доцент Стуканова Ю. Р.
м. Дніпро

ПОЛІТИКА ВЕЛИКИХ ДЕРЖАВ З УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ НАПЕРЕДОДНІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Перша світова війна призвела до ґрунтовних зміни геополітичного устрою багатьох країн світу. Активізувалися рухи народів за створення самостійних держав, зокрема України. Тому актуальним є проаналізувати геополітичні плани великих держав, наслідки, які могли мати їхні плани для України. Мета роботи полягає у вивченні планів та стратегій Німеччини та Австро-Угорщини, Російської імперії стосовно України під час Першої світової війни, а також в аналізі їхнього впливу на геополітичну карту Європи та подальший хід подій.

Тема, яка досліджується, викликала значний інтерес серед науковців у різні періоди часу. Питання українського питання у політиці воюючих блоків

перед початком Першої світової війни знайшло відображення у працях Г.І. Ветрова, А. Ф. Лозинського, В.В. Трофимовича та ін. [1; 2; 4].

Упродовж кількох століть українське питання періодично виступало на європейській політичній арені, порушуючи різноманітні аспекти економічного, національно-політичного та територіально-адміністративного характеру. Вигідне географічне розташування українських земель та їхні переваги у зв'язку з транспортними маршрутами ставали в супротив відсутності чітких кордонів, що постійно робило територію України предметом експансії з боку різних сусідніх країн.

Через це не дивно, що на початку ХХ століття українські землі знову стали ареною для зіткнення інтересів трьох провідних європейських держав: Німеччини, яка прагнула здійснити «східний похід»; Австро-Угорщини та Росії, котрі вбачали в Україні ключову базу для забезпечення продовольчою продукцією та одним із найбагатших регіонів Європи з природними ресурсами і сировиною, відому як «житниця Європи».

Кожна з імперій прагнула використати Україну як ресурс для своїх економічних, військових та політичних цілей. Російська імперія бажала зберегти свою домінуючу позицію в регіоні та захистити свої південні кордони, тоді як Австро-Угорська та Німецька імперії прагнули розширити свої впливові сфери в Східній Європі. Ідея завоювання українських земель заради її економічних багатств у Німеччині виношувалася задовго до Першої світової війни: у 1850-ті рр. під час Кримської війни, потім на поч. 1870-х рр. після франко-пруської війни, у часи канцлерства Отто фон Бісмарка. Наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст. ця ідея оформилася остаточно [1, с. 41]. Це положення зробило Україну об'єктом складних геополітичних інтриг та змагань, що відіграли важливу роль у формуванні подальшої історії регіону.

Російська імперія, пропагуючи ідею «об'єднання всіх руських земель», спрямовувала свої зусилля на загарбання Галичини, Буковини та Закарпаття, під гаслом припинення «мазепинства» і сепаратизму. За поширенням сепаратизму стояли балтійський німець Пауль Рорбах та Альберт Баллін, які вже до початку війни досліджували настрої в Росії. Для досягнення цілей німці використовували й радикальних соціалістів, зокрема Дієго фон Берена. Міністр іноземних справ Німеччини Готліб фон Ягов у своїх інструкціях від 11 серпня 1914 року і роздумах від 30 жовтня 1915 року висловлював думку про необхідність видворення московської імперії за річку Буг як імперативну потребу в ході зіткнення німецького і слов'янського світів [2, с. 158].

Російська імперія стала використовувати національний фактор, підтримуючи ідею української самостійності та автономії в межах імперії. Це було спрямовано на зменшення сепаратистських настроїв та створення сприятливого соціального клімату. Вона прагнула взяти контроль над стратегічно важливими територіями, зокрема над Києвом, Львовом та іншими важливими центрами.

Початкові кроки до реалізації військово-політичних стратегій Німеччини і Австро-Угорщини відбулися ще в жовтні 1879 року з укладенням австро-німецького союзницького договору, який передбачав спільні дії у разі нападу Росії. Меморандум барона Л. Андріана для австро-угорського уряду

підкреслював, що «український народ обіймає перше місце за значенням для зовнішньої політики монархії» [2, с. 156].

Приєднуючись до них у травні 1882 року, Італія завершила формування військово-політичного блоку Троїстий союз, спрямованого проти Росії, Франції та Англії. Пізніше цей союз був тричі оновлений, але його основні засади залишалися незмінними. Троїстий союз першим розпочав практичну підготовку до майбутньої війни загальноєвропейського масштабу, яка мала вестись під гаслом визволення «малих народів», до яких належали й українці.

Австро-Угорщина виявляла бажання приєднати Волинь і Поділля до Габсбурзької імперії. У листі консула Урбаса до прем'єр-міністра імперії Гойоса зазначалося, що «Україна політично має бути щонайтісніше зв'язана з Австрією, аби уникнути небезпеки впасти жертвою русифікації в майбутньому» [3, с. 127].

Лозинський А. погоджується з думкою авторів «Політична історія України ХХ ст»: якщо порівняти основні думки австрійських дипломатів, то в їх різних за змістом пропозиціях було одне спільне – те, що вони були проти українського державотворення. Так, усупереч певним обіцянкам українцям, загалом у своїх політичних прогнозах вони не розглядали можливості утворення самостійної України [2, с. 160; 3, с.343].

Німеччина, прагнучи створити потужну імперію, також мала інтерес до найродючіших земель Європи [1, с. 41]. Німецький історик та публіцист П. Рорбах підкреслював недовіру до довготривалих мирних відносин із Росією та переконував, що контроль над Києвом дозволить здійснити політичний вплив на Росію та забезпечити безпеку Німеччини на Сході.

Німецька імперія виявляла інтерес до України не лише через сільське господарство, а й через видобуток вугілля, залізної та марганцевої руди, металургію, машинобудування та інші галузі. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття українські промислові центри, зокрема Донецький вугільно-металургійний комплекс та Криворізький металургійний комбінат, мали загальноімперське значення, що забезпечувало би Німеччині важливі ресурси для її економічного розвитку.

Отже, українське питання відіграло ключову роль у геополітичних планах Німеччини, Австро-Угорщини та Росії напередодні Першої світової війни. Аналіз різних підходів Німеччини, Австро-Угорщини та Росії до України під час війни показує їхні різні цілі та інтереси в регіоні та підкреслює складність взаємин між великими державами. Політика країн Четверного союзу відкривала для України можливість здобути в майбутньому самостійну державу, однак поразка цих країн перекреслила цю можливість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ветров Г.І. Україна в експансіоністських планах Німеччини під час Першої світової війни. *Перша світова війна і слов'янські народи*: матеріали Міжнар. наук. конф., 14 - 15 травня 1998 р. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, С. 41–48.
2. Лозинський А. Україна в геополітичних планах Німеччини та Австро-Угорщини напередодні Першої світової війни. *Україна-Європа-Світ*. Міжн.

- зб. наук. праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2016. Вип. 18. С. 155–163.
3. Політична історія України ХХ ст.: У 6 т. / Редкол.: І.Ф. Курас (голова) Ю.А. Левенець (кер.), Л.П. Нагорна, М.М. Кармазіна. Т. 1: На зламі століть (кінець ХІХ ст. – 1917 р.). К. : Генеза. 2002. 424 с.
 4. Трофимович В. В. Українсько-польська проблематика в політиці Австро-Угорщини на початку Першої світової війни. *Перша світова війна і слов'янські народи: Матеріали міжн. наук. конф. (14-15 травня 1998 р.)*. Київ, 1998. С. 24–31.

Ганна Рвачова
Наукові керівники – професор Докашенко Г. П., доцент Разумова О. Г.
м. Дніпро

ІСТОРИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЖИТТЄЗДІЙСНЕННЯ ЛЮДИНИ В СТАТУСІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНОЇ ОСОБИ

Сучасний світ стикається з багатьма внутрішніми та зовнішніми проблемами, як-от: конфлікти, політичні переслідування, природні катастрофи або війни; не винятком стала й Україна. Повномасштабне російське вторгнення, яке почалося 24 лютого 2022 року, назавжди запам'ятається не одному поколінню українців. Саме в цей день багато сімей залишилися без житла, фізичної та психологічної допомоги, їжі та води, а хтось втратив найважливіший чинник свого життя – родину. Саме в цю мить багато людей опинилися в статусі внутрішньо переміщеної особи.

Метою нашої роботи є визначення історичного та психологічного фону життєздійснення людини в статусі внутрішньо переміщеної особи.

Останнім часом люди все частіше переміщаються й міграційні процеси набувають все більшого поширення. Природні катастрофи, війни, збройні конфлікти, революції – усі ці процеси так чи інакше змушують людей переїжджати, як в середині своєї держави, так і за кордон. Питання міграції дослідники почали вивчати ще в ХІХ ст. Наведемо кілька прикладів.

Одним із перших був англійський учений ХІХ століття Ернест Джордж Равенштейн (1834 – 1913), який у своїй праці «Закони міграції», що була написана в Лондоні у 1876 році, вперше вводить наукове визначення поняття і сутності процесу «міграції населення». Він описує міграцію як безперервний процес, спричинений взаємодією чотирьох різних факторів, а саме: умови в місці походження мігранта, фактори, що впливають на переміщення, умови в місці призначення та особисті характеристики мігранта [9, с. 36].

Термін «міграція» в перекладі з латинської «migration» означає переселення або переміщення. Чеський соціологічний словник, який був виданий у 1992 році, пояснює поняття міграція як «географічний рух індивіда або груп індивідів, тобто мобільність людей у вужчому або ширшому географічному просторі» [11, s. 224].

Економічна енциклопедія, яка містить в собі схоже висвітлення терміна та описує «міграцію населення як переміщення людей, етносів, їхніх частин або окремих представників, пов'язане зі зміною постійного місця проживання або з поверненням до нього» [7].

У 2007 році Міжнародна організація з міграції видала книгу під назвою «Migration for development: Within and Beyond Frontiers», у якій визначається, що міграція – це процес внутрішнього переміщення або переміщення населення з однієї країни до іншої. Цей процес включає в себе будь-які види пересування населення незалежно від його причин, складу та тривалості. Міграція містить у собі процес пересування внутрішньо переміщених осіб, біженців, виселених людей, а також економічних та політичних мігрантів.

Серед вітчизняних науковців, які досліджували питання «міграції», можна назвати І. Г. Козинець, С.О. Западнюк, Д. Ф. Розовика, С.О. Мосьондза, Р.І. Наджафгулієва, Л.В. Шестак, Д.Ф. Розовика, Т.Н. Юдіна та ін.

Термін «міграція» невід'ємно пов'язаний із поняттям «внутрішньо переміщеної особи». Переїхавши в інше місто своєї держави людина автоматично отримує статус внутрішньо переміщеної особи.

Правова література містить різні теорії щодо трактування поняття «внутрішньо переміщеної особи». Наприклад, М. Ніколайчук у своїй книзі «Складові елементи механізму регулювання міграційних процесів сільського населення» пояснює, що «внутрішньо переміщені особи – це специфічна цільова група реалізації міграційної політики, якій притаманні різноманітні ознаки, детерміновані особливими потребам, особистісними характеристиками та впливами зовнішнього середовища» [12, с. 109]. Г. Гудвін-Гілл тлумачить поняття «внутрішньо переміщеної особи» по-своєму. Він зазначає, що це люди, котрі були вимушені раптово тікати зі своїх будівель у результаті стихійних лих, внутрішньої ворожнечі, збройних конфліктів або систематичних порушень прав людини і перебувають на території власної країни [6, с. 314-315]. Р.І. Наджафгулієв у своїй дисертації «Адміністративно-правовий статус біженців і вимушених переселенців в Азербайджанській Республіці» вказує, що «внутрішньо переміщена особа» – це особа, яка має статус громадянина своєї держави, але в результаті військової агресії, техногенного чи стихійного лиха, була вимушена покинути свою домівку [8, с. 52].

Говорячи про катастрофи техногенного характеру, згадаємо країни котрі постраждали внаслідок аварій на АЕС, а саме: Канада, Великобританія, Франція, США та Японія. В Україні 26.04.1986 року сталася аварія на ЧАЕС. Багато людей після цієї події отримали статус «внутрішньо переміщеної особи». Постанова Ради Міністрів Української РСР від 14.12.1989 року поклала початок процесу врегулювання питань внутрішнього переміщення із зони забруднення [5]. З прийняттям Закону України від 28.12.1991 «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» вперше на рівні закону було наведено положення щодо статусу внутрішньо переміщеної особи. Пізніше Постановою Кабінету Міністрів від 16.12.1992 «Про порядок відселення та самостійного переселення громадян з територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС» було узгоджено деякі практичні питання переселення.

Через аварію, яка сталася на ЧАЕС, тисячі мешканців були змушені покинути свої домівки. Багато людей автоматично отримали статус ВПО і потребували від держави допомоги: надання житла, працевлаштування, медичної та матеріальної підтримки тощо [2, с. 31].

Поняття «внутрішньо переміщеної особи» вперше було запропоновано в Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Говорячи про ст. 1 Закону, під внутрішньо переміщеною особою розуміється громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [10].

Натепер в Україні статус внутрішньо переміщеної особи набув особливої гостроти. Слід зауважити, що ситуація з ВПО проявилася ще в 2014 році, однак значних масштабів вона досягла після 24 лютого 2022 р. З 2014 року й до сьогодні наша країна допомагає своїм громадянам коштами, гуманітарною допомогою, житлом, за потреби, лікуванням тощо.

За цей час поширилася й активізувалася діяльність волонтерських організацій, зокрема молодіжних, котрі допомагають переселенцям, біженцям, дітям, інвалідам, збройним силам України, а також усім нужденним. Покинувши своє попереднє місце проживання людина стикається з купою психологічних, фізичних та матеріальних проблемам.

Виїхавши з зони бойових дій, люди починають задавати собі запитання: куди їхати, щоб там було безпечно, де залишитися, на що жити, як знайти нову роботу та коли це все закінчиться? Запитань багато, а відповідей немає. Зазвичай першим місцем прихистку ставали спортивні та актові зали, гуртожитки, умови проживання в яких значно відрізнялися від попереднього житла. Доволі розповсюдженою реакцією в цій ситуації була істеричний стан людини. На ранніх стадіях конфлікту в Україні мав місце *blackout*, за якого люди спали в одязі, не мали можливості споживати гарячу їжу, пити гарячий чай, що різко підвищило навантаження на психологічну сферу, призвело до появи ознак різних психічних захворювань. Найпоширенішими з них були невроз та ПТСР (посттравматичний стресовий розлад).

За етіологією неврози відносяться до групи реактивних (психореактивних, психогенних) станів, тобто захворювань, що виникають під впливом психічної травми або психотравмуючої ситуації [3].

Традиційно виділяють три форми неврозів: перша – неврастенія, проявляється підвищеною збудливістю та дратівливістю у поєднанні з швидкою стомлюваністю та виснажливістю. Неврастенія супроводжується вегетативними розладами, головними болями, сенсомоторними розладами (підвищенням чутливості до різних подразників), емоційною нестійкістю, порушеннями психічних процесів (труднощами зосередження, порушеннями пам'яті). У дітей та підлітків характерні порушення сну та апетиту, примхливість, плаксивість.

Друга форма – істеричний невроз, який характеризується великою навіюваністю і самонавіюванням хворих, прагненням за будь-яку ціну повернути до себе увагу оточуючих. При істеричних розладах завжди відчувається бажання хвороби, є щось штучне, перебільшене, показне зображення страждання. Афективні порушення характеризуються лабільністю емоції, швидкою зміною настрою, схильністю до бурхливих афективних реакцій зі сльозами, які часто переходять у ридання. Для дітей характерні напади ядухи, нервові блювання, тики, енурез, заїкуватість тощо.

Третя форма – невроз нав'язливих станів проявляється нав'язливими страхами (фобіями), нав'язливими думками (обсесіями) або нав'язливими потягами та діями (компульсіями). У дитячому віці характерні повторювані патологічні дії – смоктання пальців, обкушування нігтів, нав'язливе висмикування волосся або накручування їх на пальці тощо [3; 4].

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – психічний розлад, що розвивається внаслідок потужного психотравмуючого впливу загрозового або катастрофічного характеру, що супроводжується екстремальним стресом.

Основними клінічними проявами виступають повторні переживання елементів травматичної події в ситуації «тут і зараз» у формі флешбеків, що повторюються, кошмарів, що супроводжуються частіше тривогою та панікою, але можливо також гнівом, злістю, почуттям провини чи безнадійності, прагненням уникати внутрішні та зовнішні стимули, що нагадують або асоціюються зі стресором.

Як пускові фактори виступають події, які здатні викликати дистрес практично в будь-якої людини: природні та техногенні катастрофи, загроза життю, напад, тортури, сексуальне насильство, військові дії, терористичні акти, перебування у полоні чи концентраційному таборі, свідчення загибелі іншої людини тощо [1].

Реакція осіб, які зіткнулися з психологічними проблемами, була різною: хтось звертався до психологів, комусь допомогли волонтери, хтось знайшов собі втіху в медитації, заняттях йогою, прогулянках на свіжому повітрі, зустрічах із рідними або друзями, однак, на жаль, хтось знайшов втіху в алкоголі та наркотиках. Головне – вчасно помітити проблему та не боятися звернутися до спеціаліста. Мета нашої подальшої роботи полягає в тому, щоб допомогти людям впоратися з психологічними проблемами, які виникли в них після повномасштабного вторгнення. Створивши корекційну програму на основі КПТ технік, дихальних вправ, технік експозиційної терапії, а також застосувавши терапію емоційного врегулювання, ми зможемо допомогти людям подолати прояви тривожної поведінки та навчити людей правильно реагувати на зовнішні подразники, а найголовніше – ці техніки допоможуть позбутися неврозів, а також спалахів ПТСР.

Підсумовуючи, слід зауважити, що наш світ пережив багато природних катастроф, війн, збройних конфліктів, революцій. Люди постійно мігрували в пошуках безпечного місця для перебування. У ХХІ столітті збройний конфлікт став частиною української історії. З «міграцією» тісно пов'язаний термін «внутрішньо переміщені особи». ВПО стали невід'ємною частиною сучасних українських реалій. У період конфлікту на території України держава через

свої відповідні органи створила певну систему допомоги різним категоріям населення: переселенцям, дітям, пенсіонерам, інвалідам та ін. Населення стикається з різними життєвими проблемами, але за підтримки держави, досвідчених психологів, а також за допомогою волонтерських організацій люди здолають всі труднощі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрушко Я.С. Психокорекція: навч.-метод. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 211 с.
2. Басова І. С. Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2019. 216 с.
3. Блінов О. А. Екстремальні умови діяльності та прогнозування психогенних втрат. *Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Проблеми безпеки української нації на порозі XXI сторіччя»*. Ч.2. Київ-Чернівці, 1998. С. 522–528.
4. Блінов О. А. Прояви посттравматичних стресових розладів. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Житомир: «Вид-во ЖДУ ім. І. Франка», 2013. Том VII. Екологічна психологія. Вип. 32. С. 15–20.
5. Внутрішньо переміщені особи. URL : <https://vue.gov.ua/>.
6. Гудвін-Гілл Г. Статус біженця в міжнародному праві. М., 1997. 648 с.
7. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 2 / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ : Академія, 2001. 848 с.
8. Наджафгулієв Рафіг Іслам огли. Адміністративно-правовий статус біженців і вимушених переселенців в Азербайджанській Республіці: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2013. 195 с.
9. Ніколаєвський В.М., Прохоренко Н.Є. Теоретико-методологічні засади вивчення міграції населення. *Вісник міжнародного слов'янського університету*. 2009. Т. 12. № 1. С. 34–39.
10. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706. URL :<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>. (дата звернення: 19.04.2024)
11. Geist B. *Sociologicky slovník*. Praha : Victoria Publishing, 1992. 647 s.
12. Nikolajchuk M. The constituent elements of the mechanism of regulation of migration processes of the rural population // *Rehional'na ekonomika*. 2005. Vol. 3, No. 37. P. 105–112.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ЯК ЧИННИК ОПТИМІЗАЦІЇ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ ШКОЛЯРІВ

Мета дослідження полягає в аналізі теоретичних і практичних аспектів використання ігрових технологій на уроках історії та їхній вплив на психічний стан учнів.

На сьогодні освітня галузь набуває все більшої трансформації та осучаснення, що визначається модернізацією навчального процесу, під час якого використовуються інноваційні технології. Розвиток освіти сприяє пошуку та удосконалення нових методів навчання, що оптимізують навчальний процес. Завдяки сучасним підходам, які вчителі застосовують на уроках, освітня діяльність перетворюється з традиційного уроку на урок, де учні мислять, використовують творчі здібності й активізують усі психічні процеси.

Проблему ігрової діяльності висвітлено в багатьох дослідженнях таких науковців, як: В. Сухомлинський, Л. Виготський, О. Запорожець, Д. Ельконін, О. Савченко, Н. Бібікта та ін.

Зазначимо, що науковці по-різному тлумачать поняття «гра». Процес гри для дітей є природним, у якому активно та результативно відбувається самовиховання [4, с.15].

Популярним та актуальним є впровадження ігрових технологій навчання й урізноманітнення проведення ігрових форм. Ігрова форма застосовується на уроках історії через ігрові прийоми, які стимулюють до навчання. Використання таких методів реалізується за такими напрямками [5]:

- навчальна мета для учнів полягає в ігровій формі, наприклад, розв'язання якогось завдання за певними правилами;
- дидактичний матеріал використовується як засіб гри;
- у процесі навчання використовують змагання, що змінює навчальне завдання на ігрове;
- успішне та якісне виконання навчального завдання безпосередньо залежить від гри.

Через ігрову технологію на уроках історії вирішуються реальні проблеми і приймаються відповідні рішення через ігрові моделі.

Окрім того, ігрова діяльність розвиває творчі здібності школярів, їхню самостійність, увагу, пам'ять, критичне мислення, активність, відповідальність, конкурентоздатність, а також забезпечує адаптацію до різних умов і ситуацій. У такому поєднанні компетентностей, що формує ігрова діяльність, гра набуває інтегрального статусу й конкурує з традиційними методами навчання.

Зауважимо, що в навчальному процесі необхідно час від часу застосовувати ігрові технології як один із видів активного навчання школярів, адже це складний процес синтезу гри та навчання. Він залежить від правильної

організації вчителем освітнього процесу та правильного підбору дидактичних ігор.

Ігрові технології як педагогічний феномен культури мають такі основні функції: соціокультурне призначення гри, де відбувається соціалізація учня, засвоєння знань, цінностей і норм, певних соціальних груп, сприяє формуванню особистості; функція міжнаціональної комунікації, що дозволяє моделювати різні ситуації, правильно спілкуватися з людьми, знаходити спільну мову та вихід з конфліктів; функція самореалізації, де через певну модель чи роль учень може реалізувати себе, розкрити свої можливості для досягнення певної мети в ігровій формі; ігротерапевтична функція полягає у подоланні різних труднощів, які виникають на життєвому шляху людини; функція корекції у грі, завдяки якій учні знають правила, свою роль у грі та чітко їх дотримуються; розважальна функція відповідає за створення сприятливої та комфортної атмосфери усіх членів гри [3].

Важливим елементом організації ігрових технологій на уроках історії є візуалізація, яка сприяє зосередженню на конкретних поняттях, а також містить візуальну інформацію, яка краще запам'ятовується учнями. Безумовно, для того щоб урок пройшов успішно необхідно підібрати актуальну тему, яка буде цікавою для учнів, вона має бути сучасною, викликати інтерес, а також має відповідати тому напряму, у якому будуть працювати учні. Для цього можна використовувати різні форми гри, наприклад: ребуси, «хмару слів», кросворди, розмальовки, вікторини, брейн-ринги тощо [6, с. 687]. Розглянемо деякі з них: на уроці можна запропонувати учням створити «хмару слів» відповідно до певної тематики, чи відгадати тему заняття, пояснити термін або скласти речення із датою. У ребусах можна зашифрувати терміни чи поняття, або ж прізвища. Через вікторини та брейн-ринги учні зможуть повторити або підсумувати вивчений матеріал. Окрім того, існує чимало інтернет-ресурсів, за допомогою яких через гру можна цікаво провести урок, використовуючи різні інтерактивні вправи, як-от: «Знайди пару», «Класифікація», «Числова пряма», «Вільна текстова відповідь», «Вікторина», «Заповни пропуски», гра «Перший мільйон» тощо.

Ігрові методи користуються популярністю в освітньому процесі, також активно впроваджуються і постійно вдосконалюються. Вони визначаються процесом сприйняття й осмислення учнями навчального матеріалу. Дослідники також виділяють ігри за правилами: рухливі (великої, середньої та малої рухливості, сюжетні, ігри з предметами, з використанням бігу) та дидактичні (словесні, з іграшками, настільно-друковані) [2, с. 59].

Ігрові методи навчання на уроках історії позитивно впливають на психологічний стан школярів, адже основне заняття дітей, починаючи з дитинства, є гра. Процес гри допомагає зберегти психологічне здоров'я, та певною мірою готує учнів до дорослого життя, завдяки використанню відповідних моделей гри. Під час гри у дітей розвивається мислення і визначається спосіб взаємодії з іншими учасниками та навколишнім світом, а також цей метод сприяє розвитку рухових навичок, когнітивних здібностей та психоемоційної сфери.

Варто наголосити на тому, що під час вибору ігрових методів навчання вчителю потрібно враховувати такі критерії: відповідність темі, меті та завданням; відповідність наочності принципам навчання; відповідності психологічним і віковим особливостям, рівню знань тощо [1, с. 6].

Отже, гра є одним із найцікавіших видів навчальної діяльності, засобом всебічного розвитку учня та важливим методом виховання, який учитель використовує на уроках історії. Гра допомагає урізноманітнити освітній процес, а також спонукає дітей до швидшого запам'ятовування навчального матеріалу. Для успішного уроку з використанням ігрових технологій варто дотримуватися певного алгоритму дій, щоб гра було проведено методично правильно, з урахуванням вікових особливостей учнів і забезпечення позитивної мотивації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базильчук Л. Дидактичні методи навчання образотворчому мистецтву в загальноосвітніх навчальних закладах. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Вип. № 12. Умань, 2015. С. 6–14.
2. Вишковський І. С. Гра як метод активізації пізнавальної діяльності. *Психолог*. 2004. Вип. № 21–22. 114 с.
3. Ігрові технології в освітньому шкільному процесі. URL: <https://gameblog.woc.org.ua/igrovi-tehnologiyi-v-osvitnomu-shkilnomu-protsesi/> (дата звернення 25.04.2024).
4. Ігрові технології як інструмент профілактичної роботи спеціалістів психологічної служби закладів освіти : навч-метод. посіб / Т. В Войцях. Черкаси : Черкаський ОПОПП, 2014. 92 с.
5. Перебора О. Ігрові педагогічні технології. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/102-innovatsiyniosvitni-tekhnohohiyi-v-ukrayini-teoriya-ta-praktyka/670-igrovi-pedagogichni-tekhnologiji> (дата звернення 25.04.2024).
6. Ярмоленко Т. Використання ігрових методів навчання на уроках історії. *Майбуття*. Вип. №№16-17. Хмельницький, 2022. С. 687–688.

Арсеній Сітніков
Науковий керівник – професор Докашенко В. М.
м. Дніпро

ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОФСПІЛКОВОГО РУХУ В УКРАЇНІ (1990-2000 роки)

Питання осмислення та аналізу впливу радянської спадщини на майже всі сфери життя в незалежній Україні є актуальним та породжує дискусії навіть на сучасному етапі, три десятки років після розпаду СРСР. Особливе місце в цьому контексті займає проблема трансформації профспілкового руху, наймасовішої радянської громадської організації. Позбавившись керівної та спрямовуючої ролі КПРС у своїй діяльності, виходячи зі своїх стартових

позицій, профспілки могли стати основою громадянського суспільства в умовах побудови молодій незалежній державі. А в умовах економічної кризи 90-х років в Україні, процесу приватизації та ліквідації підприємств, з'явилась нагальна потреба в ефективній реалізації основної функції профспілок – захисті прав працівників. Утім, процес трансформації та становлення профспілкового руху в перші десять років незалежності України виявився доволі складним та був пов'язаний із певною кількістю викликів та проблем.

Дослідження зовнішніх та внутрішніх факторів, що призвели до поступового нівелювання ролі профспілкового руху, зневіри та відтоку спілчан, на нашу думку, є ключовим для розкриття суті проблеми становлення профспілкових організацій в умовах становлення незалежної України.

Серед зовнішніх факторів важливо згадати складну та багатогранну історію взаємовідносин молодій державі та профспілок. Державна політика щодо профспілок в обраний період була спрямована на їх ослаблення, що відкривало можливості для повернення їх, якщо не під повний, то хоча б частковий контроль та використання владою у власних інтересах. Промовистим фактом у цьому контексті є те, що закон, який би мав регулювати діяльність наймасовіших громадських організацій у країні – профспілок, був прийнятий лише в 1999 році. Проекти закону «Про професійні спілки», які Федерація незалежних профспілок (згодом Федерація профспілок України) регулярно розробляла та подавала до Верховної ради впродовж дев'яти років, у парламенті підтримки не знаходили. Тобто профспілки в умовах глибокої економічної кризи та впровадження кардинальних економічних реформ свідомо залишались без оновленої законодавчої бази для їхньої діяльності.

Мотивами використання у власних інтересах, на наш погляд, користувались і різноманітні політичні партії у відносинах із профспілками. Залучення профспілкових організацій та їх діячів у боротьбу на боці тих чи інших політичних сил було характерним для нестабільної політичної системи 90-х років. Це, зокрема, зумовило й один із внутрішніх факторів стагнації профспілкового руху в Україні – відсутність консолідації та як результат його розкол на традиційні та альтернативні профспілки.

Було б не правильно стверджувати, що профспілки не намагалися розв'язати проблему самостійної залученості до політичної діяльності шляхом закріплення відповідних положень в установчих документах. Але стійкої, єдиної та дієвої позиції виробити так і не вдалося. ФНПУ, як правонаступниця радянської Укрпрофради, в Декларації про своє утворення від 6 жовтня 1990 року заявляє, що вона «незалежна від будь-яких державних, господарських органів, політичних та громадських об'єднань, але виступає за співробітництво з ними» [1, с.2]. Важливим узцьому контексті став другий (позачерговий) з'їзд Федерації незалежних профспілок України в листопаді 1992 року, на якому затвердили низку документів, зокрема Програму та Статут організації. Стаття 3 статуту ФНПУ закріпила, що «Федерація, як незалежна спілка, будує свої відносини з державними і господарськими органами, об'єднаннями громадян, виходячи з принципів рівноправного партнерства і діалогу, а в разі необхідності – конструктивної опозиції». [9, с.4].

Натомість у програмі затверджено, що «в основу взаємовідносин із політичними партіями незалежні профспілки покладають: визнання нейтральності профспілок щодо партій; невтручання у внутрішньоспілкове життя, відмову від силових методів у взаємовідносинах; співробітництво з конкретних питань соціального захисту трудівників; підтримання ідеї консолідації профруху України, його деідеологізації і деполітизації; відмову профлідерів від членства в політичних партіях і партійного впливу на профспілки». Також зазначено, що «з метою досягнення стратегічних і тактичних завдань профспілки можуть блокуватися з політичними партіями при формуванні профспілкового лобі у парламенті, проведенні виборних кампаній тощо» [4, с.2].

Позиція щодо участі в політичній боротьбі змінювалась під впливом загальної кризової ситуації та наближення виборів. У січні 1994 ФПУ опублікувала «Платформу професійних спілок України до виборів Верховної ради 1994 р.», де, зокрема, було зазначено, що «профспілки не є політичною організацією, вони не прагнуть влади. І тільки катастрофічне становище трудівників України змушує нас боротися за належне представництво у парламенті. Ось чому ми заявляємо, що блокуватимемося з трудовими колективами, а також не протистоятимемо тим політичним партіям та рухам, програмні принципи яких передбачають дійовий захист людей найманої праці» [2, с.2].

Єдиної та послідовної позиції щодо участі в політичному житті та взаємодії з політичними партіями не мали й галузеві профспілки, які входили до складу ФПУ. Візьмемо до прикладу Статут профспілки машинобудівників та приладобудівників України редакції 1992 року, де в статті 1.5 було закріплено, що «у виборних органах профспілки та їх апаратах не допускається створення і діяльність структур політичних партій і рухів». [5, с.30]. В редакції 1995 року цю статтю було доповнено: «Керівники виборних органів профспілки не можуть бути одночасно членами виборних органів політичних партій і рухів» [5, с.67].

Натомість профспілка працівників автомобільного і сільськогосподарського машинобудування в 1991 році у статті 2.2.6 Статуту проголошує, що профспілка «рівно з іншими громадськими і політичними організаціями бере участь у виборах народних депутатів всіх рівнів, у висуненні кандидатів; участь у виборчій кампанії, висуває своїх представників у виборчі комісії, згідно з законом України про вибори» [7, с.1]. Але на з'їзді профспілки в 1995 році позиція організації дещо змінилась, що закріпили в новій редакції Статуту. Мова йде вже не тільки про самостійне висунання кандидатів, але й про підтримку інших та можливість утворювати блоки: «Профспілка згідно з законодавством України про вибори висуває й підтримує кандидатів на посаду Президента України, народних депутатів всіх рівнів, висуває своїх представників у виборчі комісії. Для участі в підготовці й проведенні виборів Профспілка може утворювати блоки з іншими об'єднаннями» [9, с.11].

Будь-яка громадська організація для ефективної діяльності та вирішення поставлених завдань потребує матеріальної основи, що і стало черговою

проблемою на шляху трансформації профспілкового руху в Україні в обраний період. Одним з головних джерел фінансування, за відсутності стабільного відрахування членських внесків в умовах економічної кризи, міг би стати дохід від експлуатації майна профспілкових організацій. Натомість санаторії, бази відпочинку, санаторії-профілакторії, дитячі табори, спортивні та культурні споруди, видавництва та інше майно стали джерелом численних проблем: пошук коштів на їх утримання, постійні намагання різних зацікавлених сторін його привласнити і як результат поступова втрата частини майна профспілками. Зрозуміло, що мало місце й неефективне управління, і вплив загальної економічної ситуації, але варто звернути увагу й на роль державних органів у цьому процесі. В архівних документах та на сторінках «Профспілкової газети» впродовж 1991-2000 років можна побачити численні офіційні заяви керівництва ФПУ та галузевих профспілок про спроби державних органів позбавити профспілки права власності на численне майно. Так, наприклад, профспілка засудила Наказ Президента Криму від 4 травня 1994 року, який передбачав віднесення профспілкових санаторно-курортних та інших об'єктів відпочинку, лікування та туризму на території півострова до державної власності [3, с.1].

Коло вищеназаних проблем трансформації профспілкового руху в Україні не є вичерпним, тема потребує подальшого ґрунтовного дослідження для проведення комплексного та позбавленого політичної заангажованості наукового аналізу помилок та досягнень у процесі трансформації радянських профспілок у нову систему.

ЛІТЕРАТУРА

1. Декларація про утворення Федерації незалежних професійних спілок України. Профспілкова газета. №15 жовтень 1990 р. С. 2.
2. Платформа професійних спілок України до виборів Верховної ради 1994 р. Профспілкова газета. №1 (170) 1 січня 1994 р. С. 2.
3. Президенту Республіки Крим, Верховному совету Крима. Заявление ФПУ. Профспілкова газета. № 32(201) 17 серпня 1994 р. С.1.
4. Програма незалежних професійних спілок України. Профспілкова газета. №36(114) 26 вересня 1992 р. С. 2.
5. Статут профспілки машинобудівників та приладобудівників України. Затверджений II позачерговим з'їздом Профспілки 10 квітня 1992 р. ЦДАГО України, Київ. ф. 359, оп. 1, спр. 2, арк. 29–47.
6. Статут профспілки машинобудівників та приладобудівників України. Затверджений III з'їздом Профспілки 13 квітня 1995р. ЦДАГО України, Київ. ф. 359, оп.1, спр. 9, арк. 66–89.
7. Статут Профспілки працівників автомобільного та сільськогосподарського машинобудування України (Профспілки АСМУ). Затверджений I з'їздом Профспілки працівників АСМУ 25.01.91 р. ЦДАГО України, Київ. ф.351, оп.1 спр. 43, арк. 1–11.
8. Статут Профспілки працівників автомобільного та сільськогосподарського машинобудування України (Профспілки АСМУ). Затверджений I з'їздом профспілки працівників АСМУ 25.01.91 р. Зі змінами, внесеними II з'їздом

22.10.92 р. та III з'їздом 19.04.95 р. ЦДАГО України, Київ. ф. 351, оп.1, спр. 35, арк. 8–22.

9. Статут Федерації професійних спілок України. Профспілкова газета. № 9 (137) 6 березня 1993 р. С. 4.

Лариса Хрипченко
Науковий керівник – доцент Стуканова Ю. Р.
м. Дніпро

ЖІНОЧІ СТРАТЕГІЇ ВИЖИВАННЯ В УМОВАХ ГОЛОДУ

У сучасному українському суспільстві зростає запит на всебічне пізнання найбільш драматичних сторінок новітньої історії країни. Сталінський період був особливо важким для України, оскільки він супроводжувався численними трагедіями, такими, як Голодомор, національно-визвольний рух і масові політичні репресії.

Метою дослідження є гендерні аспекти повсякденного життя українських жінок під час Голодомору 1932-1933 роках на теренах України. Для досягнення цієї мети в роботі розв'язуються завдання: проаналізувати повсякденне життя українських жінок під час Голодомору 1932-1933 рр; показати їх активну протидію колективізації та «розкуркулюванню».

Означена тема є малодослідженою в українській науці. Серед вагомих робіт варто виокремити дослідження історикині Оксани Кісь «Голодомор 1932-33 років крізь призму жіночого досвіду» [3]. Дослідження жіночого досвіду Голодомору довгий час не було в центрі уваги істориків. Тому наразі маємо лише декілька окремих робіт, які присвячені феномену «бабських бунтів» (масових протестів жінок проти примусової колективізації [2; 9; 11]), спробам проаналізувати особливості жіночих наративів про голод [10] та окреслити джерельну базу та історіографію таких досліджень [7]. Джерельну базу склали опубліковані усні свідчення про голодомор [1; 8].

Голодомор 1932-33 років, що охопив значні території України, зокрема Запорізьку, Донецьку, Катеринославську, Миколаївську та Одеську губернії, мав не природну чи соціальну, а суто політичну природу. Ця трагедія не була випадковістю, а стала наслідком цілеспрямованого терору голодом, жорстоко застосованого більшовицьким режимом, що було актом геноциду українського народу [5, с. 263].

Трагедія 1933 року була спричинена злочинною політикою колективізації, яку розпочав радянський режим в Україні у 1929 році. Головною перешкодою на цьому шляху були заможні селяни. Їх оголосили класовими ворогами – **куркулями**.

Незважаючи на постійне зменшення врожайності, Сталін встановив для України високий план **хлібозаготівель** – 356 млн пудів зерна із врожаю 1932 р. У червні-жовтні 1932 р. вдалося заготовити 136 млн пудів хліба з колгоспів і 20 млн із радгоспів. У результаті вилучення з села майже всього продовольства,

восени 1932 року Україну охопив голод. Він тривав до другої половини 1933 року. Ця жахлива подія забрала життя мільйонів українців. За різними оцінками, від голодомору 1932-1933 років в Україні загинуло від 3,5 до 12 мільйонів людей. Ще 1,2-1,4 мільйона були депортовані [5, с. 267].

Зважаючи на те, що в тогочасному селі чоловік-батько традиційно вважався головним у сім'ї, можна припустити, що саме чоловіки становили основну масу тих, хто чинив відкритий спротив колективізації та мали б становити й абсолютну більшість покараних владою. Влада розпочала жорстокі репресії проти української інтелігенції, включаючи комуністів та активістів колгоспного руху [1, с. 29].

Втікаючи від репресій, багато чоловіків змушені були покидати свої домівки. У той період саме на жінку-матір лягав тягар турботи про дітей та старших родичів. Які ж стратегії використовували жінки в цій боротьбі за життя? Жінки, які стали жертвами розкуркулення під час насильницької колективізації, вдавалися до різних методів, щоб зберегти або повернути майно, відібране в їхніх родин.

О. Кісь виокремлює три такі типові сценарії: пасивний спротив (люди приховували їжу, одяг та інші цінні речі, щоб не здати їх радянській владі); активна протидія (українці організовували індивідуальні та групові протести, а також обороняли своє майно від конфіскації); легітимне відстоювання прав (люди писали скарги, листи та звернення до влади, намагаючись захистити свої права та життя) [4, с. 128].

Жінки не лише ховали харчі, одяг та господарський реманент, вони чинили активний опір тотальним реквізиціям особистого майна. Саме через те, що жінки становили більшість учасників деяких селянських заворушень під час примусової колективізації, в офіційних документах їх часто називали «бабськими бунтами» або «бабськими волинками», навіть коли серед бунтарів були й чоловіки [9, с. 85]. Жінки, які в них брали участь, вимагали розпуску колгоспів, повернення усупільненого реманенту, посівного матеріалу та землі [7, с. 57].

О. Кісь зазначає: «Дуже часто в спогадах про життя під час Голодомору знаходимо згадки про обмін жіночого одягу та коштовних речей на їжу. Саме завдяки обміну речей на їжу – хліб, борошно, крупи та овочі – їм вдалося зберегти свої життя. Жіночі хустки, спідниці, вишиті рушники та інший одяг, які віддавали за безцінь, ставали запорукою виживання родини» [4, с. 135].

В українській культурі милосердя та допомога нужденним завжди вважалися одними з найважливіших моральних цінностей та соціальних норм. У спогадах про допомогу в той жахливий час найчастіше згадуються саме жінки. Нерідко вони ділилися своїм останнім, ризикуючи власним життям, щоб врятувати життя іншої, часто зовсім чужої людини. Ось випадок, про який розповіла Рябчук Ганна (1927 р.н.) з с. Велика Вісь: *«Пам'ятаю, що якась багатодітна мати прийшла до нас із вузликом речей і міняла одягину на хліб. Мати дала буханець хліба, із одяжі нічого не взяла, то жіночка впала навколішки і цілувала моїй матері руки»* [8, с. 99].

Іншим виявом жіночої взаємодопомоги й солідарності можна вважати усиновлення з голодуючих родин їхніми далекими родичами, сусідами чи навіть знайомими.

Жахливою долею оберталося народження дитини в роки Голодомору. Якщо виснажений голодом організм матері не був здатний до повноцінного грудного вигодовування, це неминуче вело до смерті немовля. Деякі матері відмовлялися від їжі на користь дітей, намагаючись підтримати їхнє життя. Незважаючи на жахливі умови, деяким дітям вдавалося вижити самотужки, або ж стати єдиною надією для своїх молодших братів і сестер.

Дослідники Голодомору визнають, що «визначити загальну кількість померлих від голоду дітей, особливо віком до трьох років, досить складно. Історикам бракує вичерпної статистики» [6, с. 567].

В умовах жорстокого вилучення радянською владою продуктів люди змушені були вдаватися до вживання в їжу того, що раніше було неприйнятним. Їли котів, собак, голубів, горобців, ворон, мишей, а також м'ясо тварин, які здихали в колгоспах. Навесні їли земноводних, плазунів та їжаків. Як свідчить жителька села Роздольне Йогівського району Чернігівської області, «спекли їжачиху в печі, а в неї шестеро їжачат всередині, та нікуди дівають, поїли і їх...» [1, с. 62].

З рослинної їжі вживали кору, листя і цвіт липи (із цвіту липи навіть пекли коржики), гнилу картоплю, що збирали весною у полі, лободу, рогозу, кропиву, пасльон, макуху, полову, яку запарювали, перетирали, корінь пирію, гичку бурякову, цвіт білої акації, жолуді, брагу, жом. Ось як свідчить жителька Літинського району Гавриш Марія: «А навесні розв'язалася липа. Хлопці пішли в ліс, наломали. Мама тоді те листя і зав'язь висушили в печі, потерли на жорнах, і зробили таку мукичку. І так помню, так добре запам'янала, як вона тут озьдо біля печі мішає цю муку і заливає окропом, а воно таке зелене-зелене підіймається і так пахне... А ще навесні посіяли мама бурачки, а як проривали, то взяли цю гичечку і запарили окропом, отаку баланду їли» [1, с. 80].

Жахливим наслідком Голодомору стало поширення канібалізму та трупоїдства на охоплених голодом територіях.

Отже, бачимо, що в період Голодомору та під час колективізації саме на жінку-матір лягав тягар турботи за дітей та старших родичів. Їм доводилося шукати шляхи для виживання та порятунку своїх близьких. Жінки, які стали жертвами розкуркулення під час насильницької колективізації, вдавалися до різних методів, щоб зберегти або повернути майно, відібране у їхніх родин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисенко В. К. Свіча пам'яті: усна історія про геноцид українців у 1932–1933 роках. Київ: Стилос, 2007. 286 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-8518-81-2/978-966-8518-81-2.pdf> (дата звернення 26.02.2024).
2. Гринько А. Жіночі заворушення як засіб боротьби за виживання дітей у 1932-1933 роках (на матеріалах Поділля). *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені І.Огієнка. Історичні науки*. 2009. Вип. 3. С. 370–375.

3. Кісь О. Голодомор 1932-33 років крізь призму жіночого досвіду. *Народознавчі Зошити*. 2010. № 5-6. С. 633–651.
4. Кісь О. Р. Повсякденне життя українських жінок у надзвичайних історичних обставинах середини ХХ ст.: гендерні аспекти досвіду та репрезентацій: дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.06. Львів, 2017. 435 с. URL: <https://www.inst-ukr.lviv.ua/download.php?downloadid=393> (дата звернення 26.02.2024).
5. Кондратюк К.К. Причини голоду 1932-1933 рр. в Україні. С. 34-40. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/aaaa3dbb-5aaa-401e-9b86-04a17830729a/content> (дата звернення 26.02.2024).
6. Марочко В. І. Діти – найчисленніші жертви голодомору. *Голод 1932-1933 років в Україні: причини та наслідки* / ред. рада: В. А. Смолій (голова) та ін. К.: Наукова думка, 2003. 888 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0001677> (дата звернення 26.02.2024).
7. Орлова Т. Українська селянка за умов колективізації та голодомору: історіографічний аналіз. *Етнічна історія народів Європи*. 2009. Вип. 28. С. 55–64. URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2009/28/articles/6.pdf> (дата звернення 26.02.2024).
8. Пам'ять народу неубієнна: Спогади очевидців. Новгород-Сіверський район (Свідчення про голод 1932-1933 на Чернігівщині) / ред. С. Біла. Чернігів: Чернігівські обереги, 2004. 208 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Butko_Serhii/Holodomor_1932-1933_rokiv_na_Chernihivschyni.pdf?PHPSESSID=32pvoc7oa7fb4nphco4tdmc7j0 (дата звернення 26.02.2024).
9. Сапицька О. Участь жінок у селянському опорі колективізації та радянській владі, 1928-1932. *Гілея*. 2006. № 6. С. 84-94. URL: <file:///C:/Users/%D0%9B%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%B0/Dowloads/1289984317.pdf> (дата звернення 18.04.2024)/
10. Сокіл В. Гендерний аспект наративів про голодомори. *Література. Фольклор. Проблеми поетики: зб. наук. праць*. 2010. Вип. 34. С. 379–378.
11. Viola L. Peasant Rebels under Stalin: Collectivization and the Culture of Peasant Resistance. New York: Oxford University Press, 1996. P. 182–187.

Актуальні проблеми в галузі літературознавства.
Міждисциплінарні студії

Софія Бамбуля
Науковий керівник – професор Комаров С. А.
м. Дніпро

**ЗОБРАЖЕННЯ ЛЮДСЬКОЇ ПСИХОЛОГІЇ
В РОМАНІ І. МАК'ЮЕНА «ON CHESIL BEACH»**

Сучасний класик англійської літератури, постмодерніст Іен Мак'юен (народ. 1948 р.) відомий своєю цілеспрямованою увагою до внутрішнього світу людини. За ігровими стратегіями його книг, які є маніфестаціями постмодерністської поетики (інтертекстуальність, жанровий синкретизм, фрагментарність, історіографізм тощо), криється серйозна проблематика, пов'язана з морально-етичними питаннями, які турбують людину ХХ-го і ХХІ століть, психологічними колізіями сучасної людини. Так чи інакше названі характеристики виявляються в усіх романах письменника, починаючи з дебютного «The Cement Garden» (1978) і завершуючи останнім на цей час – «Lessons» (2022).

Роман І. Мак'юена «On Chesil Beach» (2007) також демонструє авторські акценти на зображенні людської психології. Дія твору відбувається в 1962 році. Центральні події охоплюють один день із життя молодих людей Едварда і Флоренс, які одружилися цього ранку, і прибули до готелю на узбережжі Дорсету, де мають провести свою першу шлюбну ніч, яка зрештою завершується катастрофою. Одразу після цього вони розлучаються. Питання, яке призвело до такого фіналу, озвучено вже в першому реченні роману: «They were young, educated, and both virgins on this, their wedding night, and they lived in a time when a conversation about sexual difficulties was plainly impossible» [1, с. 5].

Під час вечері у своїх апартаментах молоде подружжя, зовсім недосвідчені в інтимному плані, намагаються придушити свої особисті страхи й побоювання перед шлюбною ніччю. Події цього вечора будуть переслідувати їх усе життя. Багато років потому Едвард, який пройшов розкріпачення сексуальних звичаїв та невдалий шлюб, усвідомлює, що тільки через невігластво та взаємне нерозуміння він не зміг утримати дівчину, єдину в своєму житті, яку по-справжньому кохав.

Використовуючи типово модерністський прийом «стислого часу», автор-постмодерніст показує передісторію стосунків героїв, які вийшли з різних соціальних верств, мають різні інтереси (він – історик, вона – скрипалька) й темпераменти. Вони не можуть до кінця узнати один одного через прийнятий стандарт зберігати цноту до весілля та вважають, що їх почуття – дійсне кохання. І. Мак'юен зображує родини Едварда та Флоренс, їхні стосунки з батьками, представляє доволі широкий історичний контекст англійського і

західного суспільства початку 1960-х, за декілька років до епохи молодіжних бунтів і сексуальної революції.

Звернемося до особливостей відтворення психології в романі «On Chesil Beach». Текст твору дозволяє визначити фактори, які породжують конфлікти, відчуженість і нерозв'язні ситуації у стосунках головних персонажів – Едварда і Флоренс. Перший очевидний чинник – соціальна нерівність. Парубок із простої родини збирається одружитися на доньці багатих батьків, яка тяжіє до світу мистецтва. У них різне середовище, у якому вони зростали, різне виховання та різні життєві умови. Вони знайомляться в період навчання завдяки освіті, яка стала доступній усім соціальним верствам. Використовуючи засіб ретроспекції, письменник розповідає про життя героїв до їх зустрічі.

Обидва навчалися в престижних закладах: Едвард отримав ступінь бакалавра з історії в Лондонському університеті, Флоренс закінчила Королівський музичний коледж. Автора цікавить саме той період, коли особистість, яка вже склалася, виходить у доросле життя. У героїв дуже мало спільного. Едуард у вільний час відвідував бари, грав у футбол, слухав блюз. Флоренс ходила на концерти, любила бувати на пікніках, у кафе.

Різницю героїв І. Мак'юен показує і через їхнє ставлення до навчання. Едвард, маючи безумовну зацікавленість історією, не володіє особливими здібностями. Одного разу він зазирнув до папки Флоренс з її таблицями успішності: «...one hundred and fifty-two, seventeen points above his own score. This was an age when these quotients were held to measure something as tangible as height or weight» [1, с. 18]. Так автор прагне підкреслити, що соціальні та інтелектуальні відмінності не є перешкодою для виникнення симпатії між людьми. Але зрештою індивідуальні особливості та соціальне походження героїв можуть стати причиною нерозуміння один одного й глибокої психологічної драми. Адже герої мають фактично протилежний набір життєвих настанов і цінностей.

Зокрема, у них цілком різне ставлення до грошей. Батько Флоренс пропонує Едварду роботу, до того ж молодий чоловік живе в будинку батьків нареченої. Він вимушений приймати матеріальну підтримку, через що комплексує і тому часто підозрює кохану в наріканнях із цього приводу. Тут дається взнаки і гендерний фактор. Коли Флоренс в одному епізоді каже: «There's always something more that you want out of me. This endless wheedling» [1, с. 122], – вона має на увазі аспект фізичної близькості. А Едвард неправильно її розуміє, думає, що дівчина засуджує його за те, що її батько знайшов йому роботу та подарував на весілля велику суму грошей. Він відповідає: «Wheedling? I don't understand. I hope you're not talking about money» [1, с. 122]. І далі йде невласне пряма мова – автор проникає у свідомість героїні: «She was not. It was far from her thoughts. How preposterous to mention money. How dare he» [1, с. 122]. Таким чином, люди, які зростали в різному соціальному середовищі, які по-різному ставляться до своєї природи та по-різному виховані, часто просто не здатні порозумітися.

У романі «On Chesil Beach» І. Мак'юен пов'язує скутість та неприродність у стосунках статей з тим, що прийнято називати «англійськістю». Невипадково герої мають старомодні імена – Едвард і

Флоренс, а місцем дії є Чезильський пляж, де проводити медовий місяць за часів їхніх батьків було модним. Прозаїк детально описує святкову вечерю – це дійсно дуже англійське, стримане і майже ритуальне дійство. Коли молоде подружжя ніхто не бачить, вони все одно не можуть зробити того, що бажають: «Even when Edward and Florence were alone, a thousand unacknowledged rules still applied. It was precisely because they were adults that they did not do childish things like walk away from a meal that others had taken pains to prepare. It was dinner time, after all. And being childlike was not yet honourable, or in fashion» [1, с. 21]. Вже після сварки Флоренс усвідомлює: справа була в тому, що вони були занадто закрити один для іншого, ввічливі, як чужі люди, боялися сказати щось зайве. Взаємні претензії, які вони тримали в собі, накопичувалися, а потім вилилися в конфлікт. Невдача шлюбної ночі стає для них поворотним моментом усього життя, адже є для автора важливим свідченням тотальної нездатності людей до гармонії. Письменник розкриває значення усієї повноти особистісних начал в існуванні людини.

Одним із домінантних засобів психологізму у творах І. Мак'юена виступає характеристика героїв через призму природи, яка відображає їх настрій та психологічний стан. Роман «On Chesil Beach» не є виключенням. Підхід, що, як відомо, йде ще з сентименталізму, набуває під пером письменника ХХІ століття нових нюансів. Наприклад, коли Флоренс втікає з готельного номеру, природа стає віддзеркаленням його настрою, немов підлаштовується під дівчину: «She was leaning back against a great fallen tree, probably thrown up onto the beach in a storm, its bark stripped by the power of the waves and the wood smoothed and hardened by salt water. She was wedged comfortably in the angle of a branch, feeling in the small of her back, through the massive girth of the trunk, the residual warmth of the day. This was how an infant might be, securely nestling in the crook of its mother's arm» [1, с. 120]. Молоді люди зовсім не випадково проводять медовий місяць саме поряд із пляжем. Вони мріють виходити на узбережжя, гуляти, пити вино, дихати повітрям. Берег символізує певну свободу, нове, доросле життя. Але їм так і не судилося спробувати радощі цього життя. Вони приречені залишатися в номері, поки зовсім не посварилися. Вони скуті протиріччями, недомовками і нерозумінням.

Також розкрити психологію людських стосунків у романі британського митця допомагають портретні характеристики. Власне авторські, об'єктивні, зображення зовнішності у творі майже відсутні: читачеві пропонується поглянути на одного персонажа очима іншого. Так, Едвард, дивлячись на Флоренс, думає: «He was gazing at his wife now, into her intricately flecked hazel eyes, into those pure whites touched by a bloom of the faintest milky blue. The lashes were thick and dark, like a child's, and there was something childlike too in the solemnity of her face at rest. It was a lovely face, with a sculpted look that in a certain light brought to mind an American Indian woman, a high-born squaw» [1, с. 13]. Так розкриваються риси характеру дівчини: благородство, спокій, дитяча невимушеність.

Портрети створюють певний психологічний образ героїв. Саме це, зокрема, акцентує характеристика Флоренс, яку дає Едвард: «How could he fail to love someone so strangely and warmly particular, so painfully honest and self-

aware, whose every thought and emotion appeared naked to view, streaming like charged particles through her changing expressions and gestures?» [1, с. 14]. Звернення до цього прийому допомагає письменнику розкрити і психологічні властивості того героя, який є «автором» портретної характеристики. Це увиразнює можливість змалювати образи персонажів із найбільшою повнотою.

Отже, психологізм у романі І. Мак'юена «On Chesil Beach» відкриває розгалужену, складну, часто суперечливу канву думок, різноманітних почуттів, переживань та емоційних реакцій, що й становить внутрішнє життя особистості, визначає лінію їхніх відносин з іншими людьми та в особистих взаєминах.

ЛІТЕРАТУРА

1. McEwan I. On Chesil Beach. London: Jonathan Cape, 2007. 166 p.

Валерія Воротілова
Науковий керівник – професор Комаров С. А.
м. Дніпро

«РІЗДВЯНА ПІСНЯ У ПРОЗІ» Ч. ДІККЕНСА КРІЗЬ ПРИЗМУ КІНО

«A Christmas Carol in Prose, Being a Ghost Story of Christmas» («Різдвяна пісня в прозі, або Різдвяне оповідання з привидами», 1843) – відома повість англійського класика Ч. Діккенса, яка відкрила цикл «Christmas Books». У творі розповідається про старого скнару Ебенезера Скруджа, до якого навідується привид його колишнього компаньйона Джейкоба Марлі, а також духи Минулого, Теперішнього і Майбутнього Різдва, які змушують його переглянути своє ставлення до життя та навертають його до щирості та добросердя [1]. «Різдвяна пісня» стала несподіваним успіхом для Діккенса. Перший наклад налічував шість тисяч екземплярів, які розійшлись упродовж трьох днів. На цей момент існує приблизно 70 екранізацій «Різдвяної пісні». Це і німе кіно, і короткометражки, і мультфільми, і комедії, і спеціальні випуски серіалів.

Ми розглянемо дві відомі екранізації повісті: фентезійну драму Б. Д. Герста «Scrooge» («Скрудж») 1951 року та пригодницький анімаційний фільм жахів Р. Земекіса «A Christmas Carol» (укр. переклад «Різдвяна історія») 2009 року.

До 1951-го року повість Ч. Діккенса переносилася на кіноекран вже чималу кількість разів, проте «Scrooge», екранізація ірландського режисера Брайана Дезмонда Герста, першою заслужила не тільки схвальні відгуки критиків, а й любов глядачів. Для більшості ця кіноадаптація залишається еталоном для всіх інших. Знята у чорно-білих тонах, ця стрічка, передаючи дух готики, надзвичайно добре працює як моторошна історія про привидів. Вона передає основний сюжет і ключові моменти з книги та є класичною версією оригінальної історії. Але в цій кіноверсії є і багато втручань у першоджерело. Глядачі мають змогу більше дізнатися про минуле Скруджа та простежити його

трансформацію від бідного хлопця, який стверджує, що «не у грошах щастя», до скнари, який не цінував нічого, окрім грошей. Наприклад, нам пропонується передісторія про становлення Скруджа як бізнесмена, знайомство з героєм на ім'я містер Джоркін, який зіграв велику роль у «занепаді» Скруджа. Ми можемо відзначити й відмінності у трактуванні образу нареченої Скруджа Еліс. Автор сценарію також розкриває причини його холодних стосунків зі своїм батьком та племінником.

Усі герої повісті Ч. Діккенса у фільмі зазнали змін. Ебенезер постає перед глядачами жорстокішим і більш байдужим до інших людей. Що стосується Марлі, то у фільмі він показаний ще живою людиною. Ми спостерігаємо його молодість, знайомство зі Скруджем, а також чуємо його каяття перед смертю. У кінофільмі можна побачити й деякі невідповідності опису Духів, якими вони представлені у літературному тексті. Їх зовнішній вигляд відповідає тому, що є у повісті, але у фільмі вони втратили свої «магічні» здібності.

Чому ж ця екранізація вважається однією з найкращих? Справа, напевно, в тому, що дух оригіналу тут не просто витає – цей фільм, який багато чим нагадує театральну постановку, можна сміливо назвати найбільш достовірним прочитанням класики, адже різдвяна розповідь із привидами – це насамперед притча про каяття людини, яка зачерствіла, втратила будь-який інтерес до життя, змінила вікові цінності на не менш давню ваду – жадібність. Актор Аластер Сім, виконавець головної ролі, постає перед глядачем з обличчям старого та байдужого грішника, який зневажає навколишній світ. З'являється він таким, щоб, пройшовши всім відомий шлях із трьома різдвяними духами, перетворитися на добродушного й веселого старого, в очах якого байдужість змінилася на щастя. Різдво – час чудес, і метаморфоза головного героя є тим самим дивом, втіленим у грі талановитого актора. Це сімейне, підкреслено повчальне кіно, що несе в кожному душі світло та віру.

Екранізація «A Christmas Carol» 2009 року є анімаційним, доволі похмурим фільмом-фентезі відомого американського кінорежисера Роберта Земекіса. Він перетворив класичну «Різдвяну повість» Ч. Діккенса на справжній фільм жахів, а втім, ця стрічка вважається однією з найвірніших адаптацій оригінального твору. Велика частина діалогів взята прямо зі сторінок повісті, у них передано те саме відчуття надприродного жаху, але були додані деякі сцени (це є режисерською інтерпретацією тексту), які викликають справжні емоції страху та несподіваності.

У фільмі герої Ч. Діккенса дуже точно співвідносяться зі своїми книжковими описами, але режисер додав і дещо своє в їх образи. Наприклад, Дух Теперішнього Різдва постійно сміється, незалежно від того, чи є над чим повеселитися, і в цьому є щось нервуюче та страшне. Окрім цього, кіноавтори додали незвичний погляд на переміщення головних героїв у просторі. Мандрівка Скруджа та Духа вражає глядачів способом польоту – вона показана начебто «зверху». Частина зустрічі з Духом Майбутнього Різдва виявляється найстрашнішою. Поведінку Духа у фільмі дуже сильно змінили та додали нові епізоди, яких не було в першоджерелі. Зокрема, перетворення Скруджа на людину маленького зросту, переслідування його чорним конем, а також погляд

на себе в ямі з труною. Цю частину фільму можна назвати найкращою за візуальними ефектами, але найвіддаленішою від оригіналу.

Для створення цього анімаційного фільму була застосована сучасна комп'ютерна графіка та технологія цифрового запису рухів, які сприяли великій деталізованості персонажів.

Отже, зазначимо, що обидва фільми є гідними екранізаціями повісті Ч. Діккенса, кожна з яких має свої особливості. Версія 1951 року наповнена більшим драматизмом, герої розкриваються перед нами ширше, ніж у книзі, ми починаємо розуміти мотивацію їхніх вчинків. Фільм 2009 року залишається вірним оригінальній історії передусім за тональністю. Це дуже похмурий і серйозний, з глибоким філософським підтекстом анімаційний фільм, який змушує глядачів замислитися над власним життям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dickens Ch. A Christmas Carol. URL:

<https://www.gutenberg.org/cache/epub/19337/pg19337-images.html>

Єлизавета Кравченко
Науковий керівник – професор Комаров С. А.
м. Дніпро

КІНОАДАПТАЦІЇ РОМАНУ Р. БРЕДБЕРІ «451 ГРАДУС ЗА ФАРЕНГЕЙТОМ»: НАСЛІДУВАННЯ І ПОЛЕМІКА З ПЕРШОДЖЕРЕЛОМ

Роман Рея Бредбері «451 градус за Фаренгейтом» («Fahrenheit 451», 1953) став значним внеском у розвиток жанру антиутопії, одного з найважливіших в літературі ХХ століття. Дослідження в книзі американського митця таких тем, як тоталітарна влада, цензура, роль знань у суспільстві та дегуманізуючий вплив технологій, викликає глибокий інтерес у читачів крізь покоління. Враховуючи глибокий зміст твору, не дивно, що він був адаптований у різних кінематографічних інтерпретаціях. Мета нашої роботи – висвітлення особливостей кіноадаптацій роману Р. Бредбері «451 за Фаренгейтом» у фільмах Франсуа Трюффо (1966) та Раміна Бахрані (2018).

В основі роману лежить інверсія: пожежники не гасять вогонь, а навпаки – розпалюють, точніше, піддають спаленню все, що не обділене інтелектом, а саме книжки, що змушують читачів замислюватися над життям. Таким чином автор описує суспільство, що спирається на масову культуру та споживацьке мислення. Головний герой роману, Гай Монтег, працює «пожежником» – щодня за покликом сирени він вирушає на виконання свого професійного обов'язку (знищення літератури), перебуваючи в цілковитій упевненості, що діє відповідно до закону й моральних принципів суспільства. Однак після випадкової зустрічі з дівчиною Клариссою, поведінка і захоплення якої далеко виходять за рамки «нормальності», йому доведеться багато чого

переосмислити. Автор розділяє суспільство на два «табори», що характерно для жанрового канону антиутопії. До першого входять носії офіційної ідеології, які вторяться колективному мисленню, до другого належать ті, що мислять по-іншому. Щодо Монтега, то він за своїм способом мислення перебуває між цими «таборами», належачи спочатку до першого, а потім дедалі більше тяжіючи до другого. Гай Монтаг вступає в конфлікт із суспільством, починаючи читати книги, замість їх знищення [1].

Перша екранізація – це адаптація роману, зроблена класиком світового кіно, французьким режисером Ф. Трюффо у 1966 році [4]. Вона є першим кольоровим фільмом митця і єдиним, який знятий англійською мовою. Тут зображений світ майбутнього, в якому всі друковані видання безжально знищуються спеціальним загоном пожежників-вогнеметників, а інтерес до книжок та їхнє зберігання переслідуються законом. Деякі персонажі роману у фільмі не з'являються (старий Фабер і Механічний Пес), інші герої, на наш погляд, втратили цілісність характеру та яскраво виражений конфлікт. Певні зміни відбулися і трактовкою образу однієї з головних героїнь – Кларисси. В екранізації він здається позбавленим своєї унікальної свіжості: світла юна школярка, яка уособлює протистояння бездумній масовій культурі, у фільмі стала жертвою бюрократичної машини – вчителькою молодших класів, яку звільнили з роботи за вільнодумство. До того ж, «функції Фабера» було перенесено на неї, що породило дещо іншу якість симпатії Монтега до цієї молодої жінки та кардинально змінило її «книжкову долю». Гай Монтег – з людини цілеспрямованої, але заплутаної в «правильності» власних рішень, перетворився на якусь безвольну істоту. У цій екранізації образ головного героя передається неповністю, особливо його внутрішній стан та переживання. Пожежник Монтег ніби зовсім позбавлений емоцій. Еволюція його поглядів на шляху розвитку особистості відтворена не так яскраво, як у першоджерелі.

Нам видається, що в кіноверсії Ф. Трюффо протиставлення звичного світу Монтега, законсервованого в бетонні стіни, світу природи, що рясніє фарбами та звуками і ховається за межею міста, увиразнено не так показово, як у романі. Зокрема, у книзі це підкреслене в моменті погоні Механічного Пса за головним героєм: «Але Монтег був уже біля річки. Він занурив руки у воду, аби пересвідчитись, що це йому не мариться. Роздягся в п'ятні догола, сполоснув тіло, руки, ноги й голову холодною водою, пив її, дихав нею. Потім натягнув на себе старий фаберів одяг, взув його черевики, а свій одяг кинув у річку й дивився, як вода несе його. Тримаючи в руках валізу, пішов по воді від берега, поки відчував під ногами дно; а тоді його підхопила течія й понесла в темряву. Він уже проплив ярдів триста за течією, коли Механічний Пес прибіг до річки, вгорі свистіли величезні пропелери вертольотів. Снопи світла падали на воду, і Монтег пірнув, рятуючись од сліпучого блиску, схожого на сяйво сонця, що раптом проглянуло крізь хмари. Він відчував, як річка м'яко несе його далі й далі, в п'ятню. Зненацька промені прожекторів перекинулися на берег, вертольоти повернули до міста, наче натрапили на новий слід, і незабаром щезли. Зник і пес. Залишилися тільки холодна річка і Монтег, який плів серед раптової тиші, віддаляючись од міста, вогнів і погоні, віддаляючись геть від усього» [1].

Важливим елементом у цій екранізації є наявність різноманітних прийомів монтажу, які є необхідним елементом для підкреслення емоцій персонажів. Наприклад, в одній із сцен, у якій молодій людині телефонують, щоб попередити про небезпеку бути спійманим через зберігання книжок у будинку, Ф. Трюффо використовує прийом jump cut, щоб зробити план із обличчям героя крупнішим. Подібний прийом підсилює емоції героя (зокрема страх) і нагнітає обстановку. Ще один засіб – асоціативний монтаж: кадри чергуються таким чином, щоб глядач задумався про причинно-наслідковий зв'язок сцен; також це викликає у глядача думку про подібність, аналогію між показаними об'єктами чи подіями. Ще один прийом монтажу – реверс, він використовується для створення візуально цікавих ефектів, наприклад, щоб підкреслити особливості руху об'єктів або створити незвичайний візуальний ефект [2].

В іншій кіноверсії роману Р. Бредбері – фільмі Р. Бахрانی 2018 року [3] – зображена Америка недалекого майбутнього, після Другої Громадянської війни, викликані розбіжностями, що накопичилися всередині суспільства, новий уряд вирішив убезпечити населення від зайвих руйнівних емоцій і заборонив усі види мистецтва, окрім телебачення, та й на ньому залишилися тільки новинні канали. Усі паперові книжки, диски та касети з фільмами підлягають негайному знищенню, їхнє зберігання оголошено незаконним.

Одна із сильних сторін фільму – це його візуальне рішення. Камера вміло передає атмосферу пригніченості та репресії в похмурому суспільстві, де книги, як і будь-яка інтелектуальна діяльність, заборонені. Автори стрічки створюють справді захопливі сцени, які змушують глядача замислитися над тим, що може статися, якщо ми дозволимо цензурі спотворити наше сприйняття світу. Незважаючи на красиву «картинку», одним із головних недоліків, на наш погляд, є недостатній розвиток персонажів. Під час перегляду помітно, що герої залишаються радше типізованими, ніж унікальними особистостями. Це позбавляє фільм глибини, яка була притаманна літературному тексту, і не дає змоги глядачеві по-справжньому зануритися всередину світу твору. Не дивно, що деякі з них залишаються для нас здебільшого лише фоновими фігурами, багатьох персонажів роману навіть не з'явилось на екрані. Замість того, щоб зосередитися на глибоких ідеях і моральних дилемах, «451 градус за Фаренгейтом» 2018 року часто зайнятий вражаючими візуальними ефектами і кінематографічними трюками, що відволікає глядача від сутності першоджерела.

Обидві екранізації роману Р. Бредбері «451 за Фаренгейтом», які стали об'єктом пропонованої розвідки, мають сильні та слабкі сторони. Хоча фільми багато в чому відхиляються від першоджерела, вносячи зміни до сюжету й трактовки характерів, вони все одно змушують замислитися над наслідками тоталітарної влади та підкреслюють важливість свободи вираження поглядів.

ЛІТЕРАТУРА

- Бредбері Р. Д. 451 градус за Фаренгейтом. URL: <https://lib.com.ua/uk/download/451-gradus-za-farengейtom/>

3. Миславський В. Н. Кінословник. Терміни, визначення, жаргонізми. Харків, 2007. 368 с. URL: <https://ia803002.us.archive.org/35/items/terminologycinema/Terminology%20Cinema.pdf>
4. 451 градус за Фаренгейтом. Реж. Р. Бахрані. 2018. https://uakino.club/filmy/genre_drama/6983-451-gradus-za-farengeytom.html
5. 451 градус за Фаренгейтом. Реж. Ф. Трюффо. 1966. URL: <https://filmix.biz/films/drama/22861-451-gradus-po-farengeytu-fahrenheit-451-1966.html>

Юлія Лінник
Науковий керівник – професор Комаров С. А.
м. Дніпро

РОМАН ДЖ. ОСТІН «ЕММА» ТА ЙОГО КІНОВЕРСІЇ

«Емма» («Emma») – четвертий роман Джейн Остін (1775-1817), опублікований у трьох томах у 1815 році. У творі в характерній для стилю письменниці іронічній манері розповідається про молоду жінку, яка із захопленням сватає своїх знайомих і сусідів. Але її втручання в чужі стосунки призводить до серії непорозумінь і розчарувань в громаді навколо Гайбері.

Роман був неодноразово екранізований у низці фільмів, серіалів і телевістав. Перша екранізація, яку ми розглянемо – фільм «Емма» 2020 року режисерки Отем де Вайлд [2]. Ця адаптація зосереджена на привілейованому житті 21-річної Емми Вудхаус, яка «вродлива, розумна і багата» та «втілювала у собі деякі з найомріяніших дарів земного існування» [3, с. 3], але не може втриматися від втручання в романтичне життя своїх друзів і знайомих.

Героїня цієї кіноверсії – розбещена, горда й марнослава, але водночас дуже приваблива. На нашу думку, у фільмі Емма отримала кращу, так би мовити, «арку спокути». Протягом більшої частини фільму вона зневажає інших і переконана, що знає, що найкраще для оточуючих. Але поштовхом до переосмислення своєї поведінки стає зауваження містера Найтлі про її неповажний коментар до міс Бейтс. З цього моменту Емму наздоганяє ще кілька подій, які приводять її до каяття.

Епізодом, який демонструє різку зміну в характері Емми, є сцена, коли містер Найтлі їй освідчується і робить пропозицію. У книзі вона відчуває самовдоволеність таким поворотом подій. У фільмі ж Емма переживає більше вразливості, ніж щастя – через знання про почуття своєї подруги Гаррієт до містера Найтлі.

Можна стверджувати, що у фільмі дружба Емми та Гаррієт розкрита більш яскраво. Кіноавтори дають їй, так би мовити, другий шанс після сварки подруг. У романі Дж. Остін Емма шкодує про дружбу з нею і дистанціюється в кінці, але в кінострічці ця дружба стає для неї дуже важливою і втрата її – одна з причин, чому героїня змінюється внутрішньо.

В образі містера Найтлі у фільмі 2020 року теж можна помітити деякі зміни і, на наш погляд, на краще. Ми спостерігаємо набагато більше його особистого життя, ніж у книзі. Цей оригінальний погляд на його персонажа зробив його реалістичнішим, оскільки були досліджені його недоліки та вразливі місця. Глядач, також, бачить момент, коли його почуття до Емми почали змінюватися, і агонію, яка змушує його страждати протягом наступних кількох місяців. Ранні натяки на почуття Емми та містера Найтлі, безумовно, доповнюють їх історію і роблять її багатозначною, а їхні почуття більш виправданими.

Напевно, єдиний недолік, який, на нашу думку, можна виділити з фільму – той факт, що деякі події, які є, хоча й не ключовими, але не менш важливими, не були згадані. Наприклад, лінія відносин Джейн Фейрфакс і Френка Черчілла розкрита не до кінця і багато чого в їхній історії опущено. Тут ми дізнаємося тільки те, що вони були давно заручені, але драматична сутність їхніх стосунків не була пояснена.

Однак зрозуміло, що дві години – не так вже й багато часу, щоб викласти безліч складних сюжетних ліній, що наявні в класичному літературному тексті. І навіть без включень деяких моментів, фільм не перестає бути, за нашим суб'єктивним сприйняттям, вдалою екранізацією, яка гідна перегляду.

Інша кіноінтерпретація роману Дж. Остін «Емма», на якій ми зосередимося, – фільм «Дурноголові» («Clueless») 1995 року режисерки Емі Хекерлінг [1]. Це осучаснена адаптація книги. Емма є прообразом Шер, головної героїні стрічки. На початку історії обидві героїні – привілейовані, поверхневі та егоїстичні молоді дівчата. Вони обидві вперті й думають, що знають все, коли справа доходить до романтики та сватання.

Розповідь починається з того, що Шер отримує «С» за урок дебатів і, незадоволена цією оцінкою, має намір виправити її, проте не зовсім звичайним способом. Вона влаштовує роман між учителями, для того щоб вони перестали так ретельно ставитися до своєї роботи. Її план спрацьовує – оцінки (не тільки Шер, але й інших учнів) підвищуються. Ця подія змушує її повірити, що вона дійсно розбирається в романтичних стосунках і має намір не зупинитися на досягнутому та зробити більше «добрих справ». Варто зауважити, що наміри здійснювати добро більше виходять з її егоїзму, ніж через добродушність і безкорисливість.

Отже, протягом всієї історії Шер, як і Емма, вважає себе розпорядницею чужих доль, завдаючи оточуючим більше шкоди, ніж користі. Але після низки фатальних подій, вона переглядає свої цінності та дійсно збирається робити добрі справи для інших людей. До кінця фільму Шер спокутує свої гріхи й втрачає більшу частину таких своїх негативних якостей, як марнославство та егоїзм, проте залишивши безпосередність й індивідуальність.

Враховуючи, що фільм є осучасненою кіноверсією «Емми» Дж. Остін, має сенс підкреслити, що дія відбувається в Беверлі-Гіллз кінця ХХ століття. «Дурноголові» рясніє відсиланнями на сучасну культуру і вписується в специфічне культурне середовище багатого Лос-Анджелеса 1990-х років. З огляду на це, можна стверджувати, що це корелює з романами англійської письменниці, які в основному стосуються буржуазного суспільства Англії, і

особливо «Емми», у якій представлена найбагатша героїня Дж. Остін. Прагнення Шер до всього яскравого, любов до шопінгу, моди, макіяжу і хлопців пов'язане з епохою 90-х у США, так само, як «елітарність» Емми іронічно віддзеркалює добу англійської авторки.

Відзначимо момент, який є важливим для перетворення Шер. Роман містить сцену, у якій Емма принижена після того, як містер Найтлі дорікає їй за образу міс Бейтс («Як ви можете бути такою жорстокосердою до міс Бейтс!» [3, с. 345]), але «Дурноголові» не має версії міс Бейтс. Натомість у фільмі є еквівалентна подія, яка спонукає Шер переоцінити свою поведінку: вона ображає свою служницю («Люсі, ти знаєш, я не розмовляю Мексиканською!» [1]) тільки для того, щоб їй дорікнув Джош, який пояснює, що «Люсі з Сальвадору» [1]. На тлі решти світу обмеженість Шер передана з дивовижною точністю.

Незважаючи на іронічну гостроту, і роману Дж. Остін, і його осучасненій інтерпретації – фільму «Дурноголові» вдається підкреслити загальну добросердечність і справжність своїх персонажів. Дж. Остін ніколи не ставилася до своїх романів занадто серйозно, і цей фільм рухається в схожому ритмі. Отже, «Дурноголові» є, на нашу думку, доволі вдалою кіноверсією «Емми», адже фільм несподіваним чином трансформує оригінальний матеріал, зберігаючи при цьому теми першоджерела, сутність улюблених персонажів англійського класика, їхню привабливість для читачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дурноголові. Реж. Е. Хекерлінг. 1995. URL: https://uakino.club/filmy/genre_melodrama/6005-bezgolov-durnogolov-netyamusch.html
2. Емма. Реж. О. де Вайлд. 2020. URL: <https://uakino.club/filmy/10769-emmma.html>
3. Остен Дж. Емма. Харків: Факт, 2013. 447 с.

Микола Роліч
Науковий керівник – професор Комаров С. А.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ РОМАНУ О. ГАКСЛІ «ПРЕКРАСНИЙ НОВИЙ СВІТ» У КІНОФІЛЬМІ 1998 РОКУ

Класик англійської літератури ХХ століття Олдос Гакслі (1894-1963) у своїх книгах висвітлював актуальні для свого часу проблеми: індустріалізація, тоталітаризм, духовна криза інтелектуальної та творчої еліти, втрата особистістю своєї індивідуальності. У відомому романі «Прекрасний новий світ» («Brave New World», 1932) письменник показав суспільство, де реалізовані концепції планової економіки, технологічної революції, психоаналізу та віри в те, що розум і наука вирішують усі проблеми. Він

зауважував, що передбачити соціальні наслідки такого розвитку неможливо і це може призвести до занепаду духовності й моралі в «розумному», раціоналістичному суспільстві. У романі «Прекрасний новий світ» автор описує світ майбутнього, де соціальний порядок контролюється штучною репресією, масовою маніпуляцією та використанням наркотичних речовин для підтримки стабільності [1]. О. Гакслі іронічно відтворює актуальні для свого часу тенденції та попереджає про можливі наслідки втрати людської свободи й індивідуальності в антиутопічному суспільстві.

Ми зосередимося на екранізації роману 1998 року (реж. Л. Лібман) [3]. В основу сценарію покладений роман, але кіноавтори активно втручаються в сюжет першоджерела й трактують його по-своєму, щоб адаптувати його до кінематографічного формату та втілити власні ідеї й погляди на історію. Однак, попри відмінності, зміни в сюжетно-композиційній структурі можуть привернути увагу нового покоління до твору, відкрити його для сучасної аудиторії, запропонувати свіжий погляд на роман. Така екранізація є своєрідним інтерпретаційним твором, який зберігає основні ідеї оригіналу, але дозволяє їм виражатися в нових формах і контекстах.

Обидва твори розповідають про «ідеальне» майбутнє, де люди живуть без війн, злочинності, старості, хвороб та голоду, але втрачають свободу особистості. Подібно до роману, фільм починається з екскурсії в інкубаторій, але її проводить уже безпосередньо Леніна. Однак від самого початку кінострічка відрізняється від роману тим, що громадяни мають можливість носити різний одяг, а не уніформу, що підкреслює індивідуальність і стиль кожного члена суспільства. Крім того, в кіноадаптації відмінності між кастами майже не простежуються, на відміну від роману, де різниця між Альфами, Бетами, Гаммами, Дельтами та Епсилонами була суттєвою. Це може відображати сучасніше уявлення про рівність та інклюзію, де різниця між соціальними верствами не настільки важлива, або спробу уникнути образливих і шокуючих зображень, які могли б викликати незадоволення серед масової аудиторії.

Певне осучаснення торкнулося і персонажів кіноверсії. Джон і Лінда живуть у трейлері, у якому наявні майже всі зручності, на відміну від хатини, описаної в романі. Лінда зображується не як здичавіла потвора, а як неохайна жінка. Епізод смерті Джона також зазнав змін, його смерть виглядає як випадковість, а не навмисний суїцид. Протягом фільму Леніна розвивається як особистість і змінює свої погляди на життя в цивілізованому суспільстві. Джону вдалося вплинути на її погляди, і вона вирішує народити дитину та піти у добровільне вигнання. Бернард також переосмислює своє життя і починає нове життя разом із Леніною та їхньою дитиною [3]. Режисерка акцентувала важливість взаєморозуміння та сімейних цінностей, зробила фінал оптимістичнішим, що для глядача увиразнює почуття надії на краще майбутнє.

Суттєвим компонентом кіноадаптації є використання різноманітних монтажних прийомів, які необхідні для підсилення емоційних переживань персонажів. Одним із таких засобів є «dissolve», який використовується для плавного переходу між сценами та підкреслення зв'язку між ними. Цей прийом дозволяє переносити глядача з одного емоційно насиченого моменту в інший

без різкого переривання, створюючи враження неперервного, текучого руху. «Cross Cut» («перехресний монтаж») дозволяє режисеру показати одночасно різні події, що відбуваються в різних місцях або часових рамах. Цей прийом створює напруження, підсилює сюжетну динаміку та викликає інтерес у глядачів. Також використовується техніка монтажу «cutting on action», коли перехід від одного кадру до іншого відбувається в момент, коли персонаж або об'єкт здійснює певну дію чи рух. Зміна плану є ще одним засобом, який покликаний створити різноманітні образи та ефекти, підкреслити важливість або емоційності певної сцени, а також передати глядачам ті чи інші аспекти подій із різних точок зору [2].

Фільм «Прекрасний новий світ» має дуже привабливий візуальний ряд. Оператор вдало використовує різноманітні прийоми зйомки, такі, як кути огляду, рух камери, освітлення й кольорову гаму, щоб передати настрій та атмосферу сцени. Крім того, операторська робота також допомагає підкреслити важливі деталі й акценти в сюжеті, що робить фільм ще більш цікавим і насиченим. У кадрах фільму переважає синій колір і його відтінки, що символізує майбутнє, мир, спокій, стабільність та гармонію. Водночас, синій колір може символізувати відчуження, байдужість і духовну порожнечу мешканців цього світу. Передфінальні кадри показані у світлих, майже білих тонах. Таке кольорове рішення має глибоке символічне значення, адже підкреслює ухвалення важливого життєвого рішення та початок нового життя з чистого аркуша. Білий колір часто асоціюється з чистотою, новим початком, невинністю й можливістю позитивних життєвих змін.

Хоча екранізація роману може не відображати всі аспекти першоджерела, вона все ж робить акцент на важливих темах та ідеях, таких, як свобода, індивідуальність, контроль та маніпуляція особистості владою. Ця кіноадаптація пропонує унікальну інтерпретацію класичного тексту й спонукає глядачів до рефлексії, більше акцентує увагу на вадах сучасного суспільства, ніж на суспільстві майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гакслі О. Прекрасний новий світ / *Бібліотека української літератури УкрЛіб*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=2934>
2. Миславський В. Н. Кінословник. Терміни, визначення, жаргонізми. Харків, 2007. 368 с. URL: <https://ia803002.us.archive.org/35/items/terminologycinema/Terminology%20Cinema.pdf>
3. Прекрасний новий світ. Реж. Л. Лібман. 1998. URL: <https://filmix.biz/films/fantastiks/12150-divnyy-novyuy-mir-ergo-1998.html>

РОМАН М. КАННІНГЕМА «THE HOURS» В АСПЕКТІ ГЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ

Сучасний американський письменник Майкл Каннінгем (народ. 1952 р.) є яскравим представником літератури постмодернізму. У своїх романах він створює динамічні сюжети з нестримним розвитком конфліктів і неординарними образами. Книги М. Каннінгема, демонструючи характерні риси постмодерністської поетики (інтертекстуальність, жанровий синкретизм, фрагментарну композицію), звернені до важливих проблем сучасного суспільства. Питання гендеру, зокрема, доволі системно й різнопланово постають у його творах.

В основі сюжету найвідомішого роману М. Каннінгема «The Hours» («Години», 1998; Пулітцерівська премія) покладено розповідь про трьох жінок, які живуть у різні періоди ХХ століття: письменницю Вірджинію Вулф (1920-ті роки), читачку Лору Браун (1950-ті) та героїню твору Кларису Воган (1990-ті). Об'єднувальним фактором для цих персонажів є роман В. Вулф «Mrs. Dalloway» (1925), який виступає основним інтертекстом каннінгемівського твору.

У романі американського постмодерніста жіночі образи представлені у феміністському ракурсі. Кожна героїня роману «The Hours» бореться за власні права та свободу, але різними методами. Передусім, це пов'язано з тим, що письменниця Вірджинія Вулф, персонаж цієї книги, вважається однією з центральних фігур фемінізму. У багатьох її творах увага зосереджена на долі жінки, розкритті її внутрішнього світу, сповненого емоцій, вражень і почуттів. Вірджинія Вулф у своєму житті та літературній діяльності відкрито відстоювала права жінок. Занурюючи їх у «жорстоке» середовище стереотипів та застарілих поглядів, вона намагається довести, чого насправді варта жінка в цьому світі. Іншими словами, героїні В. Вулф (окрім Клариси Деллоуей, варто згадати Лілі Бріско з роману «To the Lighthouse» (1927), Орландо з однойменної книги (Orlando: A Biography, 1928)) – це її внутрішні «я», невизначена сутність, її погляди, думки та ідеї.

Автор роману «The Hours» вкладає в думки своєї героїні Вірджинії Вулф тезу, яка суголосна роздумам, представленим у відомому есе англійської модерністки «A Room of One's Own» (1929), що стоїть у витоків феміністської теорії: «Men may congratulate themselves for writing truly and passionately about the movements of nations; they may consider war and the search for God to be great literature's only subjects; but if men's standing in the world could be toppled by an ill – advised choice of hat, English literature would be dramatically changed» [1, с. 90]. М. Каннінгем погоджується з позицією В. Вулф щодо рівноправності жінок і чоловіків у літературній діяльності.

Вчинки та життя Лори Браун також виступають ілюстрацією феміністського пафосу твору. Спочатку вона не прагнула змінитись, хоча й її не влаштувала реальність, проте спроба щось вчинити – розкрилась для нас лише в кінці твору. Живучи в повоєнному Лос-Анджелесі з чоловіком і маленьким сином, вона страждає від своєї творчої та життєвої нереалізованості. Єдине, що дарує їй радість, – це книги, вона ладна пожертвувати всім, що в неї є, заради «ірреального світу». Лора постає перед нами в образі «мучениці», яка проживає життя, яким не хоче жити, з людьми, яких не розуміє й не любить.

У її образі виявляється посилення на відому драму Г. Ібсена «Ляльковий дім» (1879), а саме – на образ Нори Гельмар. Двох героїнь об'єднує мотив виношування та осмислення ідеї свободи жінки, спроба прийняти ситуацію, забути у вихованні дітей, а як наслідок – усвідомлення своєї неготовності до сімейного життя. Нора та Лора є уособленням раннього фемінізму, спробою звільнитись від традиційних норм, моралі, стереотипів, відмови бути лялькою у світі чоловіків. Героїня М. Каннінгема так і не зуміла перебороти себе, свою природу – вона йде з дому, залишаючи чоловіка, сина і доньку. Лора відмовляється від родини, яка була для неї тягарем, аби знайти власний шлях у світі, де немає обмежень, де кожна людина, незалежно від статі, має право на самореалізацію, свободу вибору та вираження творчого потенціалу.

Клариса Воган – мешканка Нью-Йорка кінця ХХ століття, видавець, героїня художнього твору, написаного її колишнім коханцем, хворим на СНІД Річардом, який є сином Лори Браун. Клариса виступає об'єктом особливої авторської уваги, бо саме вона співвідноситься і з образом видатної письменниці В. Вулф, і з образом місіс Деллоуей з однойменного роману. Клариса переступила через свої почуття задля кар'єри, саморозвитку та самореалізації. Покинувши Річарда, вона не переживає нового кохання, яке було б дійсно глибоким почуттям – хоча й знаходить сексуального партнера Саллі, з якою створює сім'ю. Її стосунки із Саллі врят чи виступають втіленням справжньої любові. Клариса самостійно виростила дочку – Джулію, стала редактором, написала книгу, взялась за організацію урочистої церемонії для свого друга, колишнього коханця – і все наполовину. Усе життя вона намагалась бути сильною, усім допомагати, проте час ішов, а вона так і не знайшла себе, кудись бігла, до чогось прагнула, і лише втрата Річарда змусила її зупинитись та усвідомити, скільки часу й зусиль витрачено марно. Утім, її доля є ілюстрацією життя багатьох жінок США, які були не тільки свідками, але й учасниками сексуальної революції та феміністського руху, намагаючись реалізуватися в різних сферах життя, у пошуках своєї ідентичності вдавалися до експериментів в інтимній сфері. Клариса живе наприкінці ХХ століття у США у більш вільному від сексуальних стереотипів світі, у суспільстві, де жінка знаходиться на одному рівні з чоловіком, має ті ж самі права.

М. Каннінгем стверджує як силу характерів своїх героїнь, так і багатство їхніх внутрішніх світів. І Вірджинія, і Лора, і Клариса змальовані неординарними особистостями, які багато в чому перевершують своїх чоловіків, виступають морально міцнішими за них. Деякою мірою, у деяких ситуаціях відбувається зміна гендерних ролей. Американський письменник

намагається розвінчати гендерні стереотипи про сильних чоловіків, яким притаманний раціоналізм, і слабких жінок, які живуть за законами почуття.

Однією з ключових проблем роману «Години» є питання про сексуальну ідентифікацію людини. Кидається у вічі наявність і навіть переважання в образній системі книги характерів із «нетрадиційною» сексуальною орієнтацією. Три головних героїні книги так чи інакше виявляють своє сексуальне тяжіння до жінок. Стосовно Вірджинії та Лори на це лише робляться натяки. Клариса ж знаходиться у стосунках із жінкою, вона реалізувала потаємні бажання жінок попередніх поколінь.

Відомо, що Вірджинія Вулф справді відчувала потяг до жінок. Існують документальні свідчення, що у неї були стосунки з популярною свого часу письменницею і журналісткою В. Секвілл-Вест. Шлюб Вірджинії і Леонарда був більшою мірою інтелектуальним союзом, вони сповідували вільні сексуальні стосунки. М. Каннінгем, зображуючи лише один день із життя героїні, показує передусім взаємну повагу Вірджинії і Леонарда, прагнення піклуватися один про одного. Гомоеротичний аспект образу Вірджинії виявляється у її намірах (які не були втілені) зробити героїню свого роману – місіс Делловей – закоханою в жінку, а також – у зображенні почуттів, що вона відчуває до своєї сестри Ванесси. Взаємна прихильність, усвідомлення духовної близькості двох сестер (Ванесса Белл, яка теж входила до групи «Блумзбері», була художницею) виявилися в поцілунку. Ось як сама Вірджинія згодом пояснює цю подію: «The kiss was innocent – innocent enough – but it was also full of something not unlike what Virginia wants from London, from life; it was full of a love complex and ravenous, ancient, neither this nor that. It will serve as this afternoon's manifestation of the central mystery itself, the elusive brightness that shines from the edges of certain dreams; the brightness which, when we awaken, is already fading from our minds» [1, с. 212].

Майже всі другорядні персонажі, які виникають у «сучасній», пов'язаній із Кларисою, частині роману позиціонують себе як прихильники одностатевих відносин. Це Саллі (партнер Клариси), Джулія (донька Клариси), Мері Кралл (подруга Джулії), а також чоловіки: Луї (колишній коханець Річарда), Волтер Гарді (приятель Клариси, тип «вічно юного» гея), Олівер Сент-Ів (популярний актор). М. Каннінгем вочевидь насміхається з деяких явищ гей-середовища.

Автор роману «The Hours» крім того, що намагався розкрити ідеї фемінізму, гендерної нерівності, сексуальної самоідентифікації, також хотів наголосити на цінності простих речей і почуттів у людському житті. Адже ми не вміємо цінувати час, проведений із близькими, родиною або друзями. Усе життя ми поспішаємо, прагнемо досягти певних цілей, а головного так і не помічаємо. А іноді потрібно надати перевагу більш приземленим речам, а не гнатись за грошима, славою та визнанням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Cunningham M. The Hours. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1998. 230 p.

Інна Юрченко
викладач
Науковий керівник – професор Комаров С. А.
м. Дніпро

ПИТАННЯ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ В МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ СВІТІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗИ МЕЖІ ХХ-ХХІ СТОЛІТЬ)

У сучасному світі через глобалізацію, міграційні процеси та зростання культурного розмаїття мультикультурність стає все більш важливою темою. Це призводить до зміни динаміки суспільства, економіки та політики. З одного боку, це створює можливості для культурного обміну, інновацій та творчого розвитку. З іншого боку, мультикультуралізм породжує численні виклики, з-поміж яких: конфлікти етнічних традицій, проблеми інтеграції мігрантів та виклики збереження культурної ідентичності [1].

Книги письменників, творчість яких пов'язують із мультикультуралізмом, характеризуються здатністю відобразити розмаїття традицій та перспектив. Ці автори не просто розповідають історії, вони відкривають перед читачем світ, де цінності, мови та звичаї переплітаються. Тут можна зустріти глибокі роздуми про культурну ідентичність, міграцію, етнічну приналежність та взаємодію між різними країнами. Вони вміло використовують мовленнєві та стилістичні експерименти, щоб відтворити багатство й складність людського досвіду. Крім того, їхні твори часто містять соціальні коментарі, що висвітлюють міжкультурні та буденні проблеми. У результаті читачі отримують можливість зануритися у світ, де культурна різноманітність вважається джерелом духовного багатства та натхнення.

Метою пропонованої роботи є розгляд творів письменників-мігрантів: Емі Тан «The Hundred Secret Senses» (1995), С. Рушді «East, West» (1994) та В.С. Найпола «Half a Life» (2001) в контексті питання пошуку й усвідомлення власної ідентичності.

У романі Е. Тан «The Hundred Secret Senses» відбувається внутрішній діалог між двома світами. У центрі знаходяться дві героїні, Олівія та Кван, зведені сестри. Олівія – жінка, яка народилася в Америці й лише у чотирирічному віці дізналася, що в неї є сестра, яка доросліше за неї на двадцять років. Вона більш легка, невимушена та намагається зрозуміти сенс життя. Кван – це повна протилежність Олівії, вона вірна традиціям своєї країни та не прагне до асиміляції. «Time did nothing to Americanize her» [4, с. 37], – такий опис нам дає Емі Тан.

Їхні стосунки і взаємодія допомагають обом перейти власні межі, зрозуміти значення культурного розмаїття та взаєморозуміння. Протягом усього твору ми бачимо двох взаємозалежних героїв, які намагаються зрозуміти себе. Однак Кван тримається за минуле, що й перешкоджає їй рухатися далі. Тому цей образ зникає тоді, як Олівії вдається безперешкодно перетнути кордони, пристосовуючись усюди, тому що вона вчиться оминати обидві культури та розпізнавати свою.

Сама динаміка образу Олівії, як пошук себе, акцентує ідеї Емі Тан про багатокультурну перспективу і розвиток двох різних світів – Сходу та Заходу.

Наступний твір, який став об'єктом цієї розвідки – збірник оповідань С. Рушді «East, West», – продовжує тему самоідентифікації людини, представника іншої культури в новому для нього середовищі. Книга містить три розділи: «Схід», «Захід» та «Схід, Захід», у якій панорамна картина є дуже різнобарвною. І якщо перша і друга частина створюють опозицію один одному, то остання – зображує наслідки такого «альянсу».

В оповіданнях С. Рушді на першому плані завжди виступає людина з її глибинним внутрішнім світом і самобутністю. Усі історії збірки видаються легкими, з долею іронії й невимушеності, але при цьому виникає почуття руйнування та загубленості персонажа як особистості. Саме на цьому і наголошує С. Рушді у своїх творах: у часи стрімкого розвитку життя та технічного прогресу люди забувають про свою автентичність, бо намагаються пристосуватися до іншої культури.

Оповідання «Good Advice Is Rarer Than Rubies» зображує, що популярна тенденція виїзду за кордон у пошуках щасливого життя та успіху в Британії не має нічого спільного з головною героїнею Реханою, яка, навпаки, руйнує свій шанс потрапити на Захід. Вона відповідає на всі питання неправильно, відмовляється від паспорта та радісна повертається додому, на улюблену роботу: «Now I will go back to Lahore and my job. I work in a great house, as ayah to three good boys. They would have been sad to see me leave» [3, с. 32]. Вона, як і сам автор, наголошує на тому, що може бути щасливою на батьківщині.

З такою проблемою зіткнувся і головний персонаж оповідання «At the Auction of the Ruby Slippers». Аукціон – це головний свідок, місце, де відбуваються головні події. Чарівні башмаки – це засіб здійснення мрій. Незважаючи на те, що місце дії зібрало велику кількість людей із різних верст населення та різного статусу, одне залишається незмінним – їхнє бажання повернутися додому. Головний герой навіть ставить риторичне питання: чи розуміють чарівні башмаки метафоричне значення «дім» для кожного відвідувача: «They promised to take us *home*, but are metaphors of homeliness comprehensible to them, are abstractions permissible?» [3, с. 131]. У наведеному фрагменті письменник акцентує, наскільки люди надають значення дрібницям і культивують деякі об'єкти. На прикладі головного героя, який надає людській подоби башмакам та ставиться до них, як до живого предмета, ми бачимо сумну тенденцію індустріального суспільства, де речі цінніше за людину.

Вирішальну крапку в проблемі «Батьківщина та дім» ставить оповідання «The Courter» з частини «Схід, Захід», де сам С. Рушді відкрито показує, що ніякої асиміляції між двома культурами бути не може, бо це несе руйнівний характер; просякнуте абсурдом, який сучасний світ всіляко намагається приховати. Образ Мері є саме таким прикладом. Героїня щиро пробує пристосуватися до Англії та її побуту, але туга за вітчизною й постійні спогади тільки погіршують здоров'я жінки, яка одного разу не витримує й ставить крапку. «I must go» [3, с. 184], – рішуче говорить Мері, і всі домочадці дійсно розуміють це рішення. Після повернення героїні до Бомбею, її аритмія пройшла, вона почувала себе щасливою навіть у дев'яносто один рік: «After her

return to Bombay, she never had a day's heart trouble again; and, as the letter from her niece Stella confirmed, at ninety-one she was still going strong» [3, с. 184]. Отже, повернувшись додому, в рідну країну, людина в будь-якому віці може відчувати себе здоровою і щасливою.

Отже, С. Рушді в книзі «East, West» намагається відтворити третій світ, синкретичний світ «Схід-Захід», де обидві культури впливають одну на одну та утворюють, так би мовити, синтез. Але водночас письменник не намагається представити варіанти вирішення цього питання. Автор лише підкреслює, що гібридизація обох світів є неможливою і взагалі не має сенсу.

Ще однією художньою ілюстрацією проблеми самоідентифікації в англійській прозі межі ХХ-ХХІ століть може слугувати роман В. С. Найпола «Half a Life». Головний персонаж цього твору – Віллі Сомерсет Чандрен. Від самого початку ми можемо зрозуміти, що тема пошуку себе являє собою фундаментальну ціль існування героя.

Перебуваючи в Індії, на батьківщині, Чандрен намагається з'ясувати, чому його друге ім'я Сомерсет, і чіткої відповіді на це не отримує. Потім він робить спробу знайти себе у творчості, але його батько цього не розуміє. Мандруючи країнами світу, Віллі також робить спроби асимілюватися, але при цьому завжди виявляється зайвим. В Англії він ще більше заплутується в собі, кажучи, що все, чого його навчив Лондон, це те, що світ перевернутий із ніг на голову та який котиться незрозуміло куди: «It's something I have learned since I came here. Everything goes on a bias. The world should stop, but it goes on» [2, с. 100]. Португальська Африка, куди він приїжджає разом з Аною, яка родом звідти, так само не пропонує йому відповідей. Перше, що відчує Чандрен – те, що він тут зайвий, що він не знає ані мови, ані культури: «I don't know where I am. I don't think I can pick my way back. I don't ever want this view to become familiar. I must not unpack. I must never behave as though I am staying» [2, с. 140]. Але тут Вілі затримується аж на вісімнадцять років, з надією зрозуміти себе. Наприкінці роману Вілі Чандрен все ж таки знаходить сили та залишає Африку. Ані він каже: «I am forty-one. I am tired of living your life» [2, с. 210]. Читач наприкінці роману усвідомлює, що врешті-решт дещо відкрилося головному герою, а саме – що вже час жити для себе.

Отже, підбиваючи підсумки пропонованому аналізу творів письменників-мультикультуралістів, стверджуємо, що їхні герої мають багато спільного. Ці персонажі шукають себе через мандри, рефлексії та занурення в різні культури. Е. Тан, С. Рушді, В. С. Найпол розкривають складність і різноманітність людського досвіду у світлі міжкультурних взаємодій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гольтер І. М. Мультикультуралізм у літературі: сучасний погляд на проблему. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2019. Т. 30 (69). № 2. Ч. 2. С. 64–69. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/2_2019/part_2/15.pdf
2. Naipaul V. S. Half a Life. United Kingdom: Alfred A. Knopf, 2001. 211 p.
3. Rushdie S. East, West. Vintage International, 1995. 224 p.
4. Tan A. The Hundred Secret Senses. G. P. Putnam's Sons. 1995. 386 p.

Актуальні питання сучасних лінгвістичних досліджень.
Перекладацькі технології та проблеми
міжкультурної комунікації

Поліна Абрамчук
Науковий керівник – доцент Архіпова І. М.
м. Дніпро

**МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ АНАЛІЗ ПРИСЛІВ'ІВ:
ЛІНГВОКУЛЬТОРОЛОГІЯ, СТРУКТУРА ТА СЕМАНТИКА**

Прислів'я є невід'ємною частиною культурної спадщини будь-якого народу. Ці лаконічні вислови відображають багатовікову народну мудрість, життєвий досвід та цінності етносу. Вивчення прислів'їв має важливе значення не лише для лінгвістики, а й для культурології, етнографії, фольклористики та інших гуманітарних наук. Англійські прислів'я, зокрема, становлять великий інтерес як джерело розуміння менталітету, традицій та світогляду англомовних народів.

Водночас прислів'я є неординарними мовними утвореннями, які потребують ґрунтовного аналізу їхньої внутрішньої структури, семантики, стилістичних особливостей. Дослідження прислів'їв відкриває широкі перспективи для лінгвокультурологічного, структурно-семантичного та інших видів лінгвістичного аналізу. Тому комплексне міждисциплінарне вивчення англомовних прислів'їв із залученням методів різних гуманітарних наук є актуальним та перспективним напрямом сучасних досліджень.

Прислів'я розглядалися багатьма дослідниками в різних аспектах. Прислів'я як феномен вивчали О.О. Шахматов, О.О. Потєбня, В.В. Виноградов, Г.Л. Пермяков. Походження прислів'їв, їхнє використання, класифікацію, структуру та значення розглядали І.І. Срезневський, Ф.І. Буслаєв, Г.Л. Пермяков, В.Г. Костомаров, Г.Д. Сидоркова, Н.М. Амосова, В.П. Жуков, З.К. Тарланов, А. Крікман. Дослідженням англомовних прислів'їв займалися В. Мідер, В.Х. Коллінз та інші.

Комплексне поєднання методів лінгвокультурології, структурної лінгвістики та семантичного аналізу надасть змогу отримати цілісну картину лінгвістичної природи прислів'їв англійської мови та їхньої культурної значущості.

Вивчення прислів'їв народу є ключем до розуміння його філософії та культурних особливостей [1]. Ці лаконічні вислови слугують своєрідною "автобіографією" та "дзеркалом" культури, відображаючи її дух. Мова загалом і прислів'я зокрема є віддзеркаленням національного менталітету через призму світосприйняття народу – носія мови. Так, прислів'я "Time is money" демонструє прагматичний характер англо-американської культури.

З точки зору лінгвокультурології, прислів'я розглядаються як текстові утворення, що є носіями найбільш насичених культурних кодів. Вони виступають зберігачами культурної інформації, передаючи характеристики національного менталітету від покоління до покоління. Семантика прислів'їв як стійких словесних конструкцій відображає довгостроковий еволюційний процес культури народу, фіксуючи та транслуючи його культурні установки та стереотипи.

Прислів'я є частиною мовної картини світу. Вони не лише описують реальність, а й тлумачать та оцінюють її крізь призму суб'єктивного культурно-історичного досвіду народу, відображаючи його традиції. Семантика прислів'їв акцентується на характеристиці людської діяльності та взаємовідносин, присвоюючи об'єктам дійсності ознаки, що втілюють світобачення нації [5 с. 45].

Лінгвокультурологічний аспект англійських прислів'їв тісно пов'язаний із різноманітними віхами історії, географічними реаліями, соціальними нормами та фольклорними традиціями англословних народів, що знайшло своє відображення в цих лаконічних висловах.

По-перше, у прислів'ях відбилися історичні та релігійні впливи. Наприклад, "*Pride comes before a fall*" віддзеркалює біблійну історію про гріхопадіння Адама та Єви через гординю [5 с. 40].

Географічні особливості теренів, де мешкали англословні народи, також знайшли своє відлуння. Прислів'я "*It's raining cats and dogs*" («Лле як з відра») порівнює сильний дощ з падінням тварин з неба.

Соціальні та політичні норми й цінності англословного суспільства відбилися у таких прислів'ях, як "*What's good for the goose is good for the gander*" (про рівність) чи "*Might makes right*" (про владу/силу як запоруку правоти).

Чималий пласт прислів'їв пов'язаний із фольклорними та міфологічними мотивами. "*A fool and his money are soon parted*" апелює до образу дурня, який легковажно втрачає статки. А "*Curiosity killed the cat*" застерігає від надмірної цікавості.

Окремі прислів'я безпосередньо пов'язані з відомими історичними постатями та подіями, як-от "*To err is human, to forgive divine*", яку приписують Олександру Поупу [5 с. 41].

Поглиблене вивчення лінгвокультурологічного виміру прислів'їв допомагає краще осягнути їхнє значення, прихований сенс, зв'язок з історією, культурою, географією й традиційними уявленнями англословних народів. Так, національні символи, зокрема троянда для англійців, знайшли відображення в численних приказках ("*No rose without a thorn*", "*Life is not a bed of roses*" тощо).

Проте деякі прислів'я можуть бути незрозумілими без знання культурно-історичного контексту, породжуючи різночитання. Наприклад, приказка "*As thick as thieves*", що описує близькі стосунки між людьми, може хибно сприйматися українцями як характеристика товстої людини, яка обманує та наживається. Цікаво, що в XVIII ст. слово "*thick*" вживалося саме на позначення близьких, дружніх стосунків. А неprozора структура прислів'я "*He teaches ill, who teaches all*" ("Той, хто вчить усьому, вчить погано") потребує роз'яснення контексту для правильного тлумачення.

Отже, лінгвокультурологічний аналіз прислів'їв англomовних народів є ключем до розкриття прихованих культурних кодів, закладених в цих коротких, але містких висловах, що несуть у собі багатомірову мудрість поколінь.

Невід'ємною характеристикою прислів'їв є стійкість їхньої синтаксичної структури. Ці лаконічні вислови передаються від покоління до покоління як усталені традиційні вирази, зберігаючи свою актуальність у мові. Хоча деякі прислів'я зазнали модернізації в сучасній англійській мові, певні архаїчні елементи досі трапляються, надаючи їм самобутності та колориту.

Наприклад, відсутність допоміжного дієслова "to do" в запереченні: "*Count not your chickens before they are hatched*". Або залишки давньоанглійської дієслівної флексії: "*Manners maketh the man*". Деякі прислів'я містять слова, що вийшли з активного вжитку: "*Speech is silvern, silence is gold*". Водночас окремі приказки зберегли парно-симетричну композицію з ритмом та повторами: "*Love me, love my dog*", "*Fast bind, fast find*".

Структура та семантика прислів'їв визначають виникнення структурно-семантичних моделей цих виразів. Їхня поверхнева структура формується за певними традиційними каркасами, які відображають внутрішню інформацію та прагматичні настанови. Серед диференційних ознак прислів'їв виділяють стійкість структурно-змістової основи, високий ступінь структурної цілісності, простоту синтаксичної будови та відсутність ускладнених лексико-граматичних засобів [2 с. 93]. Двоскладні речення-прислів'я утворюють найбільшу групу серед паремійних одиниць.

Змістовий аспект прислів'їв охоплює різноманітний спектр значень, як-от: бажаності, переваги, попередження, відбиваючи стереотипи світобачення та поведінки певного етносу [3 с. 109]. В англійських прислів'ях переважає форма теперішнього часу та позачасова форма дієслова, лише зрідка трапляється минулий час.

За своєю структурою англійські прислів'я можна класифікувати за кількома критеріями. По-перше, за складністю будови вони поділяються на прості, які складаються з двох семантично та граматично пов'язаних частин (напр. "*No pain, no gain*"), складні, що містять три і більше частин та можуть мати ускладнену граматичну структуру (напр. "*Look before you leap*"), а також фразеологізми – стійкі вирази з переносним значенням ("*A bird in the hand is worth two in the bush*").

Іншою класифікаційною ознакою є форма прислів'їв [4]. Серед них трапляються речення різних типів: розповідні ("*He who laughs last laughs best*"), питальні ("*Can you make a silk purse out of a sow's ear?*"), наказові ("*Don't look a gift horse in the mouth*"). Поширеними є порівняння ("*As slow as a snail*") та метафори ("*All that glitters is not gold*").

Структура англійських прислів'їв також відзначається низкою особливостей [5 с.38]. Багато з них мають римовану форму ("*Haste makes waste*"), алітераційні повтори ("*Little strokes fell great oaks*") чи паралелізми ("*A friend in need is a friend indeed*").

Отже, англійські прислів'я характеризуються структурним різноманіттям, яке дозволяє компактно, але ємно передавати мудрість та життєвий досвід

народу в лаконічній формі. Аналіз їхньої будови є важливим для глибокого розуміння семантики та прагматики цих мовних одиниць.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глущенко Ж. Є. Про англійські прислів'я та приказки. Англійська мова в початковій школі. 2012. № 5 (90). С. 43–44.
2. Овсянко О. Глобальна структура англійських прислів'їв: типологічні аспекти. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. 2015. № 3. С. 93–98.
3. Овсянко О. Л. Структурно-семантичні модифікації англійських прислів'їв. І Таврійські філологічні читання: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 27–28 лютого 2015 р.). Херсон: ВД «Гельветика», 2015. С. 109–110.
4. Рогач О.О. Типи паремій та принципи їхньої класифікації. Актуальні питання іноземної філології. 2017. № 7. С. 143–147
5. Тишак Л. Т. Компаративний аналіз структурно-семантичних типів англійських та українських прислів'їв і приказок. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Філологічні науки. 2020. №4 (335). С. 38–46.

Валерія Беляєва
Науковий керівник – доцент Суховецька Л. В.
м. Дніпро

СПЕЦИФІКА ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЇ *FEAR* У ТВОРАХ ЖАНРУ *HORROR*

У сучасній філологічній парадигмі аналіз вербалізації емоції *FEAR* в контексті жанру *HORROR* викликає особливий інтерес. Ця тема вимагає глибокого розуміння теоретичних концепцій та практичних прикладів, які ілюструють механізми творення жаху мовними засобами.

Однією з ключових теорій, що стосується вербалізації емоцій, є концепція американського психолога Пола Екмана про базові емоції, до яких він відносить страх. Екман стверджує, що страх має виразитися в мовленні через синоніми слова “*fear*” та суміжних понять [3]. В оповіданнях такого жанру, ця ідея знаходить втілення через широкий спектр лексичних одиниць, що передають емоцію страху, таких, як: “*dread*”, “*anxiety*”, “*worry*”, “*panic*” тощо.

Одним із відомих прикладів вербалізації страху є описи жахливих сцен у творах Стівена Кінга, романі “IT”, головні герої, група дітей, опиняються у страшних ситуаціях, зокрема, коли вони вперше зіштовхуються з загадковим клоуном Пеннівайзом. Автор відтворює атмосферу страху такими рядками:

“Fear enveloped the children like a dark cloud. They could feel its weight in the air, like a shadow that constantly followed them. Every day they had to fight their own nightmares, unable to open the window to let them out.” [4].

Цей фрагмент ілюструє, як автор використовує образи та мовні засоби. У наведеній цитаті Стівен Кінг використав метафори *“unable to open the window to let them out”*, щоб підкреслити безпомічність та відчай головних героїв, які не можуть позбутися своїх страхів попри всі старання, а також *“Fear enveloped the children like a dark cloud”*, що лише підкреслює всеосяжну природу страху, бо він, як і хмара, заповнює весь доступний для нього простір. Це було зроблено для передачі внутрішнього стану страху героїв, роблячи читача залученим до їхніх переживань та емоційного стану.

Використання метафоричних образів є поширеним у вербалізації страху. Теорія метафор у літературі, розвинута Джорджем Лакоффом та Марком Джонсоном, також може використовуватися для аналізу вербалізації страху. Вони стверджують, що метафори відображають наше уявлення про світ, зокрема й наші емоційні стани [4.]. Так, у творі Едгара Аллана По *“Крук”* використано навіть популярний образ ворона, за допомогою якого автор передає атмосферу та емоційний стан ліричного героя:

*“But the Raven, sitting lonely on the placid bust, spoke only
That one word, as if his soul in that one word he did outpour.
Nothing farther then he uttered—not a feather then he fluttered—
Till I scarcely more than muttered “Other friends have flown before—
On the morrow he will leave me, as my Hopes have flown before.”
Then the bird said “Nevermore.”* [7.]

Метафорою в цьому тексті є сам птах. Споконвіку круків прийнято було вважати передвісниками поганих новин. У вірші птах виступає самою смертю в образі маленького гостя. Його відповідь *“Nevermore”* на всі ствердження ліричного героя підкреслює трагічність всієї ситуації. Ми розуміємо, що головний герой сподівається, що смерть зайшла до нього випадково і вона скоро покине його, як це траплялося раніше, але відповідь птаха обнадіює.

Один із аспектів вербалізації страху – це ритм та темп мови [1]. Про це писала Абоїмова А. І. у своїй роботі *“Актуальні проблеми сучасної лінгвістики”*. Вона зазначала, що автори використовують співзвучність слів, повтори та авторські наголоси, щоб створити потрібну атмосферу. В аналізі цього аспекту можна звернутися до теорії стилістики, яка розглядає вплив різних мовних засобів на виразність тексту. Наприклад, у романі *“Дракула”* Брама Стокера швидкість мовлення персонажів може змінюватися залежно від ступеня напруженості сцени. У сценах боротьби з вампіром та його слугами, мовлення може ставати більш ритмічним, що підсилює враження страху читача. *“He’s coming! He’s coming!” – His heart was in a panic* [8]. У цьому реченні ми можемо побачити, як повторюваність однієї й тієї ж фрази створює ритм, що сприяє створенню напруженості атмосфери, а стан страху передано експліцитно за рахунок лексеми *“panic”*, що вказує на панічний стан героя, причиною якого був саме страх, викликаний наближенням вампіра.

У вербалізації страху значущу роль відіграє опис звуків. Так, в оповіданні *“The Terror of Blue John Gap”* Артура Конана Дойла, автор описує нічну

атмосферу як “*pierced by the moaning of the wind, which seems to be a singing lament, as well as the noise of branches that rush to the ground, as if the forest itself were sighing*” [2]. Опис різноманітних звуків, таких, як “*moaning of the wind*” та “*the noise of branches*” додають загадковості та таємничості. За допомогою семантичного ряду до слова *sound* автор зміг кількома словами змалювати гнітючу, містичну атмосферу навколо героя.

У дослідженні “Жанр HORROR в емотивному розрізі: перекладацька складова” розглянуто вплив емоційної складової на конструкцію жанру HORROR. На основі аналізу класичних творів цього жанру розкрито особливості вербалізації емоцій у тексті. Виявлено, що ключові негативні емоції, як-от: страх, гнів, злість, ненависть, – виявляються взаємопов'язано. Емотивний аспект жанру HORROR характеризується зображенням емоцій у контексті фізіологічних процесів, що відбуваються в організмі персонажів. Дослідження показало, що найвиразніші описи фізіологічних змін, що відтворюють емоції, використовують терміни “*blood*” і “*heart*”. Тексти жанру HORROR пронизані емотивними фрагментами, що розкривають внутрішній світ переживань героїв. Емоції в цьому літературному жанрі передаються через номінацію емоцій, їх контекстуальний опис та різноманітні лексичні та стилістичні засоби.

У мові жанру HORROR, емоцію FEAR можна виразити різними лексичними засобами, які підсилюють атмосферу жаху та напруження. Ось деякі приклади синонімів до слова *fear*: *Horror – a strong feeling of shock and fear* [6]. Прикметники, що містять сему *fear*:

- *Eerie – strange and frightening* [6].
- *Creepy – making you feel nervous and slightly frightened* [6].

Метафори та порівняння також є частотними для вербалізації емоції жаху. Розглянемо деякі приклади.

“*Fear envelops me like a cold fog.*” [9]. У цих рядках Стівена Кінга, страх концептуалізується як газоподібна субстанція (*fog*), яка займає увесь простір навколо героя та переслідує його.

“*I feel trapped, like a mouse in front of a cat.*” [9] – тут метафоричний вислів “*trapped, like a mouse in front of a cat*” передає внутрішній стан людини, охопленої страхом. Миші – це здобич котів, гризуни беззахисні і не можуть нічого подіяти з хижаком. Ми розуміємо, що головний герой, який відчуває страх, відчувається як здобич і знаходиться в замкненому просторі (*trapped*), з якого не може втекти.

Страх може бути виражений через опис фізіологічного стану людини, такого як стану його серця (*heart beating so fast*), ускладнене дихання (*ragged breathing*) або тремтіння кінцівок (*shaking hands*). Наприклад, у творі “Сім смертей Евелін Гардкасл” Стюарт Тертон описує відчуття головного героя так: “*My heart is beating so fast, as if it senses danger*” [9] автор передає прискорене серцебиття, що є об'єктивним проявом страху. У наступному прикладі ускладнене дихання під час відчуття страху порівнюється зі станом після фізичного навантаження: “*Breathing becomes ragged, as if after running.*” [9]. Тремтіння тіла також може супроводжувати стан страху, як у реченні “*My hands are shaking as if they were cold.*” [9]. Варто зауважити, що в усіх цих

випадках автори використовують порівняння з іншими психофізіологічними станами, для більш переконливого опису фізичного стану людини в момент страху.

Зазначені приклади та теоретичні концепції демонструють, як вербалізація страху відображається в літературних творах жанру HORROR. Сполучення мовних засобів та літературних прийомів допомагає авторам створювати атмосферу напруження та страху, яка захоплює читача й переносить його в світ містики та загадки.

У результаті дослідження було встановлено, що вербалізація страху є ключовим елементом у створенні атмосфери жаху та напруження у літературі. Зокрема, аналіз багатшарових прийомів, таких, як використання образів, метафор, ритму та звукових ефектів, свідчить про важливість мовних засобів у передачі емоційного стану страху.

Можна зробити висновок, що вербалізація страху в літературі є складним процесом, що вимагає ретельного вибору слів та вдосконалення лінгвістичних прийомів. Це дослідження відкриває нові можливості для подальшого розвитку в цій галузі та сприяє розумінню та оцінці впливу літературних творів на читачів через їхню емоційну реакцію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абоїмова А. І. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики навчання іноземних мов. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2013. 207 с.
2. Doyle A. C. The Terror of Blue John Gap. Horror Stories. Macmillan Publishers Limited, edited by Ceri Jones, 2009. 183 p.
3. Ekman P. Emotions Revealed: Recognizing Faces and Feelings to Improve Communication and Emotional Life. Owl Books, 2007. 290 p.
4. King S. It <https://readli.net/it/> (дата звернення: 05.04.2024)
5. Lakoff G. Metaphors We Live By. New edition, edited by University of Chicago Press, 2003. 292 p.
6. Longman dictionary URL: <https://www.ldoceonline.com/> (дата звернення: 13.04.2024)
7. Poe E. A. Raven. New York Evening Mirror. 1845.
8. Stoker A. B. Drakula. New print house, 1985. 384 p.
9. Turton S. The 7 ½ Deaths of Evelyn Hardcastle URL: <https://www.goodreads.com/book/show/36337550-the-7-1-2-deaths-of-evelyn-hardcastle> (дата звернення: 10.04.2024)

ВИЗНАЧЕННЯ І ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ЛОКАЛІЗАЦІЇ ПОБУТОВОЇ ЕЛЕКТРОНІКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО КОРИСТУВАЧА

Проблема локалізації побутової електроніки для українського користувача виникає в контексті стрімкого технологічного розвитку, який часто не враховує місцеві особливості та потреби споживачів [3; 5]. У світі, де електроніка стає не лише необхідністю, але й неодмінною частиною нашого повсякдення, важливо мати доступ до продуктів, які відповідають не лише технічним, але й культурним та мовним потребам.

Зважаючи на швидкий розвиток сучасних технологій, користувачам побутової електроніки важливо мати розуміння основних термінів та усталених міжмовних відповідників щодо актуальних пристроїв: наприклад, *smartphone* – смартфон, *laptop* – ноутбук, *television* – телевізор, *refrigerator* – холодильник, *washing machine* – пральна машина, *microwave oven* – мікрохвильова піч, *vacuum cleaner* – пилосос, *air conditioner* – кондиціонер, *blender* – блендер, *coffee maker* – кавоварка, *toaster* – тостер, *hair dryer* – фен для волосся, *electric kettle* – електричний чайник, *iron* – праска, *digital camera* – цифровий фотоапарат.

Проблеми локалізації стосуються визначення ключових аспектів, які впливають на сприйняття та використання електроніки українськими користувачами. Це передбачає розуміння мовних особливостей, культурних звичаїв, а також технологічних преференцій [1, с. 3–6]. Наприклад, термінологія, яка використовується в англійській мові для опису електронних пристроїв та їхніх функцій, може мати загальні відповідники для українських користувачів, а тому активізує увагу до контексту. Так, переклад термінів *handphones* та *earphones* для українського користувача однаковий – навушники. Однак термін *handphones* є загальноприйнятим для опису пристроїв, які використовуються для здійснення телефонних дзвінків та спілкування – накладні навушники, а термін *earphones* відноситься до пристроїв для прослуховування аудіо, які розміщуються у вухах.

Розглянемо й інші приклади:

– *smart home devices* – пристрої для розумного будинку. Термін *smart* в англійській мові вказує на функціональність, яка виходить за межі традиційних пристроїв. Українське слово *розумний* може бути зрозумілим, але воно може не передати повної ідеї зручності та автоматизації, яку надають ці пристрої. Можливий варіант перекладу – пристрої для автоматизованого дому;

– *wireless earbuds* – бездротові навушники. Термін *earbuds* в англійській мові використовується для опису навушників, які вкладаються в вуха. Українське слово *навушники* є зрозумілим, але *earbuds* передає більш точну ідею. Можливий варіант перекладу – бездротові вкладні навушники;

– *smart refrigerator* – розумний холодильник. Як і з «розумним будинком», тут термін *smart* вказує на додаткові функції та можливості, що виходять за

межі традиційного холодильника. Українське слово *розумний* може передати загальний зміст, але може бути втраченою додаткова інформація про зв'язану інтелектуальну технологію. Можливий варіант перекладу – *інтелектуальний холодильник*;

– *robot vacuum cleaner* – *робот-пилосос*. Термін *robot* в англійській мові вказує на автоматизацію та інтелектуальні можливості цього пилососа. Українське слово *робот* може передати загальний зміст, але може бути втраченою ідея інтелектуальних можливостей. Можливий варіант перекладу – *інтелектуальний пилосос-робот*;

– *digital assistant* – *цифровий помічник*. Термін *assistant* в англійській мові вказує на функцію, яка допомагає користувачеві з різними завданнями. Українське слово *помічник* може передати загальний зміст, але може бути втраченою ідея цифрової технології. Можливий варіант перекладу – *цифровий асистент*.

Тож урахування нюансів перекладу допоможе краще передати сутність та функціональність побутової техніки для українських користувачів [2]. Відповідно, для вирішення проблеми термінологічної адаптації потрібно досліджувати й аналізувати наявну й міжмовно можливу термінологію з урахуванням специфіки українського ринку. Це може включати адаптацію інтерфейсів до української абетки та культурних норм, переклад технічної документації на українську мову з урахуванням термінологічних відтінків та специфіки мовлення. Наприклад, український переклад терміна *user interface* може бути *користувацький інтерфейс*, а *settings* – *налаштування*.

Крім того, важливо враховувати не лише мовні аспекти, але й технічні вимоги та можливості українських користувачів [4]. Це включає розробку програмного забезпечення та апаратних рішень, які враховують особливості мережевого зв'язку, електропостачання та інфраструктури, які характерні для України. Наприклад, розробка програм, які ефективно працюють при низькій швидкості інтернету, що є загальним явищем у деяких регіонах України, та підтримка мобільних мереж різних стандартів (3G, 4G) через нерівномірний розвиток інфраструктури є критичними. Розробка ефективного управління енергоспоживанням для пристроїв, щоб вони могли працювати навіть при нерегулярних перервах у постачанні електроенергії, є іншою важливою складовою. Врахування географічних особливостей та кліматичних умов при розробці апаратних рішень, наприклад, стійкість до вологи, пилу та високих або низьких температур, є важливим аспектом. Забезпечення сумісності з існуючими інфраструктурними системами, як-от системи платежів, лояльності тощо також потребує уваги. Вдосконалення заходів безпеки з урахуванням специфічних потреб та загроз, що є характерними для українського кіберпростору, є необхідним кроком; розробка мобільних додатків може включати оптимізацію споживання батареї для подовження тривалості роботи пристрою в умовах обмеженого доступу до заряду, або розробку адаптивних інтерфейсів, які пристосовуються до різних розмірів екрану та швидкості Інтернету. Відповідно йтиметься й про питання перекладу такої галузевої термінології.

Загалом визначення та вирішення проблем локалізації побутової електроніки для українського користувача вимагає комплексного підходу, який охоплює як мовні, культурні, так і технічні аспекти. Лише забезпечивши повне врахування потреб та особливостей українських користувачів, можна досягти успішної локалізації електронної продукції на українському ринку.

Перспективи дослідження полягають у подальшому вивченні та аналізі мовних особливостей, культурних норм та технічних вимог у контексті локалізації термінології побутової електроніки. Йдеться про увагу до оптимальних перекладів термінології, їхню адаптацію до українського мовного середовища, а також розробку рекомендацій щодо використання конкретних термінів у мовленні та технічних документах. Додатковою перспективою є розгляд впливу мовних та культурних особливостей на сприйняття та використання побутової електроніки українськими користувачами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баловсяк Н. Х. Структура та зміст інформаційної компетентності майбутнього спеціаліста. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. Збірник 11. К.: НПУ, 2006. С. 3–6.
2. Рейда О. А., Івлева К.С., Гулієва Д.О. Труднощі перекладу інструкцій до побутової техніки з англійської мови на українську. 2019. URL: http://193.138.93.8/bitstream/BNAU/4244/1/Trudnoshchi_perek.pdf (дата звернення: 17.04.2024).
3. Ajunwa E. 2015. Fidelity Challenges in Translation. *Translation Journal*, 2015. <https://translationjournal.net/January-2015/delity-challenges-in-translation.html> (дата звернення: 17.04.2024).
4. DePalma D. Moving Beyond the Ad Hococracy of Localization. *MultiLingual. Localization*. October/November 2007. Pp. 6–8.
5. Roskosa A., Rupniece D. Problems encountered in the process of translation and their possible solutions: The point of view of students of technical translation. *Vertimo Studijos*, 2019. Vol. 12. Pp. 138–149. URL: <http://surl.li/tewuv> (дата звернення: 21.04.2024).

Христина Біла
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ РОМАНУ ДЖЕЙМСА ДЖОЙСА ULYSSES ЯК ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕКЛАДАЧА

«Улісс» – модерністський роман геніального ірландського письменника Джеймса Джойса, уперше повністю був опублікований 1922 року. Критика сприйняла його неоднозначно: одні проголосили роман найвизначнішим твором ХХ століття, інші охарактеризували його як «антихристиянський» та

«хаотичний». Однією з причин несприйняття роману сучасниками була його радикальна новизна, виражена в контрінтуїтивності слова, яка згодом знайде розвиток в останньому романі Джойса «Поминки за Фіннеганом» [2, с. 12]. Хоча справедливо буде зазначити, що вся література періоду модернізму – елітарна та інтелектуальна, «Улісс», безумовно, є одним із найскладніших, інтертекстуально насичених творів літератури Європи.

Свою світову славу роман також здобував досить довго, адже певний час був заборонений у США, Великобританії, Франції, Німеччині та СРСР. Але навіть згодом, коли вже друком почали виходити перші переклади автора німецькою, французькою, чеською та японською мовами, подорож «Улісса» до україномовної аудиторії затрималась майже на сто років. Спочатку було перекладено декілька оповідань зі збірки «Дублінці» Джеймса Джойса. Це була перша спроба інтелектуально осмислити творчість письменника в Україні. М. Бондаренко у своїй праці зазначає, що ранні переклади містили численні стилістичні неточності та буквализми; наприклад, слово *deckboy* було перекладено як корабельний хлопчик. Дослідниця також підкреслює вибір стратегії, наголошуючи, що перекладач М. Семчишин удавався зазвичай до одомашнення, через що, наприклад, *Miss Hill* в одному з оповідань стала пані Гіллвова [1].

Починаючи з 70-х років ХХ століття відбувається поступовий відхід від лінгвістичної парадигми перекладознавчих досліджень до так званої міждисциплінарної, коли на перший план виходить особистість перекладача та мотиви, які зумовили вибір твору для перекладу. Відтак 1966 року в журналі «Всесвіт» було опубліковано фрагменти роману «Улісс» у перекладі Олександра Тереха за редакцію Григорія Кочура. Після цього перекладач приймає рішення продовжувати переклад роману, завдяки чому 2015 року «Видавництво Жупанського» видало перший повний переклад роману українською мовою. Над «Уліссом» продовжував працювати Олександр Терех, чий перекладені епізоди кінця 60-х увійшли в роман майже без змін. На жаль, йому не вистачило життя, щоб підкорити цей нескінченний лабіринт смислів, тому його справу продовжив не менш талановитий Олександр Мокровольський, якому випала честь працювати з останніми, найінтелектуальнішими епізодами.

В одному із своїх інтерв'ю Олександр Мокровольський, який, на жаль, також уже пішов із життя, зазначив: «Я взагалі не збирався перекладати «Улісса», відверто кажучи. Але помер Олександр Терех, який встиг перекласти дві третини роману. І хтось мав закінчити цю довгу копітку роботу. Я намагався не втратити тон і стиль, якого прибрав мій старший колега» [3]. Наріжним каменем він назвав 14-й епізод, який є певною стилізацією під давньоанглійську мову від самого початку та до сучасного на той час американського сленгу. Під час роботи перекладачі послуговувались авторизованим французьким перекладом «Улісса», виконаним Огюстом Морелем. О. Мокровольський зазначає, що саме цей переклад є цінним, бо його затвердив сам автор роману [3]. Однак у самій Франції 2004 року вийшов новий переклад над яким працювала ціла команда перекладачів та редакторів під керівництвом Жака Обера. Потреба в новому перекладі виникла, оскільки

перший був виконаний ще в 20-х роках ХХ століття, але вже у 80-х французька мова сильно змінилась, тому читати переклад О. Мореля стало важко не стільки через складність самого роману, а через архаїчність мови перекладу.

Звичайно, основною перекладацькою проблемою є сам індивідуальний стиль Джеймса Джойса. Деякі дослідники називають текст роману «Улісс» гіпертекстом, оскільки він перенасичений несподіваними алюзіями, кроскультурними відсиланнями, радикальними метафорами, паліндромами, анаграмами, цитатами з Біблії, художньої літератури та ірландського фольклору. У якісних американських виданнях примітки перевищують сам обсяг роману вдвічі. Крім цього, як було зазначено раніше, твір є в певному сенсі експериментальним: у ньому зібрані всі можливі прийоми модернізму, як-от: потік свідомості, поліфонія, «стислий час», колаж, метод монтажу, нелінійність сюжету та багато інших. Підкреслимо, що це також глибоко патріотичний твір, написаний справжнім ірландцем про Ірландію. Сам Джойс наголошував, що він хотів описати свій рідний Дублін так, щоб, якщо одного дня місто зникне, то, використовуючи «Улісса», його буде можливим відновити до останнього камінчика. І це, звичайно, ще один виклик для перекладача, яким чином передати цю атмосферу старого Дубліна сучасному українцю.

У книзі *Ulysses Annotated*, що є своєрідним збірником приміток та пояснень до «Улісса» 192 примітки можна знайти лише до першого епізоду. У 9-му епізоді перекладачам потрібно розгадати головоломки інтертексту та здогадатися про посилання на авторів, яких подає Джеймс Джойс. Розглянемо таку фразу: *those priceless pages of Wilhelm Meister* [4, с. 497]. Тут Вільгельм Майстер – герой одного із оповідань німецького письменника Йогана Вольфгана фон Гете, а безцінними сторінками він називає частину «Гамлета» Шекспіра, яку перекладає герой Гете [5, с. 192]. Схожі замасковані алюзії та приховані відсилання до різних літератур розсіпані по всьому твору, тому від перекладача потрібно неабиякий розум, знання, уміння побачити такі головоломки, розгадати їх та тільки потім перекласти.

На лексичному рівні можна простежити таке явище, як девіація мови. Однак Джойс не тільки створює абсолютно нові слова або вживає оказіоналізми, але ще й розбавляє класичні британські слова ірландським сленгом та архаїзмами. Навіть англомовному читачеві інколи важко зрозуміти значення того чи іншого слова. Так, наприклад, у фразі *Still he had brains enough to make that corner in stamps* [4, с. 55] *corner in stamps* позначає вигідну купівлю марок. Олександр Терех передав це в перекладі так: Проте йому вистачило кебети задля гендлю купити ті марки [2, с. 95].

Одним із характерних проявів Джойсової стилізації є 7-й епізод «Еол», який повністю складається з підрозділів-репортажів, кожен із яких має власний клішований заголовок. Тут виникає ще одна проблема для перекладача, адже поняття «клішований заголовок» для англомовної аудиторії та української буде різним. Розглянемо на прикладах, як це питання вирішили перекладачі:

In the Heart of the Hibernian Metropolis	У серці ірландської столиці
The Wearer of the Crown	Вінценосець
Gentlemen of the Press	Представники преси
The Crozier and the Pen	Патериця і перо

How a Great Organ Is Turned Out	Як виходить солідна щоденна газета
Orthographical	Щодо орфографії
And It Was the Feast of the Passover	І був то день Пасхи

Як бачимо, текст оригіналу зазнав значних змін завдяки різноманітним перекладацьким прийомам, а саме: пропущення (вилучення), конкретизація, узагальнення та смисловий розвиток, що передбачає контекстуальну заміну.

Узагальнюючи, зауважимо, що будь-який художній переклад є складним мистецтвознавчим та лінгвістичним процесом, де від перекладача вимагається комплексного знання багатьох галузей. На якість перекладу, безумовно, впливає і кількість попередніх перекладів автора, яка, на жаль, в Україні була невеликою. Окрім усього вищезазначеного, Дмитро Вахтін у передмові підкреслив, що навіть зараз, із виходом першого повного україномовного перекладу роману «Улісс», нам бракує культурної рецепції. Вона необхідна для нашого подальшого власного розвитку, який би позбавив нас від нав'язаних ззовні комплексів маргінальності, вторинності й культурного провінціалізму [2, с. 35].

Перспективу майбутніх досліджень вбачаємо в аналізі конкретних перекладацьких прийомів і стратегій, використаних задля збереження ідіостилю письменника в українському перекладі «Улісса».

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко М. Динаміка рецепції прози Джеймса Джойса в Україні: соціокультурні умови та перекладацькі рішення. *Іноземна філологія*. 2020. № 133. С. 153–164.
2. Джойс Дж. *Улісс* / пер. з англ. О. Терех, О. Мокровольський. Київ: Вид-во Жупанського, 2023. 760 с.
3. Олександр Мокровольський: Я взагалі не збирався перекладати «Улісса». Читомо. URL: <http://surl.li/tbbli> (дата звернення: 18.04.2024).
4. Joyce J. *Ulysses*. Wordsworth Editions, 2010. 734 p.
5. *Ulysses Annotated: Notes for James Joyce's Ulysses*: Gifford, Don: Free Download, Borrow, and Streaming. Internet Archive. URL: <https://archive.org/details/ulyssesannotated0000giff/page/n7/mode/2up?view=theater> (дата звернення: 18.04.2023).

Христина Біла
Науковий керівник – доцент Семенова О. В.
м. Дніпро

СТРАТЕГІЇ ФОРЕНІЗАЦІЇ ТА ОДОМАШНЕННЯ В АУДІОВІЗУАЛЬНОМУ ПЕРЕКЛАДІ (НА ОСНОВІ ТЕЛЕСЕРІАЛУ «ЛЮПЕН»/LUPIN)

Останнім часом дослідження в галузі кіноперекладу набувають неабиякої актуальності. Одна із причин полягає в тому, що кінострічки сьогодні слугують

засобом масової комунікації, який повністю реалізує всі її функції. Хоча варто зазначити, що науковці, які досліджують це явище, ще й досі не дійшли спільної думки щодо термінології. Наприклад, питання ототожнення аудіовізуального та кіноперекладу на тепер є невирішеним. С. В. Радецька пропонує визначати аудіовізуальний переклад як «процес, у результаті якого кінопродукт стає зрозумілим для цільової аудиторії, яка не володіє мовою оригіналу» [4]. Також можна виокремити два основних підходи до перекладу кінопродукції: переозвучування, коли оригінальна аудіодоріжка замінюється новою (дублювання, закадрове озвучення) та субтитрування, коли зберігається оригінальна аудіодоріжка, а текст виводиться на екран цільовою мовою [3].

Лоуренс Венуті – американський теоретик перекладу запропонував визначати дві основні перекладацькі стратегії – форенізацію та одомашнення, які є актуальними для будь якого перекладу. Під форенізацією він розумів збереження іноземного компонента, відображення мовної та культурної різниці тексту оригіналу та перекладу; доместикація, у свою чергу, зводить увесь іноземний текст до культурних цінностей цільової мови, щоб зробити переклад максимально прозорим та зрозумілим [5].

Суперечки щодо того, яка стратегія є найбільш вдалою існують вже протягом тривалого часу. Раніше переклад сприймався як інструмент пропаганди та нав'язування. Наприклад, при перекладі Біблії стратегія одомашнення застосовувалася з метою поширення християнства, тому Фрідріх Ніцше називав переклад одним із способів «завоювання». Ще довгий час після того, коли почали розвиватися більш системні підходи в перекладознавстві, фокус зосередження був на лінгвістичному рівні. Після культурного перевороту в 1970-х роках цей конфлікт між стратегіями розглядався з абсолютно нової перспективи – соціальної, культурної та історичної.

Однак, якщо взяти до уваги всі чинники, які впливають на процес аудіовізуального перекладу, зокрема жанр кіноматеріалу чи вік цільової аудиторії, актуальним перекладацьким рішенням є поєднання двох стратегій, інколи навіть у межах однієї фрази. Мета дослідження – виявити й обґрунтувати використані стратегії та проаналізувати, як вони впливають на якість аудіовізуального перекладу. Це дослідження базується на українському перекладі французького серіалу «Люпен» представленого на платформу Netflix. В одному зі своїх інтерв'ю Джордж Кей, продюсер серіалу, заявив, що вся команда прагнула зробити Францію в серіалі такою, щоб її можна було легко впізнати не тільки мешканцям, але й тим, хто живе за її межами. Саме тому переклад цього телесеріалу був обраний як об'єкт дослідження.

Р. Бужикова у своїй статті зазначає, що такий вид аудіовізуального перекладу, як дублювання є виявом стратегії одомашнення, адже глядач фільму стає центром, а не сам кінопродукт. Субтитрування – вияв стратегії форенізації, адже тут втручання в оригінал тексту фільму мінімальне, і глядач може найбільше відчутти смак іноземної культури, мови й традицій [2]. Аналізуючи цей телесеріал, можемо сказати, що це не завжди так. Наприклад, якщо

переглянути два варіанти перекладу оригінальної фрази «*Inspecteur Dumont, ouvre!*» [6], то в субтитруванні це перекладено як «*Лейтенант Дюмон! Відчиніть!*» [6], а в дубляжі: «*Інспектор Дюмон! Відчиняй!*» [6]. Бачимо, що саме в дубляжі використовується стратегія форенізації, адже перекладачі залишили назву посади «інспектор», та використали звертання «відчиняй», що теж є більш наближеним до оригіналу. Зазначимо, що недоліками субтитрування є вилучення слів, фраз, а інколи й цілих речень через брак місця на екрані. Так, наприклад, в оригінальному варіанті головний герой каже: «*Vingt-cinq ans que je me dis que mon père est un voleur. J'ai grandi avec ça*» [6], а в українських субтитрах друге речення вилучили та залишили лише: «*Двадцять п'ять років я вважав його злодієм*» [6].

Загалом розв'язуючи проблему відтворення предметних реалій, перекладачі надають перевагу форенізації, де словниковий відповідник назви реалії може бути транскрибованим або транслітерованим в текст перекладу. Такий підхід дозволяє передати національно-культурну специфіку оригіналу. Приклади форенізації у перекладі аналізованого телесеріалу наведені в таблиці:

<i>des madames</i>	<i>мадам</i>
<i>collier de la reine</i>	<i>кольє королеви</i>
<i>bonjour</i>	<i>вітаю</i>
<i>monsieur</i>	<i>місьє</i>
<i>euros</i>	<i>євро</i>
<i>se ressembler comme de vrais jumeaux</i>	<i>схожі наче близнюки</i>
<i>le Louvre</i>	<i>Лувр</i>
<i>Assane Diop</i>	<i>Асан Діоп</i>
<i>hôtel Hyatt</i>	<i>отель Хаят</i>

Цікаво, що «*le Pont-Neuf*» [6], який також є реалією, не було транскрибовано, а було перекладено за допомогою стратегії одомашнення, де він став «*новим мостом*» [5]. З огляду на те, що в перекладознавстві є певні традиції перекладу, така стратегія може буде цілком виправдана: «*Louis XVI*» [6] в перекладі став «*Людовиком XVI*» [6]. Слово «*OK*» було завжди перекладено як «*гаразд*», хоча воно й без одомашнення є цілком зрозумілим та навіть широко вживаним серед україномовної аудиторії. Те саме можна сказати й про переклад слова «*Voilà*», яке залежно від контексту було перекладено по-різному. Розглянемо ще деякі приклади одомашнення:

<i>C'est bon.</i>	<i>Проходьте.</i>
<i>Allez, on se dépêche!</i>	<i>Гайда! Гайда! Ворушіться!</i>
<i>On n'a pas toute la nuit.</i>	<i>У нас обмаль часу.</i>
<i>mille ans de SMIC</i>	<i>за тисячу років</i>
<i>Vous étiez un vrai sniper.</i>	<i>У вас завжди була сталева хватка.</i>
<i>C'est qui?</i>	<i>Хто ці чуваки?</i>
<i>la Libération</i>	<i>Визвольна війна</i>

Як бачимо, одомашнення використовується для розв'язання проблеми розбіжності мовних і когнітивних картин світу різних лінгвокультур [1] (гумор, фразеологізми, ідіоми).

Отже, було розглянуто дві основні стратегії перекладу: форенізація та одомашнення. Дослідження показало, що поєднання цих стратегій можливе у рамках одного аудіовізуального перекладу. Порівняльний аналіз вказує на те, що форенізація переважно використовується при перекладі предметних реалій, що підкреслює іноземний характер фільму, а одомашнення – когнітивних, спрощуючи процес перегляду для цільової аудиторії. Розвиток цих стратегій в майбутньому має великий потенціал, і важливо вивчити можливості їх взаємодії в межах одного перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андриєнко Т. П. Когнітивні чинники, що визначають вибір стратегії перекладу. *Філологічні трактати Сумського державного університету*. 2012. № 4(3). С. 5–13.
2. Бужикова Р. Доместикація та форенізація під час кіно перекладу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2019. № 11. С. 3–6.
3. Пилипчук М. Поєднання стратегій доместикації та форенізації в аудіовізуальному перекладі фільму «Madagascar». *Матеріали конференції*. 2017. С. 151–160.
4. Радецька С. В., Каліщак Т. Т. Субтитрування як вид аудіовізуального перекладу: переваги та недоліки. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. 2016. № 2. С. 81–84.
5. Venuti L. *The Translator's Invisibility*. London and New York: Routledge, 2008. 319 p.
6. Watch *Lupin*|Netflix Official Site. Netflix. URL: <https://www.netflix.com/title/80994082> (дата звернення: 18.04.2024).

Софія Болтенкова
Науковий керівник – ст. викладач Корольова О. Ю.
м. Дніпро

ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ЧИННИК ДИНАМІКИ ЛЕКСИЧНОЇ НОРМИ

Сучасний світ, насичений швидкими змінами та глобалізацією, створює унікальні умови для взаємодії різноманітних культур та мов. Запозичення як процес взаємодії двох мовних систем виявляється важливим елементом цього міжкультурного контакту. На сьогодні англійська й українська мови продовжують активний процес інтеграції, що зумовлює появу нових лексичних одиниць в обох мовах.

Оскільки англійська мова набула певних змін, а її словниковий запас значно розширився, оскільки процес запозичення став невід'ємною частиною

культурної взаємодії та потребує більш детального вивчення. Наприклад, у сучасній українській мові багато слів, що вживаються регулярно, мають іншомовне походження. Такий аспект свідчить про глибокий вплив запозичень на формування лексичної норми. Запозичення також є важливим фактором у контекстах як соціального, так і технологічного розвитку.

Матеріалами для дослідження слугували роботи дослідників М. П. Кочергана, А. Я. Коваленко, О. В. Бабенко, С. В. Ільїна. Об'єктом роботи є запозичення як чинник динаміки лексичної норми та методи його відтворення на сучасному етапі розвитку української мови. Предметом дослідження є аналіз методів відтворення запозичень.

Запозичення слів – природний та необхідний процес мовного розвитку. Сучасна мова найшвидше реагує на суспільно-історичні рухи, зокрема на рівні лексики. У сфері словникового складу відбуваються постійні процеси оновлення: неологізація, розширення сфер уживання, варіантність форм, стилістична неоднозначність тощо. Лексика є результатом динамічних змін фонетичної, морфологічної, словотвірної системи мови. Лексична норма як складне динамічне явище перебуває під постійною дією внутрішніх і зовнішніх чинників, що особливо помітно на сучасному етапі в умовах активних процесів глобалізації, комп'ютеризації й інформатизації. Інтралінгвальні чинники [7, с. 25] включають взаємозалежність елементів мовної системи, відновлення питомо національних (автохтонних) ознак української мови, прагнення носіїв до економії мовної енергії, вибір більш експресивних, образних форм слова, інтеграція елементів різних мов тощо. Не менш важливим є вплив позамовних факторів, як-от: зростання національної свідомості українців і ідентифікація їх в системі інших держав, «розмивання» світових кордонів, проникнення комп'ютеризації в усі сфери суспільного життя, збільшення інформації у світовому просторі, активні міграційні процеси, науково-технічний розвиток, зміна цінностей сучасної людини, переорієнтація мовних смаків і моди.

Загальновідомо, що елементам мовної структури властиві два типи відношень. Один із них – це відношення, що існують між елементами мовної структури в межах цієї структури; інший тип передбачає залежність мовних елементів від зовнішніх щодо структури мови факторів впливу. Інакше кажучи, це інтралінгвальні (внутрішні, внутрішньомовні) й екстралінгвальні (зовнішні, позамовні) фактори впливу на виникнення та функціонування мовних одиниць [5, с. 76]. Співвідношення інтралінгвальних та екстралінгвальних чинників є одним із найважливіших і водночас складних питань мовознавства. Їхній вплив та взаємодія є невід'ємною частиною розвитку мовної системи та джерелом її збагачення. Така концепція про двосторонню залежність мовної динаміки від екстра- та інтралінгвальних факторів є найбільш поширеною серед мовознавців, оскільки вона найкраще відповідає справжньому стану речей і ґрунтується на результатах різноаспектних досліджень [5, с. 77]. Екстралінгвальні чинники пов'язані, зокрема з особливостями історичного розвитку суспільства, переселенням та міграціями, об'єднанням і розпадом мовних колективів, змінами форм спілкування, прогресом культури та техніки. З'являється багато нових понять та термінів, які здебільшого потрапляють до української шляхом запозичень з англійської. Прикладами можуть слугувати

такі назви: *стенд-бай, фіксинг, таймінг, трейдинг, інжиніринг, дистриб'ютор, варант, вестинг, дефолт, грант, абекор, ауттрейд* [6]. Серед внутрішніх чинників М. П. Кочерган виокремлює бажання уникнути полісемії, надати слову різні відтінки значень. Наприклад: *варення* (варені в цукровому сиропі, меді чи патоці ягоди або фрукти) і *джем* (англ. jam) (желеподібне варення); *подорож* (поїздка або пересування пішки по місцях, віддалених від постійного місця проживання) і *круїз* (англ. cruise) (подорож по воді), а також прагнення позбутися багатослівності, тобто замінити словосполучення одним словом: *вправний стрілець – снайпер, біг на короткі дистанції – спринт* [4, с. 229].

На початку ХХІ століття велику роль у процесі адаптації іншомовної лексики в українській мові відіграло активне розповсюдження газет та інших засобів ЗМІ. Характерними ознаками таких запозичень є: 1) звукосполучення **дж** (*бюджет, джаз, джентльмен, джемпер*); звукосполучення **-ай, -ей** (*гайморит, інсайд, тролейбус, хокей*); 3) суфікс **-инг(-інг)** (*пудинг, мітинг, демпінг, тюбінг*) [2, с. 8]. Окремі лексичні одиниці, які зараз є загальноживаними, уже адаптувалися до реалій української мови та не сприймаються як «чужі». А. Я. Коваленко виділяє такі приклади: 1) англійські односкладові лексичні одиниці: *apple, block, blog, code, file, ion, site, spam, trend*. Варто підкреслити, що більшість із них вживаються в українській мові як літерні чи звукові транскодування без будь-якого перекладу. Це так зване пряме запозичення; 2) двоскладові англійські слова та терміни входять в українську мову найчастіше за допомогою транслітерації, тобто практично без перекладу: *blogger, cartridge, display, e-mail, gadget, iPhone, hacker, media, message, notebook, online, printer, scanner, virus*; 3) трискладові запозичення: *converter, diskette, gigabyte, interface, terabit, transformer, simulator, programmer*. Ці слова здебільшого зрозумілі українському читачеві без спеціального перекладу [3, с. 259].

Отже, процес запозичення як елемент мовної еволюції є активним чинником впливу культурних та соціальних змін. Наразі запозичення з англійської мови є першоджерелами поповнення словника української мови. Однак слід зазначити, що процес запозичення не є сталим та може призвести до стихійних явищ, зокрема забування мови. Взаємодія мов є невід'ємною частиною сучасного глобалізованого світу, тож вивчення цього явища є необхідним для збереження та розвитку національного мовного багатства. Їхня роль у дослідженні лексичного складу української мови є особливо важливою. Саме тому процес запозичення потребує обізнаності та більш детальних підходів у дослідженні стратегій їх відтворення та використання на практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко О. В., Ільїн С. В. Процеси асиміляції англійських запозичень у сучасній українській мові. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. 2016. № 248. С. 46–52.

2. Бадан А. А., Атанасова О. А. Про адаптацію іншомовних запозичень як елемента міжкультурної комунікації. Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. 2019. №12. С. 8–9.
3. Коваленко А. Я. Науково-технічний переклад. Вид. 2-е., виправл. Тернопіль: Вид-во Карп'юка, 2004. 284 с.
4. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підручник. Київ: Академія, 2000. 368 с.
5. Литовченко І. О. Уплив екстра- та інтралінгвальних чинників на розвиток військової лексики української мови. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Філологічні студії. Кривий Ріг, 2014. №10. С. 76–77.
6. Попова Н. Динаміка семантичних перетворень англіцизмів в українській мові: веб-сайт. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2404> (дата звернення: 01.03.2024)
7. Титаренко О. І. Особливості динаміки лексичної норми в сучасній українській літературній мові. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра. Суми, 2021. 91 с.

Поліна Великородна
Науковий керівник – ст. викладач Корольова О. Ю.
м. Дніпро

СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНІ ФУНКЦІ ІНФІНІТИВА В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

При перекладі будь-якою мовою важливо зберегти та донести сенс першоджерела, а тому іноді висловлювання, що в мові оригіналу виконувати одну функцію в реченні, при перекладі змінюють її на зовсім іншу. Для порівняння було використано аналогічну статтю Вікторії Степаненко українською мовою [1].

Слід почати з перекладу підмета та присудка як головних членів речення: *But to invent an additional procedure can negatively impact and even make the process accession process longer.* – Але винаходити додаткову процедуру - це може зіграти навіть в мінус та тривати довше, ніж вступ за звичайною процедурою... Порівнюючи речення, ми бачимо, що інфінітив зберіг свої дієслівні якості. Англійською мовою ми маємо інфінітив *to invent*, який українською дослівно був перекладений як *винаходити*. Крім того, він не змінив своїх граматичних функцій. Як частина присудка інфінітив при перекладі може змінити стан, а також перетворитися на звичайне дієслово із властивими для нього категоріями часу, числа та особи.

Для розгляду пропонується таке речення: *But it is important that in the future Ukraine during this time will become stronger and step-by-step will be integrated into the EU's joint economic market.* Український переклад автор статті пропонує такий: *Але важливо, що упродовж цього часу Україна ставатиме*

сильнішою та поступово буде інтегруватися у спільний економічний простір з ЄС. Присудок з інфінітивом без частки *to* в майбутньому простому часі *will become* був перекладений як дієслово *ставатиме*, що не змінило своїх функцій присудка в реченні, але замість інфінітива стало дієсловом майбутнього часу другої особи однини. Будучи означенням інфінітив може перекладатися такими способами: як інфінітив, підрядним зворотом або іменником [3, с. 437-438]. Авторка статті при перекладі використовує саме іменник для передачі семантичного навантаження інфінітива: *A decision in December to start talks does not mean Ukraine's path to EU membership is clear.* – Грудневе політичне рішення про відкриття переговорів не означає автоматичний вступ України до Євросоюзу, розповідала напередодні Кравчук. Тут ми також бачимо зміну функцій у реченні, адже при перекладі означення *to start* перетворилось на додаток *відкриття*. Як обставина інфінітив частіше за все перекладається як складне речення або зворот [3, с. 437-438].

Merezhko, however, said that for Ukraine's security, it's worth attempting to speed up the process. – Олександр Мережко навпаки вважає, що варто форсувати якомога швидший вступ України до ЄС, необхідність якого є з точки зору забезпечення нашої безпеки. У той час як в англійському реченні інфінітив *to speed up* – прискорювати виконував функцію обставини, в українському реченні його було змінено на прикметник *швидший* та надано функцію означення.

У статті українською мовою не було надано перекладу речень із складеним дієслівним присудком з англійської, а отже, необхідно зробити власний переклад: *While the European Commission has given its recommendation, the European Council must still gather in mid-December to consider the recommendation and vote on starting membership talks with Kyiv.* – Поки Європейська комісія надала свою рекомендацію, Європейська рада все ще повинна зібратися у середині грудня, щоб обдумати рекомендацію та проголосувати за початок переговорів про членство з Києвом. Тут ми бачимо варіант перекладу складеного дієслівного присудка з інфінітивом *must still gather*, а також обставини мети *to consider*. Оскільки дієслово *must* має значення повинності у складі присудка й має простий інфінітив активного стану, його можна перекласти як *повинний* із неозначеною формою дієслова [2, с. 50]. Тому при перекладі складений дієслівний присудок *must still gather* не змінив своїх функцій у реченні й був перекладений як *повинна зібратися*, а отже, збереглися його семантико-граматичні функції. Таким же чином не змінив свою частину мови інфінітив *to consider*, перекладений українською як *обдумати*, але для збереження сенсу був застосований сполучник *щоб* та переформульовано у складне речення.

Особливості поводження додатка та суб'єктного зворота при перекладі ми можемо розглянути на прикладі такого речення: *If Ukraine joined the EU by Feb. 24, 2022, Putin is unlikely to have dared to try something like the full-scale invasion.* Авторка пропонує нам такий переклад: *Якби Україна вступила у ЄС до 24 лютого 2022 року, то Путін навряд чи наважився б на нове повномасштабне вторгнення.* Інфінітив у якості присудка не змінив своїх функцій, але був змінений на дієслово 2 особи однини минулого часу задля

збереження інформаційного навантаження. Власне зворот був перекладений дослівно. Щодо додатка, тут ми бачимо його зникнення, що може вказувати на те, що інфінітив як додаток взагалі може бути вилучений при перекладі.

Отже, було проведено та порівняно переклад інфінітива та його зворотів з англійської на українську мову, який показав, що інфінітив є більш поширеним в англійській мові, а також підтвердив особливості інфінітива, які не зберігаються при перекладі й характерні власне англійському дискурсу. Перспективу дослідження інфінітиву та інфінітивних зворотів ми бачимо у продовженні вивчення цього та виявленні нових форм використання; розробці нових посібників з вивчення неособових форм дієслова, що будуть засновані на нових актуальних даних, які допоможуть вищим навчальним закладам готувати компетентних майбутніх фахівців з філології та перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вікторія С. «ПОЯСНЕННЯ: Що означає рекомендація Єврокомісії почати переговори про вступ України до ЄС» URL: <https://www.kyivpost.com/uk/post/23767> (Дата звернення 08.11.23)
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми: навчальний посібник. Вид. 5-те, випр. Вінниця: Нова Книга, 2018. 656 с.
3. Чечель Є. Г., Чечель Н. П. Англійська мова для вищих навчальних мистецьких закладів. Підручник для студентів та аспірантів вищих навчальних закладів. Вінниця: НОВА КНИГА, 2011. 456 с.

Євген Вербицький
Науковий керівник – доцент Колесніченко О. Л.
м. Дніпро

МОВНА ГРА ЯК ЛІНГВІСТИЧНЕ ЯВИЩЕ

Мовна гра – явище багатоаспектне, що має одночасно стилістичну, психолінгвістичну й естетичну природу. Багатоплановість цього феномену ускладнює несуперечливе й вичерпне визначення мовної гри, аспекти якої далеко не всі добре вивчені. Мовна гра – це результат творчого словотворення, результатом якого є оказіоналізми, які створюються в мовленні за певної ситуації (одноразової) і не належать мові. Вони творяться навмисно з порушенням мовних словотворчих норм, з настановою на творчість.

У сучасній лінгвістиці помітно посилюється інтерес до проявів творчої функції мови, одним із яких є мовна гра. У цьому зв'язку особливо актуальним є дослідження розмовно-побутового мовлення, а також художніх текстів із високим ступенем мовної зумовленості, відмінною рисою якого є орієнтованість автора на навмисне моделювання семантичних, лексичних, синтаксичних, словотворчих, прагматичних аномалій.

На сьогодні поняття гри широко розглядається і містить багато значень. Це можна пояснити хоча б тому, що людина від самого народження пізнає цей світ через гру. Гра розповсюджується практично на всі сфери життєдіяльності й культури, викликаючи невідомий інтерес учених, що працюють у різноманітних галузях науки. У філософії, наприклад, гра розглядається з точки зору її значення й впливу на людину, аналізуючи як символ, призму нестандартного, через яку ми можемо побачити й дізнатися певну нову інформацію. Але варто зауважити, що у філософії, психології, навіть у педагогіці й фразеології – термін «гра» буде мати різні значення. Так, гра може визначатися як дещо, що відбувається в певних умовах, у конкретному часі і, можливо, місці, але результат для кожної сфери, у якій створюються передумови до процесу гри, буде різноманітним. А втім, із раннього дитинства в людини закріплюється сприйняття самого життя як гри. І таке сприйняття властиве нашій свідомості вже з давнього часу. Акт створення світу у давніх європейців, наприклад, асоціювався із божественною грою [3, с. 127].

Але протягом тривалого часу до гри ставилися як до несерйозного, але особливо продуктивного виду діяльності людини. Загалом, коли йдеться про гру, то автоматично мається на увазі сфера дитячих ігор або гра акторська. Хоча в сучасній науковій літературі і немає чіткого поняття гри, більшість учених висловили свою думку щодо цього питання. Г. Спенсер розглядав поняття гри з точки зору еволюційного підходу, підкреслюючи розповсюдження гри у вищих тварин і на її тренувальну функцію. К. Гросс розглядав гру в розвитку дитячої психології. І. Кант ставив питання про співвідношення гри й мистецтва, Ф. Шіллер виділив естетичну природу гри і бачив у ній красу людини в цілому. Для Ф. Шіллера гра – це насолода, пов'язана з вільним від зовнішньої потреби проявом надлишку сил. Говорячи про співвідношення гри й мистецтва, Ф. Шіллер вважав, що естетична діяльність виходить із гри. «Не помиляється той, хто буде шукати ідеал краси якої-небудь людини на тому ж шляху, на якому він задовольняє своє бажання гри... Людина повинна лише грати красою. І лише красою одною вона має грати», – писав Ф. Шіллер [2, с. 140].

Аналогічно Ф. Шіллеру розумів феномен гри і Й. Гейзинг, історик культури із Нідерландів. У його вченні все розмаїття людської діяльності зводиться до гри, яку він розглядає як основне джерело й вищий прояв людської культури. Підкреслюючи естетичний характер гри, Й. Гейзинг говорить про неї, пов'язуючи з культурою. Учений присвятив проблемі гри окрему працю – «*Homo ludens*» («Людина, що грає», 1938 р.). У цій праці історик доводить сутність і значення гри як джерела культури, вміщуючи музику, танець, поезію, бойові мистецтва, релігію, юриспруденцію, політику, науку й побут в єдиний «ігровий простір».

Враховуючи думки Й. Гейзинга, можна дійти висновку про те, мова теж є певною інтерпретацією гри: «Дух, що формує мова, кожного разу перестрибує граючи з рівня матеріального на рівень думки. За кожним висловлюванням абстрактного поняття ховається образ, метафора, а в кожній метафорі прихована гра слів. Так, людство знову й знову творить своє вираження буття, поряд зі світом – свій другий видуманий світ» [2, с. 141].

У момент мовлення або в процесі використання мови виникає відмінний від усіх інших вид ігор – мовна гра, що являє собою закодовану, вербально-виражену інформацію, первинно маючи на увазі плюралізм значень. Також прийнято вважати, що концепція мовної гри може приходити на зміну метамові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаджиев В. В. Поняття гри у гуманітарному знанні. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія, 2013. № 4. С. 16–19.
2. Дорошенко К. С. Мовна гра як теоретична проблема. Літературний процес: методологія, імена, тенденції. 2014. № 4. С. 140–143.
3. Синиця А. Концепція «мовної гри» Л. Вітгенштейна. Actual Problems of Mind. 2008. № 9. С. 126–133.

Марія Горбунова
Науковий керівник – ст. викладач Корольова О. Ю.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛЕКТІВ ШОТЛАНДІЇ ТА УЕЛЬСУ

Діалекти Шотландії та Уельсу відображають багатство та різноманіття англійської мови, відзначаючи культурні та історичні особливості цих регіонів. Шотландські діалекти з їхніми унікальними звуками, інтонацією та лексикою, та уельські діалекти із специфічною фонетикою та мовною структурою є важливою складовою культурної спадщини та ідентичності цих регіонів.

У нашому дослідженні ми розглядали особливості кожного з цих діалектів та їхню роль у формуванні культурної та мовної спадщини Великої Британії. Нами було проведено порівняльний аналіз унікальних рис та розглянуто значення вивчення цих діалектів у контексті міжкультурного розуміння та розвитку мовленнєвої толерантності.

Шотландські діалекти відрізняються від британської англійської своєю вимовою, лексикою та граматикою. Однією з ключових особливостей є їхні унікальні фонетичні особливості, які відрізняються від інших варіантів англійської мови. Наприклад, деякі звуки можуть мати інші фонетичні характеристики, а інтонація та ритм мовлення можуть відрізнятися від британської англійської до якої ми звикли. У шотландських діалектах також поширена власна лексика та вирази, які відображають культурну спадщину та історію регіону. Наприклад:

Wee: маленький (наприклад, "a wee bit o' cheese")

Canny: вміти (наприклад, "She's canny at baking")

Dinna: не (наприклад, "I dinna want to go")

Ony: будь-який (наприклад, "Onybody here speak Scots?")

Hauf: половина (наприклад, "I'm hauf way there")

Wi: з (наприклад, "I'm gaun wi' ma friends")

Oor: наш (наприклад, "This is oor hoose")

Gin: якщо (наприклад, "Gin ye see him, tell him I'm looking for him") [1]

Важливо також відзначити, що вони можуть мати регіональні відмінності, зумовлені географічним, соціальним та історичним контекстом кожного регіону. Скажімо, діалекти в північних районах Шотландії можуть відрізнятися від діалектів у прибережних місцевостях чи у внутрішніх гірських районах.

Уельські діалекти також є відмінними від стандартної англійської, адже з одного боку на говір людей впливала Західна Англія, а з іншого – валлійська мова. Ці діалекти мають свої унікальні фонетичні особливості: інтонація та вимова певних звуків. Лексика уельських діалектів також може бути відмінною, адже вона відображає місцеву культуру, історію та географію регіону. Як приклад, розглянемо такі слова:

Bachgen: хлопчик (наприклад, "The bachgen is playing in the garden")

Cymru: Уельс (наприклад, "I'm proud to be from Cymru")

Dydd: день (наприклад, "Dydd Gwyl Dewi Sant is a special day in Wales")

Nos: ніч (наприклад, "Nos da i chi" - "На добраніч")

Cariad: коханий (наприклад, "Cariad, I love you") [2]

Акцент та інтонація уельських діалектів можуть відрізнятися від стандартної англійської, що робить їх особливими та цікавими для дослідження.

Як висновок можна зазначити що, діалекти Шотландії та Уельсу не лише відображають багатство англійської мови, але й є важливою частиною культурної та мовної спадщини Великої Британії. Їхні унікальні особливості, відмінності у фонетиці, лексиці та граматиці, а також регіональні варіації відображають глибокі історичні та культурні корені цих регіонів. Вивчення шотландських та уельських діалектів допомагає краще розуміти культурні та історичні особливості цих регіонів, а також сприяє міжкультурному розумінню та розвитку мовленнєвої толерантності. Ці діалекти є невід'ємною складовою мозаїки англійської мови та культури, що робить їх важливим об'єктом вивчення та дослідження для лінгвістів, культурологів та всіх, хто цікавиться мовою та культурою.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Dictionaries of the Scots Language* URL: <https://dsl.ac.uk/> (дата звернення: 19.04.2024)
2. *The Welsh Academy English-Welsh Dictionary* URL: <https://geiriaduracademi.org/?lang=en> (дата звернення: 19.04.2024)

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕСЕ

Під час аналізу сучасних масмедіа та журналістики стає помітним, що гостра публіцистика витісняється на задній план, а новини втрачають свою привабливість для суспільства, яке переповнене безособовим потоком інформації. Натомість стає актуальним суб'єктивне осмислення та аналіз інформації [4]. У сучасному суспільстві, де людям бракує часу та можливостей для переробки великого обсягу інформації, вони віддають перевагу залученню особистих поглядів медійників, виражених у журналістських матеріалах, зокрема у формі есе, яка стає ключовим жанром ХХІ століття.

Крім того, епоха постмодернізму сприяє розвитку та вдосконаленню всіх жанрів літератури та публіцистики, а також відкриває двері для експериментів із формою та змістом. Це особливо актуально для есе, яке характеризується парадоксальністю, мовними експериментами та іграми. Есеїзація сучасної культури стає однією з головних тенденцій у публіцистиці, що зазнає визнання як від дослідників масових комунікацій, так і з боку практикуючих журналістів. Цей жанр набуває все більшої популярності не лише в загальносуспільних та політичних виданнях, а й у спеціалізованих медіа, включаючи онлайн-платформи [3]. Незважаючи на широку поширеність есеїстики та інтерес до неї з боку дослідників, теорія цього жанру все ще залишається предметом дискусії та вивчення.

Багато вітчизняних та зарубіжних учених присвятили свої дослідження теоретичним і практичним аспектам жанру есе. Найчастіше в науковій літературі зустрічаються загальнотеоретичні розвідки щодо проблематики есе. Наприклад, Н. Іванова вивчала специфіку есе як жанру художньої небелетристичної літератури, а С. Шебеліст аналізував види есе, його структуру та етапи розвитку. Ю. Торговець досліджував походження, становлення та розвиток жанру есе в різних літературних традиціях світу, а також текст-типологічну специфіку есе в процесі його історичного розвитку. Л. Садикова вивчала осмислення сучасних філософських, етнічних та екологічних проблем через призму есеїстики.

У сфері практичного дослідження висвітлюються стилістичні аспекти текстів есе окремих авторів [1]. Наприклад, Т. Прохаська досліджувала структурно-стилістичні особливості есеїстичних текстів, а К. Москалець аналізував лінгвостилістичні аспекти тексту «Людина на крижині». Також вивчалися стилістично-композиційні особливості есе на прикладі творів сучасних американських письменників.

Аналіз наукової літератури підтверджує, що, незважаючи на численні дослідження, що розглядають есе з точки зору журналістики та літературознавства, досі немає чітко окреслених загальних лінгвостилістичних ознак есе, що визначає актуальність теми для подальшого дослідження. Попри

значну кількість досліджень теорії та практики жанру есе, ще не вдалося встановити загальноприйняте визначення [3]. Основними характеристиками есе називають логічний виклад думок, присутність нових суб'єктивних суджень, невимушений стиль написання, широке використання художніх засобів та можливість виходу на загальнокультурний контекст. Однак термін "есе" може трактуватися різноманітно, включаючи його розгляд як художньо-публіцистичний жанр, жанр літературної критики, науково-популярну творчість, або як засіб розвитку мовленнєвих умінь і критичного мислення.

Наприклад, Н. Іванова розглядає есе як жанр "небелетристичної літератури", який характеризується індивідуально-сповідною природою та акцентується на особистому відчутті чи раціональній позиції автора. А. Дмитровський розглядає есе як публіцистичний твір, що відображає індивідуально-міфологічну рефлексію автора над життєво значущими для нього проблемами [4]. Жанр есе залишається предметом дискусії через його мультиплікацію і здатність приймати різні форми та стилістики залежно від контексту та авторських намірів. Деякі дослідники розглядають есе як засіб відображення індивідуального підходу до проблем, а інші спрямовують увагу на його роль у формуванні глибоких аналітичних думок та вражень. Отже, не існує однозначного визначення жанру, оскільки він може мати різні значення для різних авторів і аудиторій.

Вирізняються також різні підходи до розуміння есе у літературознавстві, журналістиці та педагогіці, що додає складності у формулюванні загальноприйнятого визначення [2]. Незважаючи на цю невизначеність, есе залишається цікавим і важливим жанром, який дозволяє авторам висловлювати свої думки та переживання з неповторною індивідуальністю та естетичністю.

Отже, жанр есе лишається надзвичайно цікавим і різноманітним явищем у літературі та публіцистиці. Незважаючи на те, що він не має чітко визначених меж і характеристик, есе продовжує привертати увагу як дослідників, так і авторів завдяки своїй спроможності виражати індивідуальні думки, аналізувати складні проблеми та сприймати різноманітні культурні контексти. Важливість есе полягає в його здатності до вираження особистого погляду та стимулювання читачів до критичного мислення й рефлексії. Цей жанр залишатиметься важливим засобом вираження та обговорення ідей у сучасному світі літератури та журналістики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балаклицький М. А. Есе як художньо-публіцистичний жанр. *Методичні матеріали для студентів зі спеціальності «Журналістика»*. 2017. Харків, 74 с.
2. Барка В. Вершники неба: есеї. Нью-Йорк, 116 с.
3. Брандес К. А. Лінгвотекстові особливості мовленнєвого жанру «художнє есе» (на матеріалі есеїстики С. Моема). Автореф. дис. ... канд. філол. наук. 10.02.04. Київ, 2020. 21 с.
4. Забужко О. Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстика. 4-те вид. Київ, 2021. 352 с.

ІДИОМИ ТА ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ «ВЕСІЛЛЯ» В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Аналіз мови у взаємодії з ментальністю та культурою народу вважається одним із актуальних у сучасному мовознавстві. Питання перекладу фразеологізмів мають глибокі культурні корені через відмінність у культурі або відсутність прямих еквівалентів.

Мета дослідження полягає у проведенні порівняльного аналізу перекладу англійських ідіом та фразеологізмів українською мовою й навпаки.

Під ідіомою розуміється «стійкий зворот, що виражає єдине поняття», або «вислів зрозумілий лише носіям мови або тим, хто добре з ним знайомий» [2]. Фразеологізм – це «усталений зворот, стійке поєднання слів, що виступає в мові <...> як «єдиний вислів», «народна фраза, яка прижилась у побуті людей і пояснює ту чи іншу подію, явище, дію» [3]. Деякі терміни або вирази мають унікальний смисловий відтінок або традиційне використання, яке важко перекладається на іншу мову. Водночас для збереження сенсу важливо звертати увагу на культурний контекст та виразність мови.

В англійській мові *wedding* походить від староанглійського *wedding* (= «узяття за наречену»), у якому корінь *wed* означає «шлюб». Відповідно, *wedding* пов'язане з актом укладання шлюбу, включаючи весільну церемонію та різноманітні обряди [6]. *Marriage ceremony* та *nuptials* є синонімами *wedding*, де *marriage ceremony* вважається офіційним терміном для позначення весільної церемонії, а *nuptials* – більш поетичний або літературний, що слугує для опису весілля або акту укладання шлюбу [5].

В українській мові *весілля* походить від старослов'янського «*весіле*» (= «весілля») та відноситься до поняття радісності, веселих подій та урочистостей, що властиві весільному обрядові [4]. *Одруження* та *свайьба* вважаються синонімами: *одруження* (= «весілля»), особливо коли йдеться про самий акт укладання шлюбу, а *свайьба* – це обряд одруження, а також святкування з цієї нагоди за звичаєм [1]. Весільний обряд характеризувався широкою варіативністю, що зумовлено такими чинниками, як: географічні, історичні та соціально-економічні умови, міжетнічні контакти, конфесійні особливості тощо. Тож виникнення нових сталих висловів із використанням лексики «весілля» є наслідком важливості цієї події у житті людей.

Для подальшого дослідження фразеологізмів / ідіом на позначення «весілля» було проведено їхній аналіз. До структурних категорій належать: значення, приклад вживання, пошук відповідника в мові перекладу. Наприклад, вираз *shotgun wedding* означає «весілля, яке відбувається через вагітність нареченої», реалізується в такому контексті: "*They had a shotgun wedding after finding out she was pregnant.*" Відповідним фразеологізмом можна вважати

сленговий вираз «*весілля по зальоту*», який часто використовується у розмовній мові аби позначити, що причиною одруження стала вагітність.

Вираз «*to have a white wedding*» використовується для опису традиційного весільного обряду, де наречена вдягнена в білу весільну сукню, наприклад: «*She always dreamed of having a white wedding with a big ceremony in a beautiful church*». Відповідної ідіоми / фразеологізму в українській мові не знайдено, але можна застосувати альтернативний переклад «*зіграти біле весілля*».

Ідіома «*кому весілля, а курці смерть*» сприяє вираженню іронічного або саркастичного ставлення до несправедливих умов або ситуацій, коли одна людина отримує щось важливе або бажане, тоді як інша – щось неприємне або незначне, або одне й те саме для однієї людини – це радість, задоволення, щастя, а для іншої – горе, біда. Вислів «*one man's meat is another man's poison*» можна вважати відповідником, бо значення є доволі близьким до розглянутої вище ідіоми: те, що добре для однієї людини, може бути поганим для іншої і навпаки.

«*Загоїться поки весілля скоїться*» мається на увазі, що отримана травма не є серйозною і можна не перейматися, адже загоїться доволі швидко. Відповідник в англійській мові «*you'll soon be OK - in time for your wedding day*» дослівно перекладається як: «*ти скоро будеш у порядку*» – «*встигнеш до дня свого весілля*».

Отже, незважаючи на те, що обидва терміни означають подібні традиції – весілля та укладання шлюбу, їхнє етимологічне походження відображає різні аспекти та історії цих понять у відповідних культурах. Але доцільним у перекладі ідіом чи фразеологізмів використання не дослівного розуміння, а пояснення самого значення, адже відповідників у певних випадках немає.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник синонімів Караванського. URL: <https://goroh.pp.ua/%D0%A1%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%BC%D1%96%D1%8F/%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%BB%D0%BB%D1%8F> (дата звернення: 09.04.2024)
2. Словник української мови: в 11 томах. Т. 4, 1957. С. 166. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D1%96%D0%B4%D1%96%D0%BE%D0%BC%D0%B0> (дата звернення: 10.04.2024)
3. Словник української мови: в 11 томах. Т. 4, 1968. С. 67. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D1%84%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%B7%D0%BC> (дата звернення: 12.04.2024)
4. Етимологічний словник української мови Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України Етимологічний словник української мови: у 7 т. Київ: Наук. думка, 1982 Т. 1: А-Г / уклад.: Р. В. Болдирев. 1982. 630 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001331> (дата звернення: 10.04.2024)

5. Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus Cambridge: Cambridge University Press. URL : <https://dictionary.cambridge.org/thesaurus/wedding> (дата звернення: 03.04.2024).
6. Online Etymology Dictionary URL: <https://www.etymonline.com/search?q=wedding> (дата звернення: 13.04.2024).

Данило Жизневський
Науковий керівник – доцент Круть О. В.
м. Дніпро

КОНЦЕПТ СТРАХ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРАХ ТА МОВАХ

СТРАХ вважається емоційним концептом, пов'язаним із психологією, соціологією та лінгвістикою. У системі людських емоцій СТРАХ розглядається як психічна емоція, що відображає ставлення людини до себе й навколишнього світу та характеризується мімічними, психосоматичними й поведінковими змінами. Питання актуальності вербалізації концепту СТРАХ висувуються на попередній план, адже страх є однією з базових емоцій.

Метою поданої роботи є аналіз вживання концепту СТРАХ в англійській та українській мовах.

Згідно з психологічним словником СТРАХ – це «емоція, що виникає в ситуаціях загрози біологічному чи соціальному існуванню індивіда й спрямована на джерело дійсної або уявної небезпеки» [3].

Аналіз словникових дефініцій лексеми *fear* дозволив виокремити такі ознаки концепту СТРАХ: «*fear is an unpleasant, painful emotion caused by the nearness or possibility of impending danger to oneself* або інші, хто є важливим, що поєднується з *desire* на *avoid or to escape it*» [4; 5]. У семантиці аналізованої лексеми міститься загальна родова сема «емоція» (*emotion*), яка вказує на відповідну денотативну сферу свідомості людини.

Згідно з аналізом чисельних фрагментів писемних пам'яток XVI–XVIII ст. в українській мові було виявлено такі значення лексеми «страх»: 1) психоемоційний стан людини, обумовлений очікуванням реальної чи потенційної загрози, болю, небезпеки, що характеризується мімічними, психосоматичними та поведінковими змінами; 2) стан тривоги, пов'язаний із передчуттям чогось лихого, шкідливого, небезпечного; 3) трепет, почуття благоговіння, пошани перед вищими силами (Господом Богом); 4) стан неспокою, пов'язаний з очікуванням гніву чи покарання вищих сил (Господня кара).

Відповідно, в англійській мові *fear* – це емоція, в українській *страх* – емоція, стан загрози або неспокою.

Серед видових компонентів, які є конкретизації значення в англійській мові, виокремлюється: сема «характер емоції» (*painful*), взаємодіє з семою «негативна оцінка» (*unpleasant*), «небезпека / загроза» (*danger*), «симптом

емоції» (*desire to avoid or to escape it*), «характер небезпеки / загрози» (*nearness of impending danger; possibility of impending danger*), «об'єкт загрози» (*oneself or somebody who is important*).

В англійській мові зафіксовано різні аспекти *fear*, що реалізуються словотвірними одиницями, слугують для відображення: 1) **стану індивіда**: прикметники *fearful*, *fearsome* (=full of fear), *fearable* (=to be frightened); субстантивні синоніми: *fearsomeness* та *fearfulness*; 2) **рис характеру індивіда**: прикметник *fearless* та іменник *fearlessness*; 3) **негативну оцінку об'єкта загрози**: *fearful* та *fearsome*; *fearable* та субстантивні синоніми *fearfulness*, *fearsomeness*; 4) **манери поведінки**: *fearfully* або *fearsomely* і *fearlessly*.

В українській мові лексема страх відображає такі аспекти: 1) **почуття**: *страх*, *острах*, *жах*, *переляк*; *загроза /ні під страхом смерті/*; 2) **дух, явища іншого світу**: *страх*, *привиди*, *привиддя*. 3) **стан пр.**, (*глянути*) *страшно*, *моторошно*; (*як сухо*) *дуже*, *страшенно*, *надзвичайно*; 4) **виклик емоції, загрози**: *страхати*, *страшити*, *лякати*, *завдавати /наганяти/ страху*, *наганяти холоду*; 5) **негативна оцінка, вигляд, якість**: *страхливий*, *дуже страшний*, (*злочин*) *кошмарний*, *жахливий*; (*- міру вияву*) *страшений*, *величезний*, *надзвичайний*, *неймовірний*, *немилосердний*; (*апетит*) *звірячий*; (*плян*) *диявольський*, *бестіяльний*, *пекельний*, *г. макабрйчний*. 6) **найменування оцінки людини, якості**: *страхиття*, *страховисько*, *страховище*, кн. *монстр*, біб. *Левіатан /сов. Левіафан/*; (*хто*) *потвора*; мн. (*війни*) *жахи*, (*минулого*) *біди*, *злигодні*; & *страхів'я*, *страховіття*, *страховиддя*, *страховидло*, *страшій/д/ло*, *страхонуд* [1].

Лексема *fear* є синонімічною домінантою та є основною, що сформовано на основі таких стилістично нейтральних субстантивних одиниць, як: *fear* (*fear: dread, apprehension, anxiety, fright, trepidation, fearsomeness, fearfulness, consternation, awe, horror, terror, dismay, alarm, panic, foreboding, unease / uneasiness, phobia, agoraphobia, claustrophobia, hydrophobia, jolt, тремор, frisson, hysteria, misgiving, misdoubt, chill, wobble*).

В основному синонімічному ряду виокремлено ряди синонімів поруч із вторинними: *anxiety* (*anxiety: angst, trepidation, agitation, qualm, concern, fretfulness, unease / uneasiness, restlessness, suspense, frenzies, heartache, leaden, turmoil* та *fright*).

В українській мові СТРАХ (=«стан хвилювання, тривоги, неспокою, викликаний чеканням чого-небудь неприємного, страшного»), представлено таким синонімічним рядом: *острах*, *моторошність*, *боязнь*, *боязкість*, *побоювання*, *жах* підсил., *пострах* розм., *острашка* розм., *настрашка* розм., *обава* діал. [2].

Отже, в англійській та українській лінгвокультурах відбивається концепт СТРАХ. В англійській мові поняттєва складова концепт СТРАХ – це *емоція*, в українській ця складова поширюється значенням стану неспокою, загрози. Конкретизація значення в англійській мові здійснюється за рахунок одиниць синонімічного ряду та/ або похідних. В обидвох мовах синонімічні ряди слугують для найменування стану, оцінки, почуттів. В українській мові до основного значення додається додаткове: явище з іншого світу, виклик дії, вигляд та жартівливе найменування особи. Українська мова достатньо повно

відбиває більшість проявів досліджуваної емоції, дає людську картину бачення цього переживання, яка є досить близькою до універсальної наукової картини, але водночас має свою національну специфіку, самотність і неповторність.

Перспективу подальших пошуків у галузі комплексного відтворення мовної картини внутрішнього світу людини вбачаємо в поглибленому дослідженні всіх елементів, які входять до структури концепту СТРАХ, а також порівняння й зіставлення отриманих результатів із фактами інших слов'янських мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. Київ. «Українська книга», 2000. 480 с.
2. Словник синонімів української мови. URL: <https://1675.slovaronline.com/37590-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%85> (дата звернення: 05.04.2024)
3. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор, 2007. 640 с.
4. Collins Cobuild English Language Dictionary. URL: <https://www.semanticscholar.org/search?q=fear&sort=relevance> (дата звернення: 07.04.2024).
5. Oxford Learner's Dictionary. URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/fear_1?q=fear (дата звернення: 17.04.2024).

Юлія Іванова
Науковий керівник – доцент Пожидаєва Н. П.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОГО ПАСИВУ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ СТИЛІ

У сучасному глобалізованому світі спостерігається посилення процесів економічного та політичного розвитку суспільства. Активно встановлюються і розвиваються міжнародні економічні та ділові зв'язки. З'являються нові технології, розширюються сфери їх застосування. В умовах стрімкої глобалізації інтенсифікуються міжнародні контакти, спрямовані на обмін знаннями, досвідом та співробітництво.

З метою забезпечення комунікації між сторонами все ширше застосовуються усний і письмовий переклад. У зв'язку з поглибленням спеціалізації сучасного світу, особливої ваги набуває спеціальний переклад: економічний, фінансовий, медичний, юридичний та інші види.

Одним із найважливіших і перспективних напрямів перекладу на сучасному етапі є переклад офіційно-ділової документації, зумовлений значним поширенням міжнародних ділових контактів.

Отже, в умовах глобалізації та інтернаціоналізації суспільних процесів переклад, особливо спеціальний, відіграє ключову роль у забезпеченні ефективної комунікації та співпраці між сторонами.

Офіційно-ділові документи існують, як правило, у письмовій регламентованій формі й регулюють правові та ділові відносини фізичних і юридичних осіб. Мова таких документів має свою специфіку, пов'язану з її приналежністю до однієї з підсистем мови, що має назву функціональних стилів, які пов'язані з тими чи іншими сферами діяльності людини та відрізняються від загальнонаціональної норми та одна від одної своєю лексикою, будовою синтаксичних конструкцій, а також оцінними та експресивними властивостями мовних засобів.

Керуючись критеріями визначення стилю відповідно до класифікацій Д. Розенталя, функціональний стиль офіційно-ділових документів можна визначити як офіційно-документальний [1]. В. Гуревич позначає цей стиль як the Style of Official or Business Documents [1]. Манера викладу такого роду документів вважається особливо формальною. Її формалізм проявляється у специфічній термінології та громіздких конструкціях.

Основними властивостями стилю офіційно-ділових текстів є:

- аргументативність. В офіційно-діловому тексті домінують думки (на противагу, наприклад, експресивності та образності). Заявлені думки, твердження обов'язково мають бути аргументовані;

- інтертекстуальність. Офіційно-діловий закономірно містить інші тексти або посилання на них. Цими текстами можуть бути юридичні документи, статутні та установчі документи, протоколи й акти перевірки, дані експертизи тощо;

- діалогічність. Як правило, офіційно-діловий текст являє собою якусь загальну проблемну схему: запитання – відповідь. Наприклад, положення договору купівлі-продажу (Sales Contract) містять зобов'язання сторін. Заголовок підпункту Liabilities for Breach of Contract означає «запитання», «відповідь» на яке – яку саме відповідальність несуть сторони в разі порушення умов договору – наводиться в цьому підпункті;

- прагнення до завершеної логічної системності тощо.

Зазначений стиль вирізняється відносною стійкістю і замкнутістю. Логічно, що з плином часу він зазнає певних змін, але основні його риси: «жанри, що історично склалися, специфічна лексика, фразеологія, синтаксичні конструкції надають йому загалом сталого характеру» [2].

До числа мовних засобів, характерних для будь-якого офіційного-ділового тексту, належить пасивна форма дієслова, на широке вживання якого в офіційно-діловій мові вказують численні дослідження. Часте використання пасивного стану пов'язують, як правило, з особливостями його семантики. З одного боку, пасивна форма дієслова дає змогу уникнути посилання на суб'єкт речення, якщо в цьому немає потреби. З іншого боку, пасив дає змогу виокремити об'єкт дії на початок речення шляхом перенесення. Подібна інтерпретація реальної ситуації відповідає специфіці наукового спілкування, що полягає «в такому поданні інформації, за якого увага читача була б зосереджена». Увагу читача було б зосереджено на особливостях процесів,

явищ, механізмів, а не на діячеві, який керує цими процесами, явищами, механізмами тощо» [2].

Зрозуміло, що використання пасивного стану в діловому листі має функціональний характер. Пасив дає змогу автору, а надалі й перекладачеві, вирішувати певні інформативно-прагматичні завдання [2]. З-поміж подібних завдань слід відзначити найпоширеніші в діловому листі:

1. Створення ефекту безособовості, коли в реченні акцентується «дія», а не «діяч»: *The precise facts of the case are set out in the enclosed copy of the document.* У доданому документі Ви можете прочитати подробиці цієї справи.

2. Емфатичне виділення слова або словосполучення у функції підмета речення: *An early reply would be appreciated, as we wish to reach a quick decision.* Просимо відповісти якомога швидше, оскільки ми не хотіли б відкладати вирішення цього питання.

3. Замовчування про реального «суб'єкта»: *It is agreed that the child will continue to live with you after the divorce.* Прийнято рішення про те, що після розлучення дитина залишиться з Вами.

4. Можливість передачі інформації в більш стислому форматі: *Kindly confirm that this is accepted.* Будемо вдячні, якщо підтвердите свою згоду.

5. Опис юридичної процедури або техніки: *We are instructed by our client in relation to his employment with your organization.* Ми отримали інформацію від нашого клієнта з приводу його працевлаштування у вашій компанії.

6. Ілюстрація наукових, комерційних та інших процесів: *We hope that the current industrial dispute will be brought to a speedy end.* Ми сподіваємося, що ця дискусія щодо робочих моментів скоро закінчиться.

7. Необхідність посилання на історичні, економічні та соціальні реалії: *The convention was drafted under the auspices of the Council of Europe.* Конвенція була розроблена за сприяння Європейської ради.

Слід зазначити, що дієслівні конструкції в пасивній формі належать до числа явищ, які становлять серйозні труднощі для перекладача. Розглянемо відмінності англійської та української мов з погляду застосування пасивного стану. Протягом тривалого часу вважалося, що пасивна форма дієслова більш поширена в англійській мові, оскільки тут ця конструкція може бути застосована не тільки для перехідних дієслів із прямим доповненням, а й для дієслів, за якими йде прийменниковий або непрямий додаток. Наприклад, *to deal with; to send for; to attend; to call upon.*

Ще одним поясненням широкого застосування речень із дієсловом-присудком у пасивному стані є факт майже повної відсутності в англійській мові відмінків, що не дає змоги виразити об'єкт дії відрядною формою іменника чи займенника. Речення *Вони були запрошені на засідання Суду з трудових спорів*, яке також можна перефразувати неозначено-особовою конструкцією з дієсловом дійсного стану *Їх запросили на засідання Суду з трудових спорів*, англійською мовою може бути трансформовано лише формою пасивного стану *They have been invited to the Employment Tribunal»* [4].

Підсумовуючи результати нашого дослідження, зазначимо, що пасивний стан залишається актуальним в англійських юридичних документах. Застосування цієї граматичної конструкції дає змогу надати тексту, по-перше,

офіційного тону, по-друге, у досліджуваній мові, по суті, відсутня альтернатива пасивному стану, що дає змогу, за потреби, не називати виконавця дії, тобто створювати ефект безособовості, що є характерним для юридичного письма.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ділова документація. Класифікація ділових паперів. Правила написання тексту документів. URL: <http://ukrref.com.ua/?id=MTEhMDQ%3D>
2. Омельяненко О.В., Ситнікова В.К. *The Passive Voice*. Харків: ХНПУ, 2018. 56 с.
3. Garner B.A. *Legal Writing in Plain English*. Chicago: The University of Chicago Press, 2016. P. 248.
4. Gunderman Richard B, Steinmeyer Laura A. *The passive voice*. *Academic radiology*. 2015. № 22(9). P. 1206–1207.

Катерина Климентовська
Науковий керівник – доцент Круть О. В.
м. Дніпро

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТІВ ВІРА, НАДІЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Відображення культурного та історичного досвіду народу в мові є об'єктом дослідження багатьох наукових розвідок. Концепт як експонент концептуальної та мовної картин світу відбиває культурно-історичний досвід народу, спираючись на його традиції та духовність, людські цінності, емоційність.

Метою нашого дослідження постає виявлення структурних особливостей концептів ВІРА, НАДІЯ в англійській та українській мовах. Досягнення цієї мети передбачає встановлення значення слова на позначення цих концептів, понять, що їх відображають у взаємодії мови та культури народу, його світогляду.

Найпоширенішим еквівалентом «ВІРА» в англійській мові є *faith*. Розглянемо дефініцію цього поняття за Оксфордським англійським словником [2]: 1. *faith* n. & int. – chiefly with in (formerly also †of). *Firm trust or belief in or reliance upon something* (e.g. the truth of a statement or doctrine; the ability); 2. *faith*, v. – intransitive. *To have faith, believe. Sometimes humorous in later use. Віра* предствлена як іменем (іменником), так і дією (дієсловом).

В українській же мові *віра* [1]: ВІРА: 1. Упевненість у чомусь, у здійсненні чого-небудь, впевненість у позитивних якостях кого-небудь, у правильності чиєїсь поведінки: *Йшла [Соломія] уперто і завзято, з вірою, що її широкі й високі груди зламають усі переешкоди* (Коцюб., I, 1955, 364). 2. Те саме, що довір'я: *Без міри нема віри* (Номис, 1864, № 10614). 3. рел. Визнання існування бога, переконання в реальному існуванні чогось надприродного. *Тут довелося зачепити питання і про бога і про чорта, про віру в першого і про*

всякі мудрощі другого (Мирний, V, 1955, 406). Отже, це поняття описується як особисте переконавання в існуванні вищої сили або бога. В Україні «ВІРА» найчастіше пов'язується з релігійними уявленнями та цінностями, але також має визначення впевненості в чомусь або комусь.

Найпоширенішим еквівалентом концепту НАДІЯ в англійській мові виступає лексема *hope*, що означає очікування та сподівання на краще майбутнє; такі слова, як *expectation* та *expect* з аналогічним значенням. Розглянемо детальніше значення [2]: 1) *hope* v. – intransitive. To entertain expectation of something desired; to look (mentally) with expectation. Const. *†to*, *†after*, *†of* (obsolete), for; also with; 2) *hope*, n.¹ – Expectation of something desired; desire combined with expectation. 3) *hope*, n.² – A small enclosed valley, esp. ‘a smaller opening branching out from the main dale, and running up to the mountain ranges; the upland part of a...».

Отже, лексема *hope* має в перекладі значення «невеличкої замкненої долини», що не є типовим для української мови, основним виступає саме сподівання на щось бажане та очікуване.

Розглянемо *expectation*, що є синонімом лексеми *hope*, то тут основним значенням виступає «очікування чогось» [2] (пор.): *expectation*, n. – The action or fact of anticipating or foreseeing something; the belief that something will happen or be the case.

В українській мові концепт НАДІЯ представлено такими мовними одиницями, як: *надія*, *надійний*, *сподівання*, *сподіватися*, *сподіваюсь*. Ці слова використовуються для передачі значень, пов'язаних із чеканням, очікуванням, надією на краще майбутнє.

У Глумачному словнику української мови лексема *надія* має 2 основні визначення [1]: 1) Упевненість у можливості здійснення чогось бажаного, потрібного, приємного; сподівання. *Як же його у неволі Жити без надії?* (Шевч., II, 1953, 67); *Одно тільки скрашало його життя невеселе: надія на краще, що жевріла в його серці* (Коцюб., I, 1955, 104); *Найбільше в нього надії було на те, що він зустрінеться з кимось із сільських хлопців* (Тют., Вир, 1964, 39). 2) Те (той), на що (на кого) можна надіятися, покладатися, що (хто) є відрадою, опорою для кого-небудь. *А он розпинають Вдову за подушне, а сина кують, Єдиного сина, єдину дитину. Єдину надію! в військо оддають!* (Шевч., I, 1951, 242).

Незважаючи на те, що концепти ВІРА та НАДІЯ є спільними для англійської та української мов, їхня структурна репрезентація відрізняється подачею в лексичному матеріалі та способах вираження понять. Вони мають сильний емоційний заряд і часто пов'язані з релігійними або духовними переконаннями. Відмінності полягають у тому, що в англійській мові концепт ВІРА може бути виражений термінами *faith*, *belief*, *trust* тощо, які мають відмінні від українських лексичних значень.

Концепт НАДІЯ в англійській мові найчастіше виражається терміном *hope*, порівняно з українською, що має більше варіантів, наприклад, *надія*, *сподівання*, *один із надійних*, *бажання* тощо.

Натомість в українській мові концепт ВІРА характеризується більшою низкою лексичних одиниць, які його репрезентують, пор. *віра, довіра, вірність* тощо.

Отже, слова на позначення концептів ВІРА та НАДІЯ мають глибокий смисл в англійській та українській мовах та характеризуються таким синонімічним рядом, як: *faith, belief, trust, confidence, hope, expectation* в англійській мові та *віра, довіра, надія, сподівання, очікування* – в українській.

Отже, незважаючи на існування понять в англійській та українській мовах та їх відповідних значень, вони характеризуються певним синонімічним рядом, що слугує відображенням цінностей залежно від культурно-національного досвіду народу. Побудова концепту передбачає визначення певних компонентів, що неможливо без вивчення структури концепту на основі синонімів, контексту тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тлумачний словник української мови. URL:
<https://slovnkyk.ua/index.php?swrd=vira> (дата звернення: 11.02.2024).
2. Oxford English Dictionary. URL:
<https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=faith&tl=true> (дата звернення: 11.02.2024).

Юлія Козакова
Науковий керівник – доцент Семенова О. В.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ-ЛИСТУВАННЯ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ (SMS, COURRIEL, BLOG, FORUM)

В умовах сьогодення важко не помітити стрімкий розвиток комунікаційних технологій та зростання ролі Інтернет-спілкування людства. Це призводить до появи нових форм комунікації. Одним із способів сучасного спілкування у французькій мові є листування за допомогою СМС (SMS), що означає Short Message Service. Такий спосіб листування дозволяє отримувати короткі писемні повідомлення від різних користувачів. Таке листування є найбільш розповсюдженим серед підлітків у соціальних мережах.

Листування за допомогою SMS у французькій мові має свої особливості: використання англіцизмів задля того, щоб донести свою думку за допомогою більш скороченої форми висловлення, наприклад, англ. «*new*» у французькому SMS може замінювати прикметник «*nouveau*»; смайлики, які представляють собою поєднані в певному порядку знаки пунктуації перетворюють комунікацію на емоційну, незважаючи на відсутність прямого, візуального контакту між його учасниками під час листування. Якщо розглянути ці смайлики під кутом у 90 градусів, то можна побачити, що вони схожі на

«обличчя», що відображають ті чи інші емоції, наприклад: :-) – радість або :- (– прикрість.

Крім звичного для нас листування за допомогою SMS, варто також звернути увагу на спілкування за допомогою електронного листа (COURRIEL). Електронна пошта є одним із найдавніших способів інтернет комунікації. Такий спосіб листування передбачає передачу інформації цифровим способом. Під час відправлення листа електронною поштою, як правило, зазначається електронна адреса отримувача, тема відправленого листа та безпосередньо сам лист [1]. Різновидів електронних листів у французькій мові є багато. Кожен електронний лист має певну тему, отож починати лист варто, відштовхуючись від теми листа [2]. Якщо це лист-відповідь: «*Nous avons bien reçu...*»/ «*Je m'empresse de répondre à votre lettre du...*». Під час написання листа-прохання, на самому початку доречно вживати такі кліше: «*Nous vous prions de bien vouloir*»./«*Pourriez-vous nous fournir (l'information sur...)*». Кожен із нас у своєму житті помиляється. І це може стосуватись абсолютно усіх сфер людського буття, починаючи від побутових справ до офіційних. Недарма видатний учений-фізик А. Ейнштейн казав: «Єдина людина, яка ніколи не помиляється – це та, яка нічого не робить». Тому у французькому листуванні є лист-вибачення. Зокрема, на початку листа-вибачення можна використати такі моделі фраз: «*J'espère que vous ne me tiendrez pas rigueur de...*»/«*Je vous présente toutes mes excuses pour...*». Щоб нагадати якусь важливу інформацію на електронну пошту часто надсилають лист-нагадування. У французькій мові лист-нагадування може починатись у такий спосіб: «*Nous considérons qu'il est de notre devoir de vous rappeler les...*»./«*Nous souhaitons vous rappeler que...*» [3].

Одним із найбільш популярних жанрів комп'ютерного дискурсу є блог (BLOG). Блог – це веб-сайт, де регулярно можна робити поновлювальні дописи або тексти з мультимедійним наповненням (відео і зображеннями), які організовані в зворотному хронологічному порядку відповідно до дати публікації і можуть бути прокоментовані будь-яким користувачем. Своєрідний інтерес для дослідників представляє ситуація в Європі, особливо у Франції. Французи визнані найбільш активними блогерами Європи. Цей жанр інтернет комунікації швидко став популярним і отримав особливе визнання в інтернет просторі, де користувачами блогів є не тільки підлітки й молодь, які активно використовують також інші засоби зв'язку, але й представники зрілого й похилого віку, для яких блог – можливість досягнути мету, самореалізації та розширення соціальних контактів [4]. У французькій мові від терміна blog з'явилась низка похідних термінів, як-от: *blogueur* – людина, яка веде блог (п.м); *blogosphere* – сукупність блогів у мережі Інтернет; *bloguer/blogger* – вести блог. Виділяють декілька різновидів блогів у французькій мові: за контентом (відеоблог, фотоблог, подкаст); за характером інформації (авторський, реклама); за тематикою (кулінарний, медичний, технологічний); за кількістю авторів (особистий блог або груповий). Поміж особливостей блогів у французькому просторі комунікації можна назвати:

1) скорочення літер у складі слова: спрощуються сполучення, які утворюють один звук: «*Le blog lifestyle d'une parisienne: brunchs, restaus, voyages, expos,*

sorties culturelles à Paris et dans le monde». Використання американізмів та англіцизмів: «*lifestyle*» – спосіб життя; «*brunchs*» – пізні сніданки; 2) вживання фразеологізмів: «*Je vais être sur les rotules ce soir ... je ne sais pas quand je trouverai le temps de déjeuner ...*», де «*être sur les rotules*» означає «валитися з ніг».

Блоги сприяють встановленню і розвитку контактів між користувачами мережі, саме в цьому жанрі найбільш повно і яскраво виявляється особистість індивіда.

Форум (FORUM) – інтернет-ресурс, популярний вид спілкування в інтернеті. На форумі створюються теми для спілкування, що робить його кращим за чат. Усі, кого цікавить певна інформація, можуть зручно й швидко переглянути її на форумі. Форум пропонує набір розділів для обговорення. До основних характеристик форумів можна віднести: *тематичність* (форуми мають визначену тему для комунікації); *асинхронність* (час публікації, відповіді займають від кількох хвилин до місяців); *доступність* (форум може бути відкритим, тобто доступним для усіх користувачів мережі Інтернет. Може бути напіввідкритим, доступним тільки для зареєстрованих користувачів. А також може бути взагалі закритим, коли доступ дається лише певним зареєстрованим користувачам. За структурою всі форуми поділяються на лінійні та сходинкові. У лінійних форумах повідомлення розташовуються один під одним, а нові повідомлення знаходяться наприкінці. Сходинкові форуми мають ієрархічну структуру, тобто одне повідомлення має посилання на інші повідомлення [1].

Отже, французька мова в умовах інтернет-спілкування набуває нових фарб, засобів і форм вираження і втрачає старі, тобто відбуваються еволюційні мовні процеси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лисенко С. А. Електронне листування як особливий жанр комп'ютерного спілкування. Комунікативні дослідження. 2008. (дата звернення: 20.04.2024)
2. Скарлупіна Ю.А. Ділова кореспонденція французькою мовою. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки*. Луцьк, 2009. С. 5–8. (дата звернення: 20.04.2024).
3. Дмитракова Н. Ю., Серга Н. В. Методичні вказівки до практичних занять з французької мови. Запорізького національного технічного університету. Переклад. Запоріжжя. 2006. (дата звернення: 20.04.2024).
4. Бруско Г. Жанри франкомовної інтернет-комунікації. *Південний архів. Філологічні науки*. 2018. С. 19–20. (дата звернення: 20.04.2024).

ТЕХНІЧНІ АСПЕКТИ Й ІННОВАЦІЇ В СУЧАСНОМУ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОМУ КІНОПЕРЕКЛАДІ

З розвитком кінематографічної індустрії та розширенням кіноглядацької аудиторії стає очевидним, що міжнародний кінопереклад відіграє важливу роль у забезпеченні доступності та розуміння фільмів різних країн та культур [1; 3]. У світі, де мовний бар'єр може стати перешкодою для сприйняття кіномистецтва, сучасні технологічні та культурні інновації в кіноперекладі відіграють вирішальну роль у забезпеченні доступності та якості перекладу.

Тож розглянемо технічні аспекти та інновації, які впливають на англо-український кінопереклад, зокрема [2; 4]. Проаналізуємо використання технологічних засобів, зокрема спеціалізовані програми та аудіо- та відеоредактори, а також поглибимося у процес локалізації та культурної адаптації фільмів для української аудиторії. Приділимо увагу прикладам відомих фільмів, які відзначаються не лише високою якістю перекладу, але й використанням передових технологій та методів для забезпечення найкращого кінодосвіду для глядачів українською мовою.

Так, сучасний англо-український кінопереклад відображає не лише мовні аспекти, але й технічні та інноваційні зміни в кіноіндустрії. Завдяки розвитку комп'ютерних технологій у перекладі використовуються спеціалізовані програми та інструменти, що полегшують роботу перекладачів; це можуть бути програми для створення субтитрів, аудіо- та відеоредактори, а також онлайн-ресурси для спільної роботи над перекладом. Сучасні медіаформати, як-от 4K або HDR, вимагають від перекладачів уваги до деталей та якості перекладу; наприклад, субтитри або озвучення мають бути синхронізовані з відео та відповідати вимогам формату. Локалізація й культурна адаптація передбачають, що сучасний кінопереклад враховує культурні особливості та нюанси, щоб зробити фільм доступним і зрозумілим для цільової аудиторії; це включає вживання місцевого сленгу, адаптацію гумору та відтворення історичних або культурних пояснень.

Технології дубляжу та озвучення означають використання новітніх технологій для покращення якості озвучення; це можуть бути інструменти для автоматичного наведення голосу, штучний інтелект для підбору голосу до персонажів або техніки підвищення реалізму звучання. Використання субтитрів і дескрипцій для аудіовізуальних матеріалів означає, що в сучасних кіноперекладах все більш поширюється використання субтитрів для людей із вадами слуху або описів для людей із вадами зору; це дозволяє зробити кіно доступним для більш широкої аудиторії та підвищити його доступність.

Інновації в технічних аспектах кіноперекладу продовжуються, спрямовані на полегшення та покращення процесу перекладу, а також на забезпечення якісного й доступного кінопродукту для аудиторії різних країн і культур.

Проаналізуємо деякі технічні аспекти інновацій у сучасному англо-українському кіноперекладі на прикладі відомих кінофільмів.

1. Технологічні засоби перекладу. Перекладачі використовують спеціалізовані програми для створення субтитрів або озвучення, що значно полегшує їхню роботу та підвищує ефективність. Наприклад, фільм *Interstellar* (2014) / «Інтерстеллар», буквально «Міжзоряний [політ]», відомий своєю складною науковою термінологією, але завдяки використанню спеціальних програм українські субтитри були точними та доступними для глядачів.

2. Технічні вимоги для різних форматів. Сучасні медіаформати, такі як 4K або HDR, вимагають від перекладу великої уваги до деталей та якості перекладу. Наприклад, фільм *Avatar* (2009) / «Аватар», випущений у форматі 3D, потребував не лише точного перекладу діалогів, але й врахування специфіки просторового звучання та візуальних ефектів.

3. Локалізація і культурна адаптація. Українські перекладачі використовують різні техніки для адаптації фільмів до місцевої аудиторії. Наприклад, у фільмі *Harry Potter and the Philosopher's Stone* (2001) / «Гаррі Поттер і філософський камінь» було проведено дуже точну локалізацію, враховуючи місцевість, традиції та культурні особливості.

4. Використання субтитрів і дескрипцій. Субтитри стають не лише засобом перекладу діалогів, але й інструментом для надання інформації людям з вадами слуху або описування дії для людей з вадами зору. Фільм *Wonder Woman* (2017) / «Диво-жінка» мав додаткові субтитри для глядачів з вадами слуху, що робило його більш доступним.

5. Технології дубляжу та озвучення. Для покращення якості озвучення, використовуються нові технології. Наприклад, у фільмі *Titanic* (1997) / «Титанік» було використано спеціальні техніки зведення голосу, щоб зробити діалоги максимально реалістичними.

Очевидно, що кіноперекладачі використовують різноманітні інструменти для покращення якості перекладу. Комп'ютерні програми для перевірки граматики і стилю, онлайн-словники та бази даних термінів – усе це допомагає забезпечити точність та однорідність перекладу. Адаптація культурних аспектів також важлива, оскільки вона дозволяє враховувати культурні відмінності між аудиторіями.

Сучасні технології дозволяють перекладачам ефективно виконувати свою роботу. Використання програмного забезпечення для машинного перекладу може значно полегшити процес перекладу, хоча вимагає ретельної перевірки та корекції. Субтитри та озвучення стають все більш технологічними, завдяки сучасним програмам для створення субтитрів та використанню професійних голосових акторів.

Перекладачі використовують різні види перекладацького програмного забезпечення, що допомагає їм ефективно керувати процесом перекладу. SDL Trados Studio, memoQ, Wordfast, OmegaT та Across – це лише кілька прикладів такого програмного забезпечення, які надають різні можливості для перекладу та управління проектами.

Інвестування в підвищення кваліфікації перекладачів є важливим аспектом розвитку сучасної перекладацької індустрії. Навчання новим

технологіям та методикам перекладу допомагає перекладачам залишатися конкурентоспроможними та забезпечує високу якість перекладу.

Останнім часом штучний інтелект знаходить все більше застосувань у кіноперекладі [4]. Нові алгоритми та програми на основі штучного інтелекту допомагають аналізувати текст та аудіо-відео матеріали для автоматичного створення субтитрів або озвучення. Наприклад, використання глибокого навчання дозволяє автоматично перекладати діалоги та вирізняти голоси персонажів для подальшого озвучення. Це значно прискорює процес перекладу та покращує якість кінцевого результату. Використання віртуальної реальності також може вплинути на процес перекладу, полегшуючи розуміння емоційного тону та контексту сцен для перекладачів. Технології блокчейну можуть допомогти забезпечити конфіденційність та авторські права перекладачів, створюючи децентралізовані системи управління правами. Крім того, нові можливості у створенні субтитрів на різних мовах можуть розширити аудиторію та сприяти культурному обміну. Такі інновації доповнюють та розширюють розглянуті технічні та інноваційні аспекти кіноперекладу, покращуючи якість та доступність перекладеного контенту.

Отже, сучасний англо-український кінопереклад використовує різноманітні технології та програмне забезпечення, які допомагають перекладачам досягти якісних результатів. Інновації у цій сфері постійно розвиваються, вдосконалюючи процес перекладу та забезпечуючи глядачам доступ до зразкових локалізованих контентів.

Перспективи філологічного дослідження включають аналіз впливу новітніх технологій на процес кіноперекладу, вивчення якості та ефективності перекладу, дослідження культурного взаєморозуміння через кіно, аналіз етичних аспектів застосування технологій, покращення доступності фільмів та вивчення нових методів кіноперекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гудманян А. Г., Плетенецька Ю. М. До проблем кіноперекладу як виду художнього перекладу. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Київ: Національний авіаційний університет. С. 28–30. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/download/1014/869/> (дата звернення: 22.04.2024).
2. Добірка додатків і програм для створення субтитрів на відео. URL: <https://bazilik.media/dobirka-dodatkiv-i-prohram-dlia-stvorennia-subtytriv-na-video/> (дата звернення: 22.04.2024).
3. Лукьянова Т. Г. Основи англо-українського кіноперекладу: навч. посіб. для студ. 4 курсу ОКР «Бакалавр» денної форми навч. факультету іноземних мов. Харків, 2012. 104 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/46592424.pdf> (дата звернення: 22.04.2024).
4. 9 «Найкращих» програм та інструментів для перекладу AI (квітень 2024 р.). URL: <https://www.unite.ai/uk/best-ai-translation-software-tools/> (дата звернення: 22.04.2024).

КОНЦЕПТ СЛАВА В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Когнітивний підхід до вивчення мови сприяє поглибленню в ментальний простір народу, вивченню особливостей світобачення певної нації. Концепт посідає центральне місце в когнітивній лінгвістиці.

Мета поданої роботи – розглянути, як представлено концепт СЛАВА в англomовній картині світу.

Методика когнітивного аналізу включає аналіз тлумачення слова на позначення «слава». Дефініція слова, його етимологія відкриває нам доступ до поняттєвого компоненту значення слова.

Звернемося до етимології слова: *fame* (*n.*) early 13c., «character attributed to someone;» late 13c., «celebrity, renown», from Old French *fame* «fame, reputation, renown, rumor» (12c.), from Latin *fama* «talk, rumor, report; reputation, public opinion; renown, good reputation,» but also «ill-fame, scandal, reproach» (from PIE root ***bha-** (2) «to speak, tell, say») [2].

Згідно з дефініцією словників *fame* розглядається як «the state of being known and talked about by many people (пор. англ. *to achieve/ win instant fame to rise/ shoot to fame overnight Kelly Clarkson of «American Idol» fame* (= famous for «American Idol»)) [3].

За визначенням іншого словника *fame* – це «the state of being known or recognized by many people because of your achievements, skills, etc.»: *rise to fame* (пор. англ. *She first rose to fame as a singer at the age of 16. fame and fortune She moved to London in search of fame and fortune. The town's fame rests on its beautiful cathedral*) [1]. Синонімами *fame* вважаються лексеми типу «*glory*», «*fame*», «*repute*», «*reputation*», «*honour*», «*renown*», «*kudos*», «*éclat*», «*splendor*», «*notoriety*»?

До структури концепту входить образний компонент, що формується за допомогою метафоричного осмислення. Він виводиться із поєднання імені в переносному значенні з дієсловом у прямому значенні, а саме за допомогою когнітивної метафори. Остання розуміється як спосіб пізнання складних розумових просторів. Таким чином, основним способом категоризації, концептуалізації чи пізнання та пояснення явищ є метафора.

Для визначення образного компонента концепту СЛАВА проведемо аналіз лексичної комбінації імені концепту.

Метафори *GLORY IS A CONTAINER* та *GLORY IS A SUBSTANCE* формуються завдяки поєднанню імені + прийменника *in, from із* прислівниками та займенниками *many, much, enough*, що вживаються задля позначення кількісних характеристик, з дієсловами *to open, to bottle*. Отже, актуалізація концепту СЛАВА здійснюється як вмістилища або вмісту. «*People in the Hall of Fame tend to clap their hand and say, 'OK, I've done it all,' but for me, it was a new*

beginning» (J. Cliff). «There is no glory in star or blossom till looked upon by a loving eye» (W.C. Bryant).

Метафора *GLORY IS LIGHT* є результатом поєднання імен концепту з дієсловами та прикметниками в прямому значенні (пор. «*The film studio is still basking in the glory of its Oscar nominations*». «*She enjoyed the reflected glory of her daughter`s fame*»).

Метафора *GLORY IS A HUMAN BEING* створюється завдяки вживанню імені з дієсловами, що властиві людині, та слугує для відображення особливостей людського буття: «*The glory goes up to Him and the blessings fall down on me*» (G. Douglas). «*To be successful, it is also very important to be humble and never let fame or money travel to your head*» (A. R. Rahman).

У свідомості англійців концепт СЛАВА асоціюється зі знаходженням у просторі наверху, що знаходить відображення в метафорі *GLORY IS UP*, бо вершин слави потрібно дійти: пор. «*There was such a glory over everything*» (H. Tubman). «*Spiritual people don`t float around all day on clouds of glory*» (J. Meyer).

Отже, концепт *СЛАВА*, що репрезентується в лексичних одиницях, вільних словосполученнях, орієнтований на життєві цінності. Так, компонент концепту *СЛАВА* виражений так: «слава може сприяти загибелі»; «слава - підштовхувач до нових досягнень»; «слава триває недовго»; «слава руйнує стосунки»; «слава набувається завдяки добрим або поганим вчинкам» (пор. «*Peter found it somewhat awesome to be eating half a devilled egg on a bed of assorted greens in the midst of such glory*»).

Сполука з дієсловом *to built* сприяє утворенню метафори *GLORY IS A HOUSE*: «*Glory, built on selfish principles, is shame and guilt*» (W. Cowper)

Метафора *GLORY IS A PLANT* відтворюється внаслідок асоціативного вживання дієслова *to grow* та іменника *root*: пор. «*True glory takes root, and even spreads; all false pretences, як flowers, fall to the ground; nor can any counterfeit last long*» (M.T. Cicero).

У свідомості англійця «слава» асоціюється з приготуванням якогось блюда: *GLORY IS FOOD* (пор. «*I can teach you how to bottle fame, brew glory, навіть почати stopper on death*»).

З огляду на зазначене концепт *СЛАВА* репрезентується в мові та метафоричних висловлюваннях. Концепт *СЛАВА* асоціюється з предметом, нагородою, людиною, вершиною досягнення, вмістом, світлом, будинком, рослиною тощо. Цей концепт орієнтований на життєві цінності та відбиває певну картину світу у свідомості англійців. «Слава» – це причина загибелі, підштовхувач до нових досягнень; руйнівник стосунків; саме той, хто набуває слави завдяки добрим чи поганим вчинкам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus Cambridge: Cambridge University Press. URL <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fame>: (дата звернення: 03.04.2024).
2. Online Etymology Dictionary URL: <https://www.etymonline.com/word/fame> <https://www.etymonline.com/search?q=wedding> (дата звернення: 13.04.2024).

3. Oxford English Dictionary. URL:

https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/fame

(дата звернення: 11.04.2024).

Анастасія Лайкова
Науковий керівник – доцент Архіпова І. М.
м. Дніпро

ПОНЯТТЯ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ ТА ЇЇ РОЛЬ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Загальновідомо, що мова – продукт діяльності людини. Вона формувалась і розвивається через взаємодію людей між собою, із зовнішнім оточенням та, звісно, з уже наявними дискурсивними парадигмами. І якщо структурний стрижень мови безперервно розвивається, оспороюючи чи розширюючи вже існуючі концепти, то щодо семантичного фактору? Мова зазнала свого народження, коли на світ з'явилася перша людина, і весь час свого існування є своєрідним літописом людських досвіду та історії – як цілих націй, так і кожної людини окремо.

Таким чином, новий текст ніколи не з'являється з нуля, але він завжди є компіляцією вже існуючих праць. Такому процесу утворення текстів французька лінгвістка Юлія Крістева дала назву інтертекстуальність [2].

Інтертекстуальність як явище можна описати такими словами: все, що ви хочете сказати, вже колись було сказано. Жоден художній текст не може претендувати на оригінальність, адже він не був створений у вакуумі, і автор не може не спиратись на свій культурний та особистий досвід, зокрема й літературний [1, с. 6].

Інтертекст – дуже сильний засіб для міжкультурних взаємодій. Він допомагає не тільки обмінюватись цінностями та досвідом, але й переймати їх або підмічати подібності. Одним з найочевидніших прикладів застосування інтертекстуальності є «Франкенштейн: Сучасний Прометей» Мері Шеллі: письменниця не тільки використала сюжет античних міфів, а ще й наділила його колоритом власної культури та особистими філософськими трактуваннями.

Для того, щоб ідентифікувати інтертекстуальні одиниці в художніх текстах, треба визначити, які форми вони найчастіше можуть приймати та яким чином можуть втілюватись у текст:

1) цитування, пряме та непряме, легше за все зчитуються під час аналізу творів. У таких випадках автори частіше за все ставлять перед собою ціль залишити пряме посилання для читача на інші твори;

2) алюзії дозволяють авторам залишати культурно-історичні посилання;

3) ремінісценсія – художній прийом, який дає авторам реагувати на інші тексти, не виходячи за межі художнього дискурсу [3].

Найголовніший маркер інтертекстуальних одиниць – звісно, графічне зображення, яке допомагає «розділити» текст візуально, наприклад, розділовими знаками на кшталт лапок, шрифтів або абзаців; водночас під час читання вголос змінюється інтонація. Виділення об'єктів, що надають посилення на інші твори, авторів, за допомогою великої літери також графічно привертає увагу до інтертексту. У такий спосіб створюється ілюзія «неприродного» фрагменту, що спрощує ідентифікацію інтертекстуальних одиниць при аналізі тексту [1, с. 71].

Трактування інтертекстуальних одиниць відбувається на рівні метамови – ідеї, що, крім поверхневого контексту, завжди існують додаткові сенси та підтексти. Важливим дискурсивним аспектом є те, що для виявлення цих підтекстів, звісно, треба мати компетентні наукові навички та інтуїцію, адже більшість інтертекстів не лежать на поверхні та не мають спеціальних позначок.

Культурні або стилістичні особливості інтертекстуальних одиниць набувають загострення при їхньому перекладі, адже взаємодія з цими прийомами потребує семантичного підходу, хоча навіть із його застосуванням не завжди вийде якісно передати використані автором прийоми в силу мовного бар'єру: посилатись, наприклад, з одного перекладеного тексту на інший – дуже потужна робота, яка найчастіше потребуватиме додаткових приміток та перекладацьких пояснень.

Отже, можна визначити, що інтертекстуальність – досить актуальна тема для досліджень у сучасній лінгвістиці, оскільки дотепер немає усталеного визначення цього терміна. Явище інтертекстуальності потребує поглибленого вивчення не тільки на рівні дискурсології, а й історії, культурології, релігієзнавства, філософії тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шаповал М. Інтертекстуальність: історія, теорія, поетика: навч. посібник. К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2013. 167 с.
2. AlAfnan M. A. Critical Perspective to Genre Analysis: Intertextuality and Interdiscursivity in Electronic Mail Communication. *Advances in Journalism and Communication*, 2007. P. 23–49.
3. Bazerman C. *Intertextuality: How Texts Rely on Other Texts*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 2004.

ЗАПОЗИЧЕННЯ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Лексика є найбільш рухомим пластом мови, чутливим до всього нового. Одним із засобів збагачення мови є запозичення. Запозичення – це результат появи та закріплення в мові певного іншомовного елемента.

Поширення слів англійського походження у французькій мові спричинене тим, що англійська мова насичена великою кількістю французьких елементів. Завдяки цьому вона краще контактує й впливає на французьку мову, ніж будь-яка інша мова. Також поява англіцизмів у французькій мові зумовлена низкою екстралінгвістичних і внутрішньополітичних причин. Запозичення з англійської мови у французькій мові є поширеним явищем ще з XVIII ст. [5, с. 405]. Явище міжмовних запозичень у XXI столітті набуло гігантських масштабів. Запозичення поширилися на різні сфери життя: освіта, культура, політика, економіка, спорт та повсякдення життя [5, с. 405]. З кожним роком у французькій мові збільшується кількість англіцизмів [5, с. 416].

Нині під англіцизмами варто розуміти «лише прямі запозичення, де форма (або ж зміст) безсумнівно вказує на походження лексеми, тобто термін продовжує зберігати свої вихідні ознаки. Прикладами цього можуть бути слова *'meeting'*, *'leader'*, *'star'*» [4, с. 9].

Канадська дослідниця Мелані Мізанчук витлумачує англіцизм як будь-який термін, що вживається у французькій мові та який є наслідком впливу англійської мови [3, с. 308].

Проблема запозичення лексики цікавить учених із різних аспектів: міжкультурних, наукових, економічних та технічних. Над предметом вивчення запозичень працювали багато відомих лінгвістів, а саме: Ш. Баллі, Ж. Рей-Дебов, П. Гіро, М. Хофлер, Ж. Ані, А. Тібо, А. Доза, І. А. Цибова, М. Д. Степанова, О. В. Раєвська, З. М. Левіт, Е. О. Халіфман, С. В. Райлян та інші [1, с. 181].

Е. Д. Федченко за ступенем адаптації англіцизмів у французькій мові виділяє три групи:

- 1) англіцизми, що повністю асимілювалися та втратили свої початкові характеристики і стали частиною французької мови;
- 2) частково асимільовані англіцизми;
- 3) англійські вкраплення [5, с. 417].

Англійська мова дала французькій мові найбільше запозичень. З-поміж 5% запозичень з різних іноземних мов 2,5% припадає на англо-американські запозичення.

Аналіз англійських запозичень у французькій мові вказує на те, що запозичуються однозначні та багатозначні слова. У французькій мові 80,4% англіцизмів вживають в одному значенні, 13,9% – у двох значеннях, 3,4% – трьох [5, с. 418].

Використання запозичених слів у французькій мові збагачує її. Серед запозиченої лексики є загальні поняття, власні назви, топоніми, термінологія науки та техніки, щоденна лексика, звуконаслідування тощо.

Так, у роботі «L'aventure des mots français venus d'ailleurs» Г. Вальтер з 60000 слів виділяє, що в повсякденному вжитку французької мови 8600 слів іноземного походження (14,3%); а якщо проаналізувати 35000 слів з повсякденної французької мови, то це 4 192 слів (12%). Для 4 192 запозичень рідними мовами є: англійська мова – 1053 слова (25%), італійська мова – 698 слів (16,6%), давньогерманська мова – 544 слова (13%), гало-романські діалекти – 481 слово (11,5%), арабська мова – 214 слів (5,1%), кельтська мова – 158 слів (3,8%), іспанська мова – 157 слів (3,7%), нідерландська мова – 151 слово (3,6%); німецька мова – 147 слів (3,5%), перська та санскрит – 109 слів (2,6%), американська мова – 99 слів (2,4%), мови Азії – 86 слів (2%), афразійські мови – 56 слів (1,3%), зі слов'янських мов – 53 слова (1,2%) та інші мови – 186 слів (4,5%) [1, с. 182]. Французький лінгвіст Клод Ажеж вважає, що цілісність мови можна забезпечити тоді, коли поріг терпимості запозичення не перевищує 15% лексики [2, с. 203].

На адаптацію іншомовних термінів впливає їх походження, структура, смисл і сфера вживання. Англіцизми поширені не тільки у французькій мові, але й у інших мовах народів світу [3, с. 310].

У французькій мові суперечливим є питання класифікації англійських запозичень. Наразі існує декілька класифікацій англійських запозичень, які розробили французькі та іноземні лінгвісти М. Пікон, М. Мізанчук, П. Богаар, М. Перньє. Особливість перекладу англіцизмів у французькій мові є важливим окремим питанням [3, с. 305].

Французькі лінгвісти здійснюють спроби зупинити проникнення англіцизмів у французьку мову, але це не завжди вдається. Французька академія тривалий час працює у цьому напрямі, склавши перелік англо-американських запозичень, які необхідно замінити на французькі. Учені вважають, що французька мова перенасичена запозиченнями.

Французькі науковці акцентують увагу на тому, що запозичення варто вживати там, де є необхідність, а саме, коли немає відповідника у власній мові. Також радять не зловживати англійськими запозиченнями, коли це не виправдано. Недоречно використання «англійських слів не завжди відповідає певному контексту та може виглядати доволі недоречно у французькій мові» [6, с. 303].

Глобалізація та міжнародний розвиток створюють причини для міжмовних запозичень. Запозичення як феномен існують у різних мовах світу. До позитивних наслідків використання запозичень можна віднести: збагачення мови, створення спільного глобального словникового запасу, а до негативних – розмиття лінгвістичної ідентичності французької мови, невживання французьких еквівалентів у мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білас А. А., Тісевич Х. І. Особливості запозичень у французькій мові. *Молодий вчений*. 2018. № 10 (62). С. 181–184.
2. Косович О. В. Боротьба чужого та питомого в сучасній французькій мові в розрізі мовної політики. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. № 3. Ч. 1. Т. 32 (71). С. 203–208.
3. Мусійчук С.М. Англiцизми i французькій мові та особливості їх перекладу. *Філософські студії*. 2013. № 1. Т. 9. С. 304–311.
4. Пелещишин Ю. Англiцизми у французькій мові та особливості їх перекладу українською мовою (на матеріалі інтернет-ресурсів) бакалавр. роб. Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ. 2023. 63 с.
5. Подворна Л. А., Кондратенко М. В. Англійські запозичення у французькій мові, їх характер та класифікація
URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/1481/1/esprstp_2015_1_4_2.pdf (дата звернення: 14.04.2024).
6. Рабош Г. Запозичення з різних мов у французькій мові *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2011. Випуск 28. С. 294–304

Маргарита Лиховоля
Науковий керівник – ст. викладач Корольова О. Ю.
м. Дніпро

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ МОДЕЛІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ ЗООЛОГІЧНИМИ КОМПОНЕНТАМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Фразеологізми завжди були важливою складовою будь-якої мови та несли історичну цінність, що виражалась у збереженні елементів мовленнєвих особливостей різних народів та цивілізацій протягом різних часів та епох. Важливість фразеологізмів, їхнього застосування в мові побутового та літературного спілкування, є дуже суттєвою. Протягом історії створення фразеологізмів провідним був процес додавання в їхню лексичну систему різних груп елементів для зміни, визначення нових або конкретизації вже наявних значень. Як наслідок, найчисельнішу групу у фразеології більшості мов світу складає саме зоонімічний елемент. Важливою групою фразеології є структурно-семантичні моделі фразеологізмів, дослідженню й детальному розгляду та аналізу яких присвячено наше дослідження.

Зооніми – це елементи фразеології, які вирізняються високим ступенем поширеності та використовуються в різних мовах для підсилення образної характеристики людини, ситуації; вони доволі повно й концептуально представляють різні сфери матеріального й духовного життя народу, часто використовуються як інструмент персоніфікації та позначають такі риси людського характеру, як: працьовитість (*as busy as bee*), сум (*as melancholy as a cat*), сміливість (*as brave as a lion*), балакучість (*chatter like a magpie*), потайливість (*sit as the owl*), пихатість (*give one a lot of horse manure*) тощо.

У рамках дослідження структурно-семантичних моделей фразеологізмів із зоонімічними елементами слід навести, окрім визначення поняття, його аспекти та категорії. Семантична модель є одним із найпростіших варіантів моделювання, що має здатність передавати граматичну будову відповідного усталеного словосполучення. Частотність структурних моделей вказує на частини мови, до яких належать фразеологічні одиниці, на морфемний склад компонентів, на їхню послідовність у фразеологізмів. Семантична ж модель відображає лексико-семантичні категорії компонентів словосполучення й тип семантичного зв'язку між ними. Семантична модель дозволяє виявити продуктивність певних моделей. Завдяки структурно-семантичній моделі фразотворчий тип усталеного словосполучення найкраще демонструється та описує його граматичну й семантичну структуру, тип семантичного зв'язку між його компонентами. Отже, поняття структурно-семантична модель є сполученням ідіоматичного або неідіоматичного типу, за якою формуються фразеологічні одиниці, близькі за синтаксичною структурою і компонентним складом та об'єднані однотипним значенням.

Окрім вищезазначених понять структурної та семантичної моделі, які розкривають суть структурного та семантичного аспектів, слід зазначити, що вивчення моделей із зоонімічними елементами передбачає ще два аспекти – функціональний та когнітивний [3].

Функціональний аспект фразеологізмів із зоонімічними компонентами зосереджений на їхньому використанні в мовленнєвому процесі, ролі в комунікації, вираженні емоцій, стилістичних або жанрових особливостей мовлення. Особливу увагу сучасні лінгвісти приділяють вивченню особливостей функціонування фразеологізмів у медіапросторі. Когнітивний аспект розглядає мову як умістище важливої інформації про соціально-політичне, економічне, культурне життя народу, що склалося впродовж розвитку суспільства [4].

Для подальшого дослідження категорій структурно-семантичних моделей фразеологізмів із зоонімічним елементом було проведено аналіз конкретних ФО. До структурних категорій належать: форма ФО, порядок слів, тип синтаксичної структури. До семантичних категорій належать: основне та переносне значення ФО, колокаційна семантика. Враховуючи довгий шлях формування фразеологізмів та їхню присутність в абсолютно всіх культурах світу, не менш важливими є культурно-історична категорія, а саме культурний та історичний контексти.

ФО *a big bad wolf* складається з трьох слів, має типовий для англійської мови порядок слів, є простою конструкцією, де *a big bad* є атрибутом для *wolf*. В основному значенні фразеологізм вказує на вовка-сіроманця, який часто виступає як антагоніст у дитячих казках. У переносному значенні ФО може вказувати на когось або щось, що є злим, жорстоким або небезпечним. За культурно-історичним контекстом ФО відображає традиційний образ вовка із казки «Червоний капелюшок», хоча його вживання може бути асоційоване з великою кількістю творів мистецтва та літератури [1, с. 82]. Комунікативна функція реалізується, коли цей вираз використовується для створення

образного зображення або порівняння. Стилiстична функція тут має експресивний характер.

ФО *to throw someone to the wolves* складається зі слів *to throw*, *someone*, *to the wolves*; має типовий для англійської мови порядок слів і вказує на дію та об'єкт, який піддається дії, а також на місце призначення (*to the wolves*), є простою конструкцією, де *to throw* – дієслово, *someone* – об'єкт, а *to the wolves* – прикладна фраза. В основному значенні означає віддавати когось на волю ворогів або небезпеки, не захищаючи або не підтримуючи їх. Метафорично це може вказувати на те, що когось несправедливо або жорстоко віддають у жертву, без допомоги чи підтримки. За культурно-історичним контекстом ФО виходить з вікової метафори, що відноситься до образів вовків як символу небезпеки та ворожості; він може мати відношення до практик, де ворогів або зрадників віддавали на поталу для виконання покарання або залякування інших. Комунікативна функція реалізується, коли цей образ використовується для вираження безпомічності або жертви певної ситуації. Для надання стилістичного забарвлення ФО може бути використаний для наголошення на жорстокості, безпомічності або безсиллі ситуації [2].

Отже, завдяки фразеологізмам можна не тільки удосконалювати свій лексичний запас, але й, вивчаючи походження фразеологічних зворотів, можна розширювати світогляд і збагачувати свої знання з історії, культури й традицій народу оскільки фразеологізми є невід'ємною частиною людського життя, у яких закодовано буття людства. Знання основних категорій фразеології, синонімічних та антонімічних зв'язків стійких образних сполук допомагає уточнювати відтінки значення висловлюваного, звертати увагу співрозмовника на різні деталі та нюанси, грамотно будувати мову та правильно висловлювати своє ставлення до предмета розмови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою). Львів: Вид-во при ЛДУ «Вища школа», 1983. 174 с.
2. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підручник. Вінниця: Нова Книга, 2003. 448 с. АЛФАВІТ
3. Князь Т. Когнітивний аспект дослідження фразеологізмів української мови в медійному дискурсі. *Лінгвостилістичні студії*. № 13. 2020. С. 62–71
4. Славінська А. В. Фразеологізми та «крилаті слова» у мові: функціональний аспект: Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference «Science and Education in Progress», 2022. 177 с.

РОЛЬ ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНОГО ФАКТОРУ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ

Дослідження доводять, що успішний переклад характеризується широким використанням екстралінгвістичних знань, а також лінгвістичних знань [15]; що предметні знання позитивно корелюють із розумінням [16]; або навіть те, що екстралінгвістичне знання замінює лінгвістичне знання у вирішенні проблем розуміння, оскільки воно, здається, забезпечує глибше розуміння більш ефективним способом [7].

Деякі дослідники навіть стверджують про перевагу екстралінгвістичних знань над лінгвістичними. Без інформації про екстралінгвістичні елементи або еквівалентну лексику неможливо виявити наміри автора та передати їх у перекладеному тексті.

Однак детальних досліджень з цього питання не проводилося. Знання, які використовуються для розуміння, можна розділити на лінгвістичні та екстралінгвістичні. Екстралінгвістичні знання включають знання про світ, предметні знання та бікультурні знання [5, с. 181].

Зазначають, що екстралінгвістична інформація відображає поняття та уявлення про явища, факти, предмети дійсності, ознаки, дії, стани, ознаки, якості, притаманні різним матеріальним і духовним формам природи і суспільства.

Ігнорування цього факту серйозно погіршує якість перекладу. Як наслідок, слово, що описує об'єкт певної культури, не буде асоціюватися у людей, які ніколи не бачили цей об'єкт [4, с. 19-20]. Цей факт змушує перекладача брати на себе більшу відповідальність, щоб заповнити прогалину у світогляді одержувача перекладу [2, с. 10].

Справді, з-поміж невербальних факторів найважливішими вважаються емоції та емпатія як когнітивні та афективні явища, де емоції та мова нерозривно пов'язані. Це означає, що успішний переклад залежить не лише від мовної та культурної компетенції, але й від інших нелінгвістичних факторів, як-от: когнітивні здібності перекладача, вплив партнера та психосоціальні фактори. У літературі не лише описується вплив екстралінгвістичних чинників на розвиток мови та її функціонування в суспільстві, але й підкреслюється комунікативне значення мовчання, наводяться схеми імітації емоційних станів та визначається їхній вплив на комунікацію. Одними з найважливіших об'єктивних екстралінгвістичних чинників комунікації є середовище, формальний чи неформальний характер спілкування, бажаність чи небажаність комунікативної ситуації та процесу перекладу, обмеженість чи необмеженість у часі тощо.

До суб'єктивних екстралінгвістичних факторів, що впливають на процес перекладу та ситуацію спілкування, належать: стать, вік, обізнаність

комунікантів, їх психологічний стан, темперамент, увага, пам'ять, ерудиція, рівень виховання та світогляд.

Екстралінгвістичний контекст включає ситуативний та культурний контексти. Розглядаючи ситуативний контекст, можна вважати, що інтерпретація ситуації зазвичай є суб'єктивною і залежить від таких екстралінгвістичних факторів, як: компетентність перекладача, оточення та культура.

Контекст відіграє важливу роль. Розрізняють лінгвістичний та ситуативний контекст. Лінгвістичний контекст – це сукупність значущих одиниць у вихідному тексті, тоді як ситуативний контекст включає екстралінгвістичні елементи, зокрема ситуації та минулий досвід.

Вилучення інформації з вихідного тексту називається «знаходження значення». На цьому етапі перекладач повинен отримати інформацію, що міститься в перекладі вихідного тексту, а також у мовному та ситуативному контексті, і на основі цієї інформації зробити необхідні висновки про смисл, який потрібно передати на наступному етапі. Зміст тексту перекладу часто є складним інформаційним комплексом, розуміння якого вимагає від реципієнта значної розумової активності.

Крім того, перекладачі повинні володіти знаннями та навичками методології перекладу, тобто вміти ідентифікувати проблеми, розв'язувати їх, приймати рішення та досліджувати тему. Компетентність перекладача також включає самооцінку, компетентність, особистість, навички, емоційні фактори, перекладацькі зусилля та розуміння перекладу [8, с. 262].

Перекладачі повинні знати про низку принципів, розроблених теорією перекладу. Ці принципи стосуються як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних аспектів. Беручи до уваги типологічні особливості обох мов, необхідно пам'ятати, що одна й та ж ідея може бути виражена по-різному: лексично в одній мові і граматично в іншій. Окрім лінгвістичних труднощів, переклад пов'язаний із низкою проблем, спричинених екстралінгвістичними чинниками. Це пов'язано з тим, що сам текст відображає культурне середовище автора та іншомовної спільноти загалом, а також історію країни, звичаї та традиції її мешканців та особливості національного менталітету.

Усі зазначені фактори необхідно враховувати для того, щоб створити продуктивний та адекватний переклад. Прагматична деформація може бути спричинена асиметрією у світокультурних образах [3, с. 30]. Перекладачі, які передають певні культурні особливості такими, якими вони є, можуть призвести до неналежних комунікативних ефектів, тобто непорозумінь і неправильних перекладів, нерівноцінних почуттів, труднощів у розумінні текстів і втрати емоційної та естетичної чутливості [1, с. 6].

Окрім наведених екстралінгвістичних факторів, що впливають на точність відтворення прагматичного потенціалу вихідного тексту, перекладачі можуть прагнути отримати вигоду в рекламних чи освітніх цілях або бути щиро зацікавлені в певних частинах вихідного тексту, і тому можуть підкреслювати ці частини, щоб донести свої почуття до читача перекладу, таким чином поступово знижуючи рівень еквівалентності перекладу [6, с. 92]. Перекладач

може вносити деякі зміни, щоб створити підтекст у тексті перекладу, втілюючи свій намір спонукати читача до певних думок чи поведінки [9, с. 155].

Можна зробити висновок, що для адекватного перекладу необхідно враховувати екстралінгвістичний контекст. Цей контекст включає відмінності у світогляді авторів, читачів і перекладачів; відмінності у фонових знаннях; відмінності у мовній та етнічній комунікативній компетенції; культурні та духовні відмінності між учасниками комунікації; а також когнітивні здібності, стать, емоційний стан, рівень культурної ідентичності та ціннісні орієнтації авторів і перекладачів. Крім того, прагматичне ставлення реципієнта до тексту також залежить від наміру перекладача використати текст для пропаганди, поставити освітні цілі або змінити вихідний текст для певних цілей (наприклад, ідеології, етики та моралі). Наявність і використання екстралінгвістичного контексту є важливим фактором, що визначає якість перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева І.О. Мовні рівні та комунікативна ситуація: лінгвокультурологічний аспект. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. 2009. Вип. 15. С. 3–11.
2. Бобришева О. В. Мовна картина світу та проблеми перекладу національно-культурних реалій. Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2010. Ч. II, № 14 (201). С. 9–13.
3. Карабан В., Ребенко М. Природа перекладацьких деформацій. Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Київ : Вид-во при Київ. ун-ті, 2007. № 41. С. 27–31.
4. Крисало О. В. Мовна картина світу перекладного твору як синтез мовних картин світу автора та перекладача. Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. 2009. № 12 (175). С. 16–22. (Серія «Філологічні науки»).
5. Ghaemi, H. & Sadoughvanini, S. H. The role of task-based translation teaching in the development of translation competence: A study of Iranian translation trainees. *Applied Linguistics Research Journal*, 2020. 4 (5), P. 168–183.
6. Gudmanyan A. G., Sydoruk G. *Basics of Translation Theory*. K.: NAU, 2007. Part II. 114 p.
7. Kim R. The Cognitive Processes of English-Korean Translation by a Translator and a Language Learner. *Conference Interpretation and Translation*, 2001, № 3. P. 59–86.
8. Laukkanen J. Affective and Attitudinal Factors in Translation Processes. *Target: International journal of translation studies*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1996. Vol. 8. P. 257–274.
9. Nida E. Principles of Correspondence. *The Translation Studies Reader*. NY: Taylor & Francis Group, 2004. P. 153–167.

ДО ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ АБРЕВІАТУР/СКОРОЧЕНЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Абревіація та скорочення є надзвичайно важливими компонентами англійської мови. Це зумовлено величезною кількістю спеціальної термінології, яку важко або не зручно вимовляти та писати повністю. Крім того, використання аббревіатур та скорочень дозволяє економити місце та час, що є дуже важливим для швидкості спілкування. В загальному розумінні аббревіація та скорочення призначені для полегшення та ефективності спілкування. Це є важливою частиною розвитку суспільства та мови, що служить ключовим інструментом комунікації.

Актуальність дослідження полягає в тому, що сучасні зміни в спілкуванні та міжнародній політиці сприяють активному взаємопроникненню слів, які раніше використовували лише окремі групи людей. У наші дні все більше людей почали цікавитися політичним та економічним становищем світу, що призводить до зіткнення різноманітних слів, виразів та аббревіатур, які належать різним сферам дискурсу та функціонують у різних сферах життя. Тепер ці мовні одиниці розповсюджуються не лише у спеціалізованих виданнях для фахівців, а й у джерелах масової інформації, доступних представникам будь-яких соціальних груп. Аббревіатури як специфічні одиниці мови тепер зустрічаються в текстах незалежно від їхньої тематики, і вони є не лише характером спеціалізованих видань, але й засобом загального спілкування. Класифікація такого матеріалу стає дедалі важливішою для подальшої роботи, включаючи переклад їх на інші мови.

Метою дослідження полягає в аналізі аббревіатур та скорочень в англійській мові, розгляді механізмів їх утворення і способів їх систематизації.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- аналіз існуючих класифікацій аббревіатур та скорочень в англійській мові.
- визначити основні шляхи утворення аббревіатур та скорочень;

Матеріалом роботи нашого дослідження є словники, книги та статті щодо аббревіації в англійській мові.

Об'єкт вивчення – аббревіація, яка є продуктивним способом словотвору в сучасній англійській мові і яка поширена в інших мовах. Предметом є використання аббревіації та скорочення в англійській мові та їх класифікація.

Використання скорочень та аббревіатур розширює можливості мови для спілкування. Це допомагає зробити висловлення більш короткими і зрозумілими, полегшуючи сприйняття текстів. Відмова від них може призвести до збільшення обсягу текстів і навіть до неправильного розуміння, оскільки деякі скорочення стали настільки звичними, що їхні початкові найменування майже забули.

Абревіація може виявлятися у різних видах і якісь із них можуть бути більш поширеними за інші. Дуже часто в мовленні можна зустріти скорочені слова, такі як DIY – Do It Yourself. Зазвичай їх читають, вимовляючи кожен літеру, але бувають скорочення, що займають у суспільстві місце повноцінних слів, або їх комбінації, бо вимовляються як звичайне, повноцінне слово ASAP – As Fast As Possible. Це допомагає швидше висловлюватись без промовляння повної фрази задля економії часу. Також є скорочення, створені з цією ж метою в латинській мові, які використовуються й досі в сучасній англійській мові. Наведемо приклади e.g. – for example (Lat. *exempli gratia*), a.m. – in the morning (*ante meridiem*), No – number (*numero*), p.a. – a year (*per annum*). Такі скорочення створені з перших літер латинських слів, але при читанні вимовляються відповідники цих слів англійською.

Скорочення вкладає у собі інші групи з вужчими поняттями, кліпінг та бленд. Кліпінг – це явище, яке полягає у скороченні одного слова, тоді як подальше скорочення та поєднання двох слів може призвести до утворення бленду. Розрізнення між цими процесами може бути важким, оскільки слова та словосполучення іноді можуть бути нечітко відрізані одне від одного. Тому запропоновано критерії для класифікації цих явищ. Перший критерій стосується того, як скорочується слово: якщо скорочення відбувається на початку та/або в кінці, то це кліпінг. Він може мати кілька типів, таких як зворотний кліпінг, передня обрізка, середня обрізка та складний кліп. Другий критерій стосується складу базового слова: якщо воно складається з одного або кількох слів, то скорочення може бути словосполученням або блендом. Крім того, значення кліпів зазвичай відповідає значенню основи, але стилістичний рівень може відрізнятись. Щодо стосується блендів, то їх значення може відрізнятись від базового слова. Багато скорочень мають стилістичне маркування та вживаються у сленговому або жаргонному стилі. Проте з часом деякі кліпи можуть стати нормальними висловами в стандартній мові. Також важливо відзначити, що кліпи часто можуть бути омонімічними та відрізняються за контекстом [1].

В англійській мові також можна окремо виділити скорочення слів до кількох літер на письмі, які будуть вимовлятися відповідно до повної форми. Такі скорочення називаються графічними та використовуються для днів тижня (Mon – Monday) назв місяців (Apr – April), назв графств Великої Британії (Yorks – Yorkshire), назв штатів у США (Alas – Alaska), звертань (Mr, Mrs), назв військових звань (sgt – sergeant), назв наукових ступенів (DM – Doctor of Medicine), назв одиниць часу, довжини, ваги (in – inch) [1].

Треба зазначити, що в англійській мові немає усталеної думки щодо визначення аббревіатур та скорочень. У сучасних дослідженнях ці два поняття можуть сприйматися як тотожні (див. публікацію на сайті Кембриджського університету «The long history of shortening: a diachronic analysis of abbreviation practices from the fifteenth to the twenty-first century»). Автори обрали термін «аббревіатура» як нейтральний, для позначення будь-яких скорочених слів, що мають свою початкову форму, більшу за результат. На основі їх класифікації ми можемо описати найпоширеніші види скорочень, розділивши їх на три категорії [2].

Перша категорія «А». До неї належать слова скорочені до однієї літери, зокрема окремі слова (v. – very) та комбінації з кількох слів (omg – oh my god). Такі скорочення називають ініціалізмами, у випадку якщо ми вимовляємо їх літера з літерою, але якщо аббревіатура вимовляється як слово, то це акронім. Ця група містить як форми, у яких аббревіатури позначаються крапками (p.s. – post scriptum), так і ті, у яких вони не ставляться (pm – post meridiem).

Друга категорія «В». Сюди входять скорочення, а саме кліпи, утворені шляхом видалення кінця слова (feb - february).

До категорії «С» належать слова, скорочені за допомогою пропуску літер усередині (mr – master, mister, magister). Також до цієї категорії відносяться порядкові числівники, написані за допомогою арабських чисел (2nd – second).

Отже, ми визначили, які є види аббревіації та варіанти її класифікації в англійській мові. Загалом існує багато різних варіантів їх класифікації, які можуть по-різному використовуватись у різних галузях. Щось буде спрощувати процес розуміння та аналізу, а щось розробляти підходи для перекладу аббревіатур на інші мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єнько С. Аббревіатури та скорочення в англійськомовних комп'ютерних текстах та стратегії їх перекладу. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2017. № 34. С. 200–204.
2. Чумак, Л. М. Shortening in English: Clipping and Blend Identification. XVI TESOL – Ukraine International Conference: Current Studies in English: Linguistics and Methodology Perspectives: зб. наук. пр. (англ. м.). 2011. С. 38.
3. Honkapohja A., Marcus I. The long history of shortening: a diachronic analysis of abbreviation practices from the fifteenth to the twenty-first century. *English Language and Linguistics*. 2024. Vol. 28, No. 1. P. 43–71. doi:10.1017/S1360674323000436

Поліна Моргун
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Дніпро

РІЗНОВИДИ СИНОНІМІВ ТА ЇХНЄ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ПЕРЕКЛАДУ

Синонімія є одним із ключових лексикологічних питань, що залишається актуальним. Синоніми відіграють важливу роль як в українській, так і в англійській мовах, проте їхнє розуміння може ускладнюватись через різні контексти та варіації вживання. Синоніми – це слова, які мають подібне або ідентичне значення й використовуються в мовленні. Ці слова можуть мати відмінну форму та взаємозамінюватись у різних ситуаціях. У лінгвістичних дослідженнях синоніми зазвичай розглядаються як слова зі схожим лексичним значенням, які водночас мають певні відмінності [7, с. 261].

Використання синонімів допомагає вибрати найлогічніший спосіб виразити думку та передати почуття. Згідно з В. С. Ващенком, уживання синонімів відповідає потребі людини в точності та естетичності мовлення. Синоніми мають важливий вплив на мовну систему загалом, її комунікативні та виразні можливості. Вони дозволяють вибрати найбільш вдале, точне або яскраве висловлювання, яке відповідатиме ситуації, пов'язаній зі спілкуванням, вираженням почуттів та думок [2].

Використання синонімів у літературній мові є важливим аспектом, який допомагає автору збагатити свій твір і зробити його більш цікавим та глибоким. У художньому стилі використання синонімів має вирішальне значення, оскільки воно допомагає уникнути монотонності та підсилити точність висловлення. Застосування синонімів дозволяє авторові виражати одну й ту ж думку в різних варіантах. За допомогою синонімів можна передати різні відтінки емоцій та настроїв, що сприяє створенню багатогранного образу тексту.

Синоніми також допомагають розширити словниковий запас, зробити висловлювання більш експресивним і ритмічним та уникнути нудного повторення слів і фраз. Важливо враховувати, що використання синонімів сприяє збереженню стильової цілісності тексту, розширює лексичний діапазон та робить текст цікавішим і зрозумілішим для читача [6].

Слід зазначити, що вживання синонімів має бути виправдане контекстом висловлювання. По-перше, неправильне використання синонімів може призвести до недоречного тлумачення тексту або навіть його спотворення. Тому, використовуючи синоніми, автору слід ретельно оцінювати їхню семантичну й контекстуальну відповідність. По-друге, використання синонімів може впливати на темп і ритм мовлення та експресивність тексту.

Наприклад, у творі «Великий Гетсбі» Френсіса Скотта Фіцджеральда можна помітити, що автор часто застосовує синоніми, щоб підкреслити емоційний відтінок контексту. У романі вжито різні варіації слова *beautiful*, такі як *gorgeous*, *stunning*, *splendid*, щоб передати однаковий сенс. Крім того, автор також використовує синоніми для вираження одного й того ж поняття, наприклад, *money* може бути замінене на *wealth*, *fortune*, *riches*.

Застосування синонімів може додати стилістичної виразності тексту, оскільки автори намагаються якомога точніше висловити думки та створити відповідну атмосферу для читача [4, с. 442]. Залежно від стилістичних вимог тексту, автор може використовувати різноманітні синоніми, які доповнюють та підкреслюють його основне значення. Однак при застосуванні синонімів важливо пам'ятати про їхню різноманітність та відтінки значень, які можуть відрізнятися в культурних та мовних контекстах. Наприклад, у творі Джона Голсуорсі «Сага про Форсайтів» письменник описує одного із героїв, Босіні, очима іншого персонажа, молодого Джоліона. Автор використовує два синоніми, які відрізняються відтінком значення і ступенем інтенсивності: *The man was unusual, not accentric, but unusual*. Прикметник *unusual* має значення *незвичайний, дивний*. У цьому контексті його слід було б перекласти українським словом *незвичайний*, але з міркувань милозвучності (невдале близьке співзвуччя слів *незвичайний* і *ексцентричний*) доводиться

застосовувати описовий синонім – *не такий, як усі: Ця людина не така, як усі: у ньому не було нічого ексцентричного, просто він саме не такий, як усі* [3].

Використання синонімів може значно збагатити текст, але важливо вміти вибирати відповідні синоніми, які точно передадуть задум автора. Зайва кількість синонімів може перенавантажити текст і ускладнити його сприйняття. Тому перекладач повинен бути уважним у виборі синонімів і знати нюанси їхнього застосування в різних контекстах [5, с. 671]. Як приклад наведемо таке речення: *In other words, for 110 French killed, over 5,000 Algerians have been massacred.* – *Іншими словами, за 110 вбитих французів було знищено більше 5 тисяч алжирців.* Слово *massacred* вказує на масове кровопролиття, тому, протиставляючи число вбитих французів величезному числу вбитих алжирців, автор статті використовує синоніми *killed* і *massacred* [3].

Проблема при перекладі текстів може полягати в наявності лише одного відповідника в українській мові для декількох різних синонімів, які зустрічаються в оригінальному тексті. У таких випадках перекладачі повинні застосовувати різні стратегії трансформації текстів для досягнення якісного та адекватного перекладу, зберігаючи при цьому емоційні характеристики оригіналу. Це може передбачати вибір найбільш відповідного синоніма та переформулювання речень з увагою до контексту для кращого розуміння змісту. Так, при перекладі речення *They have wantonly denied peoples their lawful right of self-determination* значення слова *wantonly* не можна однозначно визначити за допомогою англо-українського словника: **wantonly** – *безглуздо, безцільно, без мети; без упину; без будь-якої причини* [1]. Однак в Оксфордському словнику англійської мови слово *irresponsible* є синонімом до слова *wanton*, що і є потрібним нам значенням слова: *Вони безвідповідально позбавили народи їх законного права на самовизначення* [8; 3].

Проблема відсутності однозначної еквівалентності між англійськими та українськими синонімами може ускладнити процес перекладу та призвести до втрати тонкощів у значеннях оригінального тексту. Для вирішення цієї проблеми перекладачеві доводиться знаходити компроміс між точністю перекладу та збереженням початкового смислу. Під час перекладу синонімів важливо враховувати мовний контекст та історичні й культурологічні особливості першотексту. Це допомагає забезпечити якісний та адекватний переклад, який передає смисл та всі нюанси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балла М. І. Англо-український словник. «Освіта», 1996. URL: <https://128.slovaronline.com/> (дата звернення: 29.02.2024).
2. Ващенко В. С. Українська лексикологія: семантико-стилістична типологія слів: Посібник для студентів-філологів / В. С. Ващенко. Д.: Вид-во ДДУ, 1979. 127 с.
3. Методичні рекомендації до курсу «Технічний гереклад». ЗНУ. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/590573/mod_resource/content/2/Метод.рекомендації.doc (дата звернення: 29.02.2024).

4. Пилипчук М. Л. Перекладацькі трансформації у перекладі контекстуальних синонімів (на прикладі поетичних творів). *Modern Science: Innovations and Prospects: The 15th International scientific and practical conference*, 13–15 листоп. 2022 р. Stockholm. С. 441–445.
5. Руденко Т. П. Синонімічні та кореферентні заміни в українському перекладі повісті Артура Конан Дойла “The hound of the Baskervilles”. Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «родзинка – 2020»: зб. матеріалів ХХІІ Всеукр. наук. конф. молодих уч., 23–24 квіт. 2020 р. С. 671–672.
6. Харченко С. В. Синонімія простих речень у сучасній українській мові. *Linguistic Bulletin*. 2016. № 21. С. 158–160.
7. Яблонська-Юсик І. В. Дефініція поняття «синонімія» у французькій мові. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету: [збірник]*. Одеса, 2014. Т. 1, № 21. С. 260–261.
8. *The Concise Oxford Dictionary*. Oxford University Press, 1911. URL: <https://www.oed.com/?tl=true> (дата звернення: 29.02.2024).

Христина Москаленко
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ТЕРМІНОТВОРЕННЯ В АНГЛОМОВНИХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГАЛУЗІ

У сучасному світі, де комп'ютерна технологія швидко розвивається, розуміння термінології та термінотворення у цій галузі має велике значення. Англomовні науково-технічні тексти становлять основу обміну інформацією та знаннями у цьому секторі. Тому важливо дослідити особливості термінології та термінотворення, що використовуються в таких текстах.

Комп'ютерна галузь як складний технічний сегмент збагачена величезним спектром термінологічних одиниць, які відображають її різноманіття та технічну складність [2]. Такі терміни використовуються для опису різноманітних аспектів програмування, апаратного забезпечення, мереж та інших складових комп'ютерних систем. У мові цифрової епохи термінотворення відіграє важливу роль у створенні нових слів та термінів для відображення постійно мінливого технологічного середовища. Прикладами є, зокрема, *algorithm* – алгоритм, *binary code* – двійковий код, *compiler* – компілятор, *database* – база даних, *encryption* – шифрування, *firewall* – брандмауер, *graphical user interface (GUI)* – графічний інтерфейс користувача (ГІК), *hardware* – апаратне забезпечення, *input/output (I/O)* – введення/виведення (В/В), *kernel* – ядро, *logic gate* – логічний елемент, *machine learning* – машинне навчання, *network* – мережа, *operating system (OS)* – операційна система (ОС), *programming language* – мова програмування, *queue* –

черга, RAM (*random access memory*) – оперативна пам'ять (ОП), *software* – програмне забезпечення, *user interface* – інтерфейс користувача, *virtual reality* (VR) – віртуальна реальність (ВР).

Важливою рисою термінотворення в комп'ютерній галузі є його глобальний характер, оскільки він залежить від міжкультурного обміну та взаємодії. Термінотворення в цій сфері відбувається за допомогою різних методів, переважними серед яких є деривація (афіксація), скорочення (абревіація), словоскладання. Багато нових термінів створюються шляхом поєднання наявних слів або абревіатур, що відображає динамічний характер розвитку цієї галузі.

Так, шляхом деривації нові слова утворюються за допомогою суфіксів, префіксів або інших афіксів, які змінюють форму або значення базового слова; наприклад, зі слова *encrypt* утворилося слово *encryption* для позначення процесу шифрування даних.

Скорочення є поширеним методом утворення комп'ютерних термінів, особливо тоді, коли деякі фрази стають довгими та незручними для повторного використання; наприклад, терміносполучення *графічний інтерфейс користувача* може бути скорочено до ГІК, і таке абревіатурне скорочення відбувається в обох мовах, початково – в англійській: *graphical user interface* (GUI). Тож використовуються абревіатури та акроніми, які є скороченням складних фраз або назв; це дозволяє легше та швидше використовувати та сприймати терміни, особливо в технічних контекстах: наприклад, *HTML* (*Hypertext Markup Language*) – мова розмітки гіпертексту.

Словоскладання є важливим методом формування нових комп'ютерних термінів; це включає утворення нових слів за допомогою поєднання двох або більше базових слів, що дозволяє створювати нові концепції та ідеї: наприклад, *data mining* поєднує терміни *data* та *mining* для опису процесу аналізу великих обсягів даних з метою виявлення корисних відомостей.

Причому є також фразеологізми, сталі вислови, які використовуються для опису комп'ютерних концепцій та процесів; вони допомагають стандартизувати мовлення та полегшують розуміння складних технічних понять: наприклад, *plug and play* – фразеологізм, що дослівно перекладається як «ввімки і грай (працюй)» та описує пристрої, які можна підключити до комп'ютера без необхідності встановлення додаткового програмного забезпечення.

З огляду на глобальний характер комп'ютерної індустрії, термінологія та термінотворення в англомовних текстах комп'ютерної галузі можуть зазнати впливу різних мовних традицій. Це може бути використання термінів, які мають свої еквіваленти в інших мовах, а також створення нових термінів під впливом міжкультурного обміну. Наприклад, іменник *mobiles* на початку свого функціонування сприймалося як сленговий елемент, властивий професійному мовленню комп'ютерників та/або людей, чия професійна діяльність пов'язана з цифровими технологіями. Згодом сфера його функціонування розширилася: ним послуговуються представники різних соціальних (зокрема професійних) груп, які користуються мобільними телефонами у професійному чи приватному житті.

Зауважимо певні відмінності у способах утворення комп'ютерної термінології в англійській та українській мовах, які частково зумовлені різницею в лінгвістичних особливостях кожної мови, а також їхнім історичним та технологічним контекстом [1]. Наприклад, в англійській мові термін *GPU* використовується для позначення *Graphics Processing Unit*; українська аббревіатура для цього терміну може бути *ГПП (графічний процесор)*, але частіше використовується повна форма – *відеокарта* чи *графічний прискорювач*. В англійській мові також часто використовуються префікси та суфікси для утворення нових термінів, зокрема *un-* у *uninstall* або *-ize* у *optimize*; українська мова також використовує ці методи, але має власні засоби вираження смислу: *видалити, оптимізувати*.

Причому деякі терміни можуть бути специфічними для певних культур або технічних галузей. Хоча багато термінів в англійській та українській мовах можуть мати аналогічне значення, є також терміни, які мають відмінне термінологічне покриття через різницю в розвитку технологій або лінгвістичних традицій [2]. Наприклад, в англійській термін *spam* початково використовувався для позначення консервованого м'ясного продукту (*spiced + ham*) компанії *Hormel Foods Corporation*. У 1970-х роках у британському комедійному телешоу *Monty Python's Flying Circus* був створений скетч, де у кав'ярні подавали нудні страви, зокрема консервоване м'ясо *spam*, що привело до надмірного вживання цього слова в діалозі. У 1990-х роках, коли електронна пошта стала популярним засобом комунікації, термін *spam* почали використовувати для позначення надмірного надсилання небажаних повідомлень, що перешкоджають нормальному функціонуванню електронної пошти та сприйманню інформації користувачами. У наш час слово *spam* застосовується як термін для позначення небажаних повідомлень не лише в електронній пошті, але й у соціальних мережах, коментарях на вебсайтах та інших сферах інтернет-комунікацій. При перекладі *spam – спам* транслітерування в українській мові усунуло відчуття метафори.

Розуміння таких особливостей допомагає ефективно комунікувати в цій сфері та сприяє подальшому розвитку комп'ютерних технологій. Було проаналізовано особливості термінології та термінотворення в англійській мові науково-технічних текстах у комп'ютерній галузі. Виявлено, що комп'ютерна термінологія є різноманітною та постійно розвивається, використовуючи переважно методи деривації, скорочення та словоскладання для формування нових термінів. Зазначено вплив міжкультурного обміну на розвиток та розширення термінології в цій галузі. Загальний висновок полягає в тому, що розуміння та вивчення особливостей комп'ютерної термінології та термінотворення має велике значення для подальшого розвитку та ефективної комунікації в галузі інформаційних технологій.

Дослідження вказує на необхідність подальшого вивчення впливу мовних традицій різних країн на формування комп'ютерної термінології та термінотворення. Подальші дослідження можуть спрямовуватися на аналіз еволюції термінології від початкового становлення до сучасних тенденцій, а також на вивчення взаємозв'язку між мовними та технологічними інноваціями в цій сфері. Додаткові дослідження можуть також досліджувати способи

адаптації іноземної термінології в українському мовному середовищі та її вплив на розвиток комп'ютерних технологій в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грицик Н. Комп'ютерна термінологія та основні способи її перекладу. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2280> (дата звернення: 19.04.2024).
2. Кальнік О. П., Воробйова О. С., Симоненко А. В., Олешко М. В. Термінологічні проблеми перекладу наукових текстів у сфері ІТ технологій. *Молодий вчений*. № 5.1 (69.1). Травень 2019. Рр. 187–190. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/5.1/56.pdf> (дата звернення: 22.04.2024).

Анна Неровна
Науковий керівник – доцент Пожидаєва Н. П.
м. Дніпро

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА АДЕКВАТНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Важливо для перекладача знати перекладацькі «прецеденти» – найбільш типові та перевірені рішення у сфері перекладу. За М.П. Кочерганом, розуміння правил, прийомів і стереотипів допомагає перекладачеві швидше знайти відповідний варіант перекладу в умовах обмеженості часу [6].

Перекладацькі трансформації – це технічні методи, які полягають у заміні регулярних виразів на нерегулярні (контекстуальні) і самі мовні конструкції, що виникають внаслідок застосування цих методів. За визначенням Т.П. Андрієнко, трансформація являє собою спосіб перекладу, який відзначається відходом від семантико-структурного паралелізму між оригіналом і перекладом [1]. Протилежний метод перекладу, що використовується при семантико-структурному паралелізмі, – це підстановка.

Застосування трансформацій як методів повинно бути обґрунтовано тим, що вони забезпечують більший ступінь еквівалентності, ніж будь-які регулярні відповідності, і дозволяють уникнути негативних наслідків використання регулярних виразів у певних контекстах.

Існує кілька мотивів для використання перекладацьких трансформацій, серед яких важливі:

1. Уникнення буквалізмів: спроба уникнути дослівного перекладу, щоб забезпечити більшу природність та зрозумілість тексту.
2. Ідіоматизація перекладу: спрямована на надання перекладу ідіоматичності та наближення його до норм мови перекладу.
3. Подолання міжмовних відмінностей в оформленні речень: реакція на необхідність вирівнювання оформлення однорідних членів речення у мові перекладу.

4. Уникнення чужих словотворчих моделей: спроба утриматися від застосування незвичних або неприйнятних у мові перекладу структур та моделей словотворення.
5. Забезпечення природності, естетичності та логічності перекладу: мета полягає в уникненні неприродності, громіздкості та інших негативних характеристик перекладу.
6. Стисліше вираження перекладу: бажання досягти більш компактної форми перекладу, при цьому уникати надмірного збільшення інших його аспектів.
7. Передача важливої фонові інформації або усунення надлишкового: фокус на передачі ключової інформації та усуненні зайвого матеріалу для забезпечення зрозумілості тексту.
8. Відтворення гри слів, образності та стилістичних фігур: зусилля зберегти в перекладі мовні особливості, гру слів і стилістичні вирази оригіналу [6].

Щодо класифікації перекладацьких трансформацій, важливо зауважити, що немає універсальної системи класифікації через широкий або вузький підхід існуючих моделей. Початківець може взяти за основу одну з існуючих класифікацій та в подальшому розвивати та доповнювати її з урахуванням власного творчого підходу.

Основні типи перекладацьких трансформацій можна класифікувати за чотири основні типи змін:

1. Перестановки: зміна порядку слів у реченні або тексті.
2. Заміни: частин мови чи слів, включаючи взаємозаміну загальних термінів із більш конкретними, антонімічні заміни тощо.
3. Додавання: нових лексичних елементів з метою компенсації втрати граматичних засобів вираження конкретних значень.
4. Опущення: вилучення частини мови або елементів для досягнення певного ефекту, що може бути протилежним додаванню [4].

Серед семантичних трансформацій розрізняють такі види:

1. Адекватна заміна: одних слів або виразів іншими з метою забезпечення адекватності перекладу.
2. Конкретизація: уточнення або деталізація виразів для кращого вираження значень.
3. Генералізація: спрощення або загальне формулювання для забезпечення більш широкого розуміння.
4. Логічний розвиток поняття: розширення або конкретизація понять із логічною послідовністю.
5. Компенсація: додавання елементів для виправлення або компенсації втрати сенсу.
6. Антонімічний переклад: заміна слів або виразів їх антонімами.
7. Введення і опускання слів: додавання або вилучення слів для покращення виразності чи стислості.
8. Заміна однієї частини мови іншою: перетворення граматичних структур для досягнення кращого відповідності структурі мови перекладу [3].

Синтаксичні трансформації не призводять до суттєвих змін у вихідному тексті, здійснюються на поверхневому рівні і впливають лише на синтаксичний

статус слів. Вони включають модифікуючі операції, за яких еквівалентні одиниці представлені різними членами речення. Синтаксичні трансформації можуть комбінуватися з категоріально-морфологічними трансформаціями, наприклад, при перетворенні одного типу речень в інший.

Стосовно стилістичних трансформацій, їх суть полягає в заміні вихідного фрагмента тексту стилістично забарвленим відрізком мови перекладу із іншим стилістичним відтінком. Ці трансформації особливо корисні при перекладі вульгарних висловів [5].

Лексичні трансформації включають в себе вираження вихідного змісту за допомогою нееквівалентних лексичних засобів. Ці трансформації призводять до конкретних і видимих змін у трансльованому змісті.

Одна з ключових рис ситуативно-семантичних трансформацій – це зміна змісту перекладеного тексту. Під час цих трансформацій відбувається перегляд вибору складових описуваної ситуації, тобто та сама ситуація відтворюється за допомогою інших ознак, що відрізняються від оригіналу [7; 5].

Перерозподіл змісту або перегрупування семантичних компонентів, передбачає, що в перекладі зміст отримує нові групування, розподіл відбувається інакше за морфемами, лексемами, синтагмами.

Ще однією групою перекладацьких прийомів є різноманітні експлікації змісту, тобто надання більш чіткого і очевидного вираження. Наприклад, випрямлення висловлювань, коли непряме висловлювання перетворюється на пряме, тобто сказане натяком стає прямим. Деметафоризація або заміна метафоричного способу іншим є одним із варіантів випрямлення висловлювань. Проте важливо зберігати метафоричний зміст, де це можливо. Експлікацію може спричинити як низький рівень володіння перекладачем іноземною мовою, так і необхідність передачі імпліцитного змісту, включаючи примітки перекладача, а також обмеження часу при усному перекладі [2].

Ще одним типом змістовних трансформацій є функціонально-адекватні заміни, які включають заміну частини вихідного змісту іншим змістом, здатним виконувати ту ж мовну функцію. Функціонально-адекватні заміни є ефективним інструментом при передачі метафор, прислів'їв і приказок, а також ідіоматичних та ідіоматизованих виразів.

Перекладацькі трансформації мають різноманітний характер, об'єднуючи риси різних структурно-рівневих і змістовних трансформацій. Досвідчений перекладач зазвичай вибирає їх інтуїтивно, не задумуючись про конкретний тип трансформації. Він прагне забезпечити відповідність тексту перекладу нормам мови перекладу, одночасно зберігаючи комунікативне завдання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андриєнко Т.П. Стратегії відтворення іншомовних елементів у мовленні персонажів художнього твору. Сер.: журнал «Філологічні трактати» №4, Суми: СумДУ, 2012. С. 11–17.
2. Бик І. С. Теорія і практика перекладу. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2005. 240 с.
3. Воробйова І.А. Основи лінгвокраїнознавства: навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. 272 с.

4. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову. Вінниця: Нова книга, 2003. 608 с.
5. Коптілов В. В. Актуальні питання українського художнього перекладу. К.: Видавництво Київського університету, 1971. 131 с.
6. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. К., 1999. 260 с.
7. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання : навчальний посібник. Київ: Ленвіт, 2006. 157 с.

Юлія Онищенко
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Дніпро

СТИЛІСТИЧНІ ПРИЙОМИ ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕДАЧІ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ «ПРИГОД ШЕРЛОКА ГОЛМСА»

Художній переклад відіграє важливу роль у житті кожного, хто бажає знайомитися з творами зарубіжної літератури навіть без знання мови оригіналу. При цьому завдання перекладача полягає в передачі засобами іншої мови не тільки змісту оригіналу, але й атмосфери та авторського стилю, тобто зберігаючи його стилістичні та експресивні особливості. Іншими словами, переклад повинен передати не тільки те, що виражено в тексті оригіналу, але й те, як це виражено в ньому [1, с. 30].

Проблемі передачі стилістичних прийомів засобами іншої мови присвятили свої роботи багато науковців, зокрема Н. Павленко, Т. Онопрієнко, О. Галич, В. Карабан, Л. Прокопчук. Однак ця тема завжди актуальна в сучасному перекладознавстві, оскільки в кожному художньому творі мовленнєві одиниці збагачуються новими змістовими та конотативними відтінками, а передача вкладеного автором бачення світу чи його суб'єктивної оцінки потребує особливої уваги з боку перекладача.

Мета нашої роботи – виявити стилістичні прийоми, використані А. К. Дойлем у збірці оповідань про «Пригоди Шерлока Голмса» та проаналізувати способи їхньої передачі в українському перекладі Володимира Панченка.

На думку більшості науковців, детективні твори мають такі характеристики, як: раціональність, логічність та повнота фактів при розкритті таємниці. Ці особливості зумовлюють певну простоту мови задля збереження динамічності розповіді, а лінгвостилістичні прийоми детективного тексту спрямовані на утримання уваги читача протягом усього оповідання. Так, М. Новикова та О. Барабан у своїй роботі «Символіка детективу» зазначають, що в діалогах детективів переважають нейтральні мовні та стилістичні засоби [4, с. 6-7]. Однак слід зазначити, що стиль Артура Конана Дойла не є простим, а

його твори вирізняються своєю креативністю щодо застосування різних літературних прийомів. І саме переклад стилістичних прийомів, що мають образний зміст і відображають ідіостиль автора, часто стає викликом для перекладачів через різницю в стилістичних системах різних мов [2, с. 176]. Тому перекладачі часто прагнуть відтворити функцію прийому, а не сам прийом.

Методом суцільної вибірки під час перекладацького аналізу детективних оповідей зі збірки «Пригоди Шерлока Голмса» А. К. Дойла ми відібрали 432 одиниці, які містять стилістичні прийоми, та виявили, що найчастіше зустрічаються такі види тропів: епітет (36,6 %), метафора (27,6 %), образне порівняння (21,5 %) та метонімія (4,4 %).

Епітет – це означення, яке має емоційне забарвлення, характеризує об’єкт особливим художнім чином, містить суб’єктивну оцінку автора та розкриває його особливості [3, с. 57–58]. В українському перекладі «Пригод Шерлока Голмса» епітети частіше зберігаються завдяки використанню еквівалентного перекладу: *‘His slow, limping step and bowed shoulders gave the appearance of decrepitude, and yet his hard, deep-lined, craggy features, and his enormous limbs showed that he was possessed of unusual strength of body and of character’* [6, с. 170] – «**Повільна, кульгава** хода й згорблені плечі робили його старішим, ніж він був насправді, а **тверде, різке** обличчя й **величезні** руки та ноги свідчили про неабияку силу як тіла, так і духу» [3, с. 212]. Також деякі епітети були перекладені шляхом зміни частини мови, зокрема заміною прикметників іменниками, наприклад: *‘...he appears to be a powerful and well-nurtured man’* [6, с. 191] – «...він **силач і здоровань**» [3, с. 235]. Однак найскладнішими для перекладу є авторські епітети, які передають світогляд та асоціації письменника. Для перекладу таких одиниць перекладач творів про Шерлока Голмса частіше використовував метод концептуальних заміन. Наприклад: *‘A lean, ferret-like man, furtive and sly-looking, was waiting for us upon the platform’* [6, с. 164] – «**Ошатний, стриманий, схожий на тхора** чоловічок із **хитрими очицями** чекав нас на платформі» [3, с. 204].

Метафора – стилістичний прийом, який формується на принципі схожості між двома предметами чи об’єктами і полягає в перенесенні назви й властивостей одного на інший. Адекватна передача авторських метафор є важливою для збереження стилістики тексту оригіналу під час перекладу українською мовою. У багатьох випадках перекладачу аналізованих творів вдалося відтворити мовні образи метафоричних словосполучень мови оригіналу засобами української мови. Тож метафори були перекладені такими способами: калькування, додавання або пропущення (вилучення) та заміна образу. Наприклад, у реченні *‘The smoke and shouting were enough to shake nerves of steel’* [6, с. 131] метафору *nerves of steel* було перекладено калькуванням: «**Диму й крику** було досить, щоб зворушити навіть **залізні нерви**» [3, с. 168]. Іншим прикладом може бути переклад речення *‘...he had evidently taken a strong part in opposing the carpet-bag politicians who had been sent down from the North’* [6, с. 177] – «...дядько, очевидно, був активним учасником опозиції **«саквожникам» – політикам, що їх прислалли з Півночі**» [3, с. 220]. А ось метафора в реченнях *‘I am all off colour. I can do nothing for*

myself' [6, с. 188] була перекладена шляхом заміни образу як: «*Я зовсім розкис. Нічого не можу з собою вдіяти*» [3, с. 231]. Однак, на жаль, у перекладі є багато прикладів, де не збережено метафоричність оповіді: '*He had always laughed at what he called my **cock-and-bull story** about the colonel...*' [6, с. 178] – «*Батько завжди сміявся з моїх, як казав він, **небилиць** про полковника...*» [3, с. 220].

Метонімія – перейменування, заміщення одного слова іншим за принципом суміжності двох об'єктів. Використання цього прийому в англійській та українській мовах відрізняються мовними засобами, а тому при перекладі часто доводиться повертатися до основного значення слова, яке спричинило метонімічне перенесення значення [2, с. 177]. В аналізованій збірці перекладачу вдалося зберегти більшість метонімії, зокрема за допомогою калькування: '*The stage lost a fine actor, even as **science** lost an acute reasoner, when he became a specialist in crime*' [6, с. 129] – «*Коли він став фахівцем у справі злочинів, **сцена** втратила чудового актора, а **наука** – тонкого мудреця*» [3, с. 166]. В іншому випадку первинну метонімію замінили іншою: '*Suppose that this man Boone had thrust Neville St. Clair through the window, there is no **human eye** which could have seen the deed*' [6, с. 191] – «*Уявімо собі, що цей Бун викинув Невіла СентКлера з вікна й жодна **жива душа** того не бачила*» [3, с. 235].

Образне порівняння – це стилістичний прийом, який полягає в зображенні особи, предмета, явища чи дії через призму зіставлення найхарактерніших ознак, які властиві іншим [2, с. 177]. Порівняння є значущими елементами ідіостилю автора і мають інформативний характер, а тому передбачають максимально повне збереження під час перекладу. Перекладач оповідань про Шерлока Голмса переважно зберіг образні порівняння у своєму перекладі. Наприклад, порівняння фотографа з кролем: '*...then diving down into the cellar like a rabbit into its hole to develop his pictures*' [6, с. 138] – «*...а моді шусть у підвал, мов **крізь** у нору, й проявляє там свої знімки*» [3, с. 174]. Іншим прикладом є порівняння спійманого лиходія зі щуром: '*“What! where?” shouted Mr. Windibank, turning white to his lips and glancing about him like a rat in a trap*' [6, с. 157] – «*Як! Де?! – скрикнув містер Віндібенк, пополотнівши й озирнувшись, мов **щур** у **пастці***» [3, с. 197]. Однак були випадки, коли перекладач вирішив не вдаватися до образного порівняння, зокрема в реченні '*“Drive like the devil,” he shouted*' [6, с. 128] – «*Мчить **щодоуху!** – гукнув він до візника*» [3, с. 163].

Отже, аналіз українського перекладу «Пригод Шерлока Голмса» підтверджує, що досягнення стилістичної еквівалентності під час перекладу є надзвичайно складним завданням через різницю у виразних засобах англійської та української мов. Однак перекладачеві вдалося максимально зберегти образи оригінального тексту, враховуючи мовне втілення епітетів, порівнянь, метафор і метонімії, а також їхню функціонально-семантичну сутність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білик О., Гернер Ю. Особливості відтворення стилістичних засобів та реалій роману Арундаті Рой «Міністерство граничного щастя» в українському перекладі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70), № 2. С. 29–34.
2. Борисова О. Способи відтворення деяких стилістичних засобів в англо-українському перекладі детективної прози. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2017. № 28. С. 176–179.
3. Дойл А. К. Пригоди Шерлока Холмса у 4-х т. Київ: Веселка; Тернопіль: Навчальна книга, Богдан, 2010. Т. I: повісті, цикл оповідань. 412 с.
4. Єфімов Л. П., Ясинецька О. А. Стилістика англійської мови і дискурсивний аналіз: учбово-методичний посібник. Вінниця, Нова Книга, 2004. 240 с.
5. Новикова М., Барабан О. Символіка детективу. *Зарубіжна література*. 1998. № 21. С. 12–20.
6. Doyle A. C. The Complete Sherlock Holmes. URL: <https://sherlock-holm.es/stories/pdf/a4/1-sided/scan.pdf> (дата звернення: 23.04.2024).

Юлія Онищенко
Науковий керівник – доцент Семенова О. В.
м. Дніпро

ВІДТВОРЕННЯ ФРАНЦУЗЬКИХ СОЦІОЛЕКТІВ В УКРАЇНСЬКОМУ КІНОПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ ФІЛЬМУ INTOUCHABLES)

Кіномистецтво відіграє важливу роль у житті суспільства, оскільки його функції не обмежуються розвагою, а також мають освітньо-пізнавальний аспект. З появою кіноіндустрії з'явилася потреба в перекладачах як практиків, так і творців, які здатні передати мовно-культурну специфіку з мінімальними відмінностями. Адже, як підкреслює французька перекладачка та теоретик М. Ледерер, «при перекладі недостатньо зрозуміти самому, потрібно, щоб зрозуміли інші» [6, с. 31]. Однією з перешкод для адекватного перекладу є так звані соціолекти. Вони є відгалуженням загальнонародної мови та спричинені соціально-професійною диференціацією суспільства.

Особливостями перекладу соціолектів займалися багато дослідників – як українських (Ю. О. Жлуктенко, О. А. Потєбня, І. Д. Фаріон, Б. Д. Гринченко), так і зарубіжних (Ж. Марузо, В. Маєр-Любке, Е. Патрідж, Ю. Покорні). Загалом мовознавці визначали термін «соціальний діалект» приблизно однаково, як мову певних соціальних груп. Основними видами соціолектів, які виділили В. Зірка та Н. Зінукова, є арго, сленг, просторіччя та жаргон [2, с. 56]. Проте, класифікація соціальних діалектів може відрізнятись в різних мовах.

Матеріалом нашого дослідження слугував фільм *Intouchables* – французька комедійна драма, що розповідає історію дружби заможного паралізованого аристократа Філіппа (Франсуа Клузе) та простого і грубуватого темношкірого хлопця Дрісса (Омар Сі). Кінострічка належить до жанру

ігрового кіно, що характеризується використанням розмовного стилю мовлення, який відрізняється спонтанністю, скороченнями, надлишковою інформацією, мінімальним навантаженням певних слів, повторами та використанням елементів соціолектів [1, с. 148]. Вживання соціально маркованих розмовних засобів допомагає зробити діалоги емоційно забарвленими та передати настрій і почуття персонажів, а також зрозуміти їхній статус.

У кінострічках завжди розкривається культурне й соціальне середовище персонажів, а тому в них представлена найрізноманітніша лексика, і фільм *Intouchables* не є виключенням. Проведений аналіз розмовного мовлення персонажів стрічки *Intouchables* дає нам підставу говорити про наявність у ньому просторіччя, жаргонів та розмовної лексики (*le langage familier*). Ці стилістично знижені мовленнєві елементи відрізняються національно-мовленнєвою та соціально-культурною специфікою.

Просторіччя – це лексичні одиниці, що широко використовуються в розмовній мові і характерні малоосвіченим носіям мови [3, с. 102]. У проаналізованому фільмі, прикладами такої лексики є лексичні одиниці *un mec* (у значенні *un garçon, un homme*), *une vanne* (у значенні *une plaisanterie*), *la pipelette* (у значенні *personne qui parle sans arrêt*) тощо. Іншим видом соціолектів виступає жаргон – соціальний діалект певної вікової спільноти чи професійної корпорації [3, с. 96]. Прикладами можуть бути слово *une meuf*, що означає молоду жінку або вираз *Fais le malin* [4]. Розмовна мова (*le langage familier*) характеризується великою кількістю відступів від літературної мови й часто розглядається як некультурна, але деякі вирази є дуже поширеними в повсякденному мовленні. За енциклопедичним словником *Le Petit Robert*, розмовна мова – це мова, що природно використовується в усіх контекстах повсякденного спілкування, включаючи писемне [5]. Наприклад, дієслова *kiffer* і *déconner* або вирази *C'est chiant!* та *C'est emmerdant!* [4].

Працюючи з кінодискурсом, перекладач орієнтується на жанр і обирає певні стратегії і тактики при перекладі, однак зазвичай вибір засобу перекладу зумовлюється контекстом. При перекладі ігрового кіно максимальна увага приділяється відтворенню мовлення персонажів. При перекладі соціолектів перекладачі кінострічки вдавалися до різних прийомів, щоб максимально передати атмосферу та настрій героїв. Найуживанішим засобом можна вважати використання стилістичних аналогів, наприклад, *clamser* – скапаритися, *un joint* – травка (косяк), *la pipelette* – базікало або *un mec* – чувак. Однак часто значення соціолектної одиниці змінюється залежно від контексту. У таких випадках перекладачі шукають оказіональні відповідники. Наприклад, лексична одиниця *semer* має в мові перекладу еквівалент «розповсюджувати», «сіяти». У контексті перекладу ця одиниця набуває значення «позбутися, втекти». Тому, репліка «*100 euros que je les sème*» була перекладена як «Ставлю 100 євро на те, що ми відірвемось від них» [4]. Прикладом використання оказіональних відповідників можна назвати вираз *C'est emmerdant!* [4]. Слово *emmerdant* означає «те, що дратує, бентежить», однак з огляду на контекст переклад «Це папандос!» влучно передає значення цього соціолектного виразу. Іншими прикладами є: *un malade* – довбень, *une meuf* – ципочка, *une moche* – потвора,

Fais le malin – Не наривайся [4]. Також були випадки коли соціолекти в досліджуваному фільмі перекладали шляхом зміни частини мови. Наприклад, *une vanne* – жартувати або *un rouler* – просторікувати, де іменники замінили дієсловами у мові перекладу.

Отже, встановлено, що основними засобами перекладу різних соціолектів є використання стилістичних аналогів, оказіональних відповідників та заміна частин мови. Виявлено, що передача такої лексики на українську мову зазвичай відбувається з урахуванням ситуативного чинника, а не приналежності до того чи іншого жанру, а тому одна одиниця може перекладатися різними способами. Тому для перекладача важливо не тільки володіти мовами, а й мати екстралінгвістичні знання, щоб уникнути непорозумінь, зумовлених соціальними відмінностями мовців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анпілогова Є. Особливості перекладу українською мовою французького фільму «*Intouchables*». *Дослідження різних напрямів розвитку філологічних наук*: матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Одеса, 24–25 листоп. 2017 р. Одеса, 2017. С. 148–151.
2. Зірка В. В., Зінукова Н. В. Функції соціолектів у сучасному медійному дискурсі: питання перекладу. *Лінгвістика XXI століття*. 2014. № 1. С. 54–61.
3. Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А. Мойсієнко та ін. Київ: Знання, 2010. С. 94–104.
4. *Intouchables* (2011). URL: <https://cinepam.natcom.com/ht/film/intouchables-2011-v473-c82> (дата звернення: 17.04.2024)
5. *Le Petit Robert* URL: <https://dictionnaire.lerobert.com/definition/langage-familier> (дата звернення: 16.04.2024)
6. Seleskovitch D., Lederer M. *Interpréter pour traduire*. Франція: Didier Érudition. 2001. p. 311.

Анна Панчук
Науковий керівник – викладач Соколова А. Є.
м. Дніпро

РИСИ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ В ПУБЛІЦИСТИЦІ

Текст – це важливе надбання людства, що слугує для відтворення та передачі інформації. Існує декілька його різновидів: публіцистичний, художній, розмовний, науковий та офіційно-діловий [2, с. 112]. Цікавою рисою всіх вищезгаданих стилів є взаємодія, у результаті якої вони обмінюються притаманними ознаками.

Художній стиль ставить на меті естетичний вплив на читача та використовується в художніх творах. Можна виділити такі його особливості:

- наявність засобів художньої виразності;

- донесення думки за допомогою образів;
- фразеологізми й діалектизми.

У свою чергу публіцистичний вживається в засобах масової інформації.

Його риси – це:

- суспільно-політичні терміни;
- чіткість та логічність побудови тексту;
- риторичні запитання та оклики.

Основною ціллю сучасної журналістики вважається пошук і створення цікавих та яскравих тем, що привернуть увагу читача. З досягненням цієї мети допомагають визначні особливості художнього стилю: емоційно-виражальні засоби, фразеологізми, жаргонізми та неологізми.

Фразеологізми зазвичай зустрічаються в художньому та розмовному стилі, але в публіцистиці вони роблять мову статей емоційною, експресивною та образною. У вигляді таких одиниць можуть вживатись словосполучення в особливому, переносному значенні.

Варто виділити причини використання ідіом у публіцистиці:

1. Це може бути пряме цитування людини, що у розмовному мовленні вжила зворот: «U.S. officials say their focus is on defeating IS in Syria and Iraq, and that they expect their allies to all be ON THE SAME PAGE» - «Представники США кажуть, що вони зосереджені на розгромі ІС у Сирії та Іраку, і що вони очікують, що їхні союзники матимуть таке ж розуміння ситуації» (Military Times).

2. Коментування події журналістом: «Proposing to extend the 14-day limit might be opening A CAN OF WORMS, but would it lead to PANDORA'S BOX, or a treasure chest of valuable information?» - «Пропозиція продовжити 14-денний ліміт може ускладнити ситуацію, але чи приведе це до появи нових проблем чи скрині з цінною інформацією?» (The Telegraph).

3. Бажання привернути увагу до певного моменту повідомлення: «These results are not coming from OUT OF THE BLUE, they are marked by facts, and you cannot claim that results are fake with respect to presidential and you welcome the areas where your governors and your members of parliament have won convincingly» - «Ці результати не отримані раптово, вони відзначені фактами, і ви не можете стверджувати, що результати є фальшивими щодо президентських виборів, і ви вітаєте ті сфери, де ваші губернатори та члени парламенту переконливо перемогли» (New Delhi Times).

4. Надати кумедного чи іронічного ефекту явищу чи героям: «FAT CAT bosses UNDER FIRE—According to the Mail on Sunday, the prime minister has launched an outspoken war on FAT CAT bosses - executives whose salaries outstrip the performance of their companies» - «Заможні начальники піддані критиці – Як повідомляє Mail on Sunday, прем'єр-міністр розпочав відкриту війну проти багатих начальників – керівників, чиї зарплати перевищують ефективність їхніх компаній» (BBC) [3, с. 38 – 40].

Основна особливість художнього стилю, а саме емоційно-виражальні засоби не так часто, але вживаються й у публіцистичному.

Наприклад, персоніфікація слугує як надання вмінь та властивостей, які притаманні живим об'єктам неживим: TV is dying, London landmarks join.

Епітет допомагає виразити власну оцінку та описати явища в певному стилі: *tasty path*.

Доволі популярне порівняння, яке зіставляє ознаки одного предмета чи явища з іншим. У побудові речення з таким засобом використовуються слова-маркери «*as*» та «*like*»: *air-to-air kills like fighters*.

Антитеза, у свою чергу, створює контраст між явищами, подіями чи людьми. Іноді зустрічається алюзія для спрощення зображуваної інформації. Іронія вживається у деяких статтях, вона передає негативні та позитивні емоції журналіста.

У мові статей можна знайти й неологізми. Вони можуть бути утворені за допомогою часток *-man* та *-ship*: *craftmanship, brinkmanship, showmanship, oneumanship*; через перехід слова з однієї частини мови в іншу: *a week – weekly, a bill – to bill*; за допомогою частинки *in*: *ride-in, site-in* [1].

Отже, використання такого пласту лексики, притаманної художньому стилю, а саме: фразеологічних одиниць, епітетів, персоніфікації, порівняння та ін. в публіцистиці доводить взаємодію всіх функціональних стилів мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мовні особливості англійських газет. URL : <https://studfile.net/preview/9620147/page:3/> (дата звернення: 19.04.2024).
2. Паніна Л. А. Сильова палітра сучасних літературних мов. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Вип. 57. 2015. С. 111–113.
3. Wenhua Hsu. The Most Frequent Opaque Idioms in English News. PASAA Vol. 60. Taiwan. 2020. 37 p.

Тетяна Петриченко
Науковий керівник – доцент Круть О. В.
м. Дніпро

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

В умовах озброєного конфлікту в Україні, напруженого соціально-економічного становища спостерігається тенденція до погіршення стану нервово-психічного здоров'я населення України. Стан стресу та хронічної непевності в завтрашньому дні зніціюється інформаційним потоком з екранів телевізорів та моніторів комп'ютерів. Психічне здоров'я, що взаємопов'язане із фізичними та духовними структурними компонентами здоров'я людини, є одним із найважливіших компонентів індивідуального здоров'я людини. Незважаючи на те, яке вивчення психічного здоров'я з огляду психології, у лінгвістиці ця ланка залишається мало розробленою. ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я розглядалося як термін, що було використано для опису психічного стану людини, її емоційного і психічного благополуччя тощо.

Мета роботи полягає у визначенні засобів репрезентації концепту ПСИХИЧНЕ ЗДОРОВ'Я в англійській мові. Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань: 1) визначення психічного здоров'я; 2) виявлення взаємозв'язку між психічним та фізичним здоров'ям; 3) встановлення основних компонентів у структурі концепту ПСИХИЧНЕ ЗДОРОВ'Я в англійській мові.

Концепт є компонентом концептуальної картини світу, що охоплює певні знання філософії, логіки, психології та здобуття інших наук [1]. Здоров'я – це складний, багатовимірний феномен, що характеризує три різних сфери людського життя: біологічне, тілесне існування, психічну діяльність і особистісне буття. О. Н. Леонтьєв підкреслював необхідність розрізнення «психічного» і «особистісного», де «особистісне» розглядалося як особливий «вимір» людини [3]. Слід зазначити, що термін *well-being* вживається у медичній літературі, популярних журналах з питань здоров'я та інтернет-просторі поряд з терміном *health*. Саме цей термін вважається ядром концепту ЗДОРОВ'Я. За визначенням онлайн словника медичних термінів *well-being* розглядається як «досягнення хорошого чи задовільного існування відповідно до його означення індивідуумом, тоді як *health* – це: «1) a state of physical, mental, and social well-being; 2) a condition of physical, mental, and social well-being and the absence of disease or other abnormal condition. It is not a static condition [5]; 3) a relative state in which one is able to function well physically, mentally, socially, and spiritually in order to express the full range of one's unique potentialities within the environment in which one is living» [6]. Отже, *well-being* – це поняття, через яке визначається здоров'я (*health*), а отже, це його компонент. Концепт ЗДОРОВ'Я охоплює біологічне, психологічне (психічне) та соціальне благополуччя.

З погляду В.Ю. Зав'ялова, *психічне здоров'я* – це стан *нестійкої рівноваги* або *невеликі коливання* щодо передбачуваної рівноваги. Психічно здорова людина може відхилитися від рівноваги, при цьому повертається до нього [2]. Поняття «психологічне здоров'я» було введено до наукового обігу сучасної психології І. В. Дубровіною, яка надає змістовну характеристику психологічного здоров'я. Поняття *психологічне здоров'я* охоплює інтерес до життя, свободу думки і ініціативу, захопленість наукової або практичної діяльності <...> тощо в засобах досягнення мети, <...> здатність до сильних почуттів, <...> усвідомлення своєї індивідуальності <...> творчість в найрізноманітніших сферах життя і діяльності [4]. Виокремлюються основні критерії психологічного здоров'я: добре розвинена рефлексія, стресостійкість, вміння знаходити власні ресурси у важкій ситуації, повнота емоційних і поведінкових проявів особистості тощо [4].

В англійській мові концепт ПСИХИЧНЕ ЗДОРОВ'Я характеризується двоядерною структурою (+/-) та представлений такими мовними одиницями: *unconscious* (= «несвідоме»); *superego* (= «частина несвідомого, що діє як совість, тобто контролює его»); *conscience* (= «совість»); *tension* (= «напруга»); *trauma* (= «травма»); *intimidate* (= «залякувати»); *humiliate* (= «принижувати»); *abuse* (= «знущання»); *tantrum* (= «вибух злоби, роздратування»); *anxiety* (= «тривожність»); *distress* (= «негативний стрес»), *eustress* (= «позитивний стрес»); *stressor* (= «стимул, що провокує стрес»); *problem solving* (=

«розв'язання проблеми»); *coping* (= «подолання проблеми»); *defense mechanism* (= «захисний механізм, несвідома стратегія психіки у боротьбі з неприємними для неї аспектами»).

Концепт ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я розглядається на різних рівнях: біологічному, психологічному та соціальному. Психічне здоров'я пов'язане з переважанням позитивних за своєю суттю рис характеру особистості, її моральністю, наявністю в неї стійкої ціннісної сфери тощо. Провідним критерієм психічного здоров'я є можливість жити у внутрішній гармонії, що знаходе підтвердження в таких словосполученнях: *mental well-being, emotional health, emotional well-being, psychological health, psychological well-being, psychological resilience, mental state, psychological state, stress level, sanity reason, rationality sense, marbles wits, saneness lucidity, balance lucidness, wit senses, comprehension sagacity, acumen stability, levelheadedness, clear mind, mental faculties, soundness of mind, sound mind, right mind, mental stability, mental well-being, healthy mind, good judgment, mental balance, eunoia equilibrium*.

Водночас К. Ясперс виокремив ознаки психічного здоров'я, яке містить концентрацію уваги, добре розвинену мнемічну функцію, логічність та послідовність дій, а також адекватну орієнтацію в часі та просторі.

Отже, ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я – це комплексне міждисциплінарне поняття, що поєднує в собі здатність до самоактуалізації, саморегуляції та життєтворчості [3], та має бути розглянуте комплексно як психолінгвістичний феномен.

Перспективи подальшого дослідження вбачаються у визначенні основних компонентів концепту ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я на основі психолінгвістичного експерименту та його контекстуального оточення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жайворонок В. В. Етнолінгвістика в колі суміжних наук. Мовознавство. 2004. № 5/6. С. 23–35.
2. Зінченко Т. П. Когнітивна та прикладна психологія / Т. П. Зінченко. М. : МОДЕК, 2000. 608 с.
3. Психологія здоров'я людини / За ред. І. Я. Коцана. Луцьк: РВВ –Вежа Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. 430 с.
4. Ярмоленко М. Л. Копінг-стратегії як фактор психологічного здоров'я авіадиспетчерів в умовах карантину. Київ: 2020. 88 с.
5. Miller-Keane Encyclopedia & Dictionary of Medicine, Nursing & Allied Health, 7th edition [Miller-Keane, Benjamin F. Miller, Marie T. O'Toole, Marie T. (Ed.) O'Toole]. Philadelphia: W.B. Saunders Company 2003. 2261 p.
6. Mosby's Medical Dictionary, 8th edition. St. Louis, MO: Elsevier Health Sciences, 2008. 2185 p.

TEACHING ENGLISH AS AN INTERNATIONAL LANGUAGE: NAVIGATING MULTICULTURAL COMMUNICATION

Teaching English as an International Language has its roots in the mid-20th century, coinciding with the rise of English as a global lingua franca following World War II. In the post-war era, English became increasingly dominant in international diplomacy, trade, and communication, leading to growing demand for English language instruction around the world.

The concept of TEIL emerged as educators and language scholars recognized the need for a more inclusive and culturally responsive approach to English language teaching (ELT) that reflected the diverse linguistic and cultural contexts in which English was used. Unlike traditional models of ELT, which often focused on native-speaker norms and proficiency, TEIL embraced the idea of English as a shared language of communication among speakers from different linguistic backgrounds.

Throughout the latter half of the 20th century and into the 21st century, TEIL pedagogy evolved to incorporate principles of intercultural communication, sociolinguistics, and English as a Lingua Franca. Educators began to prioritise the development of interlingual and intercultural competence, emphasising the importance of mutual intelligibility, pragmatic awareness, and communicative strategies in global communication.

Today, TEIL continues to play a vital role in language education worldwide, as educators strive to equip learners with the knowledge, skills, and attitudes needed to communicate effectively in today's interconnected world. By promoting linguistic diversity, cultural awareness, and social justice in language teaching and learning, TEIL contributes to greater inclusivity, equity, and mutual understanding among speakers of English as an international language.

In multicultural classrooms, English teachers play a pivotal role in facilitating language acquisition, fostering intercultural communication, and promoting cultural awareness among students from diverse linguistic and cultural backgrounds. As educators, English teachers are tasked with creating inclusive and equitable learning environments where all students feel valued and respected, regardless of their cultural or linguistic background. They employ culturally responsive teaching strategies that recognize and celebrate the linguistic and cultural diversity of their students, integrating multicultural perspectives into their curriculum and teaching materials. English teachers also serve as cultural mediators, helping students navigate language barriers, cultural differences, and identity issues, while promoting empathy, tolerance, and mutual understanding. By embracing the role of cultural ambassadors, English teachers empower students to become effective communicators and global citizens who can navigate multicultural societies with confidence and respect.

At the heart of TEIL is the development of interlingual and intercultural competence, which enables learners to navigate communication across linguistic and

cultural boundaries. Unlike traditional language teaching approaches that prioritise native-speaker norms and proficiency, TEIL recognizes the diversity of English varieties and emphasises the importance of mutual intelligibility and effective communication in real-world contexts [7, p. 15]. TEIL pedagogy integrates elements of English as a Lingua Franca, sociolinguistics, and intercultural communication theory to equip learners with the linguistic resources and cultural awareness needed to engage meaningfully with speakers from different linguistic backgrounds [14, p. 35].

TEIL curriculum design adopts a pluricentric approach to English, acknowledging the coexistence of multiple English varieties and promoting linguistic diversity in language learning materials and tasks. Rather than privileging one standard form of English, TEIL materials incorporate a range of English accents, dialects, and cultural references to reflect the global nature of English language use [8, p. 84]. Authentic materials such as podcasts, videos, and online resources provide learners with exposure to diverse English language contexts and help bridge the gap between classroom learning and real-world communication [6]. Additionally, task-based and project-based learning activities encourage learners to explore topics of personal interest and engage in collaborative, communicative tasks that foster critical thinking and intercultural dialogue [9, p. 47].

TEIL teacher training programs equip educators with the knowledge, skills, and attitudes necessary to facilitate language learning in multicultural and multilingual classrooms. Intercultural pedagogy emphasises the importance of cultural sensitivity, empathy, and inclusivity in language teaching practices, encouraging educators to create supportive and respectful learning environments that value linguistic diversity [3]. Reflective practice plays a central role in TEIL teacher training, as educators critically evaluate their teaching methods, beliefs, and assumptions in light of their students' needs and experiences [13, p. 15]. Collaborative professional development opportunities, such as peer observation, mentoring, and communities of practice, enable teachers to exchange ideas, share best practices, and continuously improve their teaching skills [12].

TEIL assessment and evaluation focus on measuring learners' communicative competence and intercultural sensitivity, rather than solely on linguistic accuracy or adherence to native-speaker norms. Performance-based assessments such as presentations, role-plays, and group discussions provide learners with opportunities to demonstrate their ability to communicate effectively in diverse linguistic and cultural contexts [1]. Task authenticity, validity, and reliability are key considerations in TEIL assessment, as educators strive to design assessments that accurately reflect learners' language abilities and communication skills [5]. Additionally, formative assessment practices such as self-assessment, peer feedback, and portfolio assessment empower learners to take ownership of their learning and track their progress over time [2].

TEIL has profound socio-cultural implications, as it challenges traditional notions of linguistic hierarchy, cultural hegemony, and native-speaker privilege. By embracing linguistic diversity and promoting the use of English as a shared medium of communication, TEIL contributes to greater inclusivity, equity, and social justice in language education [10]. However, TEIL also raises questions about power

dynamics, language ownership, and the commodification of English language teaching and learning [4]. Educators must critically examine their role in perpetuating or challenging linguistic discrimination and inequality, and advocate for policies and practices that promote linguistic rights and empower marginalised communities [11, p. 115].

Teaching English as an International Language represents a paradigm shift in English language teaching, moving away from traditional models based on native-speaker norms and proficiency towards a more inclusive, equitable, and culturally responsive approach. By prioritising interlingual and intercultural competence, adopting a pluricentric approach to English, and promoting reflective practice and social justice in language education, TEIL equips learners with the knowledge, skills, and attitudes needed to communicate effectively in today's globalised world. As English continues to evolve as a lingua franca, TEIL will play a vital role in fostering cross-cultural understanding, promoting linguistic diversity, and empowering learners to engage meaningfully in intercultural dialogue and collaboration.

ЖИТЕПАТҮПА

1. Bachman, Lyle F., and Adrian S. Palmer. *Language Testing in Practice: Designing and Developing Useful Language Tests*. Oxford University Press, 1996.
2. Black, Paul, and Dylan Wiliam. "Inside the Black Box: Raising Standards Through Classroom Assessment." *Phi Delta Kappan*, vol. 80, no. 2, 1998, pp. 139–148.
3. Byram, Michael. *From Foreign Language Education to Education for Intercultural Citizenship: Essays and Reflections*. Multilingual Matters, 2008..
4. Canagarajah, Suresh. *Negotiating the Local in English as a Lingua Franca*. Routledge, 2006.
5. Douglas, Dan. *Understanding Language Testing*. Routledge, 2010.
6. Harmer, Jeremy. *How to Teach English*. Pearson Education, 2007.
7. Jenkins, Jennifer. *The Phonology of English as an International Language: New Models, New Norms, New Goals*. Oxford University Press, 2000.
8. Kachru, Braj B. "The Other Tongue: English Across Cultures." University of Illinois Press, 1992.
9. Nunan, D. *Task-Based Language Teaching*. Cambridge University Press, 2004.
10. Pennycook, Alastair. *The Cultural Politics of English as an International Language*. Longman, 1994.
11. Phillipson, Robert. *Linguistic Imperialism*. Oxford University Press, 1992.
12. Richards, Jack C., and Thomas S. C. Farrell. *Professional Development for Language Teachers: Strategies for Teacher Learning*. Cambridge University Press, 2011.
13. Schön, Donald A. *Educating the Reflective Practitioner: Toward a New Design for Teaching and Learning in the Professions*. Jossey-Bass, 1987.
14. Seidlhofer, Barbara. *Understanding English as a Lingua Franca*. Oxford University Press, 2011.

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ НЕОЛОГІЗМІВ У МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ

Світ, який постійно змінюється, дуже впливає на розвиток мови, й передусім на її словниковий запас. Лексика дуже чутлива до змін у соціальному та культурному житті. Лексичні словотвірні механізми надають цінний матеріал для аналізу й висновків та постійно розвиваються. Процес поповнення мови новими елементами не припиняється. За останні півтора століття словниковий склад більшості мов зазнав значних трансформацій: зміна політичного, соціального ладу багатьох країн, стрімкий розвиток науки, техніки та інших областей людської діяльності – усе це призвело до так званого неологічного буму, під яким мається на увазі бурхливе зростання лексичного складу мови за допомогою нових лексичних одиниць, тобто неологізмів. Перш за все потрібно визначити значення слова семантика. Семантика – це розділ лінгвістики, який вивчає смислове значення одиниць мови. Вона розглядає значення на рівні слів, фраз, речень і навіть більших одиниць дискурсу [2, с. 59-60]. Семантичний аналіз використовується як інструмент для вивчення смислу в мові.

Семантичні особливості можна поділити на декілька категорій. Першою з них є **семантичне збагачення**. Ця характеристика пов'язана зі створенням нових слів для позначення понять або явищ, яких раніше не існувало в мові. Влучним прикладом є слово «*podcast*», яке походить від англійського «*pod*» та «*broadcast*», що означає серію аудіо або відео записів, які користувач може завантажити та слухати/дивитися в зручний час. «*The word is a neologism and portmanteau derived from "broadcast" and "pod" from the success of the iPod, as audio podcasts are often listened to on portable media players.*» [8].

Другою категорією є **семантичне зміщення**, яке відбувається, коли існуюче слово набуває нового значення. Наприклад, слово «*surfing*» традиційно позначало катання на хвилях: «*Linguists highlight that the word "surge" was initially used to reveal the "rise and fall on the waves" and to express a "swell with great force" as well.*», але в сучасному контексті також може вказувати на перегляд інтернету: «*The activity of moving from site to site on the Internet, also known as "surfing the Internet".*» [7].

Далі йде **семантичне звуження**, коли слово, яке раніше мало широке значення, стає більш специфічним. Наприклад, «*web*» у минулому означало будь-яку сітку, наприклад павутиння «*spider web*», але в сучасному світі це слово використовується для позначення всесвітньої мережі інтернет: «*Simply put, the definition of web hosting refers to a web host providing website owners the infrastructure they need to store, maintain, and publish their sites online. Essentially, your website and its files must be physically stored on a high-power computer called a web server to be accessible over the internet*» [3].

Четвертою категорією є **семантичне затемнення**, тобто первісне значення слова стає менш зрозумілим. Це може статися через метафоричне використання, як у випадку зі словом «*wing*», яке використовується для позначення частини будівлі або частини літака: «*Wing, in aeronautics, an airfoil that helps lift a heavier-than-air craft. When positioned above the fuselage (high wings), wings provide an unrestricted view below and good lateral stability*» [10], окрім свого первісного значення - частини тіла птаха: «*One of the movable feathered or membranous paired appendages by means of which a bird, bat, or insect is able to fly*» [9].

Ще однією доволі цікавою характеристикою є **семантична варіація**. Ця особливість допомагає використовувати одне слово в різних контекстах з різними нюансами значення. Яскравим прикладом є слово «*cool*», яке може означати як фізичну холодність, прохолоду: «*a cool basement that would be perfect for storing wine.*», так і захоплення або популярності у неформальному спілкуванні «*a really cool garage band that's starting to get some attention from the music industry.*» [5].

Передостанньою характеристикою потрібно зазначити **семантичне узагальнення**, під час якого слово, яке раніше використовувалося для позначення конкретного предмета або явища, стає загальним терміном. З розвитком технологій та появою слова «*phone*», суспільство раніше мало на увазі стаціонарний пристрій, а з винаходом смартфонів, це слово набуло загального сенсу для визначення різних типів мобільних пристроїв. «*In the old days, cell phones were used purely for making calls, while those in modern days have many more uses. Modern-day mobile phones are also used to send text messages and online messages via social media*» [4].

Останньою, але не менш важливою характеристикою є **семантичне відновлення**. Ця характеристика допомагає старим, майже забутим словам знову стати вживаними та отримати нове значення [1, с. 60-61]. Цей процес дуже часто відбувається в контексті культурних або технологічних змін, як, наприклад, це сталося зі словом «*tablet*». Раніше це слово означало маленьку плоску пластину з пігулками або камінь: «*It's time for your tablets, dear. It is never a good idea to take sleeping tablets regularly*», а зараз через виникнення сучасних технологій це слово має значення портативного комп'ютера: «*[computing] ...a free guide to the best tablets on the market*» [6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Мостовий М. Лексикологія англійської мови: підручник. Харків: «Основа», 1993. 256 с.
2. Романюк С. Структура категорії темпоральності в сучасній українській мові. Варшава, 2012. 235 с.
3. Akshay K. What Is a Website? Understanding the Components and Different Categories. hostinger. URL: <https://www.hostinger.com/tutorials/what-is-website/> (дата звернення: 21.03.2024).

4. Comparing and Contrasting Cell Phones from the Old Days to Modern Days. PEACHY ESSAY. URL: <https://peachyessay.com/sample-essay/comparing-contrasting-cell-phones-old-days-modern-days/> (дата звернення: 23.03.2024).
5. "Cool". Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/thesaurus/cool> (дата звернення: 23.03.2024).
6. Definition of 'tablet'. Collins. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/tablet> (дата звернення: 23.03.2024).
7. The origin of the word 'surfing'. SURFERTODAY. URL: <https://www.surfertoday.com/surfing/the-origin-of-the-word-surfing#:~:text=Interestingly,%20linguists%20believe%20that%20the,the%20spelling%20of%20'surge'> (дата звернення: 20.03.2024).
8. WHAT IS A PODCAST? |DEFINITION AND MEANING OF PODCAST [UPDATED]. PODCAST HERO. URL: <https://podcasthero.com/what-is-a-podcast/> (дата звернення: 19.03.2024).
9. "Wing". Britannica. URL: <https://www.britannica.com/technology/wing-aircraft> (дата звернення: 22.03.2024).
10. "Wing". Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/wing> (дата звернення: 22.03.2024).

Єлизавета Скорова
Науковий керівник – доцент Потреба Н. А.
м. Дніпро

ФРАНГЛЕ – МОВА СУЧАСНОГО ФРАНЦУЗЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Останнім часом французькі лінгвісти все з більшою стурбованістю говорять про велику кількість англійських запозичень у французькій мові. У зв'язку з надмірною англіканізацією французької мови в лінгвістиці з'явився спеціальний термін – франгле (franglais), що позначає французьку мову з великою кількістю англійських слів і синтаксичних конструкцій, властивих англійській мові. Термін "франгле" походить від з'єднання двох слів, назв мов «français» (французька мова) + «anglais» (англійська мова) = franglais [1].

Англійська мова монополізувала багато офіційних і побутових сфер нашого життя: наукові публікації, технічні патенти, вищу освіту, комп'ютеризацію, Інтернет, комерцію, спорт, рекламу, кінематограф, музику тощо. Вона поширюється і на сферу бізнесу та працю у франкомовних країнах.

Серед основних причин англіканізації французької мови можна виокремити кілька чинників: неминучий вплив глобалізації, взаємну інтеграцію двох культур і мов, данину моді, стилю і, як наслідок, приналежність до певної соціальної категорії, ознаку освіченості, один із легких шляхів самовираження, лінощі та небажання використовувати складні французькі конструкції.

Думки філологів щодо франгле та його ролі у французькій мові розділяються. Одні вважають іноземні запозичення одним із засобів збагачення

та якісного розвитку мови, інші ж, навпаки, – її значним збіднінням і деградацією [3].

Використання англіцизмів найбільшою мірою проявляється в засобах масової інформації, особливо на радіо і телебаченні, в газетах і журналах.

Однією з найбільш репрезентативних сфер за вживанням франгле є галузь високих і комп'ютерних технологій. Вона несе свою власну мову, яка практично негайно поглинається новим «інтернет-поколінням» і поступово рештою населення.

Згідно з твердженням дослідників, Франція є країною, у якій не вживається слово «комп'ютер» (похідне від англійського «computer»). Однак боротьба за чистоту французької мови не завжди закінчується перемогою. Прикладом може слугувати безуспішна спроба замінити англійський термін «WiFi» довгою фразою «бездротовий доступ до Інтернету» (l'accès sans fil à internet). Так само, на думку експертів Французької академії, слово «кіберспорт» необхідно замінити терміном «змагання з відеоігор» (jeu vidéo de compétition), замість слова «геймер», слід казати «професійний гравець» (joueur professionnel), на зміну «стрімеру» має прийти «гравець-ведучий прямих трансляцій» (joueur-animateur en direct) [1].

Серед основних найпоширеніших комп'ютерних термінів слід виділити такі: newsletter (французький варіант newslêtre) = lettre d'information, bulletin d'information, infolettre, cyberlettre; e-mail / email = courriel; spam = pourriel; chatter [tʃate] = tchatcher, dialoguer, clavarder (QC); shopping = achats, magasinage (faire du shopping = faire les boutiques); news = nouvelles, infos, actualités, actus [1].

Говорячи про франгле, слід зважати не лише на вживання лексичних англіцизмів, а й також семантичних та синтаксичних.

У першому випадку йдеться про присвоєння французькому слову значення англійського слова, схожого з ним за написанням. Наприклад, французьке дієслово «contrôler», що використовується в англійському «commander» (to control), є англіцизмом. Вираз «contrôlé par ordinateur» дедалі частіше замінює звичне «commandé par ordinateur» за аналогією з англійським «computer-controlled».

У разі синтаксичних запозичень на першому місці стоїть зміна положення прикметника відносно іменника, який він визначає, тобто згідно з англійським правилом – перед іменником («la positive attitude» замість «l'attitude positive») і розміщення прислівника, який закінчується на -ment перед дієприкметником минулого часу («organismes génétiquement modifiés» (калька англійської аббревіатури OGM) замість «organismes modifiés génétiquement»). До синтаксичного франгле належить також використання прикметників замість прислівників (Il est bien. = Il est bon. = C'est quelqu'un de bien.); написання за аналогією з англійською мовою всіх слів у назвах організацій з великої літери (Association Les Plus Beaux Villages de France) [1].

Ще одним характерним моментом є збільшення вживання у французькій мові пасивної форми (дуже поширеної в англійській мові): «des travaux ont été entrepris» замість «on a entrepris des travaux».

Незважаючи на всі перелічені вище факти, лінгвісти (Ж. Селлар, А. Рей) констатують, що французи здебільшого запозичують лише одне зі значень англійського слова: наприклад, «star» уживається у французькій мові лише у значенні «зірка шоу-бізнесу» і не вживається у значенні також характерному для англійської мови – «зірка на небосхилі» [4]. Таким чином, англіцизми тільки збагачують французьку мову.

Отже, сьогодні у французькій мові спостерігається різка активізація процесів запозичення англійських слів. Франгле – це змішання двох мов (англійської та французької) у письмовому та усному мовленні не лише на рівні лексичних запозичень, а й також семантичних і синтаксичних кальок. Іноземні слова потрапляють у мову через засоби масової інформації, книжки та журнали, з розвитком і вдосконаленням комп'ютерних технологій. Недостатнє вивчення феномену франгле представляє широкі перспективи для його більш детального подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Certa P. Le Français d'aujourd'hui – une langue qui bouge. Paris, 2001. p. 32–46.
2. Chansou M. L'aménagement lexical en France pendant la période contemporaine (1950–1994). Etude de sociolinguistique. Paris: Champion, 2003. 224 p.
3. Pardo D., Henri L. Le comportement des Français dans leur vie courante au regard de la langue anglaise: l'influence des médias. *Colloque international et pluridisciplinaire «La construction des images: persuasion et rhétorique, création des mythes»*. Paris: Université de Paris Sorbonne, Paris IV Ecole Doctorale IV, 2009. 3 p.
4. Tournier J. Les mots anglais du français. Dictionnaire thématique des emprunts du français à l'anglais. Collection 'Le français retrouvé'. Paris: Belin, 1998. 624 p.

Данило Слюсарев
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Дніпро

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПИСЬМОВОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Зважаючи на важливість розвитку компетентності в письмовому перекладі, необхідно враховувати різноманітні аспекти, що становлять основу успішного перекладу. Компетентність у письмовому перекладі є динамічним процесом, який потребує постійного професійного самовдосконалення. Перекладачі повинні стежити за новими тенденціями в лінгвістиці та перекладознавстві, вдосконалювати свої навички та набувати професійних умінь.

Ефективний письмовий переклад вимагає глибоких мовних знань і мовленнєвих навичок. Це включає розуміння граматики, лексики та синтаксису як мови джерела, так і мови перекладу [4, с. 35]. Ці знання, навички й уміння

можна розвивати різними способами, зокрема за допомогою матеріалів і вправ підручників, навчальних посібників, відеоконтенту, що можуть допомогти в розвитку спеціальних (фахових, предметних) компетентностей [1, с. 68]. Для досягнення високого рівня компетентності в письмовому перекладі необхідно мати глибоке розуміння культурних особливостей як мови джерела, так і мови перекладу. Це включає знання культурних норм, цінностей, традицій, ідіом та виразів, що можуть вплинути на тлумачення тексту [5, с. 33]. Навички виявлення й передачі відтінків мовного вираження інформації є важливим елементом компетентності в письмовому перекладі, що передбачає глибоке розуміння контексту. Це охоплює не лише сам текст, але й, відповідно, культурний, історичний та соціальний контексти. Перекладач повинен враховувати ці фактори для точного відтворення смислу та модальності тексту.

Сучасні перекладачі повинні мати навички використання різноманітних перекладацьких програм, онлайн-ресурсів та інших технічних інструментів, що допомагають у покращенні ефективності та точності перекладу. Використання відповідних засобів є ключовим аспектом у процесі письмового перекладу, оскільки вони значно полегшують та підтримують роботу перекладача, забезпечуючи швидкість, точність та ефективність перекладу. Ці інструменти можуть включати перекладацьке програмне забезпечення, онлайн-ресурси, словники, глосарії, термінологічні бази даних та інші технології, спеціально розроблені для підтримки перекладацького процесу.

Наприклад, перекладацьке програмне забезпечення (CAT tools), зокрема SDL Trados Studio, memoQ або OmegaT, допомагають перекладачам працювати зі словниками, глосаріями та попередньо перекладеними сегментами тексту, що збільшує швидкість та послідовність перекладу. Онлайн-ресурси автоматизованого перекладу, зокрема Linguee, Google Translate, DeepL, Bing Translator, Prompt, Systran та Reverso Translation, можуть застосовуватися як допоміжні засоби для пошуку еквівалентів та перевірки варіантів перекладу, але вони повинні використовуватися обережно та критично.

Розглянемо приклади:

№	Оригінал	Проблемний переклад	Відредагований переклад
1	The Security Council takes the lead in determining the existence of a threat to the peace or act of aggression. It calls upon the parties to a dispute to settle it by peaceful means and recommends methods of adjustment or terms of settlement.	Рада Безпеки бере на себе провідну роль у визначенні наявності загрози миру або акту агресії. Він закликає сторони спору врегулювати його мирним шляхом і рекомендує методи врегулювання або умови врегулювання .	Рада Безпеки виконує провідну роль у визначенні загроз миру або акту агресії. Вона спонукає сторони конфлікту вирішувати суперечки мирним шляхом та рекомендує методи й умови врегулювання.
2	After the end of the Cold War, the UN took on major military and	Після закінчення холодної війни ООН з різним ступенем успіху	Після холодної війни ООН відносно успішно здійснювала військові й

peacekeeping missions across the world with varying degrees of success.	<i>взяла на себе основні</i> військові та миротворчі <i>місії по всьому</i> світу.	миротворчі <i>операції в різних країнах</i> світу.
---	--	--

Отже, незважаючи на очевидний успіх, машинний переклад все ще потребує вдосконалення з боку редактора, який повинен завжди вносити різні виправлення [2, с. 27].

Водночас переклад може бути й достатньо якісним уже одразу:

Ця книга написана професором Іваном Петровим і має бути доступна для широкого кола читачів.	This book was written by Professor Ivan Petrov and should be accessible to a wide range of readers
---	--

У наведеному прикладі вдало враховано структуру та зміст першотексту, з відповідними граматичними конструкціями та лексичними засобами для передачі смислу. Результат є чітким та зрозумілим для англомовної аудиторії.

Загальна компетентність передбачає глибоке розуміння теоретичних засад перекладу, зокрема аспектного підходу [1–3]. Йдеться про ключові поняття, принципи та стратегії в основі аспектного перекладу, що дозволяє читачам розуміти та аналізувати текст на різних рівнях.

У світлі вищезазначених прийомів та порад формування компетентного перекладу можна запропонувати своєрідний алгоритм для покращення ефективності та швидкості набуття цих навичок. Його можна сформулювати таким чином:

1. Вивчення мов: для вивчення мов оригіналу й перекладу треба звертатися до мовних ресурсів, курсів, шкіл, навчальних матеріалів [3; 4].

2. Дослідження теорії перекладу: для кращого розуміння процесу перенесення змісту тексту з однієї мови на іншу важливо розумітися на основах теорії перекладу та займатися спеціалізованими курсами.

3. Важливо практикувати переклад із вправами з різних джерел. Корисно приєднатися до групи або форуму для перекладачів, де можна обговорювати власні досягнення та отримувати відгук.

4. Варто ретельно оцінювати свої переклади й виправляти помилки, щоб вдосконалитися. Бажано звернутися до професійного редактора або перекладача для отримання конструктивної критики.

5. Для поліпшення роботи корисно використовувати різні інструменти та ресурси, такі як онлайн-словники, термінологічні бази даних та комп'ютерні програми для перекладу, хоча неодмінно уважно, з обов'язковим редагуванням.

6. Необхідно продовжувати вдосконалювати навички, вивчати нові техніки та практикувати їх у реальних ситуаціях.

7. Корисно обмінюватися досвідом та знаннями з іншими перекладачами на спеціальних вебінарах, форумах або в групах у соціальних мережах.

Цей алгоритм не лише систематизує професійне навчання, але й підкреслює важливість постійного розвитку та відкритості до вдосконалення. Поєднання теоретичних знань, практичного досвіду та бажання постійно вчитися створює надійну основу для успішної роботи в галузі перекладу. Перспективним для дослідження є аналіз конкретних навчальних вправ, які

пропонуються розробниками підручників, навчальних посібників та онлайн-ресурсів для розвитку компетентності в письмовому перекладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан В. І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову: навч. посіб.-довід. Вінниця: Нова Книга, 2003. 567 с.
2. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова Книга, 2017. 448 с.
3. Науменко Л. П., Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську: навч. посіб. Вінниця: Нова Книга, 2011. 133 с.
4. Newmark P. About Translation. Clevedon (England): Philadelphia Multilingual Matters, 1991. 184 p.
5. Nord Ch. Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis. [2nd ed.]. Amsterdam; New York: Rodopi, 2005. 274 p.

Соколова А. Є.
м. Стебник

ТИПИ МЕТАФОР У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Метафора є універсальним явищем. Вона створює нові смисли на лексичному, синтаксичному та морфемному рівнях мовної структури і притаманна кожній мові. Це універсальне знаряддя мислення і пізнання світу у всіх сферах діяльності. Метафори закладені в інтелектуальній системі людини і є певними схемами, завдяки яким людина здійснює свою мисленнєву і соціальну діяльність.

У сучасному мовознавстві існує велика кількість класифікацій метафор. За рівнем приналежності вирізняють словесні, фразові і текстові метафори. Т. В. Матвєєва виокремлює іменну (субстантивну), дієслівну та ад'єктивну метафору. О. С. Ахманова виділяє розширену, поетичну і лексичну (мертву або стерту) метафору, яка увійшла в повсякденну мову і її початкове значення перестало сприйматись [4, с.75–76].

Класифікація Р. Ван ден Брока [3], яка поширена в перекладознавстві, репрезентує лексичні метафори, образи яких є стертими, конвенційні, що наявні в літературному процесі та авторські метафори.

Н. Стієнстра виокремлює універсальні метафори, такі, що властиві кільком культурам та культурно специфічні метафори.

У стилістичній теорії метафору класифікують за структурою та змістом. За структурою вона може бути проста (одночленна та двочленна), складна, що містить ряд взаємопов'язаних простих метафор, та складена (композиційна або сюжетна метафора), яка може поширюватись на весь роман. Композиційна метафора реалізується на рівні тексту.

За змістом виокремлюють гіперболічну метафору (перебільшення з метою посилення виразності), літоту (на протигагу гіперболі, у цьому випадку для досягнення виразності щось зменшують), персоніфікацію (явище, коли тварині чи предмету приписуються людські якості), опредметнення (явище, коли людині приписують властивості неживого предмета), синестезію (явище, при якому об'єднують поняття, що сприймаються різними органами чуття), символ (образ, що несе в собі відповідну інформацію, алегорія (зображення абстрактного поняття через образ) [4, с.78].

У класифікації метафор А. П. Чудінова метафори виокремлюються відповідно основних субсфер: людина, соціум, природа та артефакти. Усі ці субсфери репрезентують відповідні різновиди метафор.

Відповідно до семантичного значення вирізняють такі види метафор: номінативна метафора (перенесення назви), що полягає в заміні одного значення іншим, образна метафора, яка сприяє розвитку синонімічних засобів мови, когнітивна метафора, яка утворюється внаслідок перенесення значення і утворює полісемію, та генералізуюча метафора, яка є стимулом виникнення логічної полісемії [2, с.58].

Класифікація Дж. Лакоффа і М. Джонсона містить два типи метафор: онтологічні (метафори, що дають можливість бачити події, дії, емоції, ідеї тощо як якусь субстанцію) та орієнтаційні (метафори, які не визначають один концепт в термінах іншого, але організують всю систему концептів у відношенні один до одного) [1, с.24].

Отже, вивчення метафори триває, цей процес пов'язаний із різними галузями знань. У сучасному мовознавстві немає визначеної єдиної класифікації метафор, а це означає, що це питання й надалі лишається актуальним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герцовська Н. О., Бокоч Є. І. Класифікація метафор у сучасній лінгвістиці. Наука майбутнього 1 (7). Збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених. Мукачівський державний університет, 2021. С. 22–25.
2. Іванова О., Тилько А., Соломчук О. Загальна теоретична характеристика семантичної основи метафори. Збірник наукових тез. Національний університет «Острозька академія», 2017. Випуск 4. С. 56–60.
3. Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу (нім. мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2006. 592 с.
4. Овсієнко А. С. Класифікації метафори в сучасному мовознавстві. Соціум. Документ. Комунікація. Серія: Філологічні науки. 2018. Вип. 5. С. 70–84.

ПОНЯТТЯ ПЕРЕМИКАННЯ МОВНИХ КОДІВ І ЇХ РОЛЬ У КОМУНІКАЦІЇ

У лінгвістиці кодом зазвичай називають мовні варіанти: мови, регіональні або соціальні діалекти, мовленнєві стилі, жаргони та інші. Перемикання мовного коду відбувається, коли мовці використовують різні мови або діалекти в одному реченні чи дискурсі. Це явище є типовим для багатомовних суспільств і допомагає подолати мовні бар'єри, забезпечуючи краще взаєморозуміння між культурними групами.

Дослідженням феномену перемикання мовного коду займаються У.Вайнрайх, П.Майскен, Ф.Грошон, К.Сільва-Корвалан, Ж.Трефферс-Даллер, Ф.Бацевич, А.Вершик, Г. Каск та інші.

Метою цього дослідження є розкриття поняття перемикання мовних кодів, їхньої типології та ролі в комунікації з точки зору психолінгвістики.

Для опису результату зміни мови, викликаній контактом, використовуються кілька термінів: перемикання коду (ПК), змішування коду (ЗК), чергування коду (ЧК), копіювання коду (КК).

Дослідження Ф.Грошона, видатного французького лінгвіста, присвячені вивченню роботи мозку багатомовних осіб: від того, як мови обробляються мозком, як різні мови взаємодіють і переключаються між активацією та деактивацією, до процесів розуміння та вироблення мови, а також вибору слів і граматичних структур. На думку дослідника, перемикання коду (code-switching) та запозичення (borrowing) виступають основними способами введення іншої мови в основну мову [3, с.18].

К.Сільва-Корвалан та Ж.Трефферс-Даллер вивчають механізми переходу між мовами та вплив білінгвізму на когнітивні процеси. К.Сільва-Корвалан зауважує, що саме характеристики учасників грають головну партію під час вибору того чи іншого мовного коду, вона дійшла висновку про те, що незалежно від оточуючих умов мовець не буде перемикати мовні коди в тому випадку, якщо це може призвести до збою комунікації або якщо йому не відомі лінгвістична компетенція та мовні вподобання інших учасників комунікації. Ж.Трефферс-Даллер визначає: “Домінуючою мовою не завжди є та, якою двомовний володіє краще: за Гаррісом, Глісоном та Айчічегі (2006, с. 264), мова приймаючої країни може стати домінуючою в іммігрантів, незважаючи на відносно низький рівень володіння цією мовою, як показують результати тестів на граматику та словниковий запас” (Переклад мій. – О.С.) [4, с.7].

Ф.С. Бацевич, український учений у галузі комунікативної лінгвістики та філософії мови, визначив поняття ПК як усвідомлений перехід мовця у процесах мовного спілкування з однієї матричної мови (діалекту, стилю) на іншу мову (діалект, стиль), пов'язаний зі зміною параметрів комунікативного акту [Цит.за. 1]. Наприклад: «Я купила нову книгу, і вона is really interesting»

або « Can you please help me з домашнім завданням?» У цих прикладах фраза, яка зазвичай вживається в одній мові, містить окреме слово з іншої мови. Явище, відоме як перемикання кодів, дозволяє білінгвам ефективно спілкуватися, використовуючи ресурси обох мов. Можна зустріти приклади ПК у спільнотах, де вживаються українська та англійська мови. Одна з функцій такого перемикання – використання українських слів у англійських реченнях як евфемізмів. Наприклад: “He’s not the brightest bulb in the box, if you know what I mean. He’s a bit of a дурник.” Тут слово “дурник” використовується для м’якшого вираження думки про чиюсь не надто високу інтелектуальну спроможність, що є типовим прикладом евфемізму. Інша функція – це використання англійських слів для надання особливого акценту або для вираження концепцій, які можуть бути краще зрозумілі або більш поширені в англійському контексті: “Вона вирішила взяти time-out і подумати про своє майбутнє.” У цьому випадку “time-out” використовується для підкреслення паузи або перерви, яку вона вирішила зробити, і це слово може мати більш конкретне значення в англійській мові, ніж його український еквівалент.

Термін “змішування кодів” розуміється різними дослідниками по-різному: від введення елементів однієї мови в іншу майже необмеженої кількості до перемикання кодів всередині одного речення. У словнику термінів Ф.С. Бацкевич визначає термін “змішування кодів” (у міжкультурній комунікації) як неусвідомлюваний, немотивований мовцем період у процесах мовного спілкування з матричної мови (діалекту, стилю) на іншу (впроваджувану), не пов’язаний зі зміною умов комунікативного акту, найчастіше внаслідок низької мовної компетенції в одній із використовуваних мов [2]. Багато лінгвістів використовують терміни «перемикання коду» та «змішування коду» як синоніми. У громадах, де спілкуються українською та англійською, часто можна почути, як змішуються мови. Іноді в реченнях, які зазвичай говоряться однією мовою, може з’явитися слово з іншої. Наприклад, під час комунікації мовцю не вдається швидко підібрати точну лексичну одиницю або синтаксичну конструкцію на основній мові, тоді використовують слово з іншої мови, а потім повертаються на основну.

Змішування кодів може включати перемикання між мовами, як у таких прикладах: “Вчора я відвідав coffee shop і замовив американо. Це було дуже смачно!” або “На роботі у нас team meeting о 3 годині. Не забудьте приготувати презентацію.”–Змішення кодів використалося для ефективного спілкування і для вираження певних ідей та концепцій.

Інший випадок змішування кодів включає використання елементів з різних мовних систем в одному реченні або фразі. Наприклад, “When I went to the ринок last week, I found some amazing crafts that were дуже гарні, and I couldn’t resist buying a few сувеніри.” У цьому реченні, англійські слова “crafts” і “souvenirs” використовуються разом з українськими словами “ринок” і “дуже гарні”, створюючи змішання мовних кодів.

Чергування коду відбувається між двомовними особами, які використовують різні мови у різних контекстах, наприклад, українську вдома та англійську на роботі. Це дозволяє їм адаптуватися до соціальних умов і ефективно спілкуватися. Наприклад, на роботі білінгви можуть сказати: “I need

to finish this report by tomorrow. Мені потрібно зосередитись and get it done.” З друзями вони можуть сказати: “We had such a great time at the concert. Ти бачив, how amazing the band was?” А у сім’ї: “Can you pass the salt? Дякую, I almost forgot to add it to the soup.” У таких прикладах людина використовує англійську мову в загальному контексті, але вставляє українські слова або фрази для певних дій або виразів подяки, що є типовим для чергування кодів.

Зміни, що виникають в результаті ПК та ЧК, можуть бути дуже схожими або навіть ідентичними. Однак їх можна чітко відрізнити лише тоді, коли маємо докази, що присутній лише один з таких процесів. ЧК менш помітне, тому переконливими будуть лише ті приклади, у яких можна виключити ПК.

Ще одна модель – копіювання коду (КК). А.Вершик розкриває сутність моделі КК як таку, у якій лінгвістичні елементи однієї мови або коду копіюються в іншу. Таке трапляється коли мовець однієї мови копіює щось з іншої мови, будь то основа, основа разом з граматичними маркерами, вираз, значення або порядок елементів. Копії можуть зберігати всі або деякі властивості оригіналу, але вони відрізняються від нього. Вони можуть стати більш частими й усталеними або, навпаки, застаріти і зникнути [5, с.7]. На переконання Вершик, кожен лінгвістичний елемент має чотири типи властивостей: матеріальні, семантичні, комбінаційні та частотні. Копіювання цих властивостей призводить до появи одного або групи слів на іншій мові. Це називається глобальне копіювання (ГК). Наприклад, в естонськомовному висловлюванні Seal oli kaks huge torti, ‘там було два великих торти’, слово huge скопійоване з англійської мови. Окрім ГК, існують ще два типи – це виборче копіювання (ВК) та змішане копіювання (ЗК). ВК означає копіювання не всіх, а лише певних властивостей, наприклад, значення або структура аргумента, наприклад, Естонське see pole minu teetass, ‘це не моя кружка чаю’, де копіюється лише значення та сполучення англійського висловлювання. ЗК трапляється в багатослівних одиницях, які є семантичною цілісністю, де окремі частини копіюються глобально, а інші – вибірково. Наприклад, англійське hard-working дає hard-töötav, де töötav це ‘working’ естонською мовою [5, с.7]. Наведені три типи копіювання мають схожість і відрізняються лише за ступенем копіювання.

Таким чином, розглянувши проблематику перемикавання мовних кодів та їхню роль у комунікації, можливо визначити таке: перемикавання кодів сприяє комунікації у багатомовних середовищах, відображає культурну ідентичність та об’єднує різні мовні спільноти, водночас збагачуючи мову новими елементами. Вивчення мовних кодів відкриває нові перспективи для розуміння когнітивних процесів, що лежать в основі мовного вибору та стратегій комунікації в багатомовних контекстах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сльнікова Н.І. До проблеми перемикавання мовного коду. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/247>
2. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. URL: <http://terminy-mizhkult-komunikacij.wikidot.com>

3. Grosjean F. & P. Li (Eds.), The psycholinguistics of bilingualism. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons. 2012. 256 p.
4. Treffers-Daller, J. The construct of language dominance, its operationalization and measurement. URL:
https://centaur.reading.ac.uk/39020/3/JTD%20Chapter_08112104.pdf
5. Vershick A., Kask H. English-Estonian code-copying: Comparing blogs and vlogs. Applied Linguistics Review. 2010. Vol. 12, no. 2. P. 3–7. URL:
<https://doi.org/10.1515/applirev-2019-0028>.

Анастасія Теслюк
Науковий керівник – доцент Пожидаєва Н. П.
м. Дніпро

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУ «ВОРОГ» В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРЕСИ)

У сучасному англомовному політичному дискурсі формування такого концепту, як “ворог” є ключовим елементом розуміння міжнародних відносин. У контексті сучасної англомовної преси цей концепт набуває особливої актуальності, оскільки медіа відіграють важливу роль у формуванні громадської думки та політичної діяльності, що транслює цільовій аудиторії пропагандистський контент. Аналіз текстів англомовних ЗМІ дозволяє прослідкувати, як ворожі образи використовуються для досягнення певних політичних цілей, впливаючи на стабільність міжнародної політики та внутрішньополітичного стану.

Концепт «ворог» відіграє значну роль у політичному дискурсі, формуючи уявлення про «своїх» та «чужих», а також виправдовуючи дії та політику влади. Англомовний політичний дискурс не є винятком, і в ньому можна простежити різні способи актуалізації цього концепту. Основними способами актуалізації виступають:

- **дегуманізація:** ворога часто зображують як нелюдську істоту, позбавлену емоцій, моралі та людських рис. Це робить його менш жалісним і полегшує виправдання жорстоких дій проти нього. Наприклад: *“The United States of America is an enemy of those who aid terrorists and of the barbaric criminals who profane a great religion by committing murder in its name,”* [1].
- **демонізація:** ворога зображують як зловісну істоту, що несе загрозу для «нас». Це робить його більш небезпечним і лякаючим, що може призвести до згуртування «своїх» та підтримки влади. Наприклад: *“The countersubversive needs monsters to give shape to his anxieties and to permit him to indulge his forbidden desires. Demonization allows the countersubversive, in the name of battling the subversive, to imitate his enemy.”* [11, с. 13].
- **інфантилізація:** ворога зображують як незрілу й несамотійну істоту, нездатну на самотійні дії. Це робить його менш гідним поваги та полегшує

його контроль. Наприклад: “*Social cohesion is disappearing and the political disintegration is becoming the norm. The infantilization and decay of politics is leading to the anarchy.*” [12, с. 14].

- **гіперболізація:** ворога зображують як надзвичайно сильного й небезпечного. Це може призвести до страху та паніки, що може бути використано владою для посилення свого контролю. Наприклад: “*These militants are not just the enemies of America or the enemies of Iraq, they are the enemies of Islam and the enemies of humanity.*” [13].

- **ототожнення з негативними явищами:** ворога ототожнюють із негативними явищами, як-от: війна, тероризм, злочинність. Це робить його джерелом зла й небезпеки, що може виправдати будь-які дії проти нього. Наприклад: “*War, in its purest form, signals the presence of an enemy to coerce, combat, and destroy.*” [10, с. 278].

Для повного осягнення того, якою є вербалізація концепту бажано провести семантичний аналіз. Для побудови номінативного поля треба розглядати різні рівні мовленнєвих структур. Тож доречніше розглядати концепт у словосполученнях, реченнях та тексті загалом. Отже, звернувшись до різних ресурсів: словників, статей, онлайн-газет, інтерв'ю та книг, – можна дійти таких висновків.

Ядром поля буде виступати лексема ENEMY. Для того щоб зобразити коло субстантивних номінацій, застосуємо метод словникових дефініцій. Так, за тезаурусом *Merriam-Webster* маємо 17 синонімічних лексем, що поділяться на чотири групи – від найбільш до найменш релевантних: 1) *opponent, foe* 2) *adversary, antagonist, attacker*, 3) *archenemy, rival, competitor, combatant, invader, assailant, archfoe, nemesis, bête noire, bane*, 4) *ill-wisher, emulator* [7]. Незважаючи на різний ступінь синонімічної схожості, бачимо, що більшість лексем є негативно забарвленими, вказуючи чи то на суперництво, чи то на порушення територіальних або ментальних кордонів.

Продовжуючи аналіз словників та довідкової літератури знаходимо такі дефініції „enemy“:

- 1) *a person who hates somebody or who acts or speaks against somebody/something* [6].
- 2) *a country or group that you are fighting a war against; the soldiers, etc. of this country or group* [6].
- 3) *anything that harms something or prevents it from being successful* [6].
- 4) *a person who hates or opposes another person and tries to harm them or stop them from doing something* [3].
- 5) *someone who opposes or competes against you* [5].
- 6) *an armed adversary; opposing military force* [4].
- 7) *a hostile nation or people* [4].

Очевидно, що для проаналізованої лексеми архісемою буде “*negative interaction*”. Отже, маємо такі властивості тлумачення: «сторони взаємодії» (*person, country, group, adversary, people*), «ціль взаємодії» (*harms something, prevents from being successful, stop*), «суть взаємодії» (*fighting, opposes, harm, competes*), «характер взаємодії» (*armed, opposing, military, hostile*).

Наступним кроком пропонуємо розібрати, як зображується лексема в політичному дискурсі на основі різних новинних порталів, блогів та видань.

1) *Enemies are enemies because their actions threaten to impose tyranny* [15].

2) *Those participants whose sense of control had been threatened were more likely to believe that their political enemy had enough power and malicious intent to rig the election* [9, с. 299].

3) *Our enemy is a way of living in the world that tears apart the fabric of societies, communities, and families* [17].

4) *Without TikTok, you can make Facebook bigger, and I consider Facebook to be an enemy of the people* [16].

5) *Kim Jong Un branded South Korea his number one enemy, and declared that the peaceful reunification of the two countries had become impossible* [14].

6) *Will be carried out at the right time, with the necessary precision and planning, and with maximum damage to the enemy so that they regret their action* [8].

7) *In the developing world, corruption is public enemy number one* [2].

Проаналізувавши подану вище інформацію, бачимо, як змінюється забарвлення лексеми від контексту. Спостерігаємо такі явища, як висловлення загрози «*threatened, tears apart, damage*», негативний вплив на соціум «*malicious intent to rig the election, public enemy, an enemy of the people, enemy is a way of living in the world*», результат ворожнечі «*to impose tyranny, reunification ... had become impossible, that tears apart the fabric of societies, communities, and families*».

ЛІТЕРАТУРА

1. Bush, George W. (2001 c) Address on Initial Operations in Afghanistan delivered 7 October 2001.
URL:<http://www.americanrhetoric.com/speeches/gwbush911intialafghanistanops.htm> 24.03.2024 (дата звернення 24.03.2024)
2. Corruption is “Public Enemy Number One” in Developing Countries. URL:
<https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2013/12/19/corruption-developing-countries-world-bank-group-president-kim> (дата звернення 07.04.2024)
3. Definition of the word enemy. Cambridge Dictionary. URL:
<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/enemy> (дата звернення 08.04.2024)
4. Definition of the word enemy. Collins Dictionary. URL:
<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/enemy> (дата звернення 08.04.2024)
5. Definition of the word enemy. Longman Dictionary. URL:
<https://www.ldoceonline.com/dictionary/enemy> (дата звернення 08.04.2024)
6. Definition of the word enemy. Oxford Dictionary. URL:
<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/enemy?q=enemy>
(дата звернення 08.04.2024)

7. “Enemy.” Merriam-Webster.com Thesaurus, Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/thesaurus/enemy> (дата звернення 08.04.2024)
8. Iran says enemy will 'regret' Guards killings after Israeli strike razes embassy annex in Syria. URL: <https://english.ahram.org.eg/News/520557.aspx> (дата звернення 07.04.2024)
9. Jan-Willem van Prooijen, Paul A. M. van Lange, Power, Politics, and Paranoia: Why People are Suspicious of their Leaders 1st Edition p. 338, p. 299
10. Robert L. Ivie, “Democratic Dissent and the Trick of Rhetorical Critique,” Cultural Studies, Critical Methodologies 5, no. 3 (2005): 276-293.
11. Ronald Reagan, the Movie and Other Episodes of Political Demonology (Berkeley: University of California Press, 1987) p.315, p.13
12. Shalu Nigam, Infantilization and Degeneration of the Politics in the Recent Times, 2017, p.22, p.14
13. Speech of George W. Bush, Chrysler Hall, Norfolk Virginia, October 28, 2005. URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2005/10/20051028-1.html> (дата звернення 08.04.2024)
14. The hidden village just metres from North Korea. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-68505383> (дата звернення 08.04.2024)
15. The Politics of Enemies. URL: <https://www.journalofdemocracy.org/articles/the-politics-of-enemies/> (дата звернення 08.04.2024)
16. Trump says a TikTok ban would only help 'enemy of the people' Facebook. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-68538754> (дата звернення 08.04.2024)
17. Who is the Enemy? URL: <https://oneamericamovement.org/fighting-toxic-polarization-in-an-us-vs-them-world/> (дата звернення 08.04.2024)

Наталія Тимченко
Науковий керівник – доцент Круть О. В.
м. Дніпро

ВІДОБРАЖЕННЯ КОНЦЕПТІВ ЛЮБОВ, КОХАННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки на попередній план висуваються питання вивчення результатів пізнавальної діяльності людини, когнітивних та комунікативних явищ у мові та мовленні. Концепти ЛЮБОВ, КОХАННЯ вважаються загальнолюдськими універсальними, оскільки є як об’єктом дослідження філософії, психології, так і належать до ключових концептів мовної культури.

Мета роботи – розглянути відображення концептів ЛЮБОВ, КОХАННЯ в англійській та українській мовах.

Концепти ЛЮБОВ, КОХАННЯ відносяться до фактору, що регулює вербальну поведінку носіїв мови. Концепт є елементом концептуальної картини світу, мова – це «місток» до його пізнання, бо саме вона надає нам доступ до понятійного компоненту концепту. В англійській мові ЛЮБОВ, КОХАННЯ репрезентуються лексемою love, тобто відповідником є один концепт LOVE. За даними етимологічних словників, семантичний архетип відповідного концепту – це «бажання»: дієслівний корінь індоєвропейського походження *leubh* - означав «бажати, любити». Дієслово *lobhauati* означає «збуджувати бажання, закохувати в себе». Спільна давньоіндоєвропейська основа *lubh* – «бажання» в суфіксованій формі *lubh-* переходить до спільногерманської як *lub-*о, в давньоанглійській стає *lufu* «любові» [5]. У динаміці свого розвитку спільна давньоіндоєвропейська основа *lubh* (=«бажання») набуває інших, більш абстрактних значень у германських мовах, зокрема «цінність», «віра», «любов». Однак у смисловій структурі слова зберігається первісне значення: об'єкт любові – це предмет ще не реалізованого бажання.

Словникова дефініція охоплює: 1) the feeling of liking someone very much and having romantic or sexual feelings for them; 2) someone who you like very much and have a romantic or sexual relationship with; 3) something that interests you a lot [4]. У словниковій дефініції лексеми love міститься ознака «невимовності» цього почуття, що передається прикметником *ineffable*: *por. a deep, tender, ineffable feeling of affection and solicitude toward a person.*

Понятійний компонент концепту LOVE конкретизується певними словосполученнями: *por. infantile love, immature love, mature love, erotic love, self-love, Gift-love, Need-love, social love, deficiency love.* Сукупність термінів класифікаторів *Cosmic love, Positive love, Benevolent love* і термінів дескрипторів любові *care, compassion, sympathy, concern, respect, attraction, reverence, esteem, veneration* підкреслює багатоаспектність концепту LOVE/КОХАННЯ. Понятійна багатовимірність концепту LOVE розширюється словосполученнями з компонентом значення «любов», створеними за моделлю: *love of: love of self, of mankind, of nature, of God, of mother or father, of children, of tribe or nation, of sweetheart or spouse or sexual idol, of material possessions, of food or drink, of action and repose, of sports, of hobbies or engrossing pursuits, of justice, of science, of truth, of beauty* [4].

В українській мові існує розрізнення двох понять любов та кохання. Згідно з дефініціями тлумачних словників любов розглядається як: 1) почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі; кохання (у 1 знач.) 2) почуття глибокої сердечної прихильності до кого-, чого-небудь; інтерес до чого-небудь [1].

Звернемося до дефініції слова *кохання*: «1. почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі; закохання (у 1 знач.). 2. *рідко.* те саме, що *любов* 2. 3. дія або стан за знач. *кохати* 1, 3 і *кохатися*» [3, с. 313].

Кохання (пестливе народнопоетичне — *коханнячко*) = *любов*: 1) почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі, а також особа, що викликає таке почуття (від *кохати*, звідси *кохатися, коханий, кохана, коханець, коханка*); стан закоханості у піснях часто передається через дієслівну пару *любити[ся] = кохати[ся]; [бути] до любові* - подобатися, бути

любим. *Ані до любові, ані до життя* (М. Номис); *Тільки ж мені до любові, що чорнії брови* (А. Метлинський); 2) виховання, випестування, вирощування (дітей, тварин, рослин). *То ж тобі, ненько, за твоє коханнечко, що мене викохала, як утя на воді, та людям – не собі* (П. Чубинський) [2, с. 311-312].

Отже, в англійській мові поняттєвий компонент охоплює одну лексему *love* зі значенням «любити» та «кохати», в українській ці значення належать двом концептам ЛЮБОВ/ КОХАННЯ. Концепти, що досліджуються, належать до емоційних, тому перспективою подальшого дослідження вбачаємо у проведенні комплексного психолінгвістичного дослідження на основі проведення експерименту. Виокремлення певних елементів у відповідному контексті сприятиме збагаченню структури концептів ЛЮБОВ / КОХАННЯ у мовах, що досліджуються.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: URL: <https://slovnkyk.me/dict/vts/%D0%BB%D1%8E%D0%B1%D0%BE%D0%B2> (дата звернення: 10.04.2024).
2. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. К.: Довіра, 2006. С. 311-312 (дата звернення: 12.04.2024).
3. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970—1980. Т. 4. С. 313. URL: <http://ukrlit.org/slovnkyk/%D0%BA%D0%BE%D1%85%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F> (дата звернення: 14.04.2024)
4. Cambridge Advanced Learner's Dictionary. Cambridge: Cambridge University Press. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/love> (дата звернення: 16.04.2024)
5. Online Etymology Dictionary . URL: <https://www.etymonline.com/word/love> (дата звернення: 18.04.2024)

Анастасія Тихоновська
Науковий керівник – доцент Суховецька Л. В.
м. Дніпро

ЕКСПРЕСИВНА ФУНКЦІЯ АНГЛОМОВНОЇ АНТРОПОМЕТАФОРИ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Вивчення антропометафор у політичному дискурсі може здійснюватись за допомогою політичної лінгвістики, яка досліджує використання мови в політичному контексті, механізми мовних переконань та маніпуляції, розглядає взаємозв'язки між мовою, політикою та владою. Вона аналізує, як мова використовується у політичному контексті для формування, впровадження та збереження політичних ідей та ідентичностей [1, с.104-106]. Політична лінгвістика охоплює широкий спектр тем, від аналізу політичних промов і програмних документів до вивчення мовних стратегій виборчих кампаній,

політичної реклами, текстів недійної сфери та інтернет-комунікацій. Вивчення антропометафор у такий спосіб дозволяє розкрити, як метафоричні вирази формують політичну реальність, впливають на громадську думку та сприяють конструюванню ідентичностей та ідеологій. Політична лінгвістика використовує різноманітні методи дослідження, включаючи квалітативний та кількісний аналіз текстів, критичний дискурс-аналіз, корпусну лінгвістику та етнографічні методи. Ці методи уможливають розкрити глибинні змісти та структури політичного дискурсу, а також зрозуміти вплив мови на політичні процеси та суспільні відносини [6, с.461-462].

Антропометафори можуть використовуватись для конструювання та відтворення певних політичних ідентичностей та відносин влади. Дослідження того, як політичні актори антропоморфізують країни, політичні ідеї або інституції, може виявити механізми мовної маніпуляції, стереотипізації та виключення. Теорія дискурсу дозволяє аналізувати, як використання антропометафор впливає на сприйняття політичних подій, ідей чи фігур аудиторією. Метафори можуть провокувати емоційні реакції, формувати ставлення та мотивувати до дій, відіграючи провідну роль у політичній переконливості та мобілізації [1, с.104]. Теорія дискурсу також дозволяє вивчати, як змінюється використання антропометафор у політичному дискурсі протягом часу, відображаючи будь-які зсуви в політичній культурі, міжнародних відносинах чи громадській думці. Такий аналіз може виявити як короткотермінові тактики, так і довготривалі зміни в політичній риторичі.

Антропометафори в політичному дискурсі дозволяють концептуалізувати абстрактні поняття, як-от: свобода, демократія, влада тощо, у формі, що легко сприймається аудиторією. Вони перетворюють складні ідеї на “живі” образи, наділяючи їх емоційним зарядом і психологічною близькістю. Наприклад, країна, що вербалізована як “мати”, викликає образи турботи, захисту та емоційної прихильності, спонукаючи до патріотизму та самопожертви. Концептуалізація політичних ідей через антропометафори є важливим аспектом у розумінні та взаємодії з політичним дискурсом. Антропометафори, які приписують людські характеристики, атрибути та емоції нелюдським суб’єктам або абстрактним концептам, активно використовуються в політиці для зрозумілості, переконання та мобілізації громадської думки. Антропометафори слугують важливим інструментом у створенні ментальних образів, що дозволяють аудиторії глибше зрозуміти та відчути політичні концепти. Вони перетворюють абстрактні ідеї на конкретні, візуально вловимі образи, полегшуючи їхню інтерпретацію та сприйняття.

До основних аспектів політичної лінгвістики належать дослідження, які вивчають використання мови для створення та вираження політичних ідентичностей, включаючи національну, етнічну, класову та гендерну ідентичність, аналіз риторичних стратегій та дискурсивних практик у політичному спілкуванні, включаючи вивчення метафор, наративів та інших мовних засобів, які впливають на сприйняття та оцінку політичних подій та персонажів, вивчення, як мова служить інструментом здійснення, підтримки та опротестування влади, аналіз мовних стратегій маніпуляції, переконання та контролю в політичному дискурсі, дослідження ролі ЗМІ у формуванні

політичного дискурсу, аналіз мовних стратегій та тенденцій у новинах, коментарях та інших медійних жанрах та вивчення особливостей політичного дискурсу в інтернеті, включаючи аналіз мовних стратегій політиків та громадських активістів у соціальних мережах.

Розглянемо речення із газетної статті, у якому міститься дві антропометафори: *Decisions should not be made by simply showing off strong muscles or waving a big fist*. Вираз *showing off strong muscles*" [4] – метафорично означає використання сили чи влади для впливу на рішення або переконання інших. Фраза *waving a big fist* – це символ агресивної позиції або загрози. Використання такого підходу в рішеннях вказує на спробу залякати або примусити інших до покори, замість пошуку спільного рішення або ведення переговорів. Загальний сенс цієї метафори полягає в тому, що важливі рішення мають базуватися на раціональному аналізі, взаєморозумінні та співпраці, а не на демонстрації сили чи авторитету.

Проаналізуємо антропометафору *Government needs to wake up and smell the charity sector* [2], яка використовується для критики уряду, який, на думку мовця, ігнорує або недооцінює важливість або проблеми сектора благодійності. Ця фраза складається з двох частин: *wake up* – означає, що уряд повинен стати більш уважним або свідомим щодо певних питань або проблем. Сполучення *smell [something]* – поширена фраза, яка заснована на метафорі *wake up and smell the coffee*, що використовується для вказівки на необхідність усвідомлення невідкладності або серйозності ситуації. У цьому контексті *smell the charity sector* означає, що уряд повинен більш ретельно звернути увагу на важливість благодійницького сектору.

Ще один приклад: *China flexes its economic muscles* [3]. У цьому випадку метафора використовується для опису ситуацій, коли Китай активно демонструє свою економічну силу або вплив у міжнародних відносинах та глобальній економіці. Тут *muscles* символізують силу та потужність, а *flexes* означає демонстрацію цієї сили. Ця метафора підкреслює, як Китай використовує свою економічну міць для розширення впливу та досягнення своїх стратегічних цілей на міжнародній арені.

У заголовку до статті "*Economy on its knees*" [4] також присутня антропометафора. У цьому контексті вона використовується для опису ситуації, коли економіка країни перебуває у вкрай скрутному або кризовому стані, а цей вираз відображає образ людини на колінах, що є символом слабкості, вразливості та неспроможності ефективно реагувати на виклики. Метафора ефективно передає серйозність економічних проблем, що потребують негайної уваги та дій з боку уряду, міжнародних організацій або інших інститутів.

Услід за широким інтерпретуванням метафори, яке охоплює і метонімію, пропонуємо розглянути приклад: *Iran Just Made a Big Mistake. Israel Shouldn't Follow* [5]. Тут також використовуються людські характеристики для опису дій держави, зокрема помилки в прийнятті рішення. У цьому контексті, коли говориться, що "Іран зробив велику помилку", це означає, що держава або її уряд вчинили дії, які вважаються стратегічно або тактично невдалими. А коли в метафорі йдеться про те, що "Ізраїль не повинен йти за прикладом", це слід розуміти, як рекомендацію або попередження Ізраїлю уникати подібних

помилки. Ця метафора посилює уявлення про держави як про суб'єкти, які можуть “вчиняти помилки” аналогічно до людей. Вона використовує антропоморфний підхід для того, щоби зробити міжнародні відносини та зовнішню політику більш експресивною для широкої аудиторії, підкреслюючи важливість розумних та виважених рішень на державному рівні.

Отже, на короткому фрагменті дослідження ми показали, як антропометафора експресивно зображує політичні явища або події, створює яскраві образи, за рахунок чого здійснюється посилений вплив на читача, полегшується сприйняття інформації та її запам'ятовування, формується певна політична картина світу у свідомості аудиторії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калько В. В. Антропоморфна метафора в українських фітонімах. *Вісник Черкаського університету*. 2014. № 27. С. 104–112.
2. Budget 2020: this Government needs to wake up and smell the charity sector URL: <https://www.dsc.org.uk/content/budget-2020-this-government-needs-to-wake-up-and-smell-the-charity-sector/>
3. China Flexes its Economic Muscles. URL: <https://www.milkenreview.org/articles/china-flexes-its-economic-muscles>
4. *Economy on its knees*. URL: <https://www.brecorder.com/news/40275269>
5. Iran Just Made a Big Mistake. Israel Shouldn't Follow. URL: <https://www.nytimes.com/2024/04/14/opinion/israel-iran-attack.html>
6. Musolff, A. (2004). *Metaphor and Political Discourse: Analogical Reasoning in Debates about Europe*. Palgrave Macmillan

Іван Тюрдьо
Науковий керівник – доцент Колесніченко О. Л.
м. Дніпро

ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ КАЛАМБУРУ У СУЧАСНИХ ЗМІ

У сучасному інформаційному просторі ЗМІ відіграють ключову роль у формуванні світогляду, сприйнятті подій та культурних тенденцій. Одним із ефективних засобів вираження інформації та створення емоційного зв'язку з аудиторією є каламбур. Це своєрідна гра слів, яка поєднує в собі гумор, іронію та витонченість мовлення. Вивчення засобів створення каламбуру в сучасних ЗМІ має велике значення для розуміння мовних та культурних особливостей та впливу ЗМІ на суспільство.

Дослідження засобів створення каламбуру в сучасних ЗМІ актуальне з огляду на постійну необхідність адаптації журналістської мови до змін у суспільному контексті та впливу медіа на формування світогляду громадян. Вивчення технік каламбурного висловлювання дозволить краще розуміти специфіку мовленнєвого впливу ЗМІ та їхню роль у формуванні культурного середовища.

Каламбур являє собою лінгвістичний прийом, що полягає в гумористичному поєднанні слів або фраз, які мають подібне звучання, але різне значення. У сучасному інформаційному просторі ЗМІ каламбур стає важливим засобом комунікації та створення ефективного контенту.

Одним із засобів створення каламбуру є фонетична гра слів, коли слова звучать однаково або подібно, але мають різні значення. Наприклад, "Британія – британські яйця".

Лексичний каламбур базується на поєднанні слів із подібним за звучанням, але різними за значенням коренями. Прикладом може бути фраза "Зелений чай – це колір чаю або зелена вулиця".

Семантичний каламбур ґрунтується на використанні слів із різними значеннями, але схожими за звучанням. Це може бути використання мовних фраз чи ідіом у непередбачуваних контекстах. Наприклад, "Час – це гроші, але він не може купити щастя".

Синтаксичний каламбур полягає в гумористичному поєднанні фраз або речень, які мають два або більше значень через різні способи їх з'єднання. Прикладом може бути фраза "Бачу тебе, кажу тобі", де слова можуть мати двояке значення залежно від контексту.

Морфологічний каламбур ґрунтується на гумористичних поєднаннях морфем, префіксів або суфіксів, що можуть надати слову або фразі нове значення. Прикладом може бути слово "весна" в поєднанні з префіксом "за-" (завесна).

У сучасних ЗМІ каламбур використовується як засіб створення цікавого контенту, який привертає увагу аудиторії та робить інформацію більш доступною та зрозумілою. Він є важливим елементом комунікації, що дозволяє не лише передавати інформацію, а й розважати та стимулювати мислення.

Каламбур є унікальним інструментом для творення гумористичного контенту, який може бути використаний у різних медійних форматах. У сучасних ЗМІ каламбур може знаходити своє втілення в заголовках новинних статей, текстах блогів, соціальних медіа постах, мемах, і навіть у рекламних кампаніях. Він додає гумору та оригінальності тексту, роблячи його більш привабливим для читачів та глядачів.

Наприклад, використання каламбуру в заголовках новинних статей може привернути увагу читачів і заохотити їх переглянути матеріал. Крім того, каламбур може стати частиною візуальних елементів, наприклад, картинок, графіки або відео, що ще більше підсилює його ефект.

У світі цифрових медіа каламбур також може бути використаний для створення вірусного контенту, який швидко розповсюджується в мережі через соціальні мережі та месенджери. Він стає інструментом для взаємодії з аудиторією та сприяє залученню уваги до певного бренду, продукту чи послуги.

Отже, каламбур у сучасних ЗМІ виконує різноманітні функції: від привернення уваги аудиторії до створення гумористичного контенту і підсилення ефективності комунікації. Його творче та нестандартне застосування може сприяти підвищенню зацікавленості та взаємодії з медійним контентом.

Зважаючи на різноманітність ЗМІ та їхніх форматів, каламбур може знайти застосування в різних сферах. Ці приклади демонструють, як каламбур може бути успішно використаний у різних медійних форматах для привертання уваги, створення гумористичного контенту та залучення аудиторії.

Заголовки новинних статей:

- "Випускники замість випускного купальника вдягли костюми: нахабність чи розсудливість?"
- "Поліція шукає крадія часу: украв хронометр з редакції газети!"

Соціальні медіа пости:

- "Коли в понеділок ви рухаєтесь як у п'ятницю – кавою!"
- "Якщо після обіду ви відчуваєте себе як злий кіт, можливо, це час для кавової перерви!"

Рекламні кампанії:

- Реклама для кав'ярні: "У нашому закладі кожна краплина кави – це чистий каламбур смаку і якості!"

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус О. М. Гра слів як перекладацька проблема. Вісник Сумського державного університету. 2005. №5. С. 35–41
2. Бокова П. Каламбур, або гра слів. Проблеми та особливості перекладу. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. 2017. Вип. 27. С. 45–50. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/psptkl_2015_27_7.pdf. 2
3. Тараненко О. Гра слів. URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine50-10.pdf> (дата звернення: 05.03.2024).
4. Тараненко О. О. Гра слів. Українська мова. Енциклопедія. К., 2000. С. 100–101.

Катерина Федчун
Науковий керівник – доцент Семенова О. В.
м. Дніпро

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ БАЗИ ДАНИХ TRANSLATION MEMORY

У перекладацькій діяльності поширюється використання інформаційних технологій, володіння якими стає необхідною компетенцією сучасного перекладача. Програми автоматизованого перекладу заощаджують час, тож варті вивчення та використання.

Програми автоматизованого перекладу зокрема CAT-tools (Computer-Aided Translation) мають на меті допомагати перекладачеві виконувати переклад. Принцип роботи CAT-tools такий: підключаючись до електронних

словників ці перекладацькі системи пропонують великий вибір відповідних слів автоматично перекладаючи і вставляючи деякі фрази, які були задані перекладачем для тієї чи іншої тематики або повторюються в тексті. Програма знаходить схожий переклад й автоматично підтягує його в заданий сегмент перекладацького проєкту, скорочуючи час на пошуки та копіювання тексту при роботі в звичайному текстовому редакторі. Важливо знати, що всі системи автоматизованого перекладу побудовані на Translation Memory (пам'яті перекладу).

Перекладацька пам'ять (Translation Memory) – це двомовна база даних, у якій зберігаються цілі речення і їхній переклад як пари сегментів, відповідно до якої перекладацька одиниця складається з оригіналу й речення мовою перекладу, тобто пропонується переклад цілих речень або фрагменти сегментів [2, с. 40]. Тож простими словами перекладацька пам'ять (ТМ) – це база даних, яка зберігає попередні роботи з метою їх можливого повторного використання.

ТМ можна порівняти з використанням копіювального апарату: після завантаження документа у програму, вона ніби копіює його і зберігає в себе, щоб у потрібний момент підказати, що сегменти або їх частини вже перекладалися та показати як саме [3]. Отже, принцип дії ТМ-інструментів простий. Зазвичай вони інтегруються з текстовими редакторами, наприклад, Word. Однак сучасний ТМ-інструмент є складною комп'ютерною системою, що об'єднує багато програм із різними функціям. Саме таким чином побудована найпоширеніша система Trados. Перекладацька пам'ять «запам'ятовує» кожен сегмент, який був перекладений і зберігає сегментну пару мовою оригіналу / мовою перекладу у ТМ як одиницю перекладу.

Система може запропонувати три види збігів перекладу:

- стовідсоткові (100 %),
- неоднозначні (нижче ніж 100 %),
- контекстуальні (більше ніж 100 % – тобто не лише сегмент, але й контекст є ідентичними).

За допомогою цих запропонованих збігів перекладач може оцінити їх якість і контекстуальну доречність і використовувати їх повністю або частково шляхом редагування (наприклад, додавання, видалення, заміни) [1, с. 47].

Важливим є розглянути переваги і недоліки використання ТМ для визначення доречності та ефективності досліджуваних систем. Очевидним є скорочення обсягу та часу праці перекладача при застосуванні перекладацької пам'яті. ТМ також робить командну роботу перекладачів ефективнішою та простішою покращуючи послідовність перекладу. Корисною також є база перекладацьких даних для поліпшення якості послуг, адже окрім прискорення перекладацького процесу, системи ТМ надають точність перекладу кліше, понять і галузевих термінів, що є особливо важливим при перекладі спеціалізованих текстів конкретної тематики. Зокрема, не забуваємо про збільшення прибутків. Завдяки прискоренню перекладацького процесу у фахівця збільшується й продуктивність, а отже, з'являється можливість виконати більше перекладацьких замовлень.

Однак під час аналізу наукової літератури також було виявлено декілька недоліків застосування перекладацької пам'яті. Найважливішим є те, що

оригінал тексту має бути в електронному форматі. Також постає грошове питання, адже не всі програми перекладацької пам'яті є безкоштовними, навпаки, багато з них є дорогими. Варто зауважити, що при використанні ТМ перекладач має бути дуже уважним й обережним, адже одна помилка поширюється на весь проєкт. Зокрема, є потенційний ризик відсутності смислових відношень окремого (підставленого ТМ) речення до тексту.

Отже, з вищенаведеного ми можемо зробити висновок про ефективність використання бази даних Translation Memory. Беручи до уваги велику кількість значних переваг і недоліки, що можуть бути еліміновані уважністю перекладача або є зрозумілими чи самі собою вирішувані з огляду на прогрес сучасного світу, можна констатувати доречність і наголосити на ефективності використання ТМ у перекладацькому процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зелінська А. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у перекладознавчій діяльності. Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку: тези III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Переяслав, 16 березня 2020 року). Переяслав, 2020. С. 46–50.
2. Ігнатенко В. Д. Використання сучасних інформаційних технологій у підготовці майбутніх філологів. Іноземні мови. Біла Церква 2020, №1, С. 37–42
3. Пам'ять перекладу — скарбничка клієнта URL: <https://www.itaf.biz/uk/pamjat-perekladu-skarbnychka-klijenta/> (дата звернення: 19.04.2024).

Глеб Філіппов
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Дніпро

ОНОМАСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕРСОНАЖІВ АНІМАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ У КОНТЕКСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

Центральною категорією будь-якого мистецтва є художній образ, «першопринцип», «наноелемент естетики», головна категорія, яка характеризує своєрідність художнього пізнання. Персонаж – це створена автором (вигадана, уявна) головна або допоміжна постать літературного, кінематографічного, анімаційного чи будь-якого мистецького твору. Образ, тип, характер, герой, дійова особа, персонаж – ось низка термінів, кожен із яких, з одного боку, наповнений власним змістом, а з іншого – вони є спорідненими, суміжними. Взаємодія персонажів визначає хід і розвиток сюжету, але й кожна постать окремо повинна бути сформована таким чином, щоб вирізнитися, зацікавлювати, запам'ятовуватись.

Персонаж як концепт може бути різноманітним, але в основному він являє собою вигаданий або уявний образ, який може бути людиною, твариною, абстракцією. Цей образ зазвичай має визначені характеристики, зокрема особистість, зовнішній вигляд, мотивації. Особисте ім'я (онім) може вказувати на будь-який із цих аспектів чи декілька з них або уособлювати ці аспекти [2, с. 187]. Іменування персонажів є надзвичайно важливим елементом структурної цілісності твору.

Наукове дослідження ґрунтується на розумінні, що «власні назви завдяки своїм особливостям (передусім наявності одиничного носія, що детермінує граничну конкретність оніма) в ментальному лексиконі відіграють вагому організуючу роль» [1, с. 6], яку й варто розкрити. Тож проаналізуємо низку онімів, що належать персонажам мультиплікаційних фільмів, та шляхом деконструкції на ланцюжки й когнітивні елементи мовлення з'ясуємо їхнє значення в ментальному лексиконі глядача. Крім цього, розглянемо трансформації онімів у перекладі та вплив перекладу на кодування онімів у когнітивні одиниці, концептуалізацію та загалом вплив на сприйняття.

Почнімо з ономастичного аналізу імен на прикладі персонажів мультиплікаційного фільму «Зоотрополіс» (2016). Головна героїня цього мультфільму – антропоморфна кролиця *Judy Hopps*. Цей персонаж є впертою оптимісткою з яскраво виявленим почуттям справедливості. Вона з дитинства прагнула чинити правосуддя та захищати громадян. Коли вона перебирається у велике місто Зоотрополіс, середовище основних подій мультфільму, то влаштовується на стажування й роботу в одну з поліцейських дільниць. Ім'я *Judy* може посилати глядача на слово *judicial* (законний, судовий) чи навіть *justice* за принципом схожості першого складу. Ця концептуалізація відсилає глядача зважити на професійний напрямок головної героїні. Прізвище головної героїні – *Hopps* – викликає асоціації зі дієсловом *hop* (стрибати). Це має пряму конотаційну узгодженість із біологічним видом, до якого належить героїня: європейський заєць, якому властиво стрибати. В українському офіційному перекладі, виконаному студією «Le Doyen», ім'я головної героїні твору перекладено як *Джуді Гонс*, тобто перекладачі скористались принципом транслітерації. У такому варіанті перекладу перша ономастична властивість асоціації імені протагоніста з видом діяльності втрачена. Проте прізвище героїні все ж має асоціативні властивості в українській мові, що допомагають глядачеві організувати певний образ у своєму сприйнятті. Прізвище *Гонс* може асоціюватись із заохочувальним вигуком *гон* у стрибку чи з народним танцем *гонак*, виконавці якого активно стрибають. Загалом можна сказати, що концептуальна наповненість імені персонажа головної героїні хоч і не відповідає глибині оригіналу, але все ж не спричиняє суперечності в сприйнятті образу глядачем.

Другий протагоніст мультиплікаційного фільму – антропоморфний рудий лис *Nick Wilde*. Цей персонаж постає перед глядачем як хитрий, безпринципний аферист, який заробляє на життя обманом та грошовими маніпуляціями. Він змалечку займався крадіжками та аферами на вулицях рідного міста. По-перше, слід визначити, що ім'я *Nick* є гіпокоризмом від імені *Nicholas*, що акцентує увагу глядача на маленькій важливості виду діяльності Ніка на зовнішній світ.

Прізвище *Wilde* водночас має вкрай очевидну конотацію зі словом *Wild* (дикий), що вказувати на дику, хижацьку природу біологічного виду, до якого належить персонаж. У офіційній українській локалізації *Nick Wilde* перетворився на *Нік Крутихвіст*. Хоча перше ім'я залишилось незмінним, прізвище цього персонажа кардинально змінило сенс та вплив на когнітивне сприйняття глядачем. Прізвище *Крутихвіст* у контексті цього персонажа має подвійне смислове навантаження: воно може як прямолінійно в жартівному сенсі вказувати на наявність хвоста в персонажа та можливість ним крутити, так і на фразеологізм «крутити хвостом» – хитрувати, лукавити, лицемірити. Перекладачі в цьому випадку, через неможливість зберегти ономастичні властивості імені другого протагоніста, створили нову закономірність між героєм та його ім'ям. Такий прийом можна класифікувати як адаптацію чи додавання.

Отже, на прикладі онімів можна простежити номінацію між ними та поняттями, що складають образ у глядача, а також причини й наслідки перекладацьких прийомів-трансформацій. У ході нашого аналізу ми з'ясували когнітивні закономірності між персонажами та їхніми іменами. Перспективність дослідження таких ономасіологічних одиниць вбачаємо в різнобічному виявленні їхнього впливу на розуміння персонажів при перегляді мультиплікаційних фільмів у оригіналі й перекладі з урахуванням прямих і переносних значень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпенко О. Ю. Проблематика когнітивної ономастики: монографія. Одеса: Астропринт, 2006. 326 с.
2. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підруч. для студ. філол. спец. ВНЗ. К.: Видавничий центр «Академія», 2001. 368 с.

Катерина Хацько
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Дніпро

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ Й МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ПУБЛІЧНИХ ЛЕКЦІЙ

Публічний виступ – це форма усного мовлення, що передбачає прямий контакт оратора з аудиторією та можливість взаємодії. І. П. Левчук у своїй книзі «Мистецтво публічного виступу» вказує на активну роль аудиторії, яка має свій власний досвід та погляд на тему [2, с. 33]. Психологічні й комунікативні аспекти успішного публічного виступу включають: привабливий початок, постійну динаміку, ефективне використання простору та жестикуляцій, виразне мовлення з використанням емоційних слів і тону, взаємодію з аудиторією, урахування особливостей цільової аудиторії та незвичайну презентацію ідеї чи продукту.

Американська платформа TED відома своїми відеолекціями, де успішні спікери діляться своїми ідеями в різних сферах, таких як технології, розваги, дизайн, природничі науки, мистецтво, освіта, культура, бізнес, глобальні проблеми та сталий розвиток. Лекції TED тривають приблизно до 18 хвилин і мають певні вимоги до презентації, такі як заборона на релігійні, політичні або рекламні теми та можливість використання відеоматеріалів та слайдів без конспектів. Промова TED є особливим розмовним дискурсивним жанром, що поєднує елементи лекцій, статей, презентацій та наукових телепрограм, використовуючи різні семіотичні моделі: розмовну, письмову, відео та звукову [3, с. 148–152].

Важливість передачі контенту та стилю в публіцистичному перекладі полягає у здатності чітко та ефективно висловлювати ідеї, концепції та думки з метою впливу на аудиторію. Контент – це сутність повідомлення, його інформаційна складова, яка повинна бути відтворена точно та зрозуміло. Стиль включає в себе вибір мовних засобів, тону, ритму та образів, що використовуються для передачі цього контенту [1, с. 443–446]. Наведемо приклади оригіналу й перекладу: *In today's rapidly changing world, it's essential to embrace **lifelong learning**.* – Сьогодні, в умовах стрімко змінюючогося світу, важливо прийняти на себе **постійне навчання**; *Technology has revolutionized the way we **communicate and work**.* – Технології змінили спосіб, яким ми спілкуємося та працюємо; *We must adapt to these changes to stay relevant in our **careers**.* – Ми повинні адаптуватися до цих змін, щоб залишатися актуальними у своїй **кар'єрі**; *Creativity is becoming increasingly important in **problem-solving**.* – Креативність стає все більш важливою в розв'язанні проблем; *The key to **success** lies in our ability to innovate and think outside the box.* – Ключ до успіху полягає в нашій здатності до інновацій та незвичайного мислення; *Embracing **diversity** fosters innovation and drives progress.* – Прийняття **різноманітності** сприяє інноваціям та підтримує прогрес; *Let's strive to create a future where everyone has **equal opportunities to succeed**.* – Давайте прагнемо створити майбутнє, де кожен має **рівні можливості для успіху**. Аналіз перекладу вказує на те, що кожне речення відображає зміст та ідеї оригіналу, зберігаючи при цьому логічну структуру та стиль мовлення. Вжиті в українському перекладі еквіваленти відповідають контексту та передають сутність кожного речення з TED Talks (TED-конференцій).

Публіцистичний переклад вимагає не лише передачі смислу, але й врахування особливостей цільової аудиторії, контексту та мети комунікації. Чіткість, доступність та адаптованість до вимог аудиторії є ключовими аспектами успішного публіцистичного перекладу. Крім того, стиль має підтримувати тон та настрій тексту, підкреслюючи його основні ідеї та емоційне забарвлення.

У публіцистичному перекладі важливо враховувати культурні особливості та контекст, щоб забезпечити точність та адекватність передачі інформації. Ефективне поєднання контенту та стилю допомагає залучити увагу аудиторії, зробити повідомлення більш зрозумілим та запам'ятовуваним, а також досягти поставлених цілей комунікації. Так, наприклад, у промові з оксиморонічною назвою *The Power of Vulnerability* – «Сила вразливості» Брене

Браун аналізує концепцію вразливості та її трансформаційну силу в житті. Вона ділиться дослідницькими відкриттями та особистими жартами, щоб показати, як прийняття вразливості може сприяти формуванню зв'язків, закономірностей, креативності та стійкості.

При виборі матеріалу для зіставного аналізу важливо керуватися кількома ключовими принципами, які допомагають забезпечити об'єктивність та глибину дослідження. Матеріал повинен бути репрезентативним, тобто відображати різноманітність точок зору або ситуацій, що досліджуються. Це дозволяє уникнути узагальнень на основі обмеженого обсягу даних. Важливо враховувати контекст кожного джерела чи об'єкта аналізу. Обставини та умови, що оточують кожен матеріал, можуть значно впливати на його тлумачення та розуміння.

Тож необхідно забезпечити порівнюваність між обраними джерелами. Це означає, що вони мають містити подібні аспекти або показники для об'єктивного порівняння та виявлення відмінностей чи схожостей. Достовірність обраних джерел також важлива. Необхідно перевірити їхню автентичність та достовірність, включаючи перевірку джерел, авторитетність інформації та методи її збору.

Розглянемо, наприклад, промову Джил Боулт Тейлор *My Stroke of Insight* і презентацію Олівера Сакса *What Hallucination Reveals About Our Minds*. У обох презентаціях є порівняння, які допомагають зрозуміти певні аспекти людського мозку та спричинених ним явищ. У виступі Джил Боулт Тейлор порівнюються два стану мозку: здоровий та після інсульту. Вона подає подібні аспекти, зокрема функції мозку, але виявляє також істотні відмінності, які виникають через інсульт. Водночас у презентації Олівера Сакса порівнюються реальність та галюцинації, щоб зрозуміти, як мозок функціонує у стані галюцинацій. Обидва виступи забезпечують порівнювальні аспекти, що допомагають краще зрозуміти функціонування мозку, але в різних контекстах. Щодо достовірності, обидва автори є відомими у своїх галузях та базують свої виступи на особистому досвіді та дослідженнях. Джил Боулт Тейлор – нейроанатом, яка пережила інсульт, а Олівер Сакс – відомий нейролог, автор численних досліджень. Їхні презентації підтверджені науковими доказами та відповідною термінологією: *stroke* – інсульт, удар, мозковий приплив; *mind* – розум, свідомість, ментальність.

Крім того, матеріали повинні бути аналітично значущими, тобто містити інформацію, яка може використовуватися для формулювання тез, формування висновків або виявлення ключових питань дослідження. Забезпечуючи повноту та об'єктивність аналізу, дослідник може досягти комплексного та об'єктивного порівняльного аналізу, який дозволяє виявити та проаналізувати ключові відмінності та схожості між обраними об'єктами.

Наукові дослідження перекладу публічних лекцій є важливим аспектом сучасної лінгвістики та культурології. Ці дослідження зосереджуються на вивченні процесу перекладу та його результатів у контексті публічних виступів. Одним із ключових аспектів таких досліджень є лінгвістичний аналіз, який охоплює вибір мовних засобів, адаптацію культурних концептів та стилістичні аспекти перекладу [1, с. 439–440]. Причому дослідження розглядають

когнітивні аспекти перекладу, а саме: сприйняття та розуміння перекладеної інформації аудиторією. Вони також вивчають культурологічний контекст перекладу, зокрема відтворення культурних відмінностей та адаптацію до аудиторії різних культур.

Технічні аспекти також не залишаються поза увагою дослідників, які вивчають використання сучасних технологій у перекладі публічних лекцій, таких як системи машинного перекладу та інтерактивні перекладачі. Оцінка ефективності перекладу також є важливим аспектом наукових досліджень у цій області. Дослідники вивчають вплив перекладу на сприйняття аудиторією, його вплив на глядачів та досягнення поставлених цілей виступу.

Отже, наукові дослідження перекладу публічних лекцій складають важливий напрямок у сфері лінгвістики, культурології та комунікацій. Ці дослідження дозволяють розглядати різні аспекти процесу перекладу, від лінгвістичних та когнітивних аспектів до культурологічних та технічних. Вони сприяють розвитку наукового розуміння та методології перекладу публічних виступів, а також виявленню факторів, які впливають на ефективність та якість перекладу в цьому контексті. Знання, отримане за результатами таких досліджень, може бути корисним як для наукової спільноти, так і для практиків у галузі перекладу та комунікаційного менеджменту, сприяючи покращенню професійної діяльності та підвищенню якості перекладу публічних лекцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): [підручник]. Вид. 5-те, випр. і допов. Вінниця: Нова Книга, 2017. 447 с.
2. Левчук І. П. Мистецтво публічного виступу. Робоча програма та методичні рекомендації для студентів напряму підготовки «Філологія (Українська мова та література)». Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 104 с.
3. Линтвар О. М., Плетенецька Ю. М. Лінгвістичні особливості промов TED Talks в аспекті перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2021. № 47. Том 3. С. 148–152.

Надія Черненко
Науковий керівник – ст. викладач Корольова О. Ю.
м. Дніпро

АРТИКЛЬ ЯК ТЕКСТОТВІРНИЙ ЕЛЕМЕНТ

Артикли відіграють чималу роль у формуванні текстів, особливо в літературі. В англійській мові артикль бере не просто формальну участь у граматичних конструкціях, але й служить для розрізнення значень іменників, допомагає структурувати текст та надати йому додаткову деталізацію й акцентуацію. У літературному дискурсі артикль виступає як інструмент художньої експресії, допомагаючи автору досягти певних комунікативних цілей.

Метою дослідження є визначити ролі артиклів у літературних текстах і передачі деяких художніх засобів; також зазначити завдання перекладача у їхньому перекладі. Завданням цього дослідження є аналіз ролі артиклів у формуванні внутрішнього змістовного зв'язку в літературних творах; вплив використання означеного та неозначеного артиклів на сприйняття тексту читачем. Об'єктом дослідження є артикли у літературних текстах. Предметом дослідження є способи використання артиклів для досягнення тієї чи іншої художньої мети. Матеріалом дослідження послуговував роман Джорджа Оруела "1984".

Текст і його сегменти складаються завдяки взаємодії різноманітних мовних засобів. Артикль діє не як ізольований елемент, а в комбінації з іменниками, сприяючи структуруванню тексту та деталізації у певних аспектах.

Артикль, як і його відсутність, впливає на внутрішній змістовний зв'язок у тексті. Використання означеного чи неозначеного артикля залежить від смислового навантаження окремих висловлювань і контексту всього текстового фрагмента.

Аби краще зрозуміти завдання артикля, звернемося до статті Л. З. Завгородньої. Дослідниця зауважує: "Завдання артикля як текстотвірного елементу полягає у здійсненні граматичного аспекту референції. Іншими словами, виконуючи дейктичну, анафоричну чи катафоричну функції, він допомагає читачу «відстежити» референт у контексті" [1]. (Тут термін "референт" позначає конкретний чи абстрактний об'єкт реальної чи вигаданої дійсності).

Тобто, завдяки артиклям читач може зрозуміти, про кого або що йдеться (в оригінальному тексті). Звідси впливає одне з основних завдань перекладача при інтерпретації англійського тексту: він має знайти способи в цільовій мові, щоб читач міг легко ідентифікувати те саме, про що йшлося в оригінальному тексті. "Зазвичай таким референційним механізмом в українській та російській мовах є нульовий детермінатив, тобто актуалізація іменникової групи досягається лише її включенням до складу речення. Проте, якщо референційних можливостей нульового актуалізатора недостатньо, коли він не в змозі максимально конкретно представити референт у цільовому тексті, то перекладач використовує інші засоби референції (зокрема, неозначені та вказівні займенники) та синтаксичні трансформації" [1].

Отже, завдяки артиклям ми можемо бачити, як організована історія та як взаємодіють різні частини тексту. Інша їхня роль – передача непрямих значень і художніх засобів, наприклад, іронії або метафори. Існують метафоричні вирази, у яких означений артикль є невід'ємною частиною, наприклад: *the apple of someone's eye* (вживається по відношенню до дорогої / важливої нам людини); *be the brains behind/of something* (бути людиною, яка придумала і розробила певний план, систему або організацію, особливо вдалу). Наприклад: *Bakewell senses that Rudd was the brains behind the fraud, but it was the brothers who were condemned to death* [3].

Також є подібні вирази зі словами *heart* і *light*. Наприклад: *be the heart of the team* – бути душею команди; і *be the light of someone's life* – бути важливою частиною / світлом чийогось життя.

Літературний текст має різноманітну структуру, включаючи мову автора, мову персонажів та різні нарративні стилі. Неозначений артикль типовий для описових та нарративних пасажів. Натомість означений артикль здебільшого вживається для конкретизації та індивідуалізації. Подекуди трапляються випадки використання неозначеного артикля для позначення конкретності, але не унікальності. Розглянемо таке речення з роману “1984”: *Much more it was because of a secretly held belief — or perhaps not even a belief, merely a hope — that O'Brien's political orthodoxy was not perfect* [4, с. 14].

На перший погляд, виникає питання: чому замість нульового артикля перед *hope* автор використав неозначений, а перед вже згаданим іменником *belief* не стоїть артикль *the*. Справа в тому, що переконання, як і надія, є не загальними у цьому контексті, але специфічними, пов'язаними з “політичною правильністю” О’Брайєна. Використання означеного артикля сильніше акцентувало б увагу на цих іменниках і надавало б їм унікальності.

У перекладі речення виглядає так: *А у великій мірі через те що таємно вірив – або можливо навіть не вірив, а тільки сподівався – що ортодоксальність О’Брайєна не була ідеальною* [2, с. 7]. Перекладач вирішив не ускладнювати й використав перекладацьку трансформацію, замінивши іменники дієсловами.

Не будемо забувати й про використання нульового артикля. Розглянемо інше речення з роману: *From where Winston stood it was just possible to read, picked out on its white face in elegant lettering, the three slogans of the Party:*

WAR IS PEACE

FREEDOM IS SLAVERY

IGNORANCE IS STRENGTH” [4, с. 6].

Як бачимо, тут відсутність артикля *the* перед іменниками *WAR*, *FREEDOM* та *IGNORANCE* підкреслює загальний, універсальний характер цих понять. Тобто, це не конкретні війна, свобода чи невігластво, а загальні концепції, які режим використовує для маніпуляцій.

Хоча інформація, яку передають статті, може здатися занадто детальною або не надто важливою, ця детальність не можна вважати зайвою. Відмова від статтів може призвести до втрати важливих значень у певних контекстах і створити прогалини у розумінні тексту.

Так, статті виконують різні логіко-семантичні ролі у тексті, беручи участь у формуванні його структури. Неозначений артикль відповідає за передачу новизни у тексті, тоді як означений артикль конкретизує, вказує на вже відомі факти / явища. Разом вони надають описові та індивідуалізовані характеристики, окреслюють сталі та динамічні елементи в тексті та допомагають у створенні художніх образів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Завгородня Л. З. Текстотвірна функція англійського артикля як проблема перекладу. Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). С. 71. URL: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2015/NV_2015_4/14.pdf
2. Оруел Дж. 1984 / пер. з англ. В. Данмер. 208 с.
3. URL: [1984 \(worldinbooks.com.ua\)](http://worldinbooks.com.ua/1984)
4. Longman Dictionary of Contemporary English Online URL: [be the brains behind/of something | meaning of be the brains behind/of something in Longman Dictionary of Contemporary English | LDOCE \(ldoceonline.com\)](http://www.ldoceonline.com/dictionary/be-the-brains-behind-of-something)
5. Orwell G. 1984. 393 с. URL: <https://rauterberg.employee.id.tue.nl/lecturenotes/DDM110%20CAS/Orwell-1949%201984.pdf>

Іван Чехута
Науковий керівник – доцент Пожидаєва Н. П.
м. Дніпро

ФОРМУВАННЯ БІЛІНГВАЛЬНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В ЄВРОПІ

Лінгвістична ситуація в Європі сьогодні є предметом вивчення та аналізу в таких наукових сферах, як соціолінгвістика, політологія, культурологія та інші. Європейські мови є дуже різноманітними з огляду на історичні чинники, з-поміж яких слід виокремити такі групи, як індоєвропейські, тюркські та уральські мови.

Мовна політика європейських країн спрямована передусім на розвиток національних мов та вивчення іноземних мов. Однак глобалізація є дуже важливим фактором впливу на лінгвістичну ситуацію в Європі та охоплює такі галузі, як технологічний прогрес, можливість вивчення мов, поширення англійської мови через історичні фактори, поширення англійської мови через розвиток цифрових технологій [5].

Русифікація країн східної Європи має значний історичний вплив на всю Європу загалом. Необхідно розглянути найбільш русифіковані країни такі як Білорусь [1] та Україна, а також найменш русифіковані як Естонія. З цього випливає, що русифіковані країни мають менший рівень добробуту в порівнянні із західними сусідами та чим більше рівень русифікації – тим повільніше розвиток країни [4].

Наслідком цього є внутрішньо європейська міграція, а такі установи, як ЄС та Шенгенська зона спрощують цю саму міграцію. Це означає, що громадяни країн східної Європи тимчасово мігрують на захід заради вигідного заробітку та є трудовими мігрантами, або ж вони мігрують на постійній основі через несприятливі економічні обставини та є економічними мігрантами. Окрім

цього, набуває розвитку туризм. Не можна також ігнорувати повномасштабне вторгнення Росії в Україну (2022 р.), яке призвело до вимушеної міграції великої кількості українців до країн ЄС.

Через геополітичні та історичні фактори відбувається еміграція з Азії та Африки до Європи [3], з-поміж таких факторів: європейський колоніалізм XV-XIX ст., вищий рівень добробуту в країнах Європи, війни в Африці (Наприклад: Судан 2023 – донині), війни на Близькому сході (Наприклад: Сирія 2011 – донині). У підсумку, люди мігрують з країн Африки та Близького сходу здебільшого з політичних причин.

Взаємодія перелічених вище факторів формує складну та багатомовну лінгвістичну мозаїку Європи.

Білінгвальність – це здатність особи володіти двома мовами на рівні, який дозволяє їй ефективно спілкуватися, розуміти, читати, писати та використовувати обидві мови в різних ситуаціях. Це може включати різні рівні мовних навичок – від розмовного до високого рівня академічного володіння мовою. Білінгвальність може бути результатом навчання двох мов з дитинства або вивчення другої мови в подальшому житті. Є такі фактори формування білінгвальності: виховний, освітній, політичний, суспільний, культурний та фактор мовного середовища.

Білінгвальність країн Європи є кількох типів та буває дуже унікальною, наприклад: Фінляндія є національною країною з двома мовами; Бельгія є прецедентом білінгвальності, це країна, у якій є два окремих етноси і дві мови відповідно, окрім цього, в Бельгії є німецькомовна меншина [2]; Швейцарія – це країна з чотирьма мовами; Іспанія є країною з регіональною білінгвальністю; Латвія є прикладом нав'язаної білінгвальності.

Європейська білінгвальність дуже сильно впливає на увесь світ та надає такі можливості, як: міжнародна комунікація та культурний обмін. Окрім цього, вона сприяє глобалізації та підвищенню когнітивних здібностей населення. Унаслідок цього формується білінгвальна картина світу та надає переваги від подолання мовного бар'єру, наприклад: економічні (міжнародна торгівля), політичні (дипломатія), військові (формування союзів та альянсів).

Загалом формування білінгвальної картини світу внаслідок лінгвістичної ситуації в Європі має як позитивні аспекти, як-от: культурний обмін, міжкультурне розуміння, сприяння бізнесу та економіці, створення сприятливих умов для міжнародної торгівлі, туризму та співпраці, що може позитивно впливати на економічний розвиток країн; так і негативні, зокрема лінгвістичне нерівноправ'я. Лінгвістичні розбіжності можуть стати джерелом конфліктів особливо там, де існують сильні мовні та культурні ідентичності, поділ суспільства. Отже, важливо збалансувати ці аспекти для створення сприятливого та гармонійного мовного середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беларуская энцыклапедыя імя П. Броўкі, 1995 г. – 799 с
2. Путівник країнами західної Європи: Т.1: Австралія, Бельгія, Данія, Нідерланди, Німеччина, Швейцарія / Ред. Едуард Пастух; Уклад. Леся

Демська; Худож.-оформ. Олександра Новацька. – Львів: Курсор-Плюс, 1998. 222 с.

3. MIGRATION AND ASYLUM. Information on data. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/migration-asylum/international-migration-citizenship/information-data> (дата звернення: 19.04.24)
4. Russification in the Baltic Provinces and Finland 1855–1914. Princeton, 1981.
5. What is the most spoken language?. Ethnologue. URL: <https://www.ethnologue.com/insights/most-spoken-language/> (дата звернення: 18.04.24)

Микита Шевченко

Науковий керівник – доцент Старченко О. А.

м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК

Однією з найцікавіших проблем перекладу тексту є переклад прислів'їв та приказок. Ці короткі вислови мудрості є важливою частиною культури кожного народу, адже вони відбивають його цінності, традиції та підходи до життя. Проте переклад таких висловів часто виявляється складним завданням через їхню унікальність та специфічний контекст.

Для кращого розуміння цього явища та важливості його вивчення звернімося до робіт учених, які досліджували цю тему. У своїй роботі «Теорія перекладу» Е. Ніда та Ч. Табер наголошують на важливості культурного та лінгвістичного контексту в перекладі прислів'їв та приказок. Вони вказують на те, що кожна культура має свої унікальні висловлювання, які відображають її цінності та світогляд. К. Сепір у своїх роботах також звертав увагу на те, що тлумачення цих висловів може значно відрізнитися залежно від культурного та мовного середовища.

Як доводить аналіз досліджуваного матеріалу, однією з основних особливостей перекладу прислів'їв та приказок є їхня культурна специфіка. Багато прислів'їв мають відношення до конкретних культурних звичаїв, історії або фольклору, тому вони можуть бути важко зрозумілими для людей з іншого культурного середовища. Перекладачі намагаються знайти еквівалентний вираз, який відображає аналогічну ідею або мудрість, але це може бути викликано труднощами, пов'язаними з еквівалентністю культурних концепцій.

Візьмемо, наприклад, прислів'я: «Голод – не тільки гострий ніж, а й добрий лікар», яке має такий приблизний переклад англійською, як «Hunger is the best sauce» («Голод – це найкращий соус»).

Це українське прислів'я та його англійський еквівалент виражають подібні ідеї про важливість деяких аспектів життя. Перша частина українського прислів'я «голод – не тільки гострий ніж» означає, що голод не лише викликає фізичну потребу в їжі, але також може викликати різкі емоційні реакції та негативні відчуття. Частина «а й добрий лікар» виражає ідею про те, що голод

може бути корисним для організму, адже сприяє його очищенню та відновленню здоров'я. Також ця частина підсилює думку про вдячність за те, що ми маємо і вчить цінувати їжу та ресурси більше. Отже, в цьому прислів'ї підкреслюється подвійне значення голоду: як фізичної потреби і як можливості для саморозвитку та вдосконалення.

Англійський еквівалент прислів'я – «Hunger is the best sauce» – виражає ту ж саму ідею, що й українське прислів'я «Голод – не тільки гострий ніж, а й добрий лікар». Обидва прислів'я підкреслюють ідею про те, що голод може зробити будь-яку їжу або досвід ще більш приємним та цінним. У випадку з англійським прислів'ям «Hunger is the best sauce», воно вказує на те, що найкращий спосіб підкреслити смак їжі – це почуття голоду. Коли ми голодні, будь-яка їжа здається смачнішою, що підкреслює значення цінності та насолоди, яку може приносити саме відчуття голоду.

Переклад прислів'їв та приказок виявляється складним завданням через їх культурну специфіку та глибокі коріння у конкретних культурних контекстах. Багато прислів'їв мають своє коріння в історичних подіях, фольклорі або в повсякденних життєвих ситуаціях, що формувалися протягом багатьох століть. Вони відображають цінності, традиції та досвід певної національної або етнічної групи. Тому, коли перекладач стикається з такими висловами, йому необхідно враховувати не лише буквальне значення слів, а й їхнє культурне, історичне та соціальне навантаження. Успішний переклад таких висловів вимагає глибокого розуміння культурних особливостей та контексту, у якому вони виникли, а також тонкощів мови та виразності, притаманних конкретній мові.

Візьмемо, наприклад, українське прислів'я: «Краще один раз побачити, ніж сто разів почути». Це прислів'я має глибокий культурний та історичний підтекст, який може бути важливим для розуміння його значення. Воно відображає важливість особистого досвіду та спостережень у порівнянні з отриманням інформації від інших. Українська культура традиційно дуже цінує індивідуальний досвід та набуте знання. Історично це також може стосуватися періодів, коли доступ до інформації був обмеженим, а отже, особистий досвід мав набагато більше цінності. Також, прислів'я може натякати на те, що власне сприйняття подій може бути набагато кориснішим, ніж слухання чуток чи пліток.

Аналогом цього прислів'я німецькою мовою є таке: «Besser einmal sehen, als hundertmal hören». Це німецьке прислів'я також має глибокий культурний та історичний підтекст. Воно відображає схожу ідею з українським прислів'ям про важливість особистого досвіду. Німецька культура також цінує індивідуальний досвід та спостереження, і вважає, що вони можуть бути набагато кориснішими, ніж просте отримання інформації від інших. Історично це прислів'я також може належати до періодів, коли доступ до інформації був обмеженим, а особистий досвід мав більшу цінність. Також, у контексті німецької культури, де оцінюється ретельність та обдуманість, прислів'я може підкреслювати важливість особистого дослідження та перевірки фактів перед тим, як ухвалювати рішення чи робити певні висновки.

Отже, наведені прислів'я підкреслюють важливість особистого досвіду та спостережень, порівняно з отриманням інформації від інших. Вони нагадують, що власне сприйняття подій може бути набагато кориснішим, аніж чутки або плітки.

Як бачимо, при перекладі прислів'їв та приказок перекладачі намагаються знайти еквівалентний вираз, який відображає аналогічну ідею або мудрість, що міститься у вихідному вислові. Однак це може бути складно через труднощі з еквівалентністю культурних концепцій між мовами. Наприклад, українське прислів'я «Не кажи гоп, поки не перестрибнеш» може бути складним для перекладу іншою мовою, оскільки його значення ґрунтується на українському фольклорі та менталітеті. Нам важко знайти точний адекватний еквівалент для цього прислів'я, адже воно має глибокий культурний та історичний контекст. Проте можна спробувати передати його сенс, намагаючись відтворити схожу ідею. Наприклад, англійське прислів'я «Don't count your chickens before they're hatched» (Не рахуйте курчат до того, як вони вилупляться) може використовуватися для вираження схожої ідеї про те, що не можна говорити про результати якоїсь справи до її фактичного виконання.

Одним із методів перекладу є адаптація, коли при перекладі використовуються вирази або прислів'я, які мають схоже значення або виражають схожу ідею в культурі, на яку перекладається текст. Проте це може призвести до втрати унікальності або специфічного відтінку вислову. Тому важливо, щоб перекладач ретельно аналізував культурний та історичний контекст, щоб забезпечити максимально точний переклад, який передає сенс та емоційне забарвлення вихідного вислову.

Ще однією складністю для перекладачів є лінгвістичні особливості прислів'їв та приказок. Багато з них мають виразну форму, ритмічну структуру або метафоричне значення, що може бути важко передати засобами іншої мови. Наприклад, українське прислів'я «Де багато слів, там мало роботи» має компакту форму та чіткий меседж, але під час перекладу на інші мови може вимагати зміни форми або структури для збереження змісту. Наприклад, у німецькій мові існує прислів'я «Viel Geschrei und wenig Wolle», що буквально перекладається як «Багато крику, мало вовни». Це прислів'я аналогічне зазначеному українському прислів'ю, оскільки обидва висловлюють ідею, що багато обговорень чи обіцянок може вказувати на недостатню дієвість або відсутність конкретних дій.

Не менш важливим є також врахування мовних особливостей та виразності мови. Багато приказок та прислів'їв містять унікальні фразеологічні конструкції, які може бути важко або навіть неможливо передати засобами іншої мови без втрати смислу. Звісно, деякі фразеологічні конструкції можуть бути вкрай специфічними для певної мови або культурного контексту, що робить їх переклад складним завданням. Наприклад:

1. Українська мова: «На біду доведе те, що на серці лежить».
2. Німецька мова: «Der Teufel ist ein Eichhörnchen». (Диявол – це білка)
3. Англійська мова: «It's raining cats and dogs». (Дощ із котів і собак)

Отже, перекладачам часто доводиться шукати альтернативні варіанти або використовувати перифрази для збереження змісту та емоційного забарвлення прислів'я.

Як бачимо з усього вищезазначеного, процес перекладу прислів'їв та приказок є складним завданням, що вимагає врахування культурних, лінгвістичних та стилістичних особливостей. Однак правильно підібраний переклад може зберегти цінність та мудрість цих висловів у новому культурному контексті, сприяючи їхньому розумінню та вживанню в межах іншої мовної та культурного середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія перекладознавства у 4-х томах. Том 2, [Черноватий Л.М, Калиниченко О.А]. Київ: Вид-во НОВА КНИГА, 2020. 280 с.
2. Прислів'я та приказки. [Пазяк М.М, Мишавич С.В]. Київ: Вид-во Наук.думка, 1991. 436 с.
3. Теорія перекладу: для студентів 3-4 курсів ф-ту «Референтперекладач», які навчаються за спеціальністю 035 Філологія (Переклад) / Нар. укр. акад., [каф. теорії та практики перекладу; авт.-упор. О. А. Кальниченко]. Харків: Вид-во НУА, 2020. 126 с.
4. Українські прислів'я та приказки: Афоризми. Цитати та прислів'я. For children about Ukraine / Дітям про Україну, Харків: Вид-во Віват, 2017. 256 с.
5. Nida E. The Theory and Practice of Translation / E. Nida, Ch. R. Taber. – Leiden: Brill Academic Publishers, 2003. 218 p.
6. Translation studies, [Сюзан Баснетт]. London; New York: Routledge, 2002. 176 с.

Ангеліна Шпакова
Науковий керівник – доцент Потреба Н. А.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ШВЕЙЦАРСЬКОГО ВАРІАНТУ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Однією з актуальних проблем сучасної лінгвістики є диференціація територіальних варіантів однієї мови. Територіальний варіант являє собою форму існування мови, що є модифікацією інваріанта, який містить у собі системну організацію мови та норму вживання мовних одиниць [1, с. 53]. Кожен територіальний варіант має на різних мовних рівнях свої специфічні риси, що роблять його відмінним як від центрального варіанта, так і від інших територіальних варіантів тієї самої мови.

Значний інтерес для сучасної лінгвістики становить вивчення територіальних варіантів французької мови, оскільки зараз французька мова широко поширена в сучасному світі. У зв'язку з цим французька має велику

кількість територіальних варіантів. Серед національних варіантів французької мови виокремлюються: центральний варіант (французька мова Франції), бельгійський, канадський, швейцарський, французька мова країн Африки, французька мова Луїзіани та французька мова Реюньйона [1]. Серед найбільш відомих національних варіантів це французька мова Бельгії, Швейцарії та Канади.

Французька – друга за поширеністю мова у Швейцарії та одна з чотирьох офіційних мов країни. Франкомовні громади здебільшого розташовані на заході країни. За даними Федерального статистичного управління, у 2021 року 22,8 % швейцарців говорили французькою як рідною мовою. Таким чином, швейцарська французька є другою за поширеністю мовою в альпійській країні після німецької (62 %) і перед італійською (7,9 %).

На відміну від німців, які чують швейцарську німецьку, жителі Франції зрозуміють більшу частину швейцарської французької, оскільки граматичні відмінності в побудові мови практично відсутні. Однак швейцарська французька і звичайна французька мають безліч відмінностей. Це і відмінності у вимові, і вплив німецької мови.

Існує кілька фонетичних і вимовних відмінностей між швейцарською французькою та французькою. Таким прикладом різниці є носові голосні *ẽ* і *œ*. Хоча у звичайній французькій мові вони звучать однаково, у швейцарській вони, як і раніше, унікальні. У словнику швейцарської Романди 2004 року наводиться приклад того, що слова *brin* (пасмо) і *brun* (коричневий) у Швейцарії, як і раніше, вимовляються по-різному [4].

Це стосується й інших сполучень голосних, тобто слова *mettre* (класти) і *maître* (майстер), *peau* (шкіра) і *pot* (банка) вимовляються у швейцарській французькій не однаково, а дещо по-різному. Нарешті, на відміну від звичайних французів, носії швейцарської французької, як і раніше, по-різному вимовляють прикметники жіночого і чоловічого роду, наприклад *mental* і *mentale* (розумовий) [2].

Щодо числівників швейцарської французької мови, то швейцарці використовують набагато простіший метод, ніж ті, хто живе за кордоном. Замість того щоб рахувати десятки після 60 (наприклад, 70 французькою – це *soixante-dix* або 60-10), жителі Романдії просто кажуть *septante* або 70. Це стосується 70, 80 (*huitante*) і 90 (*nonante*) [4].

Слова, що позначають прийоми їжі у французькій мові, перетворилися на *petit-déjeuner* (сніданок), *déjeuner* (обід) і *dîner* (вечеря), швейцарська французька зберегла старі французькі слова для позначення часу прийому їжі – подібно до того, як вечеря означає обід, а вечеря – обід у деяких частинах країни. Це означає, що сніданок у Романдії – це *déjeuner*, обід – *dîner*, а вечеря – *souper* [2].

Ще однією особливістю швейцарської французької є значення слова *adieu*, яке у звичайній французькій мові використовується як формальний спосіб сказати останнє прощання і до побачення. По інший бік кордону, у Швейцарії, *adieu* використовується як неформальний спосіб сказати «до побачення» і «привіт» [4].

Поряд із термінами, запозиченими з інших мов, швейцарська французька має свій власний набір цікавих слів. Одним із найпоширеніших у повсякденному житті слів, що зустрічаються найчастіше, є *cornet*. Якщо у французькій мові воно означає ріжок морозива, то у швейцарській – пластиковий пакет.

Серед інших цікавих та унікальних слів – *natel* (*portable*, мобільний телефон), *chenit* (*désordre*, безлад) і *tout de bon!* (*je vous souhaite le meilleur!*, всього найкращого!) [2].

У швейцарській французькій є кілька зневажливих термінів для своїх сусідів. Німецькомовних швейцарців (принаймні, коли вони поведуться настирливо) називають *Bourbines* – відсилання до німецького слова *Buchbinder* або палітурник. Цю назву було використано тому, що німецькомовна Швейцарія колись славилася якістю свого книговидання.

Так, франкомовні швейцарці називають жителів по той бік західного кордону *Frouze* або *Frouzes* – споконвічно арпітанське слово, що означає «француз».

Отже, особливості швейцарського варіанта французької мови і його специфіка проявляються на фонетичному, лексичному і граматичному рівнях. Найбільша кількість мовних особливостей відзначається на рівні лексики й фонетики, найменше особливостей – на рівні граматики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гак В.Г., Мурадова Л.А. Введение во французскую филологию. Учебник и практикум для академического бакалавриата. М.: Издательство Юрайт, 2016. 303 с.
2. Dictionnaire Littré . URL: <https://www.littre.org>
3. Suter Henry Termes régionaux de Suisse romande et de Savoie. URL: <http://henryster.ch/glossaires/patois.html> (дата звернення: 12. 04. 2024)
4. Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com>
5. Tibault A., Knecht P. Dictionnaire suisse romand. Genève, Éditions Zoé, 2004. 885 p.

Лідія Ярош
Науковий керівник – доцент Архіпова І. М.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ

Вивчення особливостей перекладу компаративних фразеологічних одиниць у художніх текстах є надзвичайно цікавим і складним завданням для перекладача. Враховуючи, що фразеологізми не лише передають конкретні значення, але й несуть у собі культурні та історичні відтінки, їх правильне відтворення в перекладі стає викликом із багатьма аспектами. Одним із

найскладніших завдань є збереження виразності, образності та емоційного забарвлення фразеологізмів, оскільки вони часто є ключовими елементами художнього тексту. Перекладач завжди стикається з певними труднощами перекладу, тому виникає проблема вибору відповідника. Рішення залежить від ступеня втручання в перекладний матеріал та типу трансформації. Іноді доводиться змінювати граматичну структуру словосполучення чи речення, розширювати вислів, передаючи одне слово кількома або, навпаки, застосовувати компресію, віддаючи кілька слів одним словом мови перекладу, розгортати додаткове пояснення або обмежуватися нейтральним висловом цільової мови незалежно від джерела його походження, який викликає труднощі в процесі перекладу. Компаративні фразеологічні одиниці в художніх текстах функціонують як одине із невичерпних джерел посилення експресивності, реалістичності зображуваного, тому вони набувають особливої естетичної значимості. Особливої складності художньому перекладу надає той факт, що фразеологізми, які є найбільш поширеними ідіоматичними засобами художнього вираження мовної картини, являють собою такі стійкі словосполучення, семантика яких не впливає зі значення кожного зі слів.

У художніх творах КФО використовуються як потужний інструмент маніпулювання увагою або емоціями читача, отже, її адекватна передача є відповідальним завданням. Наприклад, тексти дитячої літератури відзначаються підвищеною експресивністю. Виразні семантико-стилістичні якості фразеологізмів – їх образність, картинність, жива внутрішня форма відсвіжують мовлення, роблять його невимушеним, соковитим, містким, дотепно-влучним, що й приваблює майстрів художнього слова. Один із таких прикладів можна знайти в книзі "Alice's Adventures in Wonderland" Льюїса Керролла. У розділі, де Аліса зустрічає Кота, вона запитує його, куди йому йти. Кіт відповідає: "That depends a good deal on where you want to get to" [2], що означає "Це залежить від того, куди ви хочете потрапити". Це речення, здається, виражає просту ідею про необхідність чіткої мети або цілі в житті. Утім, у контексті книги, де реальність переплітається з фантазією, ця фраза може бути сприйнята читачем як щось більше, ніж просто порада. Крім того, використання фразеологізму може додати глибини й загадковості образу Кота і підкреслити його незвичайність та загадковість, що знову ж таки повертає увагу читача.

У художньому творі зазвичай органічно поєднуються два шляхи використання фразеологічних одиниць – **узуальне та okazionale**.

Узуальне використання фразеологічних одиниць передбачає їх включення в текст як складової частини мовлення без особливої уваги до їхньої оригінальності чи виразності. Ці фразеологізми є відомими, загальноновживаними в мовленні, і часто не викликають занадтої уваги читача, але допомагають передати думки або почуття персонажів. Узуальне використання створює атмосферу натуральності та реалізму в тексті.

Okazionale використання фразеологічних одиниць полягає у їхньому використанні з метою підкреслення певної ідеї, емоції або атмосфери в конкретному контексті. У таких випадках фразеологізми можуть бути вибрані

автором спеціально для створення певного ефекту на читача або для підкреслення індивідуальних особливостей персонажів.

Для того щоб проілюструвати специфіку функціонування узуальних КФО та їх відтворення у текстах, наведемо приклад КФО У романі "To Kill a Mockingbird" Гарпер Лі. У розділі, де розповідається про персонажа по імені Atticus Finch, автор використовує узуальні фразеологізми для підкреслення його мудрості та філософії життя. Одним із прикладів є фразеологізм "*You never really understand a person until you consider things from his point of view... Until you climb inside of his skin and walk around in it.*" [4] — "Ви справді не зрозумієте людину, доки не подумаете з її точки зору... Доки не візьмете і не пройдете в її шкуру.". Ми бачимо узуальне використання, оскільки цей вислів, хоч і має глибокий сенс, є відомим і широко вживаним у мовленні. Автор використовує його для передачі мудрості персонажа і підкреслення його філософії життя, глибоке розуміння та співчуття, яке є характерною рисою Atticus Finch.

У сценах із діалогами між дітьми – Скаутом і Джемом – автор також використовує okazionale використання фразеологічних одиниць. Наприклад, у розмові між дітьми є такий фразеологізм: "*We've got to have a jury, don't we? What if he's... what if he's innocent?*" [5] — «Ми маємо мати журі, чи не так? А якщо він... а якщо він невинний?». У цьому фразеологізмі "*We've got to have a jury*" використовується спонтанно дітьми, що підкреслює їхню нерозуміння правової системи та загальне здивування та занепокоєння ситуацією. Автор використовує okazionale включення фразеологізму, щоб передати внутрішній стан персонажів та підкреслити їхню емоційність і незрілість у розумінні подій.

КФО можуть набувати додаткових емоційно-експресивних відтінків. Карикатура, гротеск, перебільшення, насмішка, відкрита іронія, сарказм – усім цим користуються письменники під час зображення темного світу і зла. У найвідомішій із «різдвяних повістей» Ч. Діккенса – «Різдвяній пісні» – читач бачить світ з усіма його контрастами, споглядає минуле головного героя, скнари Скрязя, його самотнє і не дуже щасливе дитинство, його сповнену труднощів юність. *The fog and frost so hung about the black old gateway of the house, that it seemed as if the Genius of the Weather sat in mournful meditation on the threshold.* [3]. – У дворі було так темно, що навіть Скрудж, який знав там кожен камінчик, мусив пробиратися навпомацки, а в чорному підворітті будинку клубився такий густий туман і лежав такий товстий шар інею, немов сам злий дух негоди сидів там, занурений у важкі думи [1].

У гонитві за образністю перекладач може знехтувати авторською концептуалізацією дійсності, втіленою в мовну картину. І в цьому ми не вбачаємо якоїсь небезпеки. Художній переклад і сам першотвір не є і не мають бути достеменним відображенням дійсності; вони покликані творити реальність, задовольняючи культурні запити суспільства. В ідіомах закрита уся культурна та соціальна інформація, яка є частиною мови. Така інформація відображає уявлення суспільства і його спільний досвід. Але коли мова йде про стиль та тон твору, використання ідіом залежить від автора, не від перекладача. Тож перекладач мусить вдаватися до семантичного та денотативного аналізу тексту задля того, щоб віднайти національно-маркований відповідник, який би був близьким за семантикою та разом із тим посилював конотацію англійського

фразеологізму до рівня українського. Історія українського перекладу знає приклади, коли переклад якщо й не перевершував за художньою цінністю оригінал, то принаймні був співмірним йому. Погодьмося, що кожне покоління перекладачів має право обирати власну стратегію художніх перекладів відповідно до культурного рівня, ціннісних орієнтацій, художніх запитів читача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Діккенс Ч. Різдвяна пісня в прозі. [пер. з англ. І. Андрусяка]. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ae-lib.org.ua/texts/dickens__a_christmas_carol_in_prose_ua.htm (дата звернення: 23.03.2024).
2. Carroll L. Alice's Adventures in Wonderland. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.gutenberg.org/files/11/11-h/11-h.htm> (дата звернення: 01.04.2024).
3. Dickens Ch. A Christmas Carol. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ibiblio.org/ebooks/Dickens/Carol/Dickens_Carol.pdf (дата звернення: 29.03.2024).
4. Memorable «To kill a mockingbird» quotes : insights from Harper Lee's novel. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://tychr.com/memorable-to-kill-a-mockingbird-quotes-insights-from-harper-lees-novel/> (дата звернення: 23.03.2024)
5. « To kill a mockingbird » Chapter 9. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.scasd.org/cms/lib5/PA01000006/Centricity/Domain/1562/TKAM%20Chapters%209-11.pdf> (дата звернення: 14.04.2024)

Психолого-педагогічна наука: сучасний погляд на підготовку здобувачів освітніх послуг

Марія Бочарнікова
Науковий керівник – доцент Склад І. О.
м. Дніпро

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ», «ЦИФРОВА ГРАМОТНІСТЬ», «ЦИФРОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ»: СУТНІСТЬ І СТРАТЕГІЇ

Сучасний світ став уже досить діджиталізованим, тому поняття «цифрова компетентність» у цивілізованому суспільстві є наскрізним. Комп'ютерна грамотність – це проінформованість для навчання впродовж життя [3].

Національною економічною стратегією до 2030 року, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179 (далі – Національна економічна стратегія), визначено один із бар'єрів досягнення цілі «Трансформація сфер життя в ефективні, сучасні та комфортні» напряму «Цифрова економіка» – відсутність комплексних підходів до здійснення трансформацій. Питанням освіти і науки в Національній економічній стратегії відведено ключові, наскрізні позиції в кількох напрямках економічного розвитку, зокрема в напрямі «Інформаційно-комунікаційні технології» в частині запровадження ІТ-освіти та STEM-освіти, напрямі «Модернізована економіка» в частині запровадження комп'ютеризації об'єктів соціальної інфраструктури та розвитку комп'ютерних навичок громадян, а також у напрямі «Якість життя» в частині підвищення якості життя українців загалом [2].

Оскільки вимоги до професії вчителя / викладача швидко змінюються, їм потрібний дедалі ширший і складніший набір компетенцій, ніж раніше. Зокрема повсюдне поширення цифрових пристроїв і обов'язок допомогти учням стати цифрово компетентними вимагають від викладачів розвитку власної цифрової компетентності. В Європі було розроблено низку структур, інструментів самооцінки та навчальних програм, щоб описати аспекти цифрової компетентності для викладачів і допомогти їм оцінити свою компетентність, визначити свої потреби в навчанні та запропонувати цільове навчання. *Рамка цифрової компетентності для освітян Європи (DigCompEdu)* охоплює не лише технічні навички, а й те, як можна використовувати цифрові технології в освітньому процесі та навчанні. DigCompEdu спрямована на освітян усіх рівнів освіти, від раннього дитинства до вищої освіти та освіти для дорослих, включаючи загальну та професійну освіту та навчання, освіту з особливими потребами та контексти неформального навчання [5]. Основна увага не приділяється технічним навичкам. Натомість рамки мають на меті детально

описати, як цифрові технології можна використовувати для покращення та впровадження інновацій у освіту та навчання.

З 2020 року на заваді очному навчанню стояв COVID-19, а за повномасштабного вторгнення понад 1,5 мільйона дітей не відвідали школу жодного разу. Значна кількість учнів залишається перебувати закордоном чи у більш безпечних місцях на підконтрольних українських територіях. Цифрові компетентності – це базова річ, без якої неможливо уявити ефективну роботу сучасного вчителя. В умовах періодичних локдаунів і карантинів саме цифрові технології дають змогу не зупиняти навчання, а безпечно продовжувати його в дистанційному або змішаному форматі [4]. У таких реаліях освіта працюватиме лише за допомогою новітніх технологій. Жодного українського вчителя чи учня зараз неможливо уявити без комп'ютера, телефона чи планшета. Контрольні роботи, домашні завдання та розробки уроків можна знайти на різних онлайн-платформах. «ClassRoom», «На урок», «Всеосвіта», «Освіта.UA.» Google Arts & Culture, HyperDoc, MasterClass, Udemy, Khan Academy – все це добре відомі освітні платформи, які знаходяться в активному користуванні учасниками освітнього процесу.

Однією з цікавих інтерактивних платформ, яку педагоги можуть використовувати є *Google Arts & Culture*, яка надає доступ до музейних колекцій, виставок, історичних об'єктів та іншого культурного контенту з усього світу.

Google Classroom – це безкоштовна діджитал-платформа для навчання, головною метою якої є допомога у створенні, поширенні та класифікації матеріалу, прискорюючи обмін файлами між усіма учасниками освітнього процесу.

HyperDoc – це віртуальний документ, який розробляє безпосередньо сам учитель для того, щоб використовувати з метою стимулювання активного навчання учнів якісно працювати та глибше сприймати матеріал, краще розуміти тему.

MasterClass – це скарб для інтерактивного навчання, що містить у своїй системі курси від справжніх професіоналів у тій чи іншій галузі. Ця діджитал-платформа дозволяє отримати знання від таких відомих людей, як Роналдо, Джеймс Паттерсон, Ніл Гейман, Гордон Рамзі, Анна Вінтур та багато інших.

Udemy – це інший інтернет-майdanчик для навчання, який пропонує широкий спектр курсів з різною тематикою. Привабливою рисою цієї цифрової платформи є можливість створювати свої курси та продавати їх.

Завдяки новоутвореним інструментам і технологіям викладачі можуть працювати з учнями, просто використовуючи мобільні додатки. Тому комп'ютерна грамотність як така набуває великого значення.

Головним завданням для будь-якого вчителя / викладача стає правильний та влучний підбір електронних ресурсів, як мають відповідати певним критеріям:

- *перевага кількох функцій* (деякі інструменти пропонують відмінний сервіс, але зосереджені лише на одному аспекті командної співпраці. Тому найкраще добирати інструмент із максимальним функціоналом);

- зручність використання (інтерфейс повинен бути інтуїтивно зрозумілим, а навігація – простою);
- параметри конфіденційності (співпраця з командами не означає, що всі розмови і файли мають бути загальнодоступними. Іноді потрібно, щоб учасники команди мали приватні розмови або працювали над міні-проектами [1]).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бердюк Л. Д. Особливості використання онлайн-інструментів на уроках української мови. URL: <http://surl.li/tgzbk> (дата звернення: 11.03.2024).
2. Концепція цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року. URL: <http://surl.li/byvla> (дата звернення: 14.03.2024).
3. Стойка О. Формування цифрової грамотності вчителів у системі післядипломної освіти України. URL: <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2023.2.7> (дата звернення: 14.03.2024).
4. Як учителям підвищити цифрові компетентності. URL: <http://surl.li/djeth> (дата звернення: 11.03.2024).
5. Digital Competence Framework for Educators (DigCompEdu). URL: <http://surl.li/djetl> (дата звернення: 11.03.2024).

В. Бутенко
Науковий керівник – доцент Резнікова О. А
м. Дніпро

ОСОБИСТІСНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Актуальність досліджуваної теми полягає в тому, що, по-перше, комп'ютерні ігри та інтернет, на жаль, набирають попиту у дітей з раннього віку. Комп'ютерна залежність – це неконтрольоване захоплення людини комп'ютерною грою та інтернетом, яке залишає негативний психологічний наслідок. З кожним роком люди стають все більш залежними від нього, наш світ починає, ще більше використовувати комп'ютер, як засіб забезпечення більш комфортного життя, засіб від стресу, економії часу. По-друге, незадоволення власним життям як одна з проблем сучасного світу. Стосовно підліткового віку, то ця проблема ускладнюється віковими кризовими явищами, які пов'язані із переходом особистості на новий етап життя, новий віковий період.

Інтернет здається підліткам зручним засобом пошуку друзів, отримання бажаних емоцій, які більш складно отримати в реальному житті. Але чим більше часу підліток проводить за комп'ютером – тим більше стає «прив'язаними» до нього, як і будь-яка інша людина. Неможливість отримати доступ до комп'ютера, інтернету, у людини виникає почуття роздратування, агресія, що дуже негативно відбивається на психічній діяльності,

функціонуванні нервової системи і може призвести до проблеми порушення здоров'я. Привабливий і захоплюючий уяву світ кіберпростору породив новий вид адиктивних способів особистісної реалізації – комп'ютерну залежність, що включає велику кількість форм залежної поведінки і девіацій.

Цьому питанню присвячено чимало сучасних наукових праць, де звертається увага на небезпеку занадто тривалого користування комп'ютером і інтернетом: Ю.Д. Бабаєва, К.В. Боярова, А.І. Гольдберг, М.С. Іванов, Н.В. Чудова, К.С. Янг. Вивчені особливості психічних станів користувача комп'ютера: І.Г. Белавіна, Дж. Грохол, О.Ю. Дроздов, Т.Ю. Мітельов, Л.В. Подригало, І.В. Тютюнник. О.Ф. Шайдуліна, М.А. Шоттон. Психологічні наслідки зловживання комп'ютерною інформацією розглянуто в дослідженнях Л.П. Гур'євої, Е.О. Мулика, О.В. Шинкаренко, О.В. Якушиної. Такі закордонні дослідники, як А.І. Гольдберг, Н.А. Спапіра, К.С. Янг взагалі відверто називали, що комп'ютеризація – це хвороба життя ХХІ століття. [1, с.5]

Незважаючи на той факт, що проблема комп'ютерної залежності отримала достатній рівень наукової рефлексії в роботах вітчизняних вчених (О.Ю. Дроздов, Т.В. Карабін, В.А. Лоскутова, Л.М. Юр'єва), можна констатувати, що вона здебільшого досліджується у молоді, людей дорослого віку. Водночас більшість користувачів інтернету складають підлітки, що вимагає підвищеної уваги саме до цього періоду вікового розвитку особистості, розгляду особистісних властивостей, які можуть сприяти формуванню комп'ютерної залежності. Підлітковий вік – найнебезпечніший період щодо формування комп'ютерно-залежної поведінки. Підліток знаходиться в групі ризику через специфічні ситуації розвитку, які є умовами формування адиктивних патернів поведінки в цей період. [2, с.25]

Сучасна економічна, соціально-політична ситуація («Пандемія COVID-19», повномасштабна військова агресія росії проти України) призвели до більш активного використання комп'ютера населенням. Підліткам прийшлося пов'язувати майже весь свій час із комп'ютером, інтернет-середовищем як з метою відволікання від негативних переживань, так і з метою здобуття освіти. Отже, ці фактори мають об'єктивний вплив на формування комп'ютерної залежності в сучасних українських підлітків і додаються до психологічних чинників вікового розвитку.

Мета роботи: теоретичним та емпіричним шляхом дослідити особистісні чинники розвитку комп'ютерної залежності підлітків; розробити психокорекційну програму запобігання та корекції комп'ютерної та інтернет-залежності в підлітковому віці.

Відповідно до мети були сформульовані такі завдання:

1. Визначити теоретичні підстави дослідження проблеми особистісних чинників формування комп'ютерної залежності особистості в підлітковому віці.
2. Дослідити рівні вияву комп'ютерної залежності особистості в підлітковому віці.
3. Визначити особистісні чинники формування комп'ютерної залежності особистості в підлітковому віці.
4. Розробити психокорекційну програму запобігання і корекції комп'ютерної та інтернет-залежності в підлітковому віці.

Об'єкт дослідження: комп'ютерна залежність у підлітків.

Предмет дослідження: особистісні чинники розвитку комп'ютерної залежності у підлітків.

У процесі дослідження нами було висунуто припущення про те, що формування комп'ютерної залежності особистості в підлітковому віці зумовлено низкою особистісних чинників, серед яких ми виділяємо низький рівень самооцінки, відчуття самотності, соціальну фрустрацію. Основні методи дослідження: 1) теоретичні: теоретико-методологічний аналіз проблеми дослідження; аналіз психологічної літератури; 2) емпіричні: тестування, спостереження, констатувальний експеримент, методи математико-статистичного аналізу. З-поміж психодіагностичних методик використовувалися: методика діагностики Інтернет-залежності К. Янга, методика діагностики самооцінки Дембо-Рубінштейн, методика діагностики суб'єктивного відчуття самотності Д. Рассела і М. Фергюсона, методика діагностики рівня соціальної фрустрації Л. І. Вассерман у модифікації В. В. Бойко, методика діагностики рівня емоційної стійкості Є. О. Тарасова. Організація і проведення експериментального дослідження дозволять визначити особистісні чинники формування комп'ютерної залежності особистості та розробити психокорекційну програму запобігання і корекції комп'ютерної та інтернет-залежності особистості в підлітковому віці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Браїловська А. Формування залежності від інтернету. Вінниця, 2016. 79 с.
2. Янг К. Діагноз – Інтернет-залежність. Фасова, 2018. 90 с.

Анастасія Василюк
Науковий керівник – доцент Несторук Н. А.
м. Дніпро

ІНКЛЮЗИЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ: АСПЕКТНИЙ АНАЛІЗ

Освіта відіграє важливу роль у нашому житті, дозволяючи реалізувати себе та знайти своє місце в суспільстві завдяки отриманим знанням. Кожна людина має свої унікальні можливості та здібності, і для багатьох навчання є великою та складною працею, яка потребує постійної відданості та мети. Це особливо важливо для дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта – це підхід до навчання, який ставить за мету забезпечити доступність освіти для всіх дітей, пристосовуючи її до потреб споживачів освітніх послуг. Дитина з особливими освітніми потребами – це особа, яка потребує додаткової постійної або тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою гарантування її права на отримання освіти, сприяння розвитку особистості та покращення стану здоров'я й якості життя, а також підвищення рівня соціалізації. Тому настільки

важливим є створення умов навчання для кожного здобувача освіти та допомога дітям в адаптації у суспільстві й отриманні освіти.

Метою роботи є аналіз розвитку, реалізації та можливостей інклюзивного навчання у загальній системі освіти України.

Інклюзивна освіта – це поняття, яке використовується для опису процесу навчання дітей з особливими потребами у загальноосвітніх закладах. Цей підхід спрямований на розвиток загальної освіти, забезпечуючи доступність навчання для всіх, шляхом адаптації освітнього процесу до різних потреб здобувачів освітніх послуг, включаючи дітей з особливими освітніми потребами.

Інклюзія (від англ. inclusion – включення) – процес збільшення ступеня участі кожного з громадян у соціумі. І насамперед тих, хто має труднощі у фізичному або розумовому розвитку. Поняття «інклюзії» має схоже значення з поняттям «інтеграції» та протилежне за тлумаченням до терміна «сегрегація». Воно вказує на процес забезпечення доступу всіх учнів до освіти незалежно від їх особливостей, у той час як інтеграція спрямована на включення учнів з особливими потребами в загальноосвітнє середовище, а сегрегація передбачає розділення таких учнів у спеціально відведених закладах освіти.

Питання освіти дітей з особливими потребами в Україні регулюється законодавством, а також нормативними документами в цій галузі, які встановлюють правила та стандарти для надання освітніх послуг.

Законодавство України, яке регулює загальну середню освіту, ґрунтується на Конституції України [4] та складається із Закону України «Про освіту», Закону України «Про загальну середню освіту» [1], а також інших нормативно-правових актів і міжнародних договорів.

Однією з ключових причин розвитку інклюзивної освіти стало безпосереднє поширення інформації, досвіду, ідей та практики інклюзії, які виникли в західних та колишніх радянських країнах. Також до цього спонукало погіршення стану здоров'я української молоді.

Формування та розвиток освітніх механізмів, навчальних закладів різних типів та освітньої системи для осіб з особливими потребами в Україні є складним та суперечливим процесом, що визначається еволюцією суспільства протягом кількох століть. Становлення інклюзивної освіти в Україні, як і в інших країнах світу, почала розвиватись еволюційним шляхом – тобто від спроб індивідуального навчання, до організації групових способів навчання, а згодом і до затвердження окремих освітніх закладів. Розвиток освітньої системи для осіб з особливими освітніми потребами на території України відображає складну історію суспільства, яке зазнавало протистоянь, репресій, а також було піддане впливу іноземних держав. Протягом багатьох століть українська освітня система переживала різні етапи розвитку. Перший період, що припадає на період з X-першу половину XIX століття, відзначався формуванням системи церковної благодійності в освітніх закладах, що діяли при церквах і монастирях. Другий період, що охоплював першу половину XIX століття і початок XX століття, характеризувався філантропічним благочинством та створенням перших приватних закладів для дітей з особливими освітніми потребами. Третій період, до 30-х років XX століття, був періодом законодавчо-нормативного та організаційного розвитку системи освіти для осіб з

порушенням у розвитку, включаючи створення діагностичних підходів та практик відбору дітей до освітніх закладів. Четвертий період, що припадає на 30-ті – 50-ті роки ХХ століття, характеризувався оформленням спеціальної системи освіти для осіб з особливими освітніми потребами, а також науково-теоретичним обґрунтуванням навчання різних категорій учнів із порушенням у розвитку. П'ятий період, що охоплював 50-ті – 90-ті роки ХХ століття, характеризувався удосконаленням системи закладів спеціальної освіти. Шостий період, що припадає на 90-ті роки ХХ століття і сьогодення, характеризується розбудовою національної системи освіти, переглядом концептуальних підходів до освіти для осіб з особливими освітніми потребами з урахуванням міжнародних стандартів та соціальних змін у суспільстві, а також впровадженням методів інклюзивної практики [2, с. 14].

Визначення оптимальних шляхів та засобів впровадження інклюзивного навчання формується на відповідному нормативно-правовому, навчально-методичному, кадровому, матеріально-технічному та інформаційному забезпеченнях.

Концепція інклюзивної освіти полягає в наступному:

- визначення пріоритетів державної політики у сфері освіти та забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітям з особливими потребами;
- створення необхідних умов для вдосконалення системи освіти та соціальної реабілітації дітей з порушеннями у розвитку, включаючи дітей з інвалідністю, шляхом впровадження інноваційних технологій, зокрема інклюзивного навчання;
- формування нової філософії суспільства щодо позитивного ставлення до дітей та осіб з особливими освітніми потребами.

Основні завдання інклюзивної освіти включають:

- удосконалення нормативно-правових, науково-методичних, фінансово-економічних засад для впровадження інклюзивного навчання;
- запровадження інноваційних освітніх технологій у системі інклюзивного підходу та моделей надання спеціальних освітніх послуг для дітей із порушеннями в розвитку, включаючи дітей з інвалідністю;
- формування освітньо-розвивальних середовищ для дітей з особливими освітніми потребами для забезпечення медико-соціального та психолого-педагогічного супроводу;
- удосконалення системи підготовки та перекваліфікації працівників освіти, які працюють в умовах інклюзивного навчання;
- залучення батьків дітей із порушеннями у розвитку до участі у навчально-реабілітаційному процесі з метою підвищення ефективності навчання [3].

Отже, реалізація інклюзивного навчання у загальній системі освіти України є вагомим кроком до побудови єдиного та демократичного суспільства. Розвиток інклюзивної освіти в Україні є складним, але важливим процесом, спрямованим на забезпечення доступної та якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх особливих потреб. Для багатьох викладачів цей процес може виявитися доволі складним, що потребує багато часу для навчання та практичного впровадження. Це нелегкі завдання як особистого, так і

професійного характеру. Але водночас перед вчителями і закладами освіти відкриваються нові можливості:

- насамперед педагоги мають змогу відчувати, що вони здатні змінити на краще діяльність і функції школи;
- заклади освіти можуть стати ефективними осередками для усієї громади та кожного з її членів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про загальну середню освіту» URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14> (дата звернення: 24.04.2024).
2. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : монографія / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. Київ : ТОВ «Атополь», 2016. 152 с.
3. Про затвердження концепції розвитку інклюзивного навчання. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya> (дата звернення: 25.04.2024).

Роман Герштун

Наукові керівники – доцент Шкуропат М. Ю., доцент Грицук О. В.
м. Дніпро

НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ ПОЗИТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Питання методології навчання іноземних мов є ключовими в сучасному контексті як вищої освіти, так і середньої. Освітня система постійно адаптується до нестабільної соціальної та економічної ситуації в країні. Володіння мовами є не лише вимогою часу для майбутнього випускника, а й інструментом розвитку його особистісних ресурсів. У зв'язку з цим дисциплінарний простір іноземної мови поступово розширюється.

Сьогодні можна спостерігати інтенсивну інтеграцію психології в лінгводидактику. Актуальна ситуація, зумовлена спочатку пандемією, а тепер війною, викликала необхідність переходу на дистанційне навчання. Як виявилось, не всі здобувачі освіти і викладачі психологічно готові до подібних умов праці та навчання. На перший план вийшли проблеми прийняття нових викликів, а саме адаптації до нових форм спілкування, реалізації уміння організувати себе з урахуванням усіх особливостей навчального процесу, що потребує більш пильної уваги до психологічних аспектів навчання. З особливими труднощами стикаються студенти, які розпочинають навчання у виші, оскільки початковий етап передбачає входження в нове освітнє середовище, спілкування і встановлення контактів із незнайомими людьми. До того ж для багатьох першокурсників цей період збігається з адаптацією до самостійного життя без піклування батьків. До цього додаються складнощі на рівні міжособистісних стосунків, коли живе спілкування заміщується

комунікацією в гаджетах, а смартфон є єдиним другом і помічником. За допомогою «аватарності» підлітки ховають свої сутності, ховаються в собі, втрачають своє "Я".

Існуючі психологічні проблеми посилюються під час оволодіння іноземною мовою, оскільки вивчення мови спрямоване на підготовку до спілкування та взаємодії в різних міжкультурних ситуаціях. Тому стають необхідними пошук і реалізація ефективних методичних рішень, що сприяють розкриттю та розвитку особистісних ресурсів учнів під час формування іншомовних компетенцій. Нагадаємо, що ще в 1940-ті рр. швейцарський психолог Ж. Піаже говорив про необхідність звернення до психологічних досліджень, які вивчають "нову людину, що живе в той чи інший період, нових знань людини, її нових якостей" [1]. Л.С. Виготський підкреслював важливість вивчення психологічного потенціалу розвитку особистості в процесі навчання [2]. Наразі ця проблема залишається невирішеною в процесі університетської чи шкільної мовної підготовки. Ми розглянемо можливості використання позитивної психології в дисциплінарному просторі іноземної мови.

Початок ХХІ ст. ознаменовано підвищенням інтересом суспільства до психології особистості. Ідеї Л.С. Виготського знайшли відображення в публікаціях, присвячених проблемам психологічної адаптації та регуляції діяльності, набуття нових якостей у нових умовах, вивченню "особистості, що змінюється у світі, що змінюється" [2]. Одним із ключових напрямів "Міжнародної лабораторії позитивної психології особистості та мотивації" є проблема саморегуляції особистості та особистісного вибору, що представлена в працях американських, європейських і психологів [3]. Ми припускаємо, що глибше впровадження психології особистості в іншомовну освіту сприятиме підвищенню ефективності навчальної діяльності в нових освітніх умовах, даючи можливість учням розкривати, розвивати й удосконалювати їхні особистісні психологічні ресурси в процесі оволодіння іноземною мовою. У цьому разі іноземну мову викладають не тільки як засіб міжкультурного спілкування, а й як засіб накопичення психологічного капіталу. Поняття "психологічний капітал" набуває універсальності й застосовується стосовно багатьох видів діяльності людини та широко використовується в зарубіжній соціальній психології. Зокрема, плідною ідеєю стала розроблювана Ф. Лютансом модель психологічного капіталу [3]. У дослідженнях Д.О. Леонтєва такий вид капіталу визначається як "позитивний психологічний стан розвитку особистості, що характеризується:

- 1) упевненістю в собі або самоефективністю, що дає змогу докладати необхідних зусиль для розв'язання складного завдання;
- 2) оптимізмом як позитивною атрибуцією поточних і майбутніх успіхів;
- 3) надією як наполегливістю в досягненні мети разом із здатністю змінювати шляхи, що ведуть до неї.
- 4) резильєнтністю, тобто стійкістю до впливу несприятливих обставин" [3, с. 25].

Як бачимо, що в представленому визначенні психологічного капіталу особливий акцент робиться на розкритті позитивного потенціалу особистості, що є предметом досліджень позитивної психології, спрямованої на пошук

чинників, які сприяли б благополучному існуванню й розквіту індивідів і спільнот.

Практична значущість позитивної психології полягає в тому, що вона не тільки розкриває позитивні особистісні ресурси, а й пропонує перевірені прийоми роботи над собою. У зв'язку з цим впровадження результатів досліджень позитивної психології набуває міжнародного масштабу й охоплює найрізноманітніші сфери застосування. Так, у багатьох країнах організують численні курси, проводять семінари та тренінги, які навчають уміння реалізовувати концепцію позитивності в особистому і (або) професійному житті.

Автори тлумачать її компонентний склад залежно від виду навчальної та професійної діяльності та пропонують найрізноманітніші структурні характеристики. Класично центральним компонентом виступає *саморегуляція*. У цьому разі з усіх компонентів усвідомленого саморегулювання, виявлених психологами, особливу значущість становлять *самопрезентація, самоконтроль, самоадаптація, самоорганізація*.

Самопрезентація полягає в умінні, усвідомлюючи свої недоліки, демонструвати власні сильні сторони, демонструвати власні сильні сторони, презентувати себе з гідністю і справляти сприятливе враження в ситуаціях міжособистісного спілкування та під час публічних виступів.

Самоконтроль передбачає оволодіння вмінням контролювати себе, оцінювати свою емоційну поведінку, свої реакції на те, що відбувається, тобто здійснювати контроль за власними діями.

Самоадаптація - ключовий компонент усвідомленої саморегуляції. Той, хто навчається, вчиться орієнтуватися в будь-якій ситуації, адаптуватися і до умов навчання, і надалі до умов міжкультурного спілкування та професійної діяльності. Йдеться про необхідність регулювати свою мовленнєву та немовленнєву поведінку, адаптуючи її до умов конкретної ситуації. Особливо цінним це вміння є під час оволодіння іноземною мовою для забезпечення успішної міжкультурної взаємодії комунікантів.

Самоорганізація, необхідна в будь-якому виді діяльності, являє собою ядро саморегуляції й полягає в умінні ставити цілі, визначати їхні пріоритети, планувати їхнє досягнення і включає вміння керувати часом виконання дії.

Саморегуляція виконує функцію усвідомлення, що керує всіма вміннями й виробляється впродовж усього життя людини. Студентам або учням необхідно усвідомлювати кінцеві цілі, щоб навчитися формувати смисли власного особистого і (або) професійного існування, проявляючи належну активність протягом усього процесу навчання. Важливо в процесі навчання іноземної мови привертати увагу учнів до цього універсального вміння, яке базується на почутті відповідальності за себе, за свої вчинки, за свої мовленнєві та немовленнєві дії. Безумовно, всі складові усвідомленої саморегуляції взаємопов'язані, взаємодіють і взаємодоповнюють одна одну.

Таким чином, модель саморегуляції можна уявити як нелінійну систему. Розвиваючи зазначені вміння в процесі оволодіння іноземною мовою, учні виробляють психологічні якості, що сприяють особистісному зростанню і накопиченню психологічного капіталу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Піаже Ж. Психологія інтелекту URL: <https://gtmarket.ru/library/basis/3252>
2. Психологія людини: Л. С. Виготський та сучасна наука: зб. ст. / за ред. М. В. Папучі. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 1. 127 с.
3. Luthans F., Youssef C.M., Avolio B.J. Psychological Capital: Developing the Human Competitive Edge. New York: Oxford University Press, 2007.

Дарія Жукова
Науковий керівник – доцент Разумова О. Г.
м. Дніпро

ПРОБЛЕМА АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Процеси глобалізації, нові інформаційні технології сприяють не тільки розвитку технічного прогресу чи суспільства, а й збільшенню кількості різних форм адиктивної поведінки. Адиктивна поведінка – рецидивна, компульсивна, ясно і раціонально не мотивована, не піддається контролю спонукання до здійснення певних дій або вчинків, кінцевою метою яких є отримання суб'єктивного фізичного та психологічного задоволення, джерелом якого можуть виступати як психоактивні речовини (ПАР), так і різні види діяльності, що опредмечують адикцію. Прогредієнтний перебіг адиктивної поведінки супроводжується шкодою різного характеру для самого адикта, його ближнього та ширшого соціального оточення [1, 3].

В умовах сучасного суспільства спостерігається суттєве зростання масштабів виникнення та розвитку різних форм залежної або адиктивної поведінки (адикцій) у підлітків: хімічні форми адиктивної поведінки (наркотична, алкогольна залежності, куріння, токсикоманія), нехімічні форми (інтернет-залежність, ігрова залежність (гемблінг), анорексія, булімія тощо).

Сучасні адикції мають тенденцію до ускладнення, зміни та модернізації у зв'язку з прискоренням інформаційно-технічного прогресу. Молоде покоління дедалі більше втягується у нові, цікаві для себе види діяльності (через розвиток комп'ютерних, ігрових технологій, соціальних мереж, через появу планшетів, смартфонів). З кожним роком збільшується кількість людей, які страждають від залежностей, а також залежна поведінка виявляється у дедалі більше молодих людей.

Наукові дослідження в галузі виникнення та розвитку адикцій з погляду зазначених концепцій показують, що незважаючи на серйозний вплив на особистість соціально-економічних факторів (соціальне оточення, рівень життя та ін.), особлива, ключова роль у формуванні та прогресуванні адиктивної поведінки належить інституту сім'ї.

Наявність у сім'ї деструктивних взаємовідносин, негармонійних стилів виховання, девіантна поведінка окремих членів сім'ї, часті конфлікти та інші сімейні дисфункції чинять першочерговий негативний вплив на дитину, що

надалі служить основою для формування особистості, схильної до залежності. Взаємозв'язок між адикцією у батьків та дітей може виявлятися і через покоління, призводячи до народження онуків зі спадковою схильністю, наприклад, до алкоголізму. Недостатня увага, що приділяється профілактиці та попередженню адиктивної поведінки підлітків у сім'ї, сприяє закріпленню адикцій, розширенню кола підлітків, які страждають на залежність [2].

У кваліфікаційній роботі нами було визначено наявність залежності адиктивної поведінки підлітків від сімейних чинників за допомогою статистичної обробки результатів, отриманих при дослідженні адиктивної поведінки за методикою «Визначення схильності до поведінки, що відхиляється», і дитячо-батьківських відносин за методикою з використання опитувальника «Підлітки про батьків». Кореляційний аналіз дозволив визначити, що показники «Подолання норм та правил» ($r=0,59$), «Агресія та насильство» ($r=0,61$), «Вольовий контроль» ($r=0,58$), «Деліквентна поведінка» ($r=0,65$), отримані з використанням опитувальника «Визначення схильності до поведінки, що відхиляється» позитивно пов'язані з таким типом батьківського виховання, як «Ворожість» ($p = 0,05$). Зв'язок є закономірним, оскільки батьки з цим типом виховання надмірно суворі, агресивні, прагнуть затримати активність підлітка. Показники «Самопошкодження» ($r=-0,49$), «Агресія та насильство» ($r= -0,58$), «Вольовий контроль» ($r=-0,50$), «Деліквентна поведінка» ($r=-0,62$), «Подолання норм і правил» ($r= -0,54$), отримані з використанням «Визначення схильності до поведінки, що відхиляється» негативно пов'язані з таким типом батьківського виховання, як «Автономність» ($p = 0,05$). Це означає незалучення батьків у справи дитини. Підлітки почуваються не потрібними, покинутими, проявляється надмірна недовіра до оточуючих, замкнутість. Показники «Подолання і правил» ($r=-0,59$), «Агресія і насильство» ($r=-0,62$), «Вольовий контроль» ($r=-0,55$), «Аддиктивне поведінка» ($r= -0,60$), отримані з використанням методики «Визначення схильності до поведінки, що відхиляється» негативно пов'язані з таким типом батьківського виховання, як «Близькість» ($p = 0,05$).

Виходячи з отриманих результатів, ми вважаємо доречним, продовжити дослідження з цієї тематики та розробити програму первинної профілактики адикцій у школярів підліткового віку, яка допоможе попередити виникнення проблем розвитку підлітка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аймедов К.В. Черевко М.О., Асєєва Ю.О. Нехімічні залежності – сучасні тенденції. *Медична психологія*, 2017. № 1 (45), 2017. С. 13–19.
2. Балакірева О.М., Самосюк І.З. Особливості адиктивної поведінки у підлітків, які проживають у місті та сільській місцевості. *Український журнал прикладної психології*, 2015, №3. С. 12–20.
3. Берегова Н., Колба В. Психологічні особливості формування адиктивної поведінки у сучасної молоді. *Psychology Travelogs*, 2023, № 2. С. 15–22.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ СУЧАСНОЇ ЖІНКИ В СТРЕСОВИХ УМОВАХ

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві жінки зазнають неабиякого тиску, зумовленого швидкими темпами життя, подвійними та навіть потрійними ролями в родині, професійному середовищі та громадському житті. Поглиблений аналіз цієї теми є дуже важливим, оскільки він дозволить розкрити та проаналізувати психологічні механізми, що сприяють емоційному вигоранню у жінок під впливом стресових умов. Наростаючі вимоги до жіночого досвіду в сучасному світі, включаючи ролі в сім'ї та на роботі, а також навантаження від стресових ситуацій, роблять цю тему актуальною. Психологічні чинники, що призводять до емоційного вигорання, можуть мати великий вплив на психічне та емоційне здоров'я жінок. Розуміння цих чинників є важливим для розробки ефективних стратегій психологічної підтримки та профілактики емоційного вигорання в цільовій групі. Таке дослідження має вирішальне значення для створення умов, що сприятимуть збереженню психічного здоров'я та підвищенню якості життя сучасних жінок в умовах стресу.

Мета дослідження: розкриття психологічних чинників емоційного вигорання сучасних жінок, визначення їхнього впливу на психічне та емоційне здоров'я, а також розробка ефективних стратегій психологічної підтримки та профілактики в цільовій групі.

Гіпотеза дослідження: виходячи з мети дослідження, припускається, що емоційне вигорання у сучасних жінок зумовлене комплексом психологічних чинників, серед яких виділяємо стресові умови.

Виходячи з гіпотези і мети дослідження, ми визначили такі **завдання**:

1. Провести аналіз теоретичних підходів до визначення емоційного вигорання та його проявів у сучасних умовах.
2. Визначити основні психологічні чинники, що призводять до емоційного вигорання у жінок.
3. Розробити ефективні стратегії психологічної підтримки та профілактики емоційного вигорання в цільовій групі.

Методи дослідження. З метою отримання обґрунтованих висновків було використано комплекс методів: 1) теоретичні: аналіз наукової, навчально-методичної та допоміжної літератури щодо проблеми емоційного вигорання жінок та їх психологічної підтримки; 2) емпіричні: опитування (пряме й опосередковане, анкетування); 3) математичні: визначення коефіцієнтів напруженості показників опитування та кореляції емоційного вигорання з особистісними характеристиками респондентів дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному підході до вивчення психологічних чинників емоційного вигорання у жінок.

Розробці стратегій психологічної підтримки та профілактики, спрямованих на покращення психічного та емоційного становища сучасних жінок.

На сьогодні ми маємо ряд основних методик, які можна використовувати для дослідження синдрому «вигорання», до яких належать:

1) Методика «Діагностики рівня емоційного вигорання» В.В. Бойка. Ця методика дає можливість провести діагностику на різних етапах формування та протікання синдрому емоційного вигорання та включає в себе три фази: напруження, резистенція, виснаження. Вона є найбільш комплексною та показує особливості прояву емоційного вигорання у конкретної особистості, а також виявляє наявність психосоматичних і психовегетативних порушень. Вона дає можливість побачити сформовані симптоми, або які перебувають на стадії формування.

2) Методика «Визначення психічного «вигорання» О.О. Рукавішнікова. Доречно використовувати для діагностики прояву синдрому «вигорання» на трьох основних рівнях (міжособистісному, особистісному, мотиваційному). Ця методика містить 72 твердження щодо відчуттів, пов'язаних з роботою, які відповідають 3 шкалам.

4) Методика «Оцінка власного потенціалу «вигорання». (Дж. Гібсон). Її можна використати для виміру компонентів «вигорання». Ця методика містить 18 запитань, які відповідають одному із компонентів «вигорання»: деперсоналізація, особиста задоволеність, емоційне виснаження. Опитуваним пропонується обрати на кожне запитання одну із 6 відповідей. За кожним компонентом «вигорання» підраховується середній бал, а потім за ключем проводиться визначення рівня «вигорання» (низький, середній, високий).

5) Методика «Дослідження синдрому «вигорання». (Дж. Грінберг). Ця методика містить 20 запитань. Досліджуваним пропонується обрати для кожного запитання одну із запропонованих відповідей: «згоден» або «не згоден». Інтерпретація проводиться шляхом аналізу суми балів за рівнями «вигорання»: низький (0–7 балів), середній (8–14 балів), високий (15–20 балів).

6) Методика «Способи опанувальної поведінки») Р. Лазаруса, С.Фолкмана (в адаптації Т. Крюкової, О. Куфтяк, М. Замишляєвої). Призначена для визначення копінг-механізмів, способів подолання труднощів у різних сферах психічної діяльності, копінг-стратегій. Опитувальник складається з 50 тверджень, згрупованих у 8 шкал.

Дослідники К. Лаврова й А. Левін запропонували такі методи профілактики та попередження синдрому емоційного вигорання:

– розвиток і «підживлення» власних інших інтересів, що є відмінними від професійної діяльності;

– за можливості урізноманітнити свою роботу, повсякденну рутину;

– дотримуватися режиму сну та харчування, допомагати своєму організму в періоди малої кількості вітамінів;

– оволодіти техніками медитацій і дихальних практик, за допомогою яких звільняти мозок від думок перед сном;

– пробувати різноманітні речі, нові у житті, можливо, те, що раніше було страшно спробувати;

- виробляти в собі звичку не поспішати і давати собі достатньо часу для досягнення позитивних результатів у роботі та житті;
- погоджуватися лише на те, що справді хочете та можете виконати;
- читати не тільки професійну, а й іншу художню літературу, щоб мозок переключався з побудови аналітичних зв'язків та опрацювання на формування зорових, звукових образів, а також, щоб розвивалася уява;
- брати участь у семінарах, конференціях, де буде можливість познайомитися з новими людьми і обмінятися досвідом;
- при можливості сформувати професійну групу, де можна обговорити виниклі особистісні проблеми, пов'язані з роботою, а також отримати пораду;
- обов'язково мати хобі, що приносить задоволення, на яке можна переключитися після робочого дня (вигорання посилюється, коли межі між професійним і власним життям починають стиратися, а робочі задачі потребують все більшої кількості часу).
- фізичне навантаження щоденно або через день: спортзал, зарядка, пробіжка [2, с. 109-110].

ЛІТЕРАТУРА

1. Мірошниченко О. Профілактика «синдрому» професійного вигорання у працюючих в екстремальних умовах: навч.-метод. посіб. / О. Мірошниченко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 155с.
2. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2021. Випуск 10. С. 105–112
3. Карамушка Л. М., Гнускіна Г.В. Психологія професійного вигорання підприємців: монографія. Київ: Логос, 2018. 198 с.

Ольга Красільник
Науковий керівник – доцент Разумова О. Г.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ТРИВОЖНОСТІ НА НАВЧАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ

Тривожність у підлітків є актуальною проблемою сучасного суспільства. Вона може впливати на різні аспекти їхнього життя, включаючи навчальну діяльність та загальний психічний стан. У цьому дослідженні розглядається вплив тривожності на підлітків під час навчання в школі, а також результати експериментального дослідження, спрямованого на вивчення рівня тривожності учнів.

У світі, де вимоги до продуктивності та ефективності постійно зростають, тривожність стає все більш поширеною проблемою. У роботі висунуто гіпотезу, що високий рівень тривожності є характерним для осіб із вищим рівнем відповідальності. Це може бути пов'язано з тиском, який вони відчувають, щоб виконувати свої обов'язки на високому рівні.

Учнівські роки – це час, коли молоді люди вперше стикаються з великими викликами та відповідальністю. Ця робота досліджує можливий зв'язок між успішністю студента та рівнем особистісної тривожності [1].

Згідно з психологічними дослідженнями, тривожність у підлітків може бути спричинена різними факторами, як-от: сімейне виховання, шкільний стрес, взаємини з однолітками та вчителями. Тривожність може виявлятися у вигляді напруги, занепокоєння, нервозності та інших емоційних проявах, що можуть ускладнювати навчання та спілкування підлітків [2, 3].

Тривожність може впливати на навчальну діяльність студентів, зокрема на їхню здатність зосереджуватися, запам'ятовувати інформацію та виконувати завдання під час екзаменів. Тривожність у підлітків може бути особливо вираженою під час навчальної діяльності. Це може включати такі компоненти, як оцінки, отримані під час шкільних іспитів, участь у дослідницьких проєктах, таких як написання рефератів та участь у наукових конкурсах, участь у шкільних лабораторіях та практичних заняттях, а також участь у шкільних та місцевих заходах, конкурсах та олімпіадах. Ситуаційна тривожність у підлітка може мати дезорганізуючий ефект, особливо при інтенсивній тривозі.

Тривога і тривожність можуть виконувати мобілізуючу роль, що з підвищенням ефективності діяльності, починаючи з підліткового віку. На діяльність дошкільнят і молодших школярів вона лише дезорганізує вплив, знижуючи її продуктивність.

Тривожність – це складне явище, яке включає в себе різні аспекти людського досвіду. Ця робота досліджує, як різні теорії тривожності можуть бути інтерпретовані для кращого розуміння тривожних розладів серед студентів. Це може допомогти у розробці ефективних стратегій психологічної підтримки, які можуть допомогти студентам краще справлятися зі своєю тривожністю та покращити їхню навчальну діяльність [4].

Для вивчення рівня тривожності учнів віком від 12 до 15 років було проведено експериментальне дослідження на базі однієї з загальноосвітніх шкіл. У дослідженні взяли участь 30 осіб, з яких 18 дівчат та 12 хлопців. Застосовані методи включали тестування, опитування, анкетування, кількісний та якісний аналіз результатів.

Результати експерименту показали, що тривожність має значний вплив на навчальну діяльність підлітків. Внутрішні конфлікти, негативний емоційний досвід та стресові ситуації можуть бути джерелом тривожності учнів. Також виявлено, що тривога може мати як мобілізуючу роль, так і дезорганізуючий ефект на їхню діяльність.

Дослідження рівня тривожності у підлітків є важливим кроком у розумінні впливу психічного стану на навчання та розвиток особистості. Результати експерименту підкреслюють необхідність уваги до психологічного благополуччя учнів та розробки програм психологічної підтримки в освітніх закладах. Результати досліджень із проблеми тривожності надають цінний матеріал для глибшого розуміння емоційних станів людини. Вони, зокрема, допомагають виявити характеристики тривожності серед молоді. Ці знання можуть бути корисними для психологів у практичній роботі, особливо у

розробці програм для роботи з молодими людьми, які виявляють високий рівень особистісної тривожності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власова О. І. Педагогічна психологія. : *Навчальний посібник*. Київ, Либідь, 2005. 400 с.
2. Іванова Т. В., Зимогляд І. Тривога як психологічний феномен. *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: матеріали Всеукраїнської наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів*. м. Суми, 23-24 квітня 2015 року. С. 237–239.
3. Калюжна Є. М. Психологічні механізми особистісної тривожності у підлітковому віці : автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2008. 27 с.
4. Лебединець Н. Гігієнічна оцінка шкільної тривожності учнів як показника психологічної атмосфери навчального середовища. *Рідна школа*. 2007. № 9. С. 57–59.

Аліна Ласка
Науковий керівник – доцент Разумова О. Г.
м. Дніпро

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЯВУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Розвиток та формування емоційної сфери в людини є значною складовою у формуванні комунікативних та адаптивних умінь. Підлітковий вік характеризується тим, що цей період в організмі людини відбуваються кардинальні зміни, які стосуються особистісної, когнітивної, емоційної сфер.

Крім того, у підлітковому віці міжособистісне спілкування стає особливо важливим і набуває статусу провідного типу діяльності. Ефективна реалізація всіх складових спілкування (комунікації, інтеракції, перцепції) значною мірою базується на емоційному інтелекті – здатності людини усвідомлювати, адекватно висловлювати свої емоції та сприймати емоції партнера зі спілкування, включати цю інформацію до загального контексту міжособистісної взаємодії. Формування емоційного інтелекту починається ще в дошкільному віці, і в підлітковий період ця інтегральна здатність набуває особливого значення.

Емоційний інтелект (EQ) характеризують як сукупність здібностей, що дають можливість особистості усвідомлювати й розуміти як власні емоції, так і емоції інших людей [1].

У сучасній психологічній науці під поняттям емоційний інтелект розуміють уміння визначати свої і чужі емоції, а також здатність керувати ними так, щоб досягти поставленої мети. Також до емоційного інтелекту відносять

здібності до пізнання, розуміння емоцій і управління ними; при цьому маються на увазі як власні емоції суб'єкта, так і емоції інших людей [2].

Науковці визначають, що для дітей підліткового віку характерні такі емоційні властивості [3]:

- підвищена емоційна збудливість, що зумовлена статевим дозріванням і неврівноваженістю процесів збудження й гальмування з очевидним домінуванням перших, завдяки чому підлітки схильні до афектів, відрізняються запальністю, бурхливим виявом емоцій: вони пристрасно беруться за виконання цікавого для них завдання, палко відстоюють свої погляди та інтереси, готові щомиті «вибухнути» через найменшу несправедливість щодо себе чи своїх друзів;

- стійкість емоційних переживань порівняно з молодшими школярами;

- підвищена особистісна тривожність, яка пов'язана з уявленнями про себе, критичним ставленням до себе, самооцінкою;

- суперечливість почуттів: часто підлітки пристрасно захищають свого товариша, хоча розуміють, що той учинив неправильно й гідний осуду;

- виникнення негативних переживань і в молодших, й особливо в старших підлітків, пов'язано з пізнанням самого себе, тобто не тільки з оцінюванням підлітка іншими, а й із самооцінкою, незадоволенням собою;

- значною мірою розвинене почуття належності до певної соціальної групи, саме тому вони гостріше й хворобливіше переживають несхвалення товаришів, ніж осуд батьків чи вчителів;

- інтенсивне формування моральних почуттів, що виявляються у взаєминах з іншими;

- вибірковий і більш інтимно-особистісний характер ставлення до дружби, в основі якої лежить не спільні гра, виконання навчальних завдань, як у молодших школярів, а спільність інтересів і захоплень.

Війна впливає на всіх, хто живе в Україні. І у дорослих, і у підлітків, вона посилює стрес, переживання за життя та здоров'я, страх через невизначеність майбутнього. В умовах війни підлітки особливо вразливі. Вони вже достатньо дорослі, щоб розуміти, що відбувається, та ще зовсім не мають досвіду, щоб впоратися зі своїми емоціями та почуттями. Їх емоційні реакції під час війни можуть бути дуже різноманітними й непередбачуваними. І це нормально в умовах ненормальної ситуації. У таких умовах діти можуть відчувати страх, злість, агресію, тривогу та безсилля.

Щоб зрозуміти, як на українських підлітків вплинула війна, які емоції вони переживають та чого прагнуть, "Клуб Добродіїв" у співпраці з Plan International провів масштабне соціологічне дослідження настроїв української молоді під час війни, для якого опитали підлітків 13-19 років з різних куточків країни. За результатами дослідження з'ясовано, на перший план переживань та негативних емоцій визначено: страх за життя та здоров'я (своє та близьких) – 38%; невизначеність та незрозумілість майбутнього – 12%; переїзд друзів в інші країни – 11%; відсутність світла, інтернету, зв'язку – 11% [3].

Тому натеper дуже важливо розуміти, як навчити підлітка діяти у кризовій ситуації, як допомогти йому розпізнавати та зрозуміти свої емоції, як з ними впоратися, як знайти ефективні шляхи застосування поведінкових стратегій, та як конструктивно адаптуватися, що відповідно актуалізує мету нашого дослідження.

Крім того, необхідно відзначити, що сучасні умови життя дітей та підлітків, пов'язані з комп'ютеризацією та інформатизацією, поширеністю соціальних мереж для спілкування, умовами дистанціювання в умовах COVID - 19 та військової агресії проти України призводять до того, що у складній структурі спілкування сьогодні акцент переноситься на процес комунікації, точніше знакову передачу інформації. Збільшення кількості переданої-одержуваної інформації без її якісного перетворення, телеграфний стиль повідомлень, характерний для популярних у підлітковому та молодіжному середовищі каналів комунікації, призводять до ситуації, коли сучасний підліток, має велику кількість контактів, але при цьому здатність виявляти емпатію, усвідомлювати власні почуття, регулювати емоційну складову спілкування – залишаються вкрай нерозвиненими. Крім цього, у таких умовах може формуватися хибне, неправдиве уявлення емоцій. Гонитва за лайками та коментарями, спроба викликати соціальний успіх, реакцію підписників у будь-який спосіб – усе це створює передумови для формування неправильних, найчастіше помилкових методів отримання емоцій.

Розвиток емоційний інтелекту (EQ) проходить у декілька важливих етапів. Спочатку особистості важливо усвідомлювати свої емоції, розуміти, що і як я переживаю. Далі важливо навчитися управляти власними емоціями, визначати причину та «корінь» переживань. Третій етап передбачає зчитування та усвідомлення того, що переживають і відчувають оточуючі. І на завершальному етапі важливо навчитися управляти емоціями інших людей завдяки власній емпатії, соціальній чуйності та вмінні цілеспрямовано впливати на людину [4].

Шлях до розвитку емоційного інтелекту полягає через самосвідомість в емоційному інтелекті та спонукає нас зрозуміти, у яких стосунках із власними емоціями ми перебуваємо. Уміння відчувати особисті почуття та емоції гніву, суму, страху, радості, кожне з яких супроводжується певними виразами; переживання почуттів настільки сильних, що помітні як самій людині, так і її оточуючим; звернення уваги на емоції та врахування їх у прийнятті рішень [2].

Отже, розвиток та формування рівня емоційного інтелекту у підлітка можна досягти за допомогою науково-методичних рекомендацій, корекційних та тренінгових програм, інтегрованих та диференційованих завдань, що сприятимуть диференціювати власних емоцій та емоцій інших людей, та використовувати отриману інформацію для управління мисленням і діями – своїми та чужими, спроможності регулювати власну поведінку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всеосвіта. Бібліотека методичних матеріалів. Сер. Психологія. Особливості розвитку емоційного інтелекту (EQ) у підлітковому віці. [Електронний

ресурс] – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/soblivosti-rozvitku-emosijnogo-intelektu-eq-u-pidlitkovomu-vici-493745.html/>.

2. Долапчи Н. О. Смокова Л.С. Гендерна конструкція соціуму: історія і сучасність : зб. матеріалів міжнар. наук.-практич. конф. (Одеса, 20-21 трав. 2020 р.). Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2020. с. 147–151.
3. Шпак М. Особливості розвитку емоційного інтелекту і підлітковому віці. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Психологічні науки. 2016. Т. 2, вип. 5. с. 80–84.
4. Всеукраїнське соціологічне дослідження. Підлітки та їхнє життя під час війни. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dobrodiy.club/wp-content/uploads/2023/03/doslidzhennya-pidlitky-ta-yihnye-zhyttya-pid-chas-vijny-nastroyi-czinnosti-majbutnye.pdf>
5. Коноплицька Ю.І., Ставицька О.Г. Особливості розвитку емоційного інтелекту у підлітковому віці. Збірник наукових праць РДГУ. Випуск 11, 2018. с.71–75.

Світлана Лиманська
Науковий керівник – доцент Єфімов Д. В.
м. Дніпро

ВИЯВЛЕННЯ ТА ДІАГНОСТИКА ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ

Кожна нація має свій золотий резерв, свою інтелектуальну еліту, яка забезпечує її світовий престиж, честь та гідність – це обдарована молодь. Її легко вирізнити серед однолітків за успіхами, які є постійними. Велика цінність для суспільства – обдарована особистість. Держава має дбати про освіту талановитої молоді, оскільки в подальшому вона буде представляти свою країну на міжнародному рівні та виступатиме гарантом подальшого соціально-економічного й культурно-політичного розвитку.

Обдаровані особистості були, є та будуть у всі часи існування людства. Їх поважали, ними пишалися, їх обожнювали. Історії відомо чимало випадків розвитку обдарованості починаючи з початку існування людської цивілізації. В Україні проблема роботи з обдарованою молоддю набула актуальності лише починаючи з 2000 років, проте вона є надто актуальною, на що вказують відповідні дисертаційні дослідження.

Ця публікація присвячена проблемі виявлення та діагностики обдарованої молоді.

Кожна дитина має закладені певні здібності, які у всіх виражені по-різному: в одних – яскраво, в інших – дрімають всередині. Здібності в кожного проявляються індивідуально: у ранньому дитинстві або в зрілому віці. Діти всі здібні від народження, але обдарування, талант і геніальність притаманні далеко не кожному [1, с. 233].

Обдарованість – це природні схильності до певного виду діяльності і задатки, розвинуті відповідним вихованням, високий рівень розвитку здібностей людини, завдяки чому вона досягає значних успіхів у певних галузях діяльності. Розрізняють обдарованість технічну, художню, артистичну та ін. [4, с. 107].

Значна частина сучасних вітчизняних дослідників вважає, що основою обдарованості є здібності – сукупність індивідуально-психологічних особливостей, які є умовою успішного, високоякісного виконання людиною певної діяльності і зумовлюють різницю в динаміці оволодіння потрібними для неї знаннями, уміннями та навичками [1, с. 52].

Найбільш поширений та загальноприйнятий підхід до розумінням обдарованості у сучасній психологічній науці є позиція М. Богоявленської. За її визначенням обдарованість – це системна властивість психіки, що розвивається впродовж життя і визначає можливість досягнення більш високих результатів людиною в одному чи декількох видах діяльності в порівнянні з іншими людьми. Основною ідеєю забезпечення розвитку загальної обдарованості в будь-якому віці – це ідея збагачення середовища. Соціальне середовище розглядається як сукупність фізичних, інформаційних просторів, норм, цінностей, діяльностей та відносин, у які реально чи потенційно вступає особистість. Для забезпечення особистості можливості соціальної творчості мають бути створені такі умови:

- насичене матеріально-предметне та соціальне середовище, багатство діяльностей та різноманітність відносин, доступних особистості;
- безпечне соціальне середовище, в якому існує безумовно позитивне ставлення до особистості та особистості – до самої себе;
- принципова «незавершеність» середовища, яка припускає, і більше того, що вимагає від особи ініціативних дій задля його перетворення;
- нежорстка регламентація поведінки та діяльності, яка припускає варіативність дій (чи бездіяльності), без шкоди для інших;
- інформаційна насиченість середовища, що дозволяє особистості довільно та самостійно знаходити потрібну інформацію та обмінюватися інформацією з оточуючими, вступати з ними у змістовні комунікації.

Забезпечення усіх вказаних умов дозволить розвивати обдарованість та здібності як дітей, так і дорослих [3, с. 55].

Закордонна наука для тлумачення обдарованості використовує визначення запропоноване В. Штерном, обдарованість є загальною спроможністю індивіда до усвідомленого спрямування свого мислення до нових вимог та як загальна здатність психіки пристосовуватися до нових завдань та умов життя [4].

Дослідженням теоретичних питань обдарованості займалися такі вчені: Б. Ананьєв, А. Брушлинський, П. Гальперін, О. Ковальов, Г. Костюк, М. Лейтес, О. Леонтьєв, В. Мясичев, С. Рубінштейн, Б. Теплов.

Науковці звертають увагу на такі основні види діяльності, що впливають на формування обдарованості в молоді:

- теоретична (пізнавальна) – інтелектуальна обдарованість різних видів;
- практична – обдарованість в ремеслах, спортивна, організаційна;

– художньо-естетична – хореографічна, сценічна, літературно-поетична, образотворча

та музична обдарованість;

– комунікативна – лідерська обдарованість;

– духовно-ціннісна діяльність – обдарованість у створенні нових духовних цінностей, смислів, служіння людям.

Найчастіше використовують такі методи:

1. Стандартизовані методи вимірювання інтелекту.

2. Стандартизовані тести досягнень для школярів використовують для виявлення здібностей із навчальних дисциплін.

3. Стандартизовані тести на перцептивно-руховий розвиток.

4. Стандартизовані тести оцінки соціального розвитку.

5. Вимірювання творчих здібностей (тест Торренса).

6. Спостереження і контрольні записи.

7. Методика вивчення особистісних характеристик включає вивчення блок показників-факторів.

8. Методика вивчення оточення.

9. Життєві спостереження близьких людей [3, с. 48].

У дослідженні структури творчої обдарованості В. Моляко виокремлює шість її основних параметрів, а саме: *I – сферу реалізації обдарованості, її домінуючий тип; II – вияви творчості; III – вияви інтелекту; IV – динаміку діяльності; V – рівні досягнень; VI – емоційну забарвленість.*

Сучасні концепції обдарованості визнають модель, що складається з трьох компонентів: *здібностей* (загальних та спеціальних), що сягають рівня розвитку, вищого за середній, *креативності* особистості; *мотивації* (спрямованості, наполегливості) особистості до певного виду діяльності [1, с. 58].

Був час коли вважали, що здібності залежать від об'єму мозкової речовини: об'єм мозку більшості талановитих та геніальних людей був більший за звичайну людську норму в 1400 см³ і досягав 1800 см³ (наприклад, у І. Тургенева). Але були й факти, коли мозок геніальної людини був лише у 1200 см³ (А. Франс), а Л. Пастер жив з однією половиною мозку: після крововиливу в мозок функціонувала лише одна півкуля.

Ще вважали, що талановитою найчастіше буває перша дитина у сім'ї. Але аналіз біографій талановитих та відомих світу людей свідчить, що першими дітьми в сім'ї виявилися лише п'ять з них – Мільтон, Леонардо да Вінчі, Г. Гейне, Брамс, А. Рубінштейн. А. Франклін був 17-ою дитиною, Д. Менделєєв – 17-ою, І. Мечніков – 16-ою, Шуберт – 13-ою, Д. Вашингтон – 11-ою, Сара Бернар – 11-ою, Карл Вебер – 9-ою, Наполеон – 8-ою, Рубенс – 7-ою [1, с. 68].

Від початку існування людської цивілізації відомо про майже 400 геніальних людей, що залишили в історії та культурі неоціненний спадок: Август II Саксонський Сальний, Ахілл, Й. Бах, Л. Бетховен, Будда, Вагнер, Г. Галілей, Й. Гете, Гомер, Ч. Дарвін, Р. Декарт, А. Ейнштейн, Карл XII, Конфуцій, Леонардо да Вінчі, М. Лермонтов, Олександр Македонський, Мікеланджело, В. Моцарт, Наполеон, І. Ньютон, Рафаель, Рембрандт, Ренуар,

Сократ, Юлій Цезар, Ч. Чаплін та багато інших. Геніальність дуже індивідуальна та неповторна [1, с. 30].

У розвинених країнах частина «еліти» бере до уваги так звану «дуальну теорію саморозвитку розвитку», відповідно до якої прискорене самовдосконалення уявляється можливим шляхом передачі накопиченого досвіду через чоловіків до їх нащадків за рахунок особливого механізму сперматогенезу. Підґрунтям теорії є статистичний аналіз 2000 біографій найвидатніших діячів людства, більшість із яких (близько 90%) народилися від батька зрілого віку, серед них: Леонардо да Вінчі (25-20, вік батька і матері), Альберт Ейнштейн (32-21), Іван Тургенєв (25-30), Микола Гоголь (32-18), Джордж Байрон (33-23), Марк Твен (36-32), Ян Матейко (41-34), Енріко Фермі (44-30), Петро Чайковський (45-27), Бернард Шоу (45-28), Фредерік Шопен (39-28), Оноре де Бальзак (53-21), Джек Лондон (53-29), Конфуцій (70-16) та інші.

Від батьків у віці 35-45 років народився найбільший відсоток талановитих дітей. Стародавні греки, між іншим, сорокарічний період називали терміном «акме», що перекладається як «пора розквіту». Цей період можна вважати періодом апогею всій здібностей, що закладаються до генетичного коду нащадка. Мова йде про поняття віку стосовно батька [1, с. 69].

Відомий британський вчений Френсіс Гальтон першим науково пояснює поняття «обдарованість». Він висуває гіпотезу про зв'язок вираженості психічної властивості з ймовірністю її прояву, чим створив теоретичні засади психометрики.

Американського психолога Джой Пауль Гілфорд є засновником сучасної психології творчої обдарованості (психологія креативності). На основі досліджень Дж. Гілфорд виокремив два базові типи мислення: дивергентний і конвергентний.

У 1967 році Дж. Гілфорд розробив концепцію структури інтелекту, яка стає моделлю інтелектуальної діяльності, яка використовується педагогами при роботі з обдарованими дітьми і підлітками у ланці початкової та середньої школи [1, с. 236].

Інституту раннього розвитку у Філадельфії було створено колишнім військовим лікарем Гленом Доменом. Г. Доман не вважає геніальність дарунком Божим. Він є автором книг та методик раннього розвитку дітей. Основна ідея методики ґрунтується на тому, що з будь-якої дитини можна зробити генія. Оптимальний вік для початку навчання – 3-6 місяців.

Особливого значення в Україні набувають централізовані програми пошуку та підтримки обдарованих молоді у масштабах усієї держави, області, міста, району, окремої школи та навіть класу [1, с. 426].

До системи підтримки обдарованої молоді України мають бути залучені представники державного, приватного та суспільного секторів. Потрібно розробити чітку законодавчу та науково-методичну базу, підготовку закладів середньої та вищої освіти до цієї роботи, ресурсне забезпечення, громадське визнання та матеріальне заохочення обдарованої молоді та її наставників.

Висновки і пропозиції. Проблема обдарованості та її видового різноманіття в сучасній психології та педагогіці наразі залишається

актуальною. Проводяться дослідження, що вивчають природу обдарованості, закономірності та особливості її прояву.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О.Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія. Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2005. 456 с.
2. Проблеми освіти: збірник наукових праць. Спецвипуск. Вінниця-Київ, 2015. С. 46–50.
3. Психологічний словник / За редакцією В.І. Войтка. К.: Вища школа, 1982. 216 с.
4. Stern W. Die psychologischen Methoden der Intelligenzprüfung und deren Anwendung an Schulkindern. Berlin 5. Kongr. d. Exp. Psych. 1912. 112 p.

Аліна Ломакіна
Науковий керівник – доцент Разумова О. Г.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ КАЗКОТЕРАПІЇ НА ЗНИЖЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Через причини різкого зниження життєвого рівня, соціальні потрясіння, та військового стану в Україні, спостерігається зміна в поведінці дітей вони втрачають звичну повсякденність та впорядкованість життя.

Діти 6-10 років мають психологічні особливості, що розвивають ще більший рівень тривожності: підвищення в емоційній сфері, а саме чутливість до зовнішніх впливів та сильна зовнішня та внутрішня реакція на них; погано розвинена довільність пізнавальної та емоційно-вольової сфер; обмежені форми адаптаційних реакцій на впливи; високий рівень імітації та емоційного зараження; залежність від думки та оцінки дорослих.

Корекція тривоги ефективно проводиться за допомогою казкотерапії. Протягом багатьох років казка сприяє розвитку соціальних навичок та навичок поведінки, позитивних міжособистісних стосунків з однокласниками, вчителями, а також моральних якостей особистості дитини, що визначають її внутрішній світ[3].

Казкотерапія є одним із методів психотерапії, який може допомогти дітям знизити рівень тривоги та відчуття неспокою. Використання казок у терапії дітей молодшого шкільного віку є цікавим та доступним для них способом розвитку психологічної стійкості та саморегуляції[2].

Основні ознаки тривожності у дітей молодшого шкільного віку можуть включати:

- нездатність до самостійності та надмірне залежність від батьків;
- переживання надмірних страхів, що не є типовими для віку та рівня розвитку дитини;
- невпевненість у собі та низька самооцінка;

-нездатність до адаптації до нових ситуацій;
-симптоми фізичної тривоги, такі як пітливість, серцебиття, головний біль, біль у животі, нудота[4].

Казкотерапія – це напрям психотерапії, який стрімко розвивається. Іноді дуже багато можна зрозуміти про людину, знаючи, яка її улюблена казка». Аналіз казок неодноразово привертав увагу психологів і психотерапевтів. На розвиток і поведінку людини, з точки зору К. Юнга, впливають різні персонажі казкових сюжетів або міфів, які виражають різні архетипи. Отже, завдання, які ми ставимо перед собою як спеціалісти – не пояснити, а скоріше підтримати. Це відбувається тому, що казкотерапія знайшла застосування в багатьох сферах життя: у вихованні, освіті, розвитку, тренінговому впливі, психотерапевтичній роботі [1].

Ефективність казкотерапії в роботі з дітьми молодшого шкільного віку підтверджується низкою причин. По-перше, казка створює умови для свободи вираження почуттів та емоцій, створення безпечного середовища. У дошкільному віці казка є специфічною діяльністю дитини, у ній вона створює особливу реальність, яка допомагає безбоязно зустрічатися зі складними явищами та почуттями в доступній для розуміння дитини формі, осягати дорослий світ почуттів і переживань. По-друге, у сприйнятті казки відбувається процес об'єднання дитини з казковим героєм, тому вона порівнює себе з ним, що дозволяє відчувати й зрозуміти, що не тільки в неї є такі проблеми і переживання. Виходи з різних складних ситуацій є можливість пропонувати дитині за допомогою ненав'язливих казкових образів, також забезпечується підтримка її можливостей і віри в себе.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабарикіна І. В. Психологічні особливості корекційної роботи зі шкільними страхами *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н Каразіна. Серія: Психологія.* Харків: ХНУ, 2011. Вип. 45. № 937. С. 15–20.
2. Живанова В. А. Дослідження страху як психічного феномену в історичній ретроспективі *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка.* 2000. № 3. С. 111–130.
3. Назаревич В. Психологічні детермінанти проявів шкільних страхів у молодших школярів В. Назаревич, А. Корнієнко *Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації: український науковий журнал Ун-т "Україна", Всеукр. асоц. політ. наук.* Київ: Україна, 2010. № 1. С. 210–233.
4. Савчин М., Василенко Л. *Вікова психологія. Навчальний посібник.* Дрогобич, 2004. 140 с.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Одним із пріоритетних напрямів сучасної державної політики є гуманізація системи освіти, що забезпечує інтеграцію дітей з особливими потребами в загальноосвітній простір навчання і виховання. Важливими умовами постають визнання прав такої дитини, її інтересів, потреб, надання допомоги в процесі соціалізації тощо. Тому актуальності набуває інклюзивне навчання, що передбачає спільне перебування дітей із порушеннями психофізичного розвитку з їх здоровими однолітками, створення рівних можливостей і забезпечення варіативності для дітей у здобутті якісної освіти відповідно до здібностей та індивідуальних можливостей.

Крізь призму педагогіки та психології відбувається теоретичне осмислення головних концептуальних ліній проблеми інклюзивної освіти, а також випробуються універсальні технології з метою емпіричного дослідження цього феномена (С. Болтівець, Г. Бондаренко, О. Хохліна, Т. Шульга, А. Венгер, З. Зайцева, І. Іванова, А. Капська, Г. Марченко, М. Николаєв, О. Нікольська, М. Сварник та ін.). Багато праць присвячено проблемі навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти та підготовки вчителя (В. Бондар, Т. Ілляшенко, Т. Євтухова, А. Колупаєва, І. Луценко, В. Синьов, О. Столяренко, О. Савченко, М. Шеремет). Проблему реабілітації та соціалізації дітей з особливими потребами обґрунтовано О. Безпалько, Є. Мартиноюю, О. Поляковою, Т. Самсоноюю, О. Шевцовою.

Відповідно до ширшого розуміння інклюзивної освіти та міжнародних документів, діти з особливими освітніми потребами – це особи до 18-ти років, які потребують додаткової підтримки в освітньому процесі (діти з порушеннями психофізичного розвитку, діти з інвалідністю, діти-біженці, діти-мігранти, діти – представники національних меншин, діти представники релігійних меншин, діти із сімей з низьким прожитковим мінімумом, безпритульні діти, діти-сироти, діти із захворюваннями СНІД-ВІЛ тощо). В українському законодавстві термін «діти з особливими освітніми потребами» використовується у вужчому розумінні інклюзивної освіти й охоплює дітей з порушеннями психофізичного розвитку та дітей з інвалідністю [1].

Безумовно, дефекти розвитку дитини впливатимуть на прояв її психічних властивостей. Така дитина обмежена в можливостях організації повноцінного соціального спілкування. Вимушена соціальна ізоляція породжує почуття тривоги, знижує настрій, активність. Неповна або уявна компенсації зумовлюють виникнення комплексу неповноцінності, що призводять до відхилень у розвитку особистості.

Молодший шкільний вік відрізняється зростанням прагнення до успіху та досягнень. У ситуаціях неуспіху відбувається зростання нервово-психічної

напруги, тривожності молодших школярів. Негативні психічні стани загальмовують освітній процес, а також порушують психічне благополуччя дитини. Дефекти розвитку дитини створюють додаткові чинники формування негативних емоційних станів: тривожності, фрустрації, агресивності; призводять до зниження настрою, активності, невротичної симптоматики, виникнення комплексу неповноцінності та деформації особистості. Усе це вимагає створення психолого-педагогічних умов забезпечення оптимальних психоемоційних станів, які виступають обов'язковою умовою стабільного когнітивного, емоційного, вольового розвитку молодшого школяра з особливими освітніми потребами [2].

Мета дослідження: теоретичним та емпіричним шляхом дослідити особливості емоційних станів молодших школярів з особливими освітніми потребами.

Завдання дослідження:

1. Визначити теоретичні підстави дослідження емоційних станів молодших школярів з особливими освітніми потребами.

2. Дослідити емоційні стани молодших школярів з особливими освітніми потребами.

3. Визначити психолого-педагогічні умови оптимізації емоційної сфери молодших школярів з особливими освітніми потребами

4. Розробити програму корекційно-розвивальної роботи щодо оптимізації емоційно-особистісної сфери молодших школярів з особливими освітніми потребами.

Об'єкт дослідження: емоційна сфера молодшого школяра з особливими освітніми потребами.

Предмет дослідження: особливості емоційних станів школярів з особливими освітніми потребами.

У процесі дослідження було висунуте припущення про те, що емоційні стани молодших школярів з особливими освітніми потребами мають негативне забарвлення і потребують організації корекційно-розвивальної роботи щодо їх оптимізації та попередження афективних проявів поведінки.

Методи дослідження: з метою перевірки гіпотези та розв'язання поставлених завдань було використано такі методи дослідження: теоретичний аналіз літератури, аналіз і синтез (для обґрунтування теоретичних положень і рекомендацій), спостереження, анкетування, констатувальний експеримент. З-поміж конкретних психодіагностичних методик використовувалися такі: графічний тест «Дерево» К. Коха., Методика «Тест шкільної тривожності» Філіпса, методика «Емоційна ідентифікація» О. Ізотової, методика «Колірних порогів» Е. Т. Дорофєєвої.

Дослідження емоційних станів дозволить розробити програму корекційно-розвивальної роботи щодо оптимізації емоційно-особистісної сфери молодших школярів з особливими освітніми потребами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон «Про інклюзивну освіту».
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2053-19#Text>
2. Кузава І. Б. Інклюзивна освіта дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку: теорія і практика: монографія. 2013. 246 с.

Ірина Могильовська
Науковий керівник – доцент Резнікова О. А.
м. Дніпро

ЗАДОВОЛЕНІСТЬ СТОСУНКАМИ В ПОДРУЖНІХ ПАРАХ ЗІ СТАЖЕМ

Актуальність теми дослідження. За результатами останніх соціологічних досліджень, в Україні найгірше в Європі становище за кількістю розлучень, тому що більше ніж 40% зареєстрованих шлюбів згодом розлучаються. За останні роки в житті нашої країни сталися глобальні зміни у соціально-економічній, політичній та культурній сферах, що вплинуло на втрату моральних цінностей та норм поведінки, призвело до профанації таких традиційних цінностей, як шлюб і сім'я.

Інститут сім'ї та його стабільність має глобальне значення для забезпечення розвитку здорового суспільства. Адже сім'я являє собою головний осередок суспільства, який відіграє надзвичайну роль у його життєдіяльності. З кожним роком в українських сім'ях збільшується кількість кризових ситуацій, що можуть призвести до розпаду подружньої пари. Серед основних причин виникнення сімейних криз психологи виділяють незадоволеність подружніми стосунками. Зазвичай люди створюють сім'ю та вступають в шлюбні відносини з метою задоволення своїх психологічних, соціальних, побутових та фізіологічних потреб. Причому потреби, які задовольняються в сім'ї, можуть бути реалізовані і поза нею, але тільки благополучна сім'я, створення якої, як правило, вимагає значних зусиль, може всі ці потреби об'єднати і задовольнити в комплексі. Саме тому задоволеність шлюбними відносинами виступає основоположним чинником, який визначає напрями розвитку сім'ї [1].

Дослідження рівня задоволеності подружніми стосунками в парі зі стажем має вирішальну роль у роботі психолога при наданні ефективної допомоги подружжю в подоланні конфліктних ситуацій та гармонізації сімейних стосунків [2].

Теоретичні дослідження стосунків окремих індивідів усередині сімейної системи проводилися О.І. Бондарчук, В.Н. Дружинін, Г.В. Дворецька, Л.Б. Шнейдер та ін. Визначення поняття «задоволеності шлюбом» розглянуто в працях таких вчених, як: С.І. Голод, О.А. Карабанова, В.В. Столін В.В. та ін. Дослідження впливу психологічних факторів на рівень задоволеності шлюбними відносинами представлені в роботах Ю.Є. Альошина, Т.В. Андреева, А.Г. Лідері, Ф.А. Кован та ін.

Незважаючи на велику кількість досліджень, питання задоволеності шлюбними відносинами у подружніх парах не досліджено достатньо. Не було проведено комплексного аналізу характеру взаємостосунків подружжя в різних сферах подружнього життя в залежності від задоволеності шлюбними стосунками. Саме це й призвело до вибору напрямку нашого дослідження «Задоволеність стосунками в подружніх парах зі стажем».

Мета дослідження: теоретичним та емпіричним шляхом з'ясувати задоволеність стосунками в подружніх парах зі стажем; виявити вплив соціально-психологічних чинників на рівень задоволеності подружніми стосунками.

У процесі дослідження було висунуто припущення про те, що задоволеність шлюбними стосунками в конкретній сімейній парі зумовлена рядом соціально психологічних чинників, серед яких ми виділяємо рольові очікування і домагання в шлюбі, особливості спілкування в сім'ї. Відповідно до встановленої мети та висунутої гіпотези визначені основні завдання дослідження:

- 1) визначити теоретичні підстави дослідження проблеми задоволеності стосунками в подружніх парах зі стажем;
- 2) дослідити рівень задоволеності стосунками у подружніх парах зі стажем;
- 3) дослідити соціально-психологічні чинники задоволеності стосунками в подружніх парах зі стажем;
- 4) розробити програму корекції та оптимізації стосунків у подружніх парах зі стажем

Об'єкт дослідження – подружні стосунки, як соціально-психологічне явище.

Предмет дослідження – соціально-психологічні чинники задоволеності стосунками в подружніх парах зі стажем.

Методи дослідження: діагностичну базу дослідження склали методи теоретичного аналізу та синтезу психологічної, соціально-психологічної літератури, а також вивчення сучасних підходів і нових емпіричних результатів, що містяться в літературних джерелах, присвячених проблемі задоволеності стосунками в подружніх парах. Психодіагностичний комплекс склали відомі психодіагностичні методики. З метою діагностики задоволеності стосунками в подружніх парах зі стажем використані: методика «Рольові очікування і домагання в шлюбі» А.Н. Волкова, методика «Спілкування в сім'ї» Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман, Є.М. Дубовська, методика діагностики задоволеності шлюбом В.В. Століна, Т.Л. Романова, Г.П. Бутенко.

Дослідження рівня задоволеності стосунками, а також соціально-психологічних чинників задоволеності стосунками в подружніх парах дозволить розробити програму корекції та оптимізації стосунків у подружніх парах зі стажем.

Перспективами подальших досліджень є з'ясування задоволеності шлюбом залежно від рольових очікувань партнера в сім'ях із різним стажем подружнього життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клапішевська, С. А. Теоретико-методологічні засади дослідження проблеми задоволеності шлюбом. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки, 2012. №17. С. 114-120.
2. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї [Текст]: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 364 с.

Аліна Моїсєєва
Науковий керівник – доцент Єфімов Д. В.
м. Дніпро

МЕТОДИ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Нашій країні потрібні громадяни з усвідомленням своєї належності до роду, краю, держави, творчі особистості етнонаціонально усвідомлені в полікультурному просторі, здорові й духовно багаті. Виховати таких громадян, «виколисати» з дітей народ, носіїв і продовжувачів його духовності, – основне завдання української національної освіти.

Слід зазначити, що через стрімку популяризацію українського середовища після початку повномасштабного вторгнення ми наразі маємо перевагу в розширеному списку методів виховання національної свідомості.

По-перше, звернемо увагу на інформаційну зацікавленість школярів. Інформаційне захоплення учнів є важливим для їхнього навчання та освіти в сучасному світі, де Інтернет та інші технології роблять доступ до інформації простим і доступним. Школярі постійно отримують різноманітну інформацію з різних джерел, наприклад, соціальних мереж та новинних порталів.

Методи, що спрямовані на використання сучасних технологій та інтерактивних форматів, можуть бути ефективними в роботі з молоддю. Наприклад, використання мультимедійних презентацій, ігрових технологій, відеоматеріалів та вебінарів може зацікавити школярів та сприяти кращому засвоєнню матеріалу про національну ідентичність та історію свого народу.

Водночас слід пояснювати, що не завжди ця тема повинна бути пов'язана з ігровим форматом і що з віком потрібно більш серйозно доносити цю інформацію школярам. Важливо також створити атмосферу, яка заохочує учнів активно досліджувати та вивчати свою культуру та історію. Це можна досягти за допомогою захоплюючих проєктів, дискусій, групових діалогів та позакласних заходів, які стимулюють активну взаємодію та спільне вивчення предметів [2].

Одночасно треба співпрацювати з громадськістю для організації виставок, на яких можна продемонструвати різні аспекти народної культури, наприклад, витвори народного мистецтва, національні костюми, рукоділля тощо.

До переваг подібних заходів відноситься залучення широкої аудиторії. Такі події зазвичай привертають увагу ще й батьків, учителів, місцевих жителів

та інших зацікавлених осіб. Також вони надають можливість для спілкування та обміну думками між учасниками та відвідувачами. Це сприяє формуванню відчуття спільноти та підтримує соціальні зв'язки серед учасників.

Справжніми творцями культурних традицій в Україні завжди були звичайні люди. Тому, на нашу думку, треба доносити школярам й те, що саме вони творці нашого майбутнього. Саме вони творять та будуть творити нашу історію, культуру та майбутнє [1].

Доносячи цю думку до учнів, ми підкреслюємо їхню важливу роль у формуванні майбутнього країни. Вони мають потенціал впливати на культурний розвиток через свої інтереси, творчість та взаємодію з іншими.

Будучи активним учасником культурного життя країни, кожен учень може зробити свій внесок у збереження та розвиток національних традицій.

Саме ми надаємо їм відчуття власної важливості та відповідальності. Це може стимулювати їхню творчість, спонукати їх до участі в культурних заходах і сприяти розвитку громадської активності. Таким чином створюється середовище для формування свідомих та відповідальних громадян, які активно беруть участь у формуванні свого культурного середовища.

Зі сказаного випливає, що ці методи сприяють розвитку у школярів патріотичних почуттів, гордості за власну культуру та ідентичність, а також стимулюють їхній активний внесок у збереження та розвиток національної спадщини.

Упровадження різноманітних методів впливає на якість освіти та дозволяє створити стимулююче навчальне середовище, де учні можуть розвивати свої творчі здібності та активно долучатися до формування культурного життя країни.

Якість освіти – певна збалансована відповідність певного освітнього рівня (загальної середньої, професійно-технічної, вищої тощо) численним потребам, цілям, умовам, затвердженим освітнім нормам і стандартам, яка встановлюється для виявлення причин порушення цієї відповідності та управління процесом поліпшення встановленої якості [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Євтухова Т. І. Корпоративна культура: навчально-методичний посібник / Т.І. Євтухова, Ю. В. Легенько, О. В. Родіонов, О. В. Родіонов, О. М. Руденко. Київ: ДП «Укртехінформ», 2013. 185 с.
2. Петренко Л. П. Роль викладача вищої школи у громадянському вихованні студентів / Теоретико-практичні аспекти виховної роботи в закладах інтернатного типу. (Збірник наукових праць). Книга 5. Хмельницький: мЦНП, 2012. 115с.
3. Шоутен Т., Даниленко Л. І., Зайченко О. І. Менеджмент керівників закладів дошкільної і початкової освіти / За заг. ред. Л. Даниленко. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». Київ: СПД ФО Парашин К. С., 2009. 112 с.

ПРОФІЛАКТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ СТАРШИХ ШКОЛЯРІВ

Проблема девіантної поведінки не втрачає своєї актуальності протягом багатьох років. На сьогодні старших школярів зі сформованою девіантною поведінкою стає дедалі більше. Вони потрапляють до старших класів не на початковій стадії формування відхиленої поведінки, коли її корекція не така складна, а вже зі сформованими формами девіантної поведінки.

Тому профілактика девіантної поведінки в старших класах загальноосвітніх шкіл стає найважливішим чинником організації освітнього та виховного процесу цих установ. Профілактика нестандартної поведінки неповнолітніх має становити комплекс загальних і спеціальних заходів на різних рівнях: загальнодержавному, правовому, громадському, економічному, медико-санітарному, педагогічному, соціально-психологічному.

Сьогодні велика увага приділяється ролі педагога на кожному етапі освітнього процесу. У зв'язку з цим педагог, який розуміє і приймає зміни у формі освітніх взаємодій з учнями, здатний організувати ефективну роботу з різними категоріями учнів, зокрема з тими, хто схильний до девіантної поведінки. Однак було б краще, якби з цією категорією дітей працювали спеціально підготовлені педагоги-психологи [1].

Фахівцю, який працює з «важкими» школярами, необхідно володіти методиками психолого-педагогічної діагностики для вивчення індивідуальних особливостей неповнолітніх і подальшого формування шляхів корекційної та виховної роботи з такими дітьми.

Спільними зусиллями батьків, психологів, соціальних педагогів, класних керівників необхідно вживати заходів щодо ранньої корекції поведінки, що відхиляється, через низку напрямів: визначення здібностей і перспективи розвитку дитини; демонстрація дитині спільної підтримки; організація дозвілля в позаурочний час; виокремлення комплексів, які потребують корекції; підготовка та реалізація індивідуальних програм корекції.

Формулюючи поняття профілактики девіантної поведінки, виокремлюють первинну, вторинну та третинну.

Первинна профілактика проводиться серед широких верств підлітків і спрямована на формування загальноприйнятих соціальних і правових норм поведінки, а також вона має сприяти стійкості підлітків до впливу негативних чинників, що формують нестандартну поведінку.

Під час вторинної профілактики виявляють і коригують нервово-психічні порушення в розвитку школяра, а також проводять додаткову роботу з неповнолітніми, які мають схильність до девіантної поведінки, але не мають її проявів на цей час.

Завданням третинної профілактики є лікування нервово-психічних розладів, які провокують порушення поведінкового характеру, а також

запобігання рецидивам у старших школярів зі сформованою девіантною поведінкою та їхня соціалізація в сучасному суспільстві [2].

З метою виявлення на ранніх етапах схильності неповнолітніх до різних форм девіантної поведінки необхідним є використання різноманітних діагностичних методів: спостереження, анкети, проєктивні та тестові методи.

Головною умовою успішної профілактичної роботи серед неповнолітніх вважається необхідність дотримання її основних принципів: комплексність, послідовність, своєчасність, диференційованість, масовість (використання групових форм роботи), використання позитивної інформації, зведення до мінімуму несприятливих наслідків, особистий інтерес та обов'язковість учасників, максимальна активність особи, прагнення в майбутнє (оцінка наслідків поведінки, актуалізація позитивних цінностей та цілей, планування майбутнього без девіантності); недискримінація.

Працюючи зі старшими школярами з девіантною поведінкою, важливо розуміти, що для ефективної роботи необхідна система психолого-педагогічного впливу. Діяльність педагога має впливати на поведінку, почуття та емоції учня для впливу на нього, навколишнє соціальне середовище, а також формування позитивних цінностей [3].

Діяльність фахівців, які працюють із старшими школярами з девіантною поведінкою, насамперед має бути спрямована на формування в них соціально терпимої поведінки, яка б не завдавала шкоди ні суспільству, ні самій особистості. При цьому педагогу необхідно пам'ятати, що формуванню такої поведінки насамперед сприяє довірливе ставлення до дитини і прийняття її світом дорослих такою, якою вона є. Важливо, щоб діти відчували і розуміли, що вони потрібні і корисні як конкретним людям, так і суспільству загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вагнер М. К. Проблема виникнення девіацій в підлітковому віці. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2013. Вип. 46(2). С. 44–50.
2. Бондарчук О. І. Психологія девіантної поведінки. *Міжрегіональна академія управління персоналом*. Київ: МАУП, 2016. 88 с.
3. Gallupe O., Voman J. H., Nash R., Castro, E. D. Deviant peer preferences: a simplified approach to account for peer selection effects. *Deviant Behav.*, 2020. № 41, P. 1143–1156.

«ЧИТАННЯ ЯК ЖИТТЄВА СТРАТЕГІЯ» НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ ТА ЇЇ ВИКЛИКИ ДЛЯ ЗЗСО

Незважаючи на підтверджений позитивний вплив читання на розвиток життєво важливих навичок, таких як формування критичного та аналітичного мислення, активного навчання, креативності тощо, проблема недостатнього читання українцями є дуже актуальною сьогодні. Станом на початок 2023 року внаслідок впливу збройної агресії Російської Федерації рівень читання серед населення ще більше знизився. Напередодні війни в державному бюджеті на поповнення бібліотечних фондів публічних бібліотек було передбачено у 3,5 рази більше коштів, ніж у попередні роки. 24 лютого 2022 року збройна агресія Російської Федерації проти України призвела до падіння обсягів випуску і продажу книжок та загострення негативних тенденцій [3]. Ірина Скляр зауважує: «Кілька років поспіль проблема кризи читання залишається найбільш обговорюваною на шпальтах медійних платформ і каналів, інтернет-платформ видавництва, культурно-просвітницьких проєктів, соціальних мереж» [4].

З метою подолання негативних наслідків «нечитання» сьогодні в умовах гібридної війни в Україні і їх подальший вплив на всебічний розвиток України, Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» (далі – Стратегія) і затвердив операційний план її реалізації на 2023–2025 рр. (розпорядження КМУ від 03.03.2023 № 190-р) [2]. Новацією нової Стратегії є підвищення уваги до питань інформаційної безпеки і створення національного культурного продукту, а також визнання, що необхідно розвивати всі сегменти книжкового ринку, пропагувати книги на різних носіях, створювати цифрові ресурси для збереження культурної спадщини і для інформування спільноти й фахівців про нові та/або доступні у мережі видання.

Згідно з інформацією Міністерства культури та інформаційної політики, в наш час читання як форма задоволення та розвитку починає втрачати своє значення на користь споживання «швидкої» інформації з соціальних мереж, відеоконтенту та телебачення. Україна стикається з особливо гострою ситуацією, де кількість виданих книжок на душу населення надто мала, а відсоток читачів швидко зменшується. Тому розробка Стратегії є необхідною для радикальної зміни підходів у просуванні читання. Читання має стати свідомо обраним видом дозвілля, освітньою практикою та засобом саморозвитку для українців. Це необхідно для досягнення всебічного й гармонійного розвитку особистості, зокрема, розвитку критичного мислення.

Зважаючи на історичний досвід та інформаційну політику, спрямовану на захист українського мовного середовища, Стратегія визначає особливу важливість підтримки і розвитку читання українською мовою на всій території України. Відповідно визначається пріоритетний підхід до підтримки

українського автора та національного виробника українськомовної книжкової продукції, формування української зони копірайту та до книжкової сфери в цілому як важливого елементу національної безпеки та національних інтересів України.

Схема 1. Напрями та цілі реалізації Стратегії

Стратегічні цілі Стратегічного напрямку I "*Підтримка та розвиток книжкової екосистеми*"

- книжковий ринок є конкурентоспроможним та задовольняє потреби споживачів, виробників та розповсюджувачів книжкового продукту;
- читач має доступ до легальної книжкової продукції.

Стратегічні цілі Стратегічного напрямку II "*Формування звички і потреби в читанні*"

- формування звички і потреби в читанні. Читання як тренд. Читання книг є регулярною дозвіллевою практикою більшості людей в Україні;
- здобувачі освіти сприймають читання як невід'ємну складову освітньої практики протягом життя;
- читання широко практикується як засіб інклюзії та соціальної адаптації.

Джерело: складено автором на основі аналізу Стратегії [2].

З огляду на зазначені напрями та цілі, на нашу думку, щоб читання стало трендом, поодинокі чи точкові тактичні ходи не принесуть сподіваних результатів. Це має бути продумана довготривала стратегія з проміжними результатами і якісною аналітикою не тільки на рівні держави, а починаючи з рівня закладу загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО).

Актуалізація теми читання у школах є критично важливою темою для української освіти. За даними «Національного звіту за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022», результати українських учнів нижчі за середні в країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) в усіх трьох галузях: читання, математика, природничо-наукові дисципліни [1]. Потреба у розвитку критичного мислення серед підлітків здатних розуміти відомі поняття у новому контексті та критично оцінювати тексти стає особливо актуальною.

Актуалізація теми читання у школах є критично важливою темою для української освіти, а розвиток мовлення, комунікативних навичок та здобування освіти загалом є неможливими без оволодіння навичкою читання та читацькою грамотністю. В цьому контексті ЗЗСО відіграють дуже важливу роль, адже кожен навчальний заклад відповідно до загальнонаціональної Стратегії має розробити свою власну стратегію і підходи до розвитку системи читання серед учнів та заходи мотивації.

У реалізації заходів розвитку читання на рівні ЗЗСО не менш важливе значення у цьому процесі відіграє вчитель. Науковці вважають за необхідне зосередити увагу вчителя на формуванні таких істотних для успішного перебігу процесу читання умінь: визначати тему й основну думку висловлювання; виділяти в тексті незнайомі слова, вирази і зосереджувати на них свої пізнавальні зусилля; з'ясовувати значення невідомих слів за словником та за контекстом; знаходити ключові слова й речення; розрізняти головну і другорядну інформацію; прогнозувати зміст; приймати емоційно-оцінну інформацію; критично оцінювати й інтерпретувати здобуту інформацію,

реагувати на неї, співвідносити зі своїм життєвим досвідом, використовувати у щоденному житті [5, с. 37].

Отже, аналіз стану читання в Україні дає підстави для висновку про своєчасність розробленої і прийнятої Кабінетом Міністрів Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія». Прийняття Стратегії зумовлено необхідністю кардинальних змін у підходах до промоції читання як усвідомлено обраної дозвіллевої, освітньої практики та практики саморозвитку для всебічного та гармонійного розвитку особистості, зокрема критичного мислення та освітнього рівня, що відповідатиме європейським освітнім та іншим нормам.

Реалізація нової Стратегії є необхідною умовою забезпечення національної безпеки України, оскільки виконує завдання розвитку української культури та людського потенціалу нації, що є основою збереження української державності та ідентичності, національної консолідації, модернізації, сталого розвитку суспільства і кожного його члена.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 / за ред. В. Терещенка та І. Клименко; Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2023. 395 с.
2. Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023-2025 роки: Розпорядж. Каб. Міністрів України від 03.03.2023 р. № 190-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-p#Text>.
3. Рекомендації Міністерства культури та інформаційної політики України щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України. Міністерство культури та інформаційної політики України. Офіційний веб-ресурс. 23.05.2022. URL: <https://mkp.gov.ua/files/pdf/rekomendacii.pdf>
4. Скляр І. О. Криза читання та розвиток критичного мислення в освітньому середовищі ЗВО. *Сучасні методи та форми організації освітнього процесу у закладах вищої освіти*: збірник матеріалів всеукраїнської науково-методичної конференції. Одеса: Університет Ушинського, 2023. 96 с. С. 72. URL: <http://surl.li/svuty> (дата звернення: 11.04.2024).
5. Читання як життєва стратегія: зб. наук. та наук.-метод. пр. / ред. кол. І. Б. Вашеняк (гол.) та ін.]. Хмельницький: Видавництво ХОІППО імені Анатолія Назаренка, 2023. 193 с.

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ВЗАЄМОДІЇ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ В ЗЗСО

Використання цифрових технологій істотно змінило освітній процес за останні роки. Суттєвим викликом для усіх учасників освітнього процесу стало спочатку введення карантинних обмежень у 2020 році, а потім введення військового стану на території України. Використання цифрових технологій стало одним із дієвих варіантів розв'язання проблем навчання. Перспективним напрямком розвитку освіти в сучасних реаліях вважається змішане навчання. Змішане навчання – це освітня технологія, що поєднує засоби та прийоми електронного навчання з традиційними методами. Навчання в групах, самостійне навчання, яке здійснюється як в аудиторіях, так і в режимі онлайн, використання електронних освітніх ресурсів, доповнення очних уроків інтерактивними та легкодоступними навчальними матеріалами – елементи, що характеризують змішане навчання.

Ідеалом сучасного навчання є особистість не з енциклопедично розвиненою пам'яттю, а з гнучким розумом, зі швидкою реакцією на все нове, з повноцінними, розвинутими потребами, з добрими орієнтувальними навичками й творчими здібностями. У зв'язку з цим зростає потреба у застосуванні особистісно зорієнтованих інноваційних педагогічних технологій. На відміну від звичайних уроків, метою яких є оволодіння знаннями, уміннями та навичками, уроки із застосуванням інноваційних технологій найбільш повно враховують інтереси, нахили, здібності кожного здобувача освіти. На таких уроках поєднується досвід традиційних уроків – сприймання нового матеріалу, засвоєння, осмислення, узагальнення, – але у незвичайних формах [2].

Використання цифрових інструментів саме на уроках літератури має переваги:

- підвищення мотивації до вивчення літератури через цифрові інструменти (використання інтерактивних онлайн-ресурсів, мультимедійних презентацій, аудіо- та відеоматеріалів може зробити уроки літератури більш захоплюючими та привабливими для учнів);
- розширення можливостей аналізу текстів (використання цифрових інструментів дозволяє учням робити більш глибокий аналіз літературних текстів. Наприклад, вони можуть використовувати онлайн-додатки для аналізу символів, тем, стилів письма тощо);
- сприяння інтерактивному обговоренню (використання форумів, чатів або спеціалізованих платформ для обговорення літературних творів дозволяє учням активніше спілкуватися, ділитися враженнями та думками про прочитане);
- індивідуалізація навчання (цифрові інструменти можуть допомогти вчителям створити індивідуальні завдання та матеріали, які враховують

потреби кожного учня окремо. Наприклад, використання онлайн-тестів для оцінювання рівня розуміння матеріалу);

- розвиток критичного мислення (використання цифрових інструментів може сприяти розвитку критичного мислення учнів, оскільки вони навчаються аналізувати інформацію, виражати свої думки та аргументувати свої погляди);

- забезпечення доступності до навчальних ресурсів (цифрові інструменти дозволяють учням мати доступ до різноманітних навчальних ресурсів у будь-який час та в будь-якому місці, що сприяє їхньому самостійному навчанню та розвитку);

- підвищення рівня співпраці (використання онлайн-інструментів для спільної роботи над проектами або завданнями може збільшити рівень співпраці між учнями та сприяти розвитку навичок командної роботи);

- стимулювання творчості (цифрові інструменти можуть бути використані для створення власних літературних творів, наприклад, написання електронних книг, створення аудіо або відеоісторій тощо).

Викладач літератури має вміти застосовувати інноваційні технології, які зорієнтовані не лише на поповнення знань здобувачів освіти з літератури, а й на розвиток умінь творчого, самостійного вирішення завдань практичного характеру, посилення інтелектуальної спроможності, пізнавальної активності школярів [1].

Цифрові інструменти за їх призначенням умовно можна поділити на кілька груп:

- системи керування освітнім процесом, організація матеріалу, завдань та комунікації в одному місці;

- інструменти для колективної роботи;

- інструменти оцінювання;

- системи передавання інформації;

- інструменти віртуальної/доповненої реальності.

У нашій роботі ми розглянемо кілька інструментів, які можуть допомогти вчителю літератури зробити уроки ефективними та цікавими.

Socrative – освітоорієнтований сервіс для створення і проведення опитувань, тестів, голосувань, формативних завдань. Сервіс дозволяє викладачеві проводити миттєве оцінювання результатів тесту та візуалізувати їх. Socrative є інструментом для створення, пошуку та розповсюдження тестів, а також для проведення тестувань. З переваг варто відзначити простоту засвоєння та приємний зовнішній вигляд. Особливостями сервісу є використання програм для мобільних пристроїв і відсутність необхідності реєстрації для учнів: зареєструвавшись і увійшовши на сайт, вчитель створить лобі з унікальним кодом, за яким може приєднатися будь-хто, хто використовує програму або заїде на сайт.

Це корисна платформа для вчителя, якщо треба швидко перевірити як учні опанували новий матеріал. Socrative дозволяє вчителю літератури перевірити знання учнів у вигляді ненудних тестів. Наприклад, обрати чи є вираз брехнею або істиною.

Взагалі на платформі існують 3 режими проведення тестування.

1. **Instnt Feedback** – учні обирають відповіді у питаннях, розставлених по порядку, які мають права змінювати відповідь і навіть тимчасово пропускати питання, залишивши його на потім.

2. **Open Navigation** – учні можуть відповідати у будь-якому порядку та змінювати відповіді. А втім, навіть до завершення тесту вчитель бачить, яку відповідь зробив учень.

3. **Teacher Paced** – вчитель сам вибирає, яке питання буде наступним і чи має право пропустити чи повторити питання.

Kazka.fun. Українські розробники створили та запустили сервіс **Kazka.fun**, який на базі штучного інтелекту генерує казки для дітей українською мовою. Сервіс безкоштовний і після простої реєстрації дає можливість створювати казки. Поки – це 5 казок на день. Для створення казки необхідно зареєструватись. Можна обрати героя та сюжет, натиснути «створити» й отримати результат. Крім генерації власних, можна читати й казки інших користувачів, що також доступні на сайті.

Це дуже цікава платформа для уроків літератури. Використання цього інструменту дозволяє налагодити комунікацію, сприяє вдосконаленню навичок спілкування, висловлювання думки. Використовувати платформу можна як ігровий момент на уроці, це дозволить учням і викладачу відпочити, створити гарний настрій та позитивні емоції.

Великою перевагою цієї платформи є швидкість. За хвилину буде згенерована казка та картинка до неї. При цьому кожна казка індивідуальна, вони не повторюються.

Google Arts & Culture – це платформа, де зібрані цифрові версії художніх творів та різноманітних об'єктів із понад 2000 закладів культури 80 країн світу. Зокрема розміщено 6 мільйонів артефактів, включаючи фотографії, відео, рукописи та інші документи мистецтва, культури та історії. Також опубліковано понад 400 тисяч витворів мистецтва та створено 10 тисяч цифрових виставок.

Ця платформа допоможе вчителю продемонструвати учням як виглядали в минулому книги, або разом із ними переміститись у міста, де жили видатні письменники. Цей інструмент допоможе вчителю яскраво і цікаво надати дітям інформацію, «мандруючи» віртуальним музеєм або великими видатними бібліотеками.

«Урок – це дзеркало загальної і педагогічної культури вчителя, мірило його інтелектуального багатства, показник його кругозору та ерудиції», – стверджував В. Сухомлинський. Вчителю треба пам'ятати, що освітній процес будується за принципом діалогу, так, щоб кожен здобувач освіти почувався дослідником, який самостійно здобуває знання. Саме використання цифрових технологій, дозволяє створювати уроки, де учні і вчитель ведуть діалог, досліджують нові простори інформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гришко Г. Г. Застосування інноваційних технологій на уроках української мови та літератури. Методичні матеріали на допомогу вчителям-філологам 2021р., 40 ст. URL: <https://naurok.com.ua/zastosuvannya-innovaciynih->

[tehnologiy-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-231885.html](https://naurok.com.ua/realizaciya-informaciyno-cifrovih-kompetentnostey-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-231885.html) (дата звернення: 15.03.2024).

2. Райта О. Б. Реалізація інформаційно-цифрових компетентностей на уроках української мови та літератури як фактор розвитку творчих здібностей учнів: навчально-методичний посібник. URL: <https://naurok.com.ua/realizaciya-informaciyno-cifrovih-kompetentnostey-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-yak-faktora-rozvitku-tvorchih-zdibnostey-uchniv-335783.html> (дата звернення: 15.03.2024).
3. Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи. Подолання викликів у період карантину, спричиненого COVID-19: зб. матеріалів всеукр.наук.-практ. семінару (Київ, 2 березня 2021 р.) / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: 2021. 117 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/724632/3/digital_competence_2021.pdf (дата звернення: 15.03.2024).

Олена Пилипчатіна
Науковий керівник – доцент Андрущенко В. О., доцент Дроздова Д. С.
м. Дніпро

ВИВЧЕННЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ БІЛІНГВАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Актуальність проблеми дослідження зумовлена пріоритетами розвитку багатомовної освіти у закордонному просторі й українському соціумі, що актуалізує потребу формування нових підходів і методів у викладанні.

Англійська мова стає засобом спілкування в сучасному суспільстві. Інформаційний тип сучасного багатомовного суспільства, глобалізаційні тенденції його розвитку зумовлюють потребу реформування мовної підготовки сучасної особистості, формування її як національно свідомої, полікультурно толерантної, високоосвіченої, комунікативної. Значний досвід для конструктивної організації багатомовної освіти в Україні мають заклади інших країн світу, набуту практику яких ми й будемо розглядати в запропонованому дослідженні [4, с. 2–3].

Сучасні українські дослідники приділяють значну увагу двомовній освіті. Зарубіжний досвід у цьому напрямі активно аналізували Я. Гулецька, Л. Гульпа, О. Ковальчук, О. Мілютіна.

Вітчизняну практику білінгвальної освіти вивчали Л. Асанова, Е. Бекірова, В. Бойченко, Є. Бубнов, М. Вахицька, Н. Зорька, В. Колкунова, К. Маргітич, Т. Окуневич, О. Павлик, А. Солодка [2, с. 1].

Метод навчання другої мови має проваджуватись через академічний зміст. Доведено, що це один із найкращих засобів підтримки й знання змісту предмета, другої мови зокрема. Залежно від структури та мети білінгвальних програм, їх поділяють на “слабкі” та “сильні” форми. Мета цих програм –

розвивати білінгвальну компетентність, підвищити академічну успішність, позитивне крос-культурне сприйняття та поведінку учнів [5].

До слабких форм дослідники зараховують перехідні (transitional) програми, що є найбільш поширеними в США. Навчанням учнів у рамках цієї моделі останнім пояснюють зміст навчальних предметів рідною мовою, водночас вони вивчають англійську мову як іноземну. Коли учнів вважають готовими до переходу на одномовну програму, їх негайно переводять із білінгвальних програм на основний потік (mainstream), де їх уже навчають виключно державною мовою.

До рідної мови вдаються лише з метою найшвидшого переходу до навчання англійською мовою. Перехідні програми є єдино можливими у випадку, коли загальною рисою аудиторії є слабе володіння мовою навчання (державною мовою), при чому рівень володіння учнями першою мовою може різнитись. У межах перехідних програм зазвичай із класом працюють два вчителі або є асистенти, які непомітно допомагають дітям долати суто мовні проблеми.

Перехідні програми не мають на меті навчання основам письма двома мовами. Рідна мова учнів використовується до того часу, поки вони не опанують англійську мову [1, с. 68].

Слабка форма програми білінгвального навчання характеризується тим, що метою тут є розвиток комунікативної компетентності двома мовами засобом використання обох мов для викладання предметів. Чим триваліше студенти беруть участь у програмі, тим більш двомовними вони стають. Навчальний план є збалансованим і учні вивчають предмети пропорційно як рідною, так й англійською мовою [1].

З 60-х років ХХ століття в Канаді шириться *метод імерсії* (англ. immersion). У більшості джерел імерсія трактується як тривале занурення учнів в іншомовне середовище при винятковому або незначному використанні рідної мови та розглядається як поняття ідентичне білінгвальному навчанню. Занурення в мову може бути різного ступеня.

Використання студентами-іноземцями другої мови тільки на навчальних заняттях значно обмежує можливості процесу тотального занурення в іншу культуру. Найбільш ефективною ця методика може бути тоді, коли студенти мають можливість розмовляти іншою мовою не лише на уроці вивчення мови безпосередньо, а й при вивченні академічних предметів іноземною мовою, а також навіть спілкуватися на перервах між собою.

Також цікавими з цього погляду видаються французькі програми (англ. French Immersion) занурення в іншомовне середовище в Канаді. Справжня двомовність не є метою французьких програм, оскільки їхньою метою є досягнення певного функціонального білінгвізму або наближене до рідної мови вільне володіння іноземною мовою.

Залежно від класу, у якому починається програма, French Immersion підрозділяється на раннє занурення, середнє занурення та пізнє занурення. Але воно не переходить найнижчий поріг 50%. Учні пропонують програму FSL у початкових класах – учням пропонують 20-40 хвилин навчання французької мови щоденно. Школярі середньої школи вивчають один або два предмети

французькою мовою. Далі студенти вже старших класів вивчають половину предметів французькою, другу половину – англійською. Або є інша форма навчання, коли студенти вивчають ранкові предмети французькою та післяобідні предмети англійською мовою. Інші програми передбачають навчання студентів певних конкретних предметів французькою мовою одним учителем, а решта викладаються англійською мовою іншими викладачами. У такий спосіб французька мова постає не лише засобом спілкування в класі, але й засобом навчання.

Програми білінгвальної імерсії надають учням широкі можливості вираження думок та ідей англійською мовою. Вивчення мови також базується на вивченні дитячої літератури. Спектр набутих компетентностей достатньо широкий – написання заміток у шкільний журнал, вільні дискусії за змістом оповідань, прочитаних у класах, та керовані дискусії з широкого кола питань. Учні не виправляють, якщо вони ставлять питання французькою мовою під час англійських занять. Окрім того, проводячи заняття англійською мовою, учитель намагається не переходити на рідну мову учнів, він завжди говорить англійською.

Якщо учні не розуміють пояснення, використовуються різноманітні прийоми: демонструють предмети, використовують невербальні засоби спілкування (жести, міміку), різні варіанти пояснень англійською мовою. Компонент занять рідною мовою відіграє важливу роль у навчанні в класах. Заняття рідною мовою тривають близько 90 хвилин на день у першому класі й поступово скорочуються до 30 хвилин у четвертому класі. Метою запропонованого блоку є розвиток когнітивних здібностей, навичок письма, критичного мислення учнів рідною мовою, при цьому пояснення і спілкування вчителя та учнів здійснюється рідною мовою.

Ще одну методику в білінгвальному навчанні використовують для іспаномовних учнів, яку розробила група вчених Ель-Пасо. Найявний підхід робить акцент на вивченні предметів англійською мовою із поясненням навчального матеріалу (читання, мови, математика, суспільні та природничі науки). Головною метою є передати зміст предметів у зрозумілій і доступній для учнів формі. Білінгвальна імерсія тут передбачає інтенсивне введення англійської мови, у той час як знання іспанської мови слугують основою для загального розвитку, методу пояснення, розвитку культурної ідентифікації [3, с. 160–163].

Отже, найефективнішими методами в білінгвальному навчанні є метод навчання другої мови через академічний зміст і метод імерсії. Різні країни мають свій власний досвід у застосуванні цих підходів. Проте, можна дійти висновку, що ці програми є досить успішними. Так, імерсійна освіта є комплексним підходом до навчання, що поліпшує пізнання та загальну академічну успішність. Водночас недолік імерсійної освіти слід вбачати в тому, що учні повністю занурюються в іншу мову й припиняють спілкування рідною мовою, також спостерігаються проблеми в сімейних стосунках.

Загалом такі підходи ґрунтуються на автентичному матеріалі для читання, стимулюють множинний інтелект, цінують культурну спадщину учня й використовують усе це як основу навчання. Водночас не можна виключати й

того, що все залежить як від індивідуальних здібностей дитини, так і від кількості часу, відведеного на вивчення мови. Щонайменше потрібно від п'яти до шести років, щоб довести тих, хто вивчає англійську мову, до повного паритету з носіями англійської мови з середнім рівнем її володіння, а також в опануванні навчальною програмою відповідно до високих стандартів.

Отже, велике значення має надаватись постійній підтримці розвитку персоналу, активізації попередніх знань учнів, повазі до рідної мови та культурі учнів, кооперативному навчанню, інтерактивному та евристичному навчанню, інтенсивному і значущому когнітивному / академічному розвитку, поточному оцінюванню з використанням декількох заходів, що привносять до швидкості, з якою учні досягають вільного володіння іншою мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анісімова А. І., Попова І. С. Білінгвальний мозок та засвоєння іноземних мов: хрестоматія. Д.: ЛПРА, 2016. 202 с.
2. Боднарчук Т. Особливості розвитку білінгвальної освіти у сучасній українській школі. *Педагогіка*. Розділ 1: збірник наукових праць. Вип. 14. К., С. 37–42.
3. Козубовська І. В., Стойка О. Я, Сідун Л. Ю. Історико-педагогічні аспекти розвитку вищої освіти в США (кінець ХХ початок ХХІ століття): монографія. Ужгород: Видавництво ПП “АУТДОР-ШАРК”, 2015. 186 с.
4. Лотфі Гаруді Г. С. Розвиток білінгвальної шкільної освіти в Англії та Уельсі: дис. ... док-ра філ.: 011 Освітні, педагогічні науки. Київ, 2020. 150 с.
5. Romaine S. COLIN BAKER & SYLVIA PRYS JONES, *Encyclopedia of bilingualism and bilingual education*. Clevedon, Avon, UK: Multilingual Matters, 1998. Pp. x, 758. £79.00. [Distrib. in the US by Taylor & Francis, Philadelphia.]: Review. *Language in Society*. 2000. 29 (4). pp. 600–602.

Олена Пилипчатіна
Науковий керівник – доцент Скляр І. О.
м. Дніпро

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Сьогодні учитель стимулює пізнавальний інтерес учнів і допомагає в організації освітнього процесу. Тому вважаємо, що для створення продуктивних умов навчання необхідною умовою є застосування мультимедійних засобів, інтерактивних презентацій, завдань, матеріалів тощо. Такі технології забезпечують передумови для кращої організації освітнього процесу, розвитку критичного мислення, це пришвидшує отримання інформації, а також створює умови для кращої ефективності проведення занять.

На сьогодні в наукових джерелах можна знайти різні визначення поняття «критичне мислення». Канадський професор Ральф Х. Джонсон визначає критичне мислення як «особливий вид розумової діяльності, що дозволяє людині винести раціональне судження щодо запропонованої їй точки зору або моделі поведінки» [1].

Дослідженню проблеми розвитку критичного мислення присвячені праці таких науковців, як: М. Ліпмана, Ж. Піаже, Д. Халперна, А. Кроуфорда, Дж. Брунера, Д. Дьюї, Л. Виготського та багатьох інших. Серед українських вчених вивченням такого феномену займаються О. Пометун, С. Терно, Н. Вукіна, А. Тягло, О. Белкіна-Ковальчук, Л. Пироженко, О. Чуба та інші. У працях вітчизняних дослідників питання критичного мислення розглядається в плані впровадження технології в освітній процес для його покращення і ефективності [2].

Авторський колектив українських учених у статті «Strategies for developing critical thinking and problem-based learning in the modern educational environment» детально аналізує методи реалізації критичного мислення: «The digitalization of learning and the use of a variety of innovative technologies stimulate the search for innovative solutions that enhance their role in the learning process. This is precisely why, according to this practice, the strategy for developing critical thinking is created through the integration of modern technologies in the educational process» [5].

На сьогодні напрям формування та розвитку критичного мислення є одним із пріоритетних, який допомагає учню не тільки засвоїти певний обсяг знань, а й сприяє розвитку їх особистісних якостей. Особливо це актуально, коли вчитель працює на уроці в старших класах, де програма насичена глибокими багатосторінковими творами закордонних письменників. В досягненні цієї мети вчителю можуть допомогти різноманітні освітні платформи і сайти, які дають можливість освітянам реалізувати основні завдання у формуванні ключових компетентностей сучасного учня.

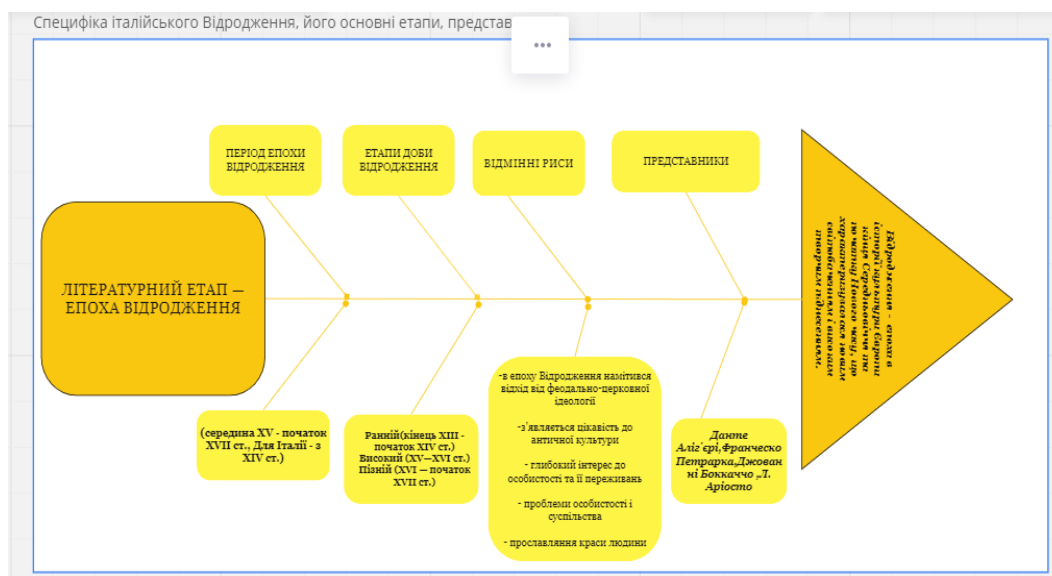
Серед засобів цифрових технологій, за допомогою якого можна використати метод критичного мислення, є «фішбоун» на онлайн-дошці Miro. Робота всередині платформи побудована на взаємодії користувачів з допомогою дошок. Дошка підходить для проектної роботи, розвитку креативу, дизайн-концепцій, брейнстормінгу та інших освітніх цілей. На дошку можна додавати завантажені файли та документи, малювати, робити нотатки та вставляти стікери. Для створення можна використовувати готові шаблони або створити «з нуля».

Особливості Miro:

- можливість використання багатьох медіа-файлів – картинки, відео з YouTube та Vimeo, PDF-файли та документи з Google Drive;
- підкреслення важливих деталей кольоровими маркерами та стікерами, а також геометричними фігурами та зв'язками;
- обговорення дошки в реальному часі, додаючи коментарі;
- спільне редагування у реальному часі;
- експорт дошок із результатами у вигляді картинок або PDF-файлів;
- візуальні бібліотеки: прототипування, таблиці та діаграми, проведення мозкових штурмів;

- демонстрація екрану [3].

Завдяки цій платформі, на основі програми рівня стандарт для 10 класу («Зарубіжна література») тема «Специфіка італійського Відродження, його основні етапи, представники» було створено «фішбоун».

Ще одним із найефективніших методів створення візуального навчального контенту на уроках словесності є «інтерактивний плакат». Для його створення можна використати онлайн-платформу Canva, яка допоможе у створенні елементів графічного дизайну, починаючи з ілюстрацій для соцмереж та закінчуючи макетами для поліграфії. Користувач вибирає один із запропонованих професійних макетів та на його основі створює свій продукт. Перевагами цієї програми є:

- простота у використанні;
- купа безкоштовних шаблонів, картинок, відео, іконок тощо;
- розробка дизайнів різного призначення;
- збереження підсумкового проекту в різних форматах;
- можливість працювати як через браузер, так і за допомогою програм для комп'ютерів та смартфонів;
- інструменти для роботи із зображеннями (колекція ефектів, яку можна окремо підключити, безліч вже вбудованих фільтрів, є налаштування параметрів яскравості, насиченості тощо) [4].

Використовуючи програму рівня стандарт для 11 класу («Зарубіжна література»), ми обрали розділ «Модернізм» і тему «Франц Кафка «Перевтілення» для створення інтерактивного плакату в програмі «Canva»

Отже, використання цих та інших цифрових засобів, допомагають вчителю створювати можливості для формування в учнів навичок критичного мислення, які пов'язані з умінням добувати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, а також викладати результати її аналізу в стислій формі. Таким чином, учні на уроці охоплені активною творчою навчальною діяльністю, залучені до процесу самонавчання, самореалізації, вчать спілкуватись, співпрацювати, критично мислити, відстоювати свою позицію. Цифрові платформи дозволяють отримувати продуктивний результат на заняттях із зарубіжної літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вукіна Н. В., Дементієвська Н. П. Критичне мислення: як цього навчати. Харків: Основа: «Трада +», 2007. 112 с.
2. Неділя Т. В., Кміть О.В. Критичне мислення як провідна технологія навчання в НУШ. *Наукові перспективи*. 2021. № 9 (15). С. 371–383. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/493/496> (дата звернення: 30.03.2024).
3. Онлайн-дошка Miro. URL: <https://vchymo.com/application/Miro> (дата звернення: 30.03.2024).
4. Функції Canva. URL: https://www.canva.com/uk_ua/mozhlyvosti/ (дата звернення: 30.03.2024).
5. Hutsalo L., Skliar I., Abrosimov A., Kharchenko N., Ordanovska O. Strategies for developing critical thinking and problem-based learning in the modern educational environment. *Multidisciplinary Science Journal*, 6, 2024ss0209. <https://doi.org/10.31893/multiscience.2024ss0209>

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДИК У ВИКЛАДАННІ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Інтерактивні методики викладання – це підхід, який перетворює учнів із пасивних слухачів на активних учасників процесу. Завдяки постійній взаємодії та співпраці між викладачем та учнями створюється середовище, де знання не лише сприймаються, але й досліджуються, аналізуються, застосовуються на практиці.

Інтерактивні методики викладання стають все більш актуальними у сучасній освіті, особливо у викладанні гуманітарних дисциплін. Вони дозволяють залучати студентів до активного процесу навчання, підвищувати їхню мотивацію та сприяти кращому засвоєнню матеріалу. Використання інтерактивних методик у викладанні гуманітарних дисциплін є важливим кроком до модернізації освітнього процесу та підвищення його ефективності.

Актуальність використання інтерактивних методик у викладанні гуманітарних дисциплін зумовлена кількома факторами.

По-перше, традиційні методи викладання, скажімо лекції, не завжди забезпечують достатній рівень залученості студентів до навчального процесу. Часто студенти знаходяться в пасивному стані під час лекцій і просто сприймають інформацію викладача без активного залучення до процесу навчання. Натомість, якщо студенти беруть активну участь в освітньому процесі, збільшується їхня залученість та зацікавленість у збагаченні своїх знань. Активні методи викладання, зокрема групові дискусії, практичні завдання, проекти та рольові ігри, можуть стимулювати студентів до більш глибокого розуміння матеріалу, стимулювати їхню творчість та аналітичне мислення [3].

По-друге, інтерактивні методики дозволяють врахувати індивідуальні особливості та потреби студентів, що є важливим для успішного засвоєння матеріалу. Інтерактивні методики також допомагають викладачам більш точно оцінити рівень розуміння матеріалу кожним студентом. Завдяки активній взаємодії та залученню до діалогу викладач може відстежувати, як кожен студент сприймає та розуміє матеріал, і за необхідності швидко змінювати підхід для кращого засвоєння [2].

По-третє, використання інтерактивних методик сприяє розвитку критичного мислення, комунікативних навичок та вмінню працювати в команді, що є необхідним для майбутньої професійної діяльності студентів. Під час взаємодії з іншими учасниками в процесі навчання студенти навчаються висловлювати свої ідеї, аргументувати свої погляди та слухати думки інших. Це допомагає їм розвивати навички співпраці, дипломатії та взаєморозуміння, які важливі в будь-якій сфері професійної діяльності. Крім того, інтерактивні методи дозволяють студентам навчатися розв'язувати проблеми в колективі, що

готує їх до реальних ситуацій у майбутньому. Такий підхід до навчання також сприяє залученню студентів до активного процесу навчання, що підвищує їхню мотивацію та зацікавленість у здобутті нових знань [1].

Використання інтерактивних методик у викладанні гуманітарних дисциплін є важливим кроком до модернізації освітнього процесу та підвищення його ефективності. Інтерактивні методики дозволяють залучати студентів до активного процесу навчання, підвищувати їхню мотивацію та сприяти кращому засвоєнню матеріалу. Ураховуючи переваги цих методик, рекомендації щодо їх впровадження допоможуть покращити якість навчання та підвищити зацікавленість студентів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Отже, інтерактивні методики викладання виявляються не лише актуальними, але й необхідними для сучасної освітньої практики, сприяючи розвитку компетентностей та підготовці кваліфікованих фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми освітньо-виховного процесу та шляхи їх вирішення в умовах сучасних викликів: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської конференції з проблем вищої освіти і науки (14 листопада 2023 р.). Харків, ХНАДУ, 2023.– 338с. URL : https://fmab.khadi.kharkov.ua/index.php?id=1281&no_cache=1 (дата звернення: 22.04.2024).
2. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : А.С.К., 2007. 144 с.
3. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2014. 456 с.

Михайло Псарьов
Науковий керівник – доцент Разумова О. Г.
м. Дніпро

ВИВЧЕННЯ ТА ПОРІВНЯННЯ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ ЧОЛОВІКІВ РІЗНИХ ВІКОВИХ КАТЕГОРІЙ

Психічні стани – це складний психологічний аспект, який пронизує все життя людини та її життєдіяльність. Не можна не відзначити особливості проявів психічних станів з точки зору впливу на них середовища, адже кожний предмет, який нас оточує, викликає внутрішню відповідь. У великих та маленьких за розміром містах людина почуватиме себе по-різному за рахунок різної якісної складової оточення.

Дослідження особливостей психічних станів сучасних чоловіків в умовах сьогодення є досить актуальним, адже кількість стресу з кожним днем зростає. У сучасних умовах чоловіки мають підвищене стресогенне навантаження, яке є результатом виникнення у них інтенсивних емоційних реакцій, зокрема деструктивних. Чоловікам наразі, як ніколи, необхідно вміти підтримувати

свою психологічну та фізичну рівновагу. Значну кількість часу психіка перебуває в ненормальних умовах, витримуючи колосальну напругу. Тому дослідження й аналіз психічних станів чоловіків різних вікових категорій, дозволить вивчити, як реагує психіка особистості в різному віці на складні стресові ситуації й допоможе виявити зовнішні та внутрішні чинники психологічної рівноваги.

Мета нашої роботи – теоретичне та емпіричне дослідження психічних станів чоловіків різних вікових категорій.

У роботі було розглянуто три психічні стани: тривожності, агресії, стресостійкості.

Тривожність розглядається нами як психічний стан, який може бути викликаний ймовірними або можливими неприємностями, раптовістю, зміною звичної обстановки та діяльності, затримкою бажаного та приємного і яке виражається в переживаннях, що мають специфічний характер (хвилювання, побоювання, порушення спокою тощо). Відповідно до теорії К. Хорні головними джерелами тривоги є неправильні людські відносини, а не конфлікт між біологічними потягами та соціальними заборонами. На його думку, у людини існує низка невротичних потреб, завдяки яким вона прагне позбутися тривоги [2].

Нами було проведено дослідження серед чоловіків різних вікових категорій. Основою дослідження була шкала тривоги Бека. Після аналізу результатів був зроблений висновок, що чоловіки віком від 40 мають значно підвищений рівень тривожності. Вони відчувають труднощі з диханням та великий страх втрати контролю. Слід зазначити, що їм притаманне відчуття, що станеться найгірше.

Агресію ми розглядали як стан, при якому поведінка спрямована на заподіяння фізичної чи психологічної шкоди іншим. Його можна відрізнити від гніву тим, що гнів спрямований на подолання мети, але не обов'язково через шкоду чи руйнування. Коли така поведінка здійснюється навмисно з головною метою навмисного травмування або руйнування, це називається ворожою агресією. Соціальні психологи визначають агресію як «поведінку, спрямовану на заподіяння шкоди іншій людині, яка не бажає, щоб їй було завдано шкоди». Агресія є невід'ємною рисою людського виду, але її вираження сильно варіюється залежно від культури, освіти та досвіду кожної людини [1].

Нами було проведено дослідження серед чоловіків різних вікових категорій. Основою дослідження була «Методика діагностики показників і форм агресії» А. Басса та А. Дарки (адаптація А.К. Осницького). Після аналізу результатів ми дійшли висновку, що чоловіки віком старше 30 мають значно вищий рівень агресії. Вони жаліються на неможливість іноді впоратися з бажанням нашкодити кому-небудь, а також їм притаманно порушувати правила, якщо вони їм не подобаються.

У процесі роботи ми також дійшли висновку, що стрес – це психічна реакція, особливий стан людини в період «переходу», пристосування до нових умов існування, емоційний стан організму; він виникає у напружених обставинах. У стресовому стані людина помиляється, розподіляючи та переносючи увагу, у неї порушується перебіг пізнавальних процесів (пам'ять,

мислення), спостерігається розлад координації рухів, неадекватність реакцій, дезорганізація і гальмування всієї діяльності. Тільки сформовані навички і сталі звички можуть залишитися без змін. Люди в умовах стресу, як правило, розгублюються, проте в окремих випадках може виникати здатність до підсилення розумової діяльності, виявлятися стенічні емоції, мобілізуватися воля [3].

Нами також було проведено дослідження серед чоловіків різних вікових категорій. Основою дослідження був Тест Шрайнера. Після аналізу отриманих даних, ми дійшли такого висновку: у чоловіків віком від 20 до 30 мають помірний рівень регуляції у стресових ситуаціях. Це означає, що вони не завжди правильно та адекватно поведуться у стресових ситуаціях. Іноді вони можуть зберігати самовладання, але трапляються також випадки, коли незначні події порушують їхню емоційну рівновагу (людина «виходить із себе»). Слід також зазначити, що це впливає на її самооцінку, бо їм здається, що вони в житті нічого не досягли і часто відчують розчарування в самому собі.

Отже, усі події, що відбуваються у 2024 році, мають великий вплив на психічні стани чоловіків різних вікових категорій. У чоловіків зростає рівень тривожності та агресії. Рівень регуляції у стресових ситуаціях падає, і це впливає на їхнє світовідчуття та життя загалом. Це надає поштовх для подальших досліджень і розробки корекційної програми, мпрямованої на корекцію тривожності та агресії у чоловіків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белінська Вікторія. Агресія як деструктивна форма міжособистісної взаємодії. 2023, 29 ст.
2. Волошок О.В. Психологічний аналіз проблеми тривожності особистості. *Проблеми сучасної психології*. Вид-во: Інститут психології імені Г.С. Костюка АПН України. 2010. Вип. 10, 120–128 с.
3. Гендерні особливості стресостійкості та пізнавальних процесів до та після стресової ситуації [Електронний ресурс]. URL: https://eprints.kname.edu.ua/44333/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_28-111-117.pdf (дата звернення: 30.04.2024).

Вероніка Серова
Науковий керівник – доцент Несторук Н. А.
м. Дніпро

ШЛЯХИ ПРОФЕСІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО МЕНЕДЖЕРА

Самоосвіта та самовдосконалення педагога є необхідною умовою професійної діяльності. Суспільство завжди ставило й буде ставити перед сучасним педагогічним менеджером високі вимоги. Для того, щоб учити інших,

потрібно знати більше, ніж вони. Тому самоосвіта є головним завданням кожного педагога. Інноваційна діяльність учителів стає на сьогоднішній день основним напрямом реалізації модернізаційних реформ в освіті й одним із суттєвих напрямів переходу до моделі інноваційного розвитку України в цілому [4, с. 231].

Мета дослідження полягає у з'ясуванні шляхів професійного вдосконалення та самовдосконалення сучасного педагога, концепція яких є підвищення якості освітніх послуг та розвитку здобувачів освіти.

Професійне вдосконалення педагога – це систематичний процес набуття нових знань, умінь, навичок, компетенцій та розвитку професійної кваліфікації з метою покращення якості освітнього процесу. Це невід'ємна складова професійного розвитку кожного сучасного педагогічного менеджера, яка допомагає оновлювати та поглиблювати його професійні здібності.

Професійний розвиток тісно пов'язаний з особистісним. Особистісні якості в процесі професійної діяльності забезпечують спрямованість особистості на самовдосконалення. Розвиток професійної мобільності педагога є засобом активізації професійних якостей фахівця, актуалізації його внутрішніх резервів і можливостей, формування здатності самореалізації в професійній діяльності [2, с. 456].

Самовдосконалення педагога – це процес активного розвитку своїх професійних знань, навичок, компетенцій та особистісного росту, який відбувається за власною ініціативою педагога. Це прояв мотивації та постійного прагнення до вдосконалення своєї професійної діяльності з метою забезпечення кращого навчання та розвитку учнів.

Самовдосконалення є важливим аспектом професійного росту педагога, оскільки воно сприяє розвитку особистісних якостей, підвищенню самосвідомості та саморефлексії.

Становлення професіоналізму є процесом тривалим. Упродовж усієї своєї педагогічної діяльності сучасному педагогічному менеджеру доводиться постійно вчитися, підвищувати кваліфікацію, удосконалювати свою методичну базу. Досягнення високого рівня педагогічної майстерності, педагогічної культури можливе лише внаслідок наполегливої праці. Однак цей процес має носити не стихійний і ситуативний, а безперервний та планомірний характер. Для успішної роботи в цьому напрямі необхідне застосування системного підходу, реалізація якого передбачає створення та здійснення довгострокової програми самоосвіти, що визначає її цілі, завдання та основні напрями. Застосування такого підходу сприяє усвідомленню вчителем перспектив подальшої діяльності, концентрації зусиль для досягнення поставленої мети, підвищення ефективності роботи [1, с. 290].

Рефлексивна компетентність – наявність готовності до професійної рефлексії; професійна якість особистості, яка дозволяє найбільш ефективно і адекватно здійснювати рефлексивні процеси, реалізацію рефлексивної здібності, що забезпечує розвиток і саморозвиток, сприяє творчому підходу до професійної діяльності, досягненню її максимальної ефективності та результативності [5].

Рефлексія та самоаналіз допомагають педагогам оцінити свої сильні та слабкі сторони, виявити царини для подальшого розвитку та вдосконалення.

Підвищення кваліфікації, як один із шляхів професійного вдосконалення та самовдосконалення сучасного педагогічного менеджера, має на меті та включає в себе:

– участь у професійних тренінгах та семінарах. Це можуть бути спеціалізовані навчальні заходи, організовані педагогічними установами, де педагоги отримують нові знання, діляться досвідом і навчаються практичним навичкам за конкретною тематикою;

– участь у конференціях та симпозіумах. Це події, що збирають фахівців з педагогічної галузі для обговорення актуальних питань, висвітлення нових досліджень та обміну ідеями. Участь у таких заходах дозволяє педагогу ознайомитись зі свіжими тенденціями і знайти натхнення для подальшого розвитку;

– вищу освіту та післядипломне навчання. Отримання додаткових освітніх ступенів, таких як магістратура або докторська програма, дозволяє педагогу розширити свої знання та дослідницькі навички. Також існують спеціальні післядипломної курси та навчальні програми, які допомагають педагогу поглибити свої знання у конкретній області [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Веремко К. Самоосвіта педагога як складник його професійної компетентності. *The 4th International scientific and practical conference «Actual problems of modern science»* (January 31 - February 3, 2023) Boston, USA. International Science Group. 2023. 492 p. URL : https://books.google.de/books?id=eCSrEAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 20.04.2024).
2. Інноваційні аспекти освітньої мобільності у системі післядипломної освіти. *Theoretical foundations of pedagogy and education: collective monograph* / Hritchenko T., Loiuk O., - etc. - International Science Group. Boston : Primedia eLaunch, 2021. 994 p. URL : https://www.google.de/books/edition/Theoretical_foundations_of_pedagogy_and/f0ZWEAAAQBAJ?hl=ru&gbpv=1 (дата звернення: 18.04.2024).
3. Підвищення професійної компетентності педагогічних працівників: вимога 3.2. URL : <https://ezavdnz.expertus.com.ua/915918> (дата звернення: 20.04.2024).
4. Савченко Л. Л. Самоосвіта й самовдосконалення як складові професійної компетентності педагога. *The 12th International scientific and practical conference «Actual issues of the development of science and ensuring the quality of education»* (March 28 – 31, 2023) Florence, Italy. International Science Group. 2023. 428 p. URL : <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/2023/03/Actual-issues-of-the-development-of-science-and-ensuring-the-quality-of-education.pdf> (дата звернення: 19.04.2024).

5. Самоаналіз та рефлексивна культура педагога. URL : https://bcsd.org.ua/doc/MetodRes_Samoanaliz.pdf (дата звернення: 18.04.2024).

Єлизавета Солоннікова
Наукові керівники – доцент Концур В. В., доцент Разумова О. Г.
м. Дніпро

РОЗВИТОК КОГНІТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ

Дослідження когнітивної активності займають особливу нішу у сфері гуманітарного знання, оскільки безпосередньо пов'язані як з психологією, так і з педагогікою. Саме когнітивні здібності використовує мозок для того, щоб думати, зосереджувати увагу, обробляти інформацію та запам'ятовувати події, при цьому постійно допомагаючи мисленневим процесам і збереженню пам'яті.

Проаналізувавши літературні джерела з обраної теми дослідження, слід зацентувати увагу на тому, що в сучасній педагогіці сформувалася певна концепція, у якій пізнавальна активність трактується як двосторонній взаємопов'язаний процес: з одного боку, це процес самоорганізації та саморозвитку учня; а з іншого – результат впливу навколишнього середовища, у тому числі педагога та оточуючих.

Когнітивна активність – це здатність до розумового сприйняття та переробки зовнішньої інформації, що проявляється через сукупність психічних процесів (сприйняття, увагу, пам'ять, мислення, уяву, мову, емоції) та психічних станів (переконання, бажання, наміри) особистості. Проявляючись як активність у процесі пізнання, вона передусім забезпечує розвиток мислення та допомагає усвідомити, як саме здобуваються знання [3, с. 118].

Здібності, які дозволяють отримувати, обробляти та використовувати інформацію, займають важливе місце в когнітивній діяльності. Незважаючи на значний обсяг досліджень, у психології не існує однозначного розуміння структури когнітивних здібностей та динаміки їх розвитку. Когнітивні здібності є складовою інтелекту. Поточний рівень розумового розвитку відображає стан пізнавальних та творчих можливостей особистості. Наявний рівень інтелекту на певний момент часу відображає набутий протягом життя розумовий досвід. Динаміка розвитку відображає процес формування когнітивних функцій [1].

Когнітивна теорія навчання ґрунтується на таких положеннях:

- розвиток мислення є невід'ємною складовою освітнього процесу;
- навчання не повинно будуватися лише на сприйнятті та механічному заучуванні матеріалу;
- учнів доцільно залучати до активного процесу пізнання суті явищ, створювати умови для реалізації особистісних орієнтирів;
- учні мають бути активними учасниками процесу навчання, під час якого необхідно враховувати їхні індивідуальні інтереси й особливості;

- процес навчання має носити соціально обумовлений характер – як учні, так і вчителі мають бути залучені до процесу взаємного пізнання і розуміння один одного та співпраці під час навчання й учіння [2, с. 153].

На сьогодні особливо гостро постає питання розвитку когнітивних здібностей саме у школярів, адже їхня готовність до переходу на наступний освітній рівень визначається за сформованістю навичок до навчання – читати, рахувати, писати, – а не за наявність здібностей до оволодіння ними. Тобто, щоб вирішити поставлене завдання чи скласти іспит, учні замість того, щоб розвивати пам'ять, увагу та мислення, продовжують заучувати навчальний матеріал.

Для ефективного розвитку когнітивних здібностей учнів необхідно використовувати комплексний підхід, що передбачає виконання відповідних завдань під час вивчення різних дисциплін. Наприклад, на уроках української літератури, виконуючи завдання на читання та переказ художніх творів, вивчення напам'ять віршів, розвивається пам'ять. Під час доведення теорем чи розв'язуванні задач розвивається мислення. На уроках історії тренується і пам'ять (при запам'ятовуванні визначних дат, подій, постатей), і мислення (коли аналізуються причини, хід та наслідки війни), і увага (при написанні сторичних диктантів) тощо [4, с. 460].

Такий підхід є достатньо ефективним, адже під час навчання в школі, учні не тільки отримують знання, але й в кілька разів підвищують наявний рівень довільної та мимовільної пам'яті, крім того формується та розвивається логічне мислення, і як наслідок – майже вдвічі збільшується рівень IQ. Таким чином, процес навчання в школі можна розглядати як своєрідний тренінг, під час якого розвиваються когнітивні функції учнів.

Але описаний підхід вичерпується областю чистої педагогіки і малоефективний у психології. Шкільні психологи під час психокорекційної діяльності з менш успішними учнями проводять заняття, схожі на уроки: школярам із ослабленою пам'яттю пропонують більше заучувати віршів, дітям із слабо розвиненим словесно-логічним мисленням пропонують вирішувати завдання чи більше читати, тобто психолог починає дублювати педагога, а це вже не є продуктивно.

Поряд із педагогічним існує і психологічний підхід у діагностиці та корекції когнітивних функцій. Але найбільш розвиненим він є в роботі з дітьми дошкільного віку щодо їх готовності до школи. На сьогодні наявна значна кількість програм із діагностики та розвитку когнітивних функцій, довільності поведінки, емоційно-вольової сфери, ефективність яких не можна недооцінювати, проте розраховані вони на дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

А чинні психологічні програми розвитку когнітивних здібностей дітей середнього шкільного віку та старшокласників, на жаль, мають ряд недоліків:

- по-перше, часткова наявність або відсутність емпіричного підтвердження ефективності запропонованих методик.

- по-друге, рекомендовані тренінги часто не мають обґрунтованої теоретичної психологічної бази. Багато вправ із розвитку когнітивних функцій

розроблено в межах педагогічного підходу, тобто є різновидами шкільних завдань (вивчити напам'ять, розв'язати завдання тощо);

- по-третє, трудомісткість та незвичність завдань. Цей недолік можна подолати на спеціальних корекційних заняттях із психологом. Але якщо говорити про старшокласників, потрібно розуміти, що далеко не кожен зможе і захоче виділити годину свого вільного часу на додаткове заняття з психологом, під час якого, наприклад, потрібно дивитися на темну точку (розвиток уваги) або заучувати нелогічні склади (розвиток пам'яті) тощо [5].

Таким чином, можна зробити висновок, що розвиток когнітивних здібностей у дітей шкільного віку є надзвичайно складним на сьогодні процесом, який потребує комплексного підходу із застосуванням методів педагогіки та прийомів психології. Оскільки наявні методики розвитку інтелекту, пам'яті, уваги тощо переважно реалізують педагогічний підхід, необхідно акцентувати увагу на досягненнях психологічних теорій. У подальших дослідженнях доцільно приділити увагу створенню цілісної психологічної системи розвитку когнітивних здібностей, яка базується на педагогічній системі діагностики інтелектуальних навичок у школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабаш О.Ю. Середовий аспект розвитку когнітивних здібностей школярів. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/9_2011/4.pdf (дата звернення: 18.04.2024).
2. Красуля А.В., Гончарова О.В. Розвиток когнітивних здібностей учнів на уроках англійської мови засобом гри слів “Каламбур”. Вісник КНЛУ. 2020. №32. С. 151–159.
3. Пилявець Н.І. Сучасні підходи до визначення поняття «Когнітивний стиль особистості». ГАБІТУС. 2021. №26. С. 117–121.
4. Рибак О.С. Методи дослідження когнітивних здібностей та їх використання в крос-культурній психології. Збірник наукових праць КІНУ імені Івана Огієнка. 2016. №33. С. 458–471.
5. Ставицька К.А. Теоретичні аспекти дослідження когнітивних здібностей. URL: <http://surl.li/ssbt> (дата звернення: 18.04.2024).

Олена Сухостат
Науковий керівник – викладач Лозова Т. О.
м. Дніпро

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН В КРАЇНАХ ЄВРОПИ, США ТА УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Необхідність якісних змін у педагогіці та методиці викладання гуманітарних дисциплін у закладах загальної середньої та вищої освіти

зумовлена трансформацією системи вищої освіти відповідно до сучасної парадигми освіти та процесом європейської інтеграції вищої освіти.

Метою роботи є порівняльний аналіз стану педагогіки, методики викладання гуманітарних дисциплін у країнах Європи (Німеччині, Італії, Франції, Польщі), США та України в сучасних умовах, порівняння структур системи освіти, вивчення педагогічних підходів, визначення тенденцій та інновацій, визначити основні перспективи розвитку. Такий порівняльний аналіз допоможе нам зрозуміти, як кожна з країн упорядковує свою систему вищої освіти та які педагогічні підходи використовуються для викладання гуманітарних дисциплін.

Детально розглянувши досвід впровадження сучасних методик викладання гуманітарних дисциплін у закладах освіти, можливо визначити таке: сучасні зарубіжні педагоги розвивають концепції, які ґрунтуються на різних критеріях та підходах у доборі змісту знань. Лише в Німеччині існує декілька наукових течій. Наприклад, представники відомої «Геттінгенської школи» вбачають головний шлях розвитку освіти насамперед в удосконаленні її змісту. Прихильники "структурно-аналітичної дидактики" зосереджують свої зусилля на методах реалізації навчального процесу. Теоретики «кібернетичної педагогіки» виступають за широке застосування комп'ютерних технологій у реалізації змісту знань. Представники «психологічної дидактики» концентрують увагу переважно на психолого-педагогічних аспектах навчального процесу. [2, с.7] Німецькі дидакти, наприклад, при визначенні критеріїв обсягу навчального матеріалу, нерідко йдуть шляхом його мінімізації. Їх беззаперечним досягненням є розробка екземплярного принципу відбору змісту знань. [2, с.23].

Методика викладання гуманітарних дисциплін у Німеччині може відрізнятися залежно від конкретного університету та програми, але загалом вона орієнтована на високий рівень академічної та наукової. У Німеччині використовуються такі підходи, як лекції, семінари, практичні заняття, іспити та контрольні роботи. Для оцінки знань студентів проводяться різноманітні форми контролю, включаючи письмові та усні іспити, курсові роботи. Методика в Німеччині відрізняється від української за орієнтацією на самостійність студентів, більший акцент на практичність та науковий підхід, а також застосування системи кредитів ECTS для оцінки успішності студентів.

Щодо освіти в Італії, вона є повністю інклюзивна. Розпочинається навчання пізніше, ніж в Україні. Так, у Римському університеті «La Sapienza» навчальний рік триває з 5 листопада по 31 травня. Протягом року буває три сесії, де кожен студент сам вирішує, коли і які іспити йому здавати (за винятком деяких обов'язкових на кожному факультеті), оскільки студенти мають право на індивідуальний навчальний план. Кожен професор університету має певні години прийому, коли він може особисто вислухати та проконсультувати. За бажанням можна подати заявку, щоб мати «куратора» з однієї з основних дисциплін. З ним завжди можна порадитися з приводу навчального плану, іспитів, програм, книг і, звичайно ж, дипломної роботи. Дуже важлива відмінність від нашої системи – це відсутність екзаменаційних білетів. Кожен іспит вимагає 99,9 % самостійної підготовки, оскільки на

лекціях дають лише невелику частину того, що слухачі повинні знати про предмет. Складають іспити далеко не всі: диплом отримують лише три людини з десяти вступників. Інших не виганяють, а просто залишають на повторний курс. І так доти, доки студент не пізнає усе, що необхідно. Італійська освітня система характеризується складною й багатоступінчастою структурою. При цьому якість навчання є дуже високою — дипломи, видані закладами вищої освіти Італії, визнаються не тільки в Європі, але й в усьому світі. Це пояснюють тим, що місцева система освіти постійно реформується та змінюється відповідно до міжнародних стандартів [5].

Розглянувши модель освіти у Франції, ми дійшли висновку: навчання у французьких університетах є циклічним. Навчальний рік триває два семестри, розпочинається у вересні і закінчується у червні. Заняття проходять у традиційній формі, однак значна увага приділяється самостійній роботі студентів. Вона має реальний зміст і під неї пропонуються реальні години робочого дня студента. Багато університетів пропонують лекційні курси для «вільних» слухачів, які за суто символічну плату можуть користуватися бібліотеками, лабораторіями чи відвідувати певні академічні програми. Здебільшого це дорослі люди, які не прагнуть (і не мають права) отримати диплом про вищу освіту, але займаються самоосвітою і працюють над самовдосконаленням. Вивчення фахових дисциплін для студентів закінчується іспитами. Шкала оцінок двадцятибальна [6, с. 212]. Якість вищої освіти Франції оцінюється Агентством з оцінювання якості наукових досліджень та вищої освіти.

Освіта в Польщі здійснюється у формі лекцій, семінарів, практичних та лабораторних занять. Лекції є активною формою занять, оскільки студенти не лише слухають матеріал, що подає викладач, але й доповнюють його, ставлять запитання, висловлюють свою думку й за таку активність отримують бали. На семінарах, практичних заняттях відбувається оцінювання знань студента. Екзаменаційна сесія проходить двічі на рік. Зарахування сесії означає переведення студента на наступний семестр. Якщо студент із поважних причин не зміг скласти іспит (або склав на двійку), то він має право перескласти його під час наступної сесії. Студент має право на два перескладання іспиту. Відрахований студент за певних умов має право поновитися на навчання [4, с. 10-11].

Серед основних відмінностей польської освіти можна назвати такі: у кожного студента є свій аккаунт в електронній системі USOS. До нього внесено всі дані про студента: від розкладу занять до оцінок за сесії; студент сам може вибирати собі дисципліни для вивчення: обов'язкові предмети або предмети на вибір; навчальний рік починається з 1 жовтня; усі дисципліни розподіляються на семінари та лекції. Студенти відпрацьовують семінари до сесії, а лекції слухають під час сесії, іспити проходять у письмовій формі; наукову роботу польські студенти розпочинають писати з 1 курсу: напочатку навчання студент може вибрати собі керівника, який буде допомагати з вибором літератури, надавати консультації; наукова робота захищається наприкінці навчання; у Польщі кожен з викладачів дає студентам свої контакти для зворотного зв'язку

і оголошує, скільки пар потрібно відвідати обов'язково, а скільки можна пропустити [4, с. 14].

Наступна країна – США. Методика викладання гуманітарних наук в США відрізняється від української. У США акцент часто робиться на активній участі студентів у дискусіях, дослідженнях та практичних завданнях. Використання зовнішніх ресурсів, мультимедійних засобів та колаборативного навчання є поширеним. Українська система навчання більш традиційна. Найчастіше в американській школі вивчають французьку мову. Практично всі вчать цю мову як першу іноземну, а найчастіше як єдину іноземну пропонують усім учням. Іноземна мова є обов'язковою для учнів академічного типу (напрямку). На другому місці стоять іспанська та німецька мови, рідше вивчають російську та італійську. Проявляється диференційований підхід до різних груп учнів. Останніми роками спостерігається процес диверсифікації іноземних мов та підвищення уваги до мов, які традиційно не вивчалися у США як іноземні (китайська, арабська, японська, корейська) [1, с. 263].

Щодо стану педагогіки в Україні, то слід зауважити, що українська система вищої освіти зазнала значних втрат після початку війни 24 лютого 2022 року і стикається з потребою адаптувати навчання до нових реалій. Україна приєдналася до Болонського процесу, що підкреслює важливість співпраці в забезпеченні якості вищої освіти, підвищенні якості підготовки фахівців, зміцненні довіри між суб'єктами освіти, забезпеченні мобільності та сумісності систем кваліфікацій. Основою традиційної класифікації є джерела знань, характер чуттєвого сприймання інформації (слух, зір, дотик). На цій підставі виокремлюють методи:

- словесні (розповідь, пояснення, лекція, бесіда, інструктаж, робота з книгою, навчальна дискусія, диспут);
- наочні (спостереження, демонстрування, ілюстрування);
- практичні (вправа, лабораторна робота, практична робота, дидактична гра) [3].

Підсумовуючи вищезазначене, зауважимо, що сучасні системи освіти в різних країнах світу, включаючи Європу, США та Україну в навчальному процесі у гуманітарних дисциплін використовують такі методи: лекції, семінари, практичні заняття та самостійна робота. Для забезпечення ефективності навчання застосовуються методи контролю та самоконтролю. Для навчання використовуються комп'ютери з мультимедійними засобами, навчально-методичне забезпечення та різноманітні інформаційні ресурси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волинець Л.Л., Єгоров Г.С., Лавриченко Н.М., Локшина О.І., Мельниченко Б.Ф., Першукова О.О., Шеверун Н.В. СВІТОГЛЯДНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ШКІЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ ЄС ТА США. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32307233.pdf>
2. Єгоров Г.С., Лавриченко Н.М., Мельниченко Б.Ф. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗМІСТУ БАЗОВОЇ ОСВІТИ У КРАЇНАХ ЗАХОДУ.

URL:https://undip.org.ua/wpcontent/uploads/2021/08/Tendencii_rozvitku2003.pdf

3. Кункевич Олег Анатолійович Методи навчання та їх класифікація. Прийом навчання. URL: <http://surl.li/tqgmi>
4. Лопушинський Іван Петрович, Ковнір Олена Іванівна СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОРІЄНТИР ДЛЯ УКРАЇНИ URL: https://el-zbirn-du.at.ua/2019_1/24.pdf
5. Особливості освіти в Італії. URL: <https://liceyolenypchilki.kowelrada.gov.ua/osoblyvosti-osvity-v-italiyi/>
6. Смужаниця Діана Іванівна УДК 378 (4-15) СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ ФРАНЦІЇ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА СУЧАСНИЙ СТАН. URL: <http://surl.li/eqjzs>

Олена Сухостат
Науковий керівник – доцент Скляр І. О.
м. Дніпро

ПЕРСОНАЛЬНИЙ САЙТ ВИКЛАДАЧА ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЙОГО ІМІДЖЕВА СКЛАДОВА

У наш час «Інтернет» став невід’ємною частиною нашого повсякденного життя, і його використання в освітніх цілях стало дедалі більш поширеним і важливим. Створення сайту є необхідним і важливим простором для просування кар’єри вчителя, який дозволяє спілкуватися з іншими вчителями-колегами, студентами та абітурієнтами, ділитися своїми міркуваннями з приводу тих чи інших освітніх тенденцій тощо.

У ході вивчення цього питання з’ясувалося, що не всі вчителі мають персональний сайт. Серед причин можуть бути такі: недостатність знань і навичок, відсутність мотивації, відсутність часу, недооцінка користі, непоінформованість із можливостями, невизначеність у тому, як повинен виглядати сайт вчителя та його наповнення, щоб він став у пригоді всім учасникам освітнього процесу. Зважаючи на зазначене вище, метою дослідження є аналіз українських та зарубіжних сайтів, визначення того, як повинен виглядати ідеальний сайт сучасного вчителя літератури.

Ми проаналізували персональні сайти українських і зарубіжних вчителів [2]: «Сайт вчителя зарубіжної літератури РУДЕНКО ВАЛЕНТИНИ ІВАНІВНИ [<https://rudenkovi.jimdofree.com/>], НАТХНЕННИК [<https://bogovskyatska.com/>], Дорога думки [<https://road-ofidea.blogspot.com/>], Сайт Кузьмич Л. В. [<https://kuzmych.jimdofree.com/>], Блог Сич Л. М. [<https://zarlitslm.blogspot.com/>], Кімната думки [<https://bibliotekapav.blogspot.com/>] та зарубіжних вчителів [3]: [Dr. Deb Therapy](https://drdebtherapy.com/) – висококваліфікований педагог [<https://drdebtherapy.com/>], [Angela Valencia Spanish Teacher](https://www.angelaspanishteacher.com/) [<https://www.angelaspanishteacher.com/>], [Neil Patel](https://neilpatel.com/blog/) [<https://neilpatel.com/blog/>] – один із найпопулярніших блогерів і викладачів в

галузі цифрового маркетингу, [The Math Guru](https://www.themathguru.ca/blog/) [https://www.themathguru.ca/blog/] – викладач математики, [Beyond The Worksheet](http://surl.li/tnewd) [http://surl.li/tnewd] – викладач математики, [Cult of Pedagogy](https://www.cultofpedagogy.com/) [https://www.cultofpedagogy.com/]. У ході дослідження ми акцентували увагу на інформації про автора та його педагогічній діяльності, дизайні сайту, навчально-методичних матеріалах, вмінні створювати умови для забезпечення позитивної мотивації учнів (тренувальних тестах за модулями, наявності проєктних робіт, демонстрації кращих робіт), наявності й роботі інтерактивних форм спілкування та зворотного зв'язку (наявності способів зв'язку, форуму, чату або блогу, опитувань), стрічці новин (важливих подіях, наповненні сайту новими матеріалами), зручності користування сайтом, нормативно-правових документах, версії як для ПК, так і для телефону.

Важливо зауважити, що перед тим, як розпочати розробку власного вебсайту, учителю важливо визначити його цільову аудиторію, зміст, очікування від відвідувачів та основну мету. Ця інформація визначить напрям його роботи та допоможе створити сайт, який буде максимально ефективним для використання в освітньому процесі.

Під час дослідження було встановлено, що для вчителів вибір типу сайту повинен залежати від цілей викладання та потреб учнів та вчителя. Успіх вебсайту залежить переважно від того, які матеріали й інформація будуть розміщуватися на ньому. І. Скляр рекомендує додавати до сайту вчителя літератури такі пункти: «загальні відомості про педагога». Це може бути інформація про освіту, професійну діяльність, наукове звання та ступінь, підвищення кваліфікації, нагороди тощо. Важливо не публікувати в електронному портфолію (на сайті, блозі) особистий номер телефону, дату народження, інформацію про дітей та інше, що не стосується вашої професійної діяльності, адже цю інформацію можуть використовувати у своїх цілях злочинці. Результати педагогічної діяльності, що відбивають динаміку зростання результатів діяльності протягом останніх 3–5 років, наявність переможців інтелектуальних змагань за 3–5 років, переможців олімпіад різних рівнів за 3–5 років. Інформація в цьому розділі представлена у вигляді графіків, таблиць, інфографіки тощо. Науково-методична, позаурочна діяльність, класне керівництво, навчально-матеріальна база [1].

Користуючись отриманою інформацією, нами був розроблений персональний сайт вчителя зарубіжної літератури, що включає:

- назва сайту;
- про мене;
- освіта, сертифікати, курси;
- досвід викладання (демонструє свою роботу за допомогою відеороликів, портфолію уроків);
- навчання протягом усього життя (розповідь про те, де жив, куди їздив, що бачив з демонстрацією відео і фото, розповідь про традиції та культуру іншої країни та про письменників, які там народилися, їхні твори). Наприклад, відвідавши Францію, я познайомила своїх учнів із культурою та традиціями цієї країни, поділилася з ними відеопроєктом, що відображає цю подорож. Ми обговорювали відомих французьких письменників, які народилися у Франції;

– різноманітність (стилі викладання: малі, великі групи та індивідуальна робота, різні методи навчання – розповідь про роботу для візуалів, аудіалів, кінестетиків, дискретів, діти з особливими освітніми проблемами, люди з обмеженими можливостями);

– технологічні ресурси (яке застосовується обладнання для проведення уроків та способи спілкування з учнями з різних країн. Наприклад, можна написати сценарій і поставити спектакль на Новий рік, записати та зв'язатися з класом школи іншої країни, обмінятися записами проведення свята та перегляду відео, дізнатися, обговорити, як у їхній школі святкують Новий рік, які існують інші традиції);

– оцінки (розповідь про види оцінок і самооцінок, навчальний план – розповідь у тому, як і з урахуванням чого складено навчальний план);

– позакласна робота (екскурсії, прогулянки, теплі зустрічі, на яких обговорюється якась тема із зарубіжної літератури);

– державне навчання (вказаний клас, підручники в електронному вигляді, програми навчання, відео навчання, домашні завдання, «здати на перевірку», демонстрація кращих робіт учнів);

– приватне навчання з викладання зарубіжної літератури, тренінги, вебінари курси, програма навчання з поясненнями та цінами, розклад.

Потім учитель описує, чим її/його методологія навчання відрізняється від аналогічних, демонструючи свою цінну пропозицію учням. На цій сторінці можна прив'язати свій обліковий запис в Instagram та інші соцмережі для створення соціального доказу. Наприкінці головної сторінки розмістити кілька повідомлень у блозі, рекламувати свій подкаст та відповідні статті. Можна додати кнопку – «Підписатися на розсилку новин» – тут новини освіти, корисні статті. На сторінці планується додати буктрейлери – короткі відеоролики за мотивами книг. Можна додати робочі контакти (бізнес-контакти), WhatsApp або Telegram.

На підставі проаналізованої інформації та сайтів вчителів ми зробили наступні висновки. Персональний сайт учителя літератури стає все більш важливим, оскільки це дозволяє спростити спілкування та навчання, сприяє підвищенню кваліфікації вчителя та заохоченню учнів. Сайт може надавати інформацію про освітній процес для учнів, батьків і колег. Він дозволяє швидко та ефективно розповсюджувати важливі оголошення, іншу важливу інформацію, демонструвати професіоналізм учителя, створювати сприятливе середовище для навчання, забезпечити навчання позакласною аудиторією.

Ідеальний сайт учителя літератури може виконувати різні функції: публікація новин, зберігання методичних матеріалів, підручників, рекомендовану літературу, робочих фотоальбомів, а також документів і нагород, надання доступу до інтерактивних завдань, перевірка домашнього завдання, розважальні та заохочувальні відеоролики, комунікація з батьками та учнями, професійний розвиток, стимулювання інтересу. Крім того, він може допомагати в пошуках учнів для приватних занять та однодумців для спільних проєктів.

Викладач зарубіжної літератури
Олена Сухостат

Instagram Facebook LinkedIn YouTube

Почніть вивчення зарубіжної літератури

Приєднуйтесь до нас

Дізнатися більше

Про мене

...Державне навча

...Приватне навча

Батькам

Учням

Додаткові послуги

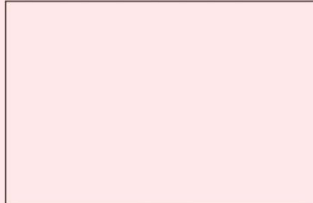
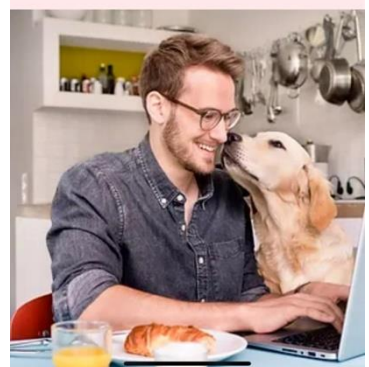

Про мене

Освіта. Досвід викладання. Портфоліо уроку. Співпраця.

Я Сухостат Олена - викладач...

Останні новини

Відео уроки

internal

Coming Soon

Sukhostat Literary Hub

+380 xxx xxx-xx-xx
sukhostat.info@gmail.com

Назва послуги

Переклад текстів, документів

1 ч.
\$111

Записатись

Тренінги для вчителів

1 ч.
\$111

Записатись

ЛІТЕРАТУРА

1. Skliar Iryna. Syllabus «Digital technologies of learning and teaching foreign literature». URL: <http://surl.li/tnfiq> (дата звернення: 15.03.2024).
2. Сайт про українську та зарубіжну літератури та методику викладання. URL: https://svitliteraturu.com/dir/sajtu_vchuteliiv/8 (дата звернення: 15.03.2024).
3. 15+ Best Teacher Website Examples for Online Courses, Offline Services, and More. URL: <https://www.hostinger.com/tutorials/teacher-website-examples> (дата звернення: 11.03.2024).

Євгенія Третьяк
Науковий керівник – доцент Єфімов Д. В.
м. Дніпро

ОГЛЯД КОНКРЕТНИХ МЕТОДИК ТА ПІДХОДІВ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В НУШ

У Новій українській школі (НУШ) застосовуються різноманітні методики та підходи спрямовані на створення стимулюючого та ефективного навчального середовища для учнів. Розглянемо їх більш детально.

Проблемне навчання – це метод, який спрямований на вирішення реальних проблем та ситуацій. За допомогою цього, навчання буде ґрунтуватися на вирішенні завдань, стимулювати застосування навичок критичного мислення та вирішення проблем за обмежений час, а також надавати справжній досвід, який буде сприяти активному процесу вивчення, допомагати систематизувати знання та природно інтегрувати навчання в школі й реальне життя.

Джерелами ситуацій для проблемного навчання можуть бути публікації з газет та журналів, описи з книг чи записи з професійних щоденників, сюжети з телебачення чи інтернет-каналів.

Численні дослідження підтверджують ефективність застосування проблемного навчання як у початковій, так і в середній та старшій школі. Але на кожному конкретному етапі розвитку учнів мають ставитися реальні проблеми, у яких вони здатні досягнути успіху, і ці завдання справді повинні корелювати з віком школярів.

Метод проектів є ефективним засобом активного навчання в НУШ, що сприяє інтеграції різних предметів та розвитку творчих здібностей учнів. Він ґрунтується на розв'язанні реальних проблем та завдань, які активізують учнів та стимулюють їх до самостійності. Такий формат навчання передбачає залучення учнів до систематизації та набуття знань та створення власних продуктів. Розвивати навички критичного мислення, співпраці, спілкування, міркування, синтезу та стійкості в умовах обмеженого часу.

За допомогою проектного навчання вчителі можуть побачити учнів у новому світлі та розвивати їхні вроджені здібності по-новому, що не вдається часом у традиційній системі уроку. Наприклад, за дослідженням В. П. Шульги та інших авторів, використання методу проектів у НУШ сприяє формуванню в

учнів ключових компетентностей, зокрема критичного мислення, комунікації та співпраці [2].

Індивідуалізоване навчання – це підхід, що передбачає налаштування освітнього процесу на потреби та можливості кожного учня окремо. Воно дозволяє кожному учневі працювати у власному темпі та за власними інтересами. За дослідженням А. І. Соболевої та інших авторів, впровадження індивідуалізованого навчання в НУШ дозволяє забезпечити ефективне навчання кожного учня, враховуючи його індивідуальні особливості та рівень знань [1].

Кооперативне навчання – це метод навчання, який базується на принципі співпраці та взаємодії між учнями у процесі вирішення завдань та досягнення спільних цілей. Цей підхід покликаний розвивати комунікативні навички, вміння працювати в команді, а також сприяти соціалізації учнів.

Використання цього методу надасть учням звичку допомагати та вчитися в інших, а також створити безпечне та щасливе навчальне середовище, де учні справді насолоджувалися різними стратегіями та структурами.

У дослідженні «Ефективність кооперативного навчання в початкових класах» (Л. Стівенс) було виявлено, що учні, які брали участь у кооперативних активностях, показали покращення в комунікативних навичках та розуміння матеріалу.

Інтерактивне навчання – це один із ключових підходів у НУШ, оскільки сприяє активній участі учнів у процесі навчання та взаємодії зі знаннями. Дослідження показують, що інтерактивні методи сприяють кращому засвоєнню матеріалу та підвищенню мотивації учнів. Розглянемо приклади інтерактивного навчання:

- бліц-тести: це короткі тести або запитання, які стимулюють швидко відповідь учнів;

- мозковий штурм: учні вносять свої ідеї та думки з певної теми або проблеми та обговорюють їх;

- рольові ігри: учні виконують ролі та взаємодіють між собою у вигляді сценаріїв.

За дослідженням Дж. Стівенсона (2019), такі інтерактивні методи, як мозковий штурм та рольові ігри, допомагають учням краще засвоювати матеріал та розвивати критичне мислення [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Соболева А. І., Кучер В. В., Попова Н. В. Особливості використання індивідуалізованого навчання в початковій школі. 2019. № 3. С.41–46.
2. Шульга В. П., Кравченко Л. І., Яковлева О. О. Педагогічні аспекти впровадження методу проектів в початкових класах Нової української школи. 2018. № 4. С. 65–70
3. Strevens, J. (2019). ESP after twenty years: A re-appraisal. In M. Tickoo (Ed.), ESP: State of the art (1-13). SEAMEO Regional Language Centre. 102 p.

МЕТОД АРТТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ДІТЬМИ

Самотність є однією з найпоширеніших психологічних проблем серед підлітків, яка може суттєво впливати на їх емоційне та соціальне благополуччя. Особливо це стосується періоду адаптації до нових життєвих обставин. Арттерапія, а саме використання мистецтва як засобу терапії, уже тривалий час застосовується для лікування різних психічних розладів і станів.

Арттерапія є унікальною формою психотерапії, що використовує художню діяльність для допомоги індивідам у вирішенні внутрішніх конфліктів, підвищенні особистісного зростання та поліпшенні психічного здоров'я. Особливо ефективною вона є у роботі з дітьми та молоддю, оскільки дозволяє їм виражати свої думки та почуття через творчість, коли слова можуть бути недоступні або недостатні для опису їхніх переживань.

Однією з ключових особливостей арт-терапії є її здатність забезпечити "м'який" підхід до обговорення важких або травматичних питань. Через такі форми мистецтва, як малювання, ліплення, театральні постановки чи танець, діти можуть безпечно досліджувати та обробляти складні емоції. Цей процес не тільки знімає психічне напруження, але й сприяє емоційній розрядці і заспокоєнню.

Арттерапія стимулює самовираження і творчість, що допомагає дітям відчувати успіх у створенні унікальних творів мистецтва, що позитивно впливає на їхню самооцінку та соціальні навички. Успіх у мистецькій діяльності може трансформуватися в підвищену впевненість у собі та покращення міжособистісних відносин, що є важливим для соціального та емоційного розвитку дитини.

Арттерапія базується на двох основних підходах: терапевтичному та художньому. У терапевтичному підході основна увага приділяється внутрішнім переживанням і конфліктам, які особа може переосмислити та розв'язати через мистецтво. Художній підхід наголошує на розвитку творчого потенціалу та особистісному зростанні через процес створення мистецтва. Обидва підходи допомагають особі розвивати навички вирішення проблем та самопізнання.

Основні цілі арттерапії включають самовираження, розширення особистого досвіду, самопізнання, внутрішню інтеграцію особистості, та інтеграцію з зовнішньою реальністю. Спонтанне малювання або ліплення вважається формою діяльності уяви, яка відображає внутрішній світ індивіда, його мрії, бажання, страхи.

Арттерапія має низку переваг: вона дозволяє безпечно висловлювати складні або агресивні емоції, прискорює терапевтичний прогрес за рахунок невербального вираження, сприяє діагностиці та інтерпретації психологічних станів, допомагає обробляти теми, що здаються непереборними, і зміцнює терапевтичні взаємини між учасниками.

Отже, арттерапія є могутнім засобом психотерапевтичної допомоги, що використовує мистецтво як мову для вираження невисловленого, забезпечуючи емоційну підтримку та сприяючи психологічному відновленню та особистісному розвитку [1, с. 10].

Останні дослідження показали, що арт-терапія може стати ефективним інструментом у боротьбі з самотністю у підлітків, оскільки творчий процес допомагає їм виявити свої приховані почуття і знижує психологічний стрес.

Кеті Малчіоді, відома експертка в галузі арттерапії, у своїй книзі "The Art Therapy Sourcebook" підкреслює, що арттерапія може допомогти людям "розмовляти без слів" у ситуаціях, коли важко висловити свої емоції вербально [3]. Через візуальне самовираження індивіди здатні виявити приховані емоційні стани, що можуть бути ключовими для розуміння їх внутрішніх конфліктів і травм. Візуальні метафори, створені в процесі малювання або скульптури, дозволяють терапевту глибше проникнути в психологічний стан клієнта і знайти найбільш ефективні шляхи для їх подальшої роботи і відновлення.

За результатами численних досліджень, арттерапія демонструє значний позитивний вплив на зниження рівнів стресу, анксіозності та депресії. Студія Лайзи Х. Стакі та Джудіт Нобл показала, що творчі заняття сприяють значному поліпшенню настрою та загального психічного здоров'я учасників [4]. Це, зокрем, важливо для підлітків, оскільки мистецтво дозволяє їм краще розуміти й виявляти свої почуття. Регулярне залучення до мистецьких активностей може стати ефективним інструментом для підвищення самооцінки та самоповаги, як підкреслено у дослідженні в галузі громадського здоров'я [2]. Мистецька діяльність не тільки допомагає підліткам відчувати успіх і впевненість у собі незалежно від зовнішніх оцінок, але й сприяє їх емоційному розвитку та соціальній адаптації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабій І. В. Теорія і практика арт-терапії: навчально-методичний комплекс. Умань: Алмі, 2014. 75 с.
2. Czamanski-Cohen, J., & Weihs, K. L. (2016). "The Bodymind Model: A Platform for Studying the Mechanisms of Change Induced by Art Therapy." *Arts in Psychotherapy*.
3. Malchiodi, C. A. (2020). "The Art Therapy Sourcebook". McGraw-Hill Education.
4. Stuckey, H. L., & Nobel, J. (2010). "The Connection Between Art, Healing, and Public Health: A Review of Current Literature." *American Journal of Public Health*.

ІНТЕРАКТИВНІ ПРИЙОМИ НАВЧАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Бурхливі темпи розвитку сучасного суспільства ставить нові вимоги до особистості, яка має вміння критично думати, швидко пристосовуватися до різної життєвої ситуації, здатна до саморозвитку та самонавчання. Сьогодні ставляться нові вимоги до системи освіти як середньої, так і вищої. Реформування середньої освіти є вимогою сьогодення, тобто перехід від простого вивчення теоретичного матеріалу до розвитку ключових та предметних компетентностей [1, с. 6]. Сучасна епоха інформаційного суспільства вимагає від здобувачів освіти певних умінь, які можна використовувати за будь-яких обставин, здатність комунікувати з іншими людьми, працювати та спільно розв'язувати різні проблеми. Важливим також є вміння учнів використовувати інформаційно-комунікативні технології, як у навчанні, так і у житті. Саме тому сучасна система освіти має сприяти у виявленні та розвиткові індивідуальних здібностей і нахилів кожного учня.

Досягненню такої мети сприятиме впровадження інтерактивних технологій навчання в самій канві уроків. Уроки зарубіжної літератури характеризуються образним сприйняття світу, який має бути найбільш яскравий та доступний для дитини. На такому уроці вчитель змушує включити уяву та фантазію учнів, при цьому розвиваються не лише розумові, пізнавальні та творчі здібності, але й формується особистість.

Упровадження інтерактивних прийомів навчання із засобами цифрових технологій робить урок цікавим і захоплюючим, в ході якого розвиваються основні та предметні компетентності.

Розрізняють основні форми інтерактивної роботи: *діалогічно-комунікативні* (дискусії, дебати, мозковий штурм, метод «ПРЕС»); *алгоритмічні* («Кластер», «Групування», «Асоціативний куш», «Мапи думок», «Веббінг», «Кубик Блума», «Фішбоун»); *творчо-ігрові* (квест, сенкан, даймонд); з використанням *інформаційно-комп'ютерних і суспільних ресурсів* (проект, постер, екскурсія, презентація та інфографіка) [1, с. 20; 2, с. 16].

Розглянемо детально такі форми інтерактивної роботи на уроках зарубіжної літератури та наведемо приклади.

Діалогічно-комунікативні форми роботи використовуються для розвитку критичного мислення, комунікативних компетентностей і вирішення проблемних завдань, саме для цього проводяться дискусії та дебати. Вони допомагають аргументувати свою позицію та почути думки інших учнів. *Метод «Акваріум»* включає групову роботу учнів на уроці, що дозволяє їм не тільки вирішувати певні проблеми, але й навчитися працювати в команді [3]. *Метод «ПРЕС»* та *«Мозковий штурм»* використовується для вираження думки

учнів. Для цього застосовується, наприклад, словосполучення «*Я вважаю...*», «*На мою думку...*», «*Тому, що...*» та інші. Подібний метод «*Займи позицію*» дозволяє учням висловити власну позицію до того чи іншого персонажа у творі та правильності його дій. Часто на уроках зарубіжної літератури використовуються комунікативно-ситуативні вправи, у яких можуть бути використані реальні чи вигадані ситуації або наведені певні ситуації з творів зарубіжної літератури. Під час таких вправ діти застосовують свої знання та навички у вирішенні конкретних проблем. Цікавою для більшості дітей є рольова гра, тоді діти розігрують сценки або події із певних літературних творів, що дозволяє їм зрозуміти вчинки літературних героїв у певних ситуаціях [2, с. 31].

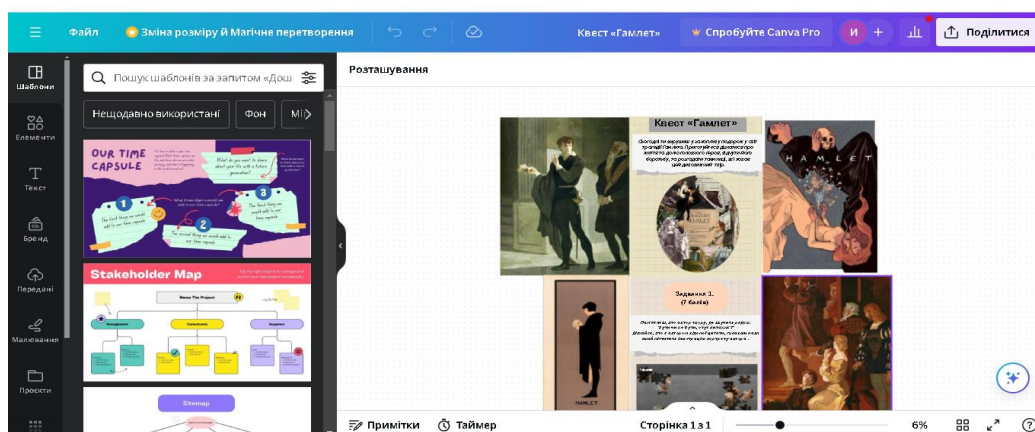
Серед алгоритмічних форм роботи цікавим є метод «Групування», який спонукає учнів висловлювати свої думки на певну тему, а також сприяє стимулюванню мислення про зв'язки між окремими поняттями. Для цього обирається слово, певне поняття або словосполучення і добираються слова за певними зв'язками. Такий же принцип мають і методи «Кластери», «Мапи думок», «Асоціативні кущі» та «Вебінги».

Найпопулярнішим методом серед інших є метод «Фішбоун», у перекладі означає «кістяк риби». На уроці дітям роздаються малюнки із зображенням кістяка риби (у голові пишеться проблема, а на кістках зверху – причини, знизу – факти, у хвості – висновок). Такий метод дозволяє учням систематизувати інформацію, тобто розглянути проблему з різних сторін та досягнути загального висновку.

Ще одним методом для закріплення матеріалу та розвитку вміння аналізувати використовується «Кубик Блума». На гранях кубика записуються певні запитання чи фрази, які дозволяють зорієнтувати дитину для формування правильної відповіді.

Серед *творчо-ігрових форм* роботи використовується на уроках зарубіжної літератури такий метод як «Квест». Цей метод часто застосовують із переміщенням дітей з одного місця на інше, при цьому учні мають відповісти на запитання чи вирішити якусь проблему, щоб отримати ключ до іншого завдання. Із розвитком сучасних інформаційних технологій навчання цей метод можна використовувати з використанням комп'ютера, гаджета чи планшета. Приклад такого квесту зображений на **мал.1. Квест «Гамлет»** проводиться для кращого запам'ятовування цього твору та на встановлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями у творі. Квест складається з **семи завдань**: складання інтерактивного пазлу, складання портрета героя, циклу інтерактивних вправ, що відображають події у творі (вправи «хронологічна послідовність», «добери пару», «кросворд» та «вправа на співвідношення», «монолог» та написання твору). Цей квест розміщений на ресурсі Canva, а для створення інтерактивного пазлу використовувався ресурс – Jigsawplanet, інтерактивні вправи розроблялися на learningapps, а також використовувався ейдос-малюнок. «Ейдос-малюнок» – це спосіб відтворення та розуміння тексту через створення зображення та смислового опису. Квест на уроках зарубіжної літератури застосовується для оптимізації розумових здібностей учнів, розвитку їхньої творчості та вмінь вирішувати проблеми.

Квест «Гамлет»

Інші методи, «Сенкан» і «Даймонд», подібні між собою, мають віршову форму з 5 та 7 рядків, які пишуться за певним планом, характеризуючи предмет (об'єкт) чи тему. Вони часто використовуються для характеристики певного персонажа чи героя.

До основних форм інтерактивної роботи з використанням *інформаційно-комп'ютерних і суспільних ресурсів* належать: екскурсії, літературний постер, проєкт, презентація та інфографіка. Для створення проєкту вибирається певна тема (вчителем чи учнем) або твір та створюється план роботи. Проєкт являє собою пошуково-творчу роботу, яка має кінцевий результат, а в подальшому презентується. При виконанні проєктів учні вчать публічно виступати та доповідати. Екскурсії проводяться з використанням різних технічних засобів, тобто так звані віртуальні екскурсії, які відбуваються через музейні портали [4, с. 32]. Використовуючи сучасні інформаційні ресурси, учитель може створити літературний постер (мал.2), що є своєрідною рекламою твору чи автора, що закликає учнів до його прочитання.

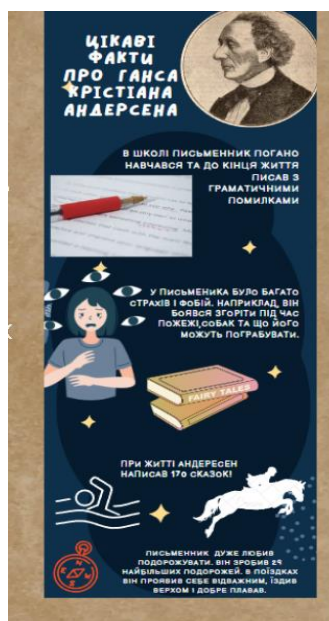
Постер «Портрет Доріана Грея»

Подібно до літературного постера створюється інфографіка – візуальне подання інформації чи знань, які призначені для швидкого та чіткого відображення інформації. Сучасні учні краще сприймають інформацію через зображення чи відео, саме тому, наприклад, події з певного твору на уроках зарубіжної літератури можна подавати інфографікою (мал. 3).

Мал.3.

Інфографіка «Цікаві факти про Ганса Крістіана Андерсена»

Отже, застосування інтерактивних технологій навчання на уроках зарубіжної літератури має велику кількість переваг:

- максимальне підвищення ефективності навчально-виховного процесу;
- залучення до активної творчої навчальної діяльності всіх учнів;
- покращення процесу самонавчання та самореалізації;

– розвиток в учнів цілого комплексу якостей творчої особистості (розумова активність; кмітливість та винахідливість; прагнення отримувати знання, що необхідні для виконання певної практичної діяльності; комунікативні здібності та критичне мислення; вміння відстоювати свою позицію; орієнтація в інформаційному просторі).

Інтерактивні технології навчання розвивають чимало компетентностей в учнів, а така висококомпетентнісна особистість здатна ефективно адаптуватися і діяти в складних сучасних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
2. Philips B. D. Role-playing games in the English as a Foreign Language Classroom Taipei: Crane Publishing Ltd., 1994. 729 p.
3. Slavin R. E. Co-operative Learning: What Makes Group Work Work? URL: <http://www.curee.co.uk/files/publication/%5Bsite->

<timestamp%5D/Slavin%20%282010%29%20Cooperative%20learning.pdf> (дата звернення: 15.02.2024).

4. Veen W., Lam I., Taconis R. A virtual workshop as a tool for collaboration: towards a model of telematic learning environments. *Computer & Education: An International Journal*. 1998. Vol. 30. No. 1(2). P. 31–39.

Інна Філіппова
Наукові керівники – доцент Андрущенко В. О., доцент Дроздова Д. С.
м. Дніпро

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ В УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ДО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Англійська мова, як міжнародний засіб спілкування, відіграє важливу роль у сучасному світі. Для старшокласників вивчення англійської мови не тільки є обов'язковою складовою навчального процесу, але й важливим ресурсом для подальшого освітнього й професійного зростання. Проте залучити учнів до активного навчання англійської мови може бути важко через різноманітні фактори. Розуміння та ефективне формування мотивації забезпечує успіх у цьому процесі.

Мотивація є засобом, який стимулює особу до досягнення конкретної мети. Попри різноманітність підходів до визначення цього поняття, можна вважати, що мотивація – це психофізіологічний процес, що контролює поведінку людини та визначає її напрямок [1, с. 67]. Саме мотивація визначає, яким чином та в якому напрямі людина використовує свої здібності, які варіанти дій вона обирає, до яких засобів сприйняття та мислення вона вдається. Мотивація плекає інтенсивність та наполегливість у досягненні мети.

У навчальній діяльності мотивація є дуже важливою, спонукаючи, направляючи та організовуючи дії учнів. Вона надає особистісний сенс та значущість навчальному процесу, а також контролює поведінку. Особливу вагу мотивація має у вивченні іноземних мов, оскільки впливає на якість засвоєння матеріалу та вибір методів навчання. Забезпечивши учням належну мотивацію, учитель сприяє кращому запам'ятовуванню інформації, підвищує зацікавленість учнів та їхнє бажання досягати успіху [2, с. 203].

Е. Десі та Р. Райан ідентифікували два основних типи мотивації: зовнішню (екстернальну) та внутрішню (інтринсичну). Зовнішня мотивація виникає, коли дії людини не пов'язані безпосередньо з самою діяльністю, тоді як внутрішня мотивація має місце, коли дії людини пов'язані саме з діяльністю. До зовнішніх мотивів зараховують мотив оцінки (коли людина здійснює дії, щоб отримати оцінку або схвалення), а також ситуації, коли дії виконуються під впливом примусу, який накладають близькі люди чи вчителі, щоб уникнути розчарування або проблем.

Внутрішня мотивація є однією з ключових сил пізнання. Розвиток такої мотивації є необхідною умовою успішної діяльності у будь-якій сфері. Вона

визначається як виконання дій задля задоволення внутрішніх потреб особистості [4, с. 55–56].

Формування мотивації учнів старшої школи до навчання англійської мови є одним із ключових елементів успішного вивчення іноземної мови та розвитку їхніх комунікативних навичок у сучасному світі. Цей процес вимагає комплексного підходу, який враховує індивідуальні потреби та особливості кожного учня. Розглянемо ключові принципи та методи, які можуть бути використані для формування мотивації учнів старшої школи до вивчення англійської мови:

1. Створення сприятливого середовища. Важливо створити середовище, де учні почувають себе комфортно та зацікавлено. Це може бути досягнуто шляхом цікавих та стимулюючих уроків, використання інтерактивних методів навчання, а також залучення різноманітних джерел аутентичних матеріалів, які відображають сучасну культуру та реальні життєві ситуації.

2. Зв'язок із особистими цілями та інтересами учнів. Учителям слід стимулювати учнів знаходити зв'язок між вивченням англійської мови та їхніми особистими цілями й інтересами. Це може включати обговорення можливостей міжнародної мобільності, кар'єрних перспектив або просто зацікавленості в культурі англомовних країн.

3. Застосування різноманітних методів навчання. Використання різноманітних методів навчання, зокрема рольові ігри, інтерактивні вправи, проекти та дискусії, допомагає зробити навчання цікавим та захоплюючим для учнів. Це також сприяє залученню різних типів учнів та врахуванню їхніх індивідуальних потреб.

4. Підтримка та заохочення. Важливо підтримувати й хвалити учнів за їхні зусилля та досягнення. Позитивний акцент на їхніх успіхах стимулює до подальшого зростання та розвитку. Також важливо надавати конструктивну критику для поліпшення їхнього навчання [3, с. 2].

Отже, формування мотивації учнів старшої школи до навчання англійської мови є складним процесом, але за допомогою правильного підходу та уваги до потреб учнів, учителі можуть створити стимулюючу та надихаючу навчальну атмосферу, що сприяє їхньому успіху та ефективному розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бронетко І. А. Формування англомовної лінгвосоціокультурної компетенції учнів загальноосвітніх шкіл. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2015. № 3. С. 66–72.
2. Назарчук А., Желікхівська Т. Формування мотивації та інтересу до вивчення англійської мови на початковому етапі навчання. *Pedagogical Discourse*. 2012. №. 11. С. 202–206.
3. Харчук В. О. Мотивація як психологічний механізм формування лінгвосоціокультурної компетентності учнів старшої школи. URL: <https://nniif.org.ua/File/17hvomyp.pdf> (дата звернення: 18.04.2024).

4. Deci E., Ryan R. Intrinsic motivation and self-determination in human behaviour. New York: Plenum. URL: <https://mmrg.pbworks.com/f/Ryan,+Deci+00.pdf> (дата звернення 18.04.2024).

Наталія Череменко
Науковий керівник – доцент Андрущенко В. О., доцент Дроздова Д. С.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПАМ'ЯТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Вивчення другої іноземної мови набуває все більшого значення в сучасному світі, де глобалізація та міжнародне спілкування стають все більш важливими. У старших класах школи в учнів вже сформовані базові навички та вміння, але їх когнітивний розвиток триває, і пам'ять відіграє ключову роль у процесі навчання.

Психолінгвістичний аспект вивчення другої мови складає неабиякий інтерес, оскільки допомагає зрозуміти, як працює пам'ять старшокласників у контексті вивчення мови. Розуміння цих особливостей може сприяти розробці ефективніших методів навчання, що, у свою чергу, сприятиме успішному оволодінню другою мовою та розвитку мовних компетентностей учнів. Отже, дослідження психолінгвістичних аспектів розвитку пам'яті старшокласників у контексті вивчення другої іноземної мови є важливим кроком у підвищенні якості освіти та підготовці молоді до сучасної міжнародної комунікації і сприяє їх подальшому успіху в навчальному та професійному житті.

Підлітковий вік – це період значних змін у функціонуванні пам'яті. На цьому етапі розвитку пам'ять старшокласників зазнає інтенсивної перебудови та вдосконалення. З одного боку, вони можуть демонструвати значний потенціал до запам'ятовування та аналізу інформації. З іншого боку, підлітки часто стикаються зі зростаючою втомою від інформаційного перевантаження і недостатньою концентрацією уваги, що може негативно позначитися на їхній здатності ефективно навчатися.

Вивчення другої мови має значний вплив на когнітивні функції старшокласників. Вивчення нової мови стимулює розвиток структур мозку, що відповідають за мовні функції та пам'ять. Вивчаючи другу мову, учні практикуються в розумінні нових мовних структур, запам'ятовують великий обсяг лексики та практикують свої розмовні навички. Це сприяє розвитку робочої пам'яті, уваги, логічного мислення та інших когнітивних процесів. Вивчення другої мови може підвищити гнучкість мислення та креативність, що сприяє загальному розвитку когнітивних функцій старшокласників.

Вивчення другої іноземної мови пов'язане з різними психолінгвістичними аспектами, які впливають на розвиток пам'яті старшокласників.

Психолінгвістика вивчає взаємозв'язок між мовою та психічними процесами в мозку людини [2, с. 21].

У процесі вивчення іноземної мови старшокласники засвоюють нові мовні одиниці, зокрема слова, словосполучення, граматичні структури та мовні поняття. Цей процес вимагає активного залучення різних процесів пам'яті. Наприклад, запам'ятовування нових слів та їхніх значень вимагає використання певних мнемонічних прийомів і стратегій, як-от: повторення, створення асоціацій та використання контексту.

Вивчення іноземної мови сприяє розвитку когнітивних процесів учнів, а саме: уваги, концентрації, аналізу та синтезу інформації. Вивчення мови вимагає розуміння граматичних правил, засвоєння нової лексики та вміння використовувати її в реальних ситуаціях спілкування. Ці процеси сприяють активному розвитку різних аспектів пам'яті (робоча пам'ять, асоціативна пам'ять та декларативна пам'ять).

Вивчення другої мови має значний вплив на розвиток когнітивних функцій у старшокласників. Когнітивні функції – це різноманітні процеси мислення, які охоплюють увагу, пам'ять, мовлення, міркування, розуміння та прийняття рішень. Вивчення другої мови потребує активного залучення цих когнітивних процесів, що сприяє їх подальшому розвитку та вдосконаленню.

По-перше, вивчення другої мови стимулює розвиток уваги та концентрації. Учні повинні бути уважними та зосередженими, щоб вивчати нові мовні структури та запам'ятовувати велику кількість слів і фраз. Це розвиває їхню здатність утримувати увагу протягом тривалого часу, що впливає на загальну когнітивну функцію.

По-друге, вивчення другої мови сприяє розвитку робочої пам'яті. Учні повинні зберігати та використовувати інформацію про граматичні правила, словниковий запас та мовні структури під час вирішення мовних проблем. Це вимагає утримання та маніпулювання інформацією в робочій пам'яті, що сприяє її розвитку.

Емоційний стан старшокласників може впливати на їхню здатність запам'ятовувати мовні одиниці під час вивчення другої іноземної мови. Дослідження засвідчують, що такі позитивні емоції, як хвилювання, зацікавленість або радість, можуть підвищити ефективність запам'ятовування та утримання матеріалу. У такому емоційному стані учні зазвичай більш уважні, більш умотивовані до навчання і більш готові докладати зусиль для досягнення успіху [1, с. 44].

Емоційний стан відіграє важливу роль у процесі запам'ятовування мовних одиниць старшокласниками. Позитивні емоції сприяють покращенню процесу навчання та запам'ятовуванню інформації, тоді як негативні емоції можуть стати перешкодою для ефективного вивчення мови. Тому важливо створити позитивне та сприятливе навчальне середовище, яке плекатиме позитивні емоції та мотивації учнів до вивчення мови.

Отже, розвиток пам'яті старшокласників під час вивчення другої іноземної мови є складним і багатогранним процесом, який задіює різні психолінгвістичні аспекти. Психолінгвістичний підхід дозволяє розглянути взаємозв'язок між

мовою і пам'яттю, що виявляється в особливостях вивчення і запам'ятовування мовних структур і лексики.

У процесі вивчення другої іноземної мови старшокласники активно використовують різні стратегії пам'яті, такі як повторення, використання асоціацій, організація інформації та застосування мнемонічних прийомів. Ці стратегії сприяють ефективному запам'ятовуванню та утриманню мовних одиниць.

ЛІТЕРАТУРА

1. Занюк С. С. Психологія мотивації: навч. посіб. К.: Либідь, 2002. 304 с.
2. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів: навчально-методичний посібник / Редько В. Г., Полонська Т. К., Басай Н. П. [та ін.]; за наук. ред. Редька В. Г. К.: Педагогічна думка, 2013. 360 с.
3. Memory, Language, and Bilingualism: Theoretical and Applied Approaches / Altarriba J., Isurin L. 1st edn. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 388 p.
4. [Schütze](#) U. Language learning and the brain: lexical processing in second language acquisition. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. 179 p.

Юлія Щербина
Науковий керівник – доцент Скляр І. О.
м. Дніпро

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК АНАЛІТИЧНОГО ТА КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЯК ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНА ПРОБЛЕМА

У сучасному світі стрімкий розвиток став нормою інформаційних технологій і надзвичайного потоку інформації, аналітичне та критичне мислення залишаються ключовими навичками, необхідними для успішної навігації в складному ландшафті знань. Формування цих навичок грає важливу роль у процесі освіти, тому вони не тільки сприяють глибшому розумінню інформації, але й можуть ефективно аналізувати, оцінювати та розв'язувати складні завдання.

Аналітичне мислення здатне аналізувати інформацію, розпізнавати закономірності та виявляти взаємозв'язки між ефективними факторами. Це все разом допомагає учням вирішувати завдання різного характеру, логічно аргументуючи свої висновки.

З іншого боку, критичне мислення включає в себе здатність аналізувати, оцінювати та критикувати інформацію, враховуючи різні точки зору. Ця навичка дозволяє особі виокремлювати суттєве в інформаційному потоці, розпізнавати залежні переконання та розбудовувати обґрунтовані думки.

Важливою частиною розвитку аналітичного та критичного мислення є взаємодія з різними дисциплінами та використання численних методів

навчання. Ці навички не тільки допомагають в особистому розвитку, але й є ключовими в успішній кар'єрі, сприяючи прийняттю обґрунтованих рішень та вирішенню складних завдань у всіх сферах життя.

Головними цінностями XXI століття є інтелект, креативність та соціальні навички, які розвиваються протягом усього життя людини. Щоб досягти успіху в сучасному суспільстві, знань і навичок, отриманих у школах минулого століття, вже недостатньо.

І. Скляр підкреслює, що креативність і критичне мислення – це «найзатребуваніші навички у стейкгоल्дерів сьогодні, а отже, невід'ємна запорука професійного успіху в майбутньому. Вони дають можливість людям підходити до проблем, викликів і можливостей з інноваціями та глибиною думки» [7, с. 219].

О. Пометун, дослідниця питання розвитку критичного мислення в системі загальної середньої освіти України, визначає його як особливий тип мислення, що характеризується активністю, цілеспрямованістю, самостійністю, дисциплінованістю та рефлексією [6].

Критичне мислення – це здатність аналізувати інформацію з логічної точки зору, виносити обґрунтовані судження та застосовувати отримані результати для вирішення як стандартних, так і нестандартних життєвих проблем. Критичне мислення не передбачає критики чи негативних суджень, а розглядає раціональний розгляд різних підходів з метою прийняття обґрунтованих суджень і рішень.

М. Ліпман, засновник «рефлексивної» освітньої моделі, перераховує шість ключових елементів критичного мислення:

- вміння мислити означає володіння певними техніками, які створюють надійну методологію обробки інформації;
- відповідальність, яка означає усвідомлення свого обов'язку надавати аргументи та приклади іншим відповідно до прийнятих стандартів;
- вироблення оригінальних суджень як результат критичного мислення означає прагнення до творчої дискурсивної діяльності, а не до репродуктивного мислення, заснованого на жорстких алгоритмах і стереотипах;
- критерії, до яких апелює і на які спирається критичне мислення; критерії – це положення, які критичні мислителі беруть до уваги при оцінюванні ідей у процесі їх аналізу чи критики;
- самокорекція вимагає використання критичного мислення як методу, спрямованого на зміну або вдосконалення власних суджень;
- загальні стандарти не виключають уваги та чутливості до контексту. Критично мислячі люди визнають критерії у зв'язку з контекстом і допускають альтернативи, які відповідають ситуації [5, с. 70-72].

Сучасні освітні технології розвитку критичного мислення вирішують такі завдання:

- навчальна мотивація (підвищення інтересу до процесу навчання та активного розуміння матеріалу);
- інформаційна грамотність (розвиток здатності самостійно аналізувати та оцінювати інформацію будь-якої складності);

- культура письма (розвиток вміння писати в різних жанрах);
- соціальна компетентність (розвиток комунікативних навичок та почуття відповідальності за отримані знання) [8].

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури показує, що феномен «аналітичне мислення» вивчався різними науками: філософією, психологією та логікою. Кожна з них по-своєму визначає його природу. Проте всі вони вказують на те, що аналітичне мислення – це абстрактне, логічне мислення, яке функціонує на основі мови і активно розвивається у людини з певного віку, тобто як тільки вона починає вчитися. Тому вивчення «аналітичного мислення» як філософського та психологічного явища об'єктивно є предметом педагогічних досліджень.

Аналітичне мислення – це здатність людини розуміти природу ситуації, проблеми чи питання. Досягається двома шляхами: 1) розбиттям проблеми на складові та їх аналізом; 2) відстеженням припущень та аналізом причинно-наслідкових зв'язків крок за кроком. Аналітично мисляча людина здатна: 1) передбачити розвиток ситуації; 2) оцінити можливість виникнення форс-мажорних обставин; 3) структурувати та оцінювати інформацію.

Навички аналітичного мислення важливі для будь-якої професії в галузі, де потрібно аналізувати інформацію та приймати рішення [2].

Основними етапами критичного мислення є аналіз, розуміння, оцінка та критика. Ми погоджуємося з Джоном Дьюї, який вважає аналітичне мислення одним із етапів процесу критичної рефлексії, оскільки між критичним мисленням та аналітичним мисленням існує суттєва різниця [1, с. 37-38]. Основне завдання критичного мислення – зробити правильне загальне судження про певну інформацію. Це вимагає ретельної оцінки всіх наявних даних. Критичне мислення потребує інформації з різних джерел, лише деякі з яких уже відомі.

Аналітичне мислення, з іншого боку, вимагає спочатку розбити великі шматки інформації на менші частини, перш ніж встановлювати причинно-наслідкові зв'язки або помічати закономірності. Аналітичне мислення допомагає спростити складне, класифікувати інформацію та поглибити розуміння. Таким чином, аналітичне мислення можна розглядати як один з етапів процесу критичної рефлексії [3].

Процес аналітичного мислення передбачає такі етапи обробки (аналізу) інформації: 1) розбиття інформації на складові; 2) аналіз частин та інформації загалом; 3) формулювання висновків та доповнень на основі міркувань, коли інформації недостатньо для вирішення проблеми; 4) окреслення можливих варіантів вирішення проблеми; 5) аналіз кожної альтернативи, що була проаналізована, її недоліків; 6) обрання найкращого рішення.

З огляду на те, що аналітичне мислення є інструментом аналітичної діяльності, принципами аналітичного мислення є: цілеспрямованість, системність, актуальність, сучасність, активність, ініціативність, достовірність, об'єктивність, повнота, безперервність, альтернативність, гнучкість та аргументованість. Навички аналітичного мислення розкривають змістовний аспект спрямованості особистості [4, с. 251-256].

Формування і розвиток аналітичного та критичного мислення є важливою теоретико-методичною проблемою, яка стає все більш актуальною в сучасному освітньому контексті. За допомогою цих ключових когнітивних навичок учні можуть ефективно аналізувати інформацію, розв'язувати проблеми та приймати обґрунтовані рішення.

У процесі дослідження та впровадження методів формування аналітичного та критичного мислення в освіті виявлено, що це сприяє не лише покращенню академічних досягнень учнів, а й розвитку їхньої креативності та саморегуляції. Методи навчання, спрямовані на стимулювання критичного мислення, також сприяють формуванню критичного погляду на соціокультурні та етичні питання.

Отже, формування аналітичного та критичного мислення має стратегічне значення для розвитку освіти та суспільства загалом. Подальше вдосконалення теорії та методики викладання, а також їх широке впровадження в освітній процес сприятиме підготовці кваліфікованих та критично мислячих індивідів, здатних адаптуватися до змін у сучасному інформаційному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Критичне мислення та інноваційні стратегії в історичній освіті: посібник для здобувачів ступеня вищої освіти магістра освітньо-професійної програми «Середня освіта (Історія)». Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2023. 120 с.
2. Малащенко І. Розуму палата: як та навіщо розвивати аналітичне мислення: веб-сайт. URL: <https://happymonday.ua/analitychne-myslennya> (дата звернення 09.01.2024).
3. Мислення: критичне й аналітичне. URL: <https://kmb.s.ua/index.php/ua/article/thinking-critical-and-analytical> (дата звернення 09.01.2023).
4. Площинська Т. Ю. Обґрунтування поняття навички аналітичного мислення майбутніх офіцерів-прикордонників. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 37. 379 с.
5. Полонська Т. Критичне мислення як технологія компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 5–6 класів гімназії. *Український Педагогічний журнал*. 2022. №1. 70–79.
6. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 89–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2018_2_14 (дата звернення 13.03.2024).
7. Скляр І. О. Інгібітори креативності та критичного мислення здобувачів ЗВО. Література, психологія, педагогіка у ракурсах взаємодії: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 9 листопада 2023 р.). Дніпро: ГІМ ДВНЗ «ДДПУ», 2023. 340 с. URL: <http://surl.li/obkqc> (дата звернення 13.03.2024).
8. Технологія розвитку критичного мислення INSERT: вебсайт. URL: <http://vigivska0804.blogspot.com/2016/01/insert.html> (дата звернення 08.01.2024).

ДОДАТКОВІ ТЕЗИ

ЗМІСТ

Олена Гребенюк

Особливості когнітивних фільтрів як фактора психологічного благополуччя особистості.....277

Тетяна Короткова

Каністерапія та її вплив на психоемоційний стан дітей молодшого шкільного віку.....279

Поліна Моргун

Гендерні особливості поведінки особистості в конфліктних ситуаціях.....282

Марія Перепелиця

Теоретичні підходи до визначення феномену емоційно-вольової саморегуляції особистості.....285

Олександр Пиркін

Психолінгвістичні чинники навчання іноземних мов в освіті дорослих.....287

Ярослав Сущенко

Психолого педагогічні чинники навчальної успішності школярів на уроках історії.....289

Павло Шиш

«М'які навички» у професійній діяльності сучасного педагога.....292

ОСОБЛИВОСТІ КОГНІТИВНИХ ФІЛЬТРІВ ЯК ФАКТОРА ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ

Когнітивні фільтри – це ментальні рамки, через які люди сприймають та інтерпретують інформацію. Когнітивні фільтри відіграють значну роль у формуванні наших когнітивних упереджень, що можуть впливати на наші судження та рішення як позитивно, так і негативно.

На думку Н. В. Акімової, постійний приплив інформації через різні онлайн-канали становить значний виклик для психічного здоров'я. Величезний обсяг даних, значна частина яких є нефільтрованою і потенційно тривожною, може перевантажити когнітивні процеси людини, що призводить до підвищеного стресу й тривоги. Інтернет надає платформу для різноманітних поглядів і думок, але відсутність когнітивних фільтрів може призвести до хибних інтерпретацій і непорозумінь, міжособистісних конфліктів і негативно вплинути на психологічне благополуччя людини. Здатність ефективно фільтрувати та обробляти інформацію є важливою для підтримки здорового психологічного стану, особливо в цифрову епоху, коли інформації багато і вона легко доступна [1].

Розуміння ролі когнітивних фільтрів у психологічному благополуччі особистості має вирішальне значення для розуміння того, як психічні процеси формують відчуття благополуччя. Н.В. Волинець підкреслює значущість особистісних характеристик у визначенні психологічного благополуччя в контексті працюючої особистості. Це свідчить про те, що такі індивідуальні риси, як-от: життєстійкість, оптимізм та самоефективність, відіграють ключову роль у тому, як людина сприймає та долає стресові фактори, пов'язані з роботою. Те, як людина інтерпретує та оцінює свій досвід, значною мірою впливає на її психологічне благополуччя [2].

В.В. Гезун розширює це розуміння, розглядаючи психологічне благополуччя в умовах воєнного стану, коли зовнішні стресори посилюються. За таких обставин когнітивні фільтри опосередковують реакції на складне середовище. Такі когнітивні упередження, когнітивні викривлення можуть загострювати психологічний дистрес під час кризових ситуацій [3].

О. Гринів визначає різні підходи до вивчення психологічного благополуччя, підкреслюючи важливість врахування когнітивних процесів у цих дослідженнях. Вивчаючи, як когнітивні фільтри формують сприйняття індивідами свого досвіду, дослідники можуть краще зрозуміти глибинні механізми, що сприяють психологічному благополуччю [4].

Когнітивні фільтри відіграють основну роль у формуванні психології благополуччя студентів. Ці фільтри діють як ментальні лінзи, через які люди сприймають, інтерпретують та обробляють інформацію з навколишнього середовища. Вони виконують роль воротарів, дозволяючи певним думкам,

емоціям і переконанням проникати у свідомість, відфільтровуючи інші. Значення когнітивних фільтрів полягає в тому, що вони впливають на когнітивні, емоційні та поведінкові реакції студентів на різні академічні та соціальні ситуації. Те, як вони інтерпретують і осмислюють стимули, значною мірою впливає на їхнє самопочуття. Когнітивні фільтри допомагають студентам осмислювати навколишній світ, упорядковуючи інформацію, надаючи їй значення та керуючи процесами прийняття рішень. Наприклад, студент, який сприймає академічні невдачі через негативний фільтр, може інтерпретувати їх як свідчення власної некомпетентності, що призводить до почуття неадекватності та зневіри. З іншого боку, студент, який використовує більш оптимістичний фільтр, може сприймати невдачі як тимчасові перешкоди, які можна подолати, доклавши зусиль і наполегливості, виховуючи в собі стійкість і мислення, спрямоване на зростання [5].

Когнітивні фільтри формують переконання особистості про себе, інших людей та світ. Вони впливають на самооцінку, самоефективність та почуття приналежності. Студенти, які володіють позитивними когнітивними фільтрами, більш схильні мати конструктивні переконання щодо своїх здібностей і потенціалу для досягнення успіху, звертатися по допомогу, застосовувати адаптивні стратегії подолання труднощів і розвивати підтримуючі стосунки з однолітками та наставниками. На противагу цьому студенти з негативними когнітивними фільтрами можуть відчувати невпевненість у собі, страх перед невдачею та почуття ізоляції, що може перешкоджати їхній академічній успішності та соціальній адаптації [6].

Вплив когнітивних фільтрів на благополуччя студентів виходить за межі академічної сфери і стосується різних аспектів їхнього життя. Вони впливають на сприйняття студентами стресу, механізми подолання стресу та стійкість перед несприятливими обставинами. Наприклад, студенти, які володіють адаптивними когнітивними фільтрами, схильні оцінювати стресори як виклики, з якими можна впоратися за допомогою стратегій вирішення проблем і регулювання емоцій. Натомість студенти з дезадаптивними фільтрами можуть сприймати стресори як загрози, що провокує поведінку уникнення та посилює психологічний дистрес [7].

Отже, когнітивні фільтри є важливими компонентами студентського благополуччя, формуючи когнітивні, емоційні та поведінкові реакції на академічний та соціальний досвід. Розуміючи роль когнітивних фільтрів у житті студентів, педагоги та фахівці з психічного здоров'я можуть впроваджувати втручання, спрямовані на розвиток позитивних когнітивних схем, підвищення життєстійкості та покращення загального благополуччя. Завдяки цілеспрямованим втручанням і підтримці студенти можуть навчитися розвивати адаптивні когнітивні фільтри, що дасть їм змогу ефективно працювати в академічному, соціальному та емоційному плані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акімова Н. В. Проблема розуміння як важливий аспект психологічного благополуччя особистості в інтернеті. *Актуальні проблеми психології:*

Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2019. Том VII. Екологічна психологія. Випуск 47. С.19–33

2. Волинець Н. В. Особистісні особливості психологічного благополуччя працюючої особистості. *Сучасні проблеми екологічної психології: життєве середовище особистості у психологічному вимірі: матеріали XIV Міжнародної науковопрактичної конференції (18 – 19 травня 2018 року, Київ)* / за ред. Ю.М. Швалба. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2018. С.32–37
3. Гезун В. В. Психологічне благополуччя особистості в умовах воєнного стану. Кривий Ріг: КДПУ, 2022. 83 с.
4. Гринів О. Аналіз підходів до дослідження психологічного благополуччя особистості. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. 2014. Вип. 19(1). С. 25–34. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpfsp_2014_19\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpfsp_2014_19(1)_6).
5. Каргіна Н. В. Основні підходи до вивчення психологічного благополуччя особистості: теоретичний аспект. *Наука і освіта*. 2015. №3. С.48–55.
6. Каргіна Н.В. Когнітивна складова психологічного благополуччя особистості. *Матеріали науково-практичної конференції молодих учених та студентів «Проблеми сучасної психології особистості», (20 травня 2016 р.)*. Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2016. Вип. 7. С.66–71.
7. Марциняк-Дорош, О., Сабат, С. Вплив когнітивних фільтрів на психологічне благополуччя студентів. *Scientific Collection «InterConf»*, (50), 2022. 187–190. Retrieved from <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/592>

Тетяна Короткова
Науковий керівник – доцент Грицук О.В.
м. Дніпро

КАНІСТЕРАПІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Життєдіяльність як дорослої людини, так і дитини перебуває в постійних контактах з іншими людьми, предметами та явищами навколишньої дійсності. До всього, що оточує людину, вона виявляє певне ставлення, що проявляється у різноманітних емоціях. Емоції впливають на перебіг психічних процесів – сприймання, пам'яті, уяви, мислення, зумовлюють формування певних рис та негативні характеру особистості. Вольові процеси також тісно пов'язані з емоціями. Характер емоційного забарвлення настрою позначається на всіх етапах вольової дії та усвідомлено підкреслюють гуманістичну спрямованість розвитку особистості такої дитини, яка представлена цілим комплексом

характеристик: чесність, чуйність, товариськість, здатність до співчуття, чутливість [5, с. 210].

Позитивні емоції розвиваються в дитини у грі та дослідницькій діяльності. Момент переживання задоволення в дитячих іграх рухається по мірі розвитку дитини. У малюка це переживання виникає за умови отримання бажаного результату. У дитини раннього віку радість надає не тільки результат, але й сам процес діяльності. У дитини дошкільного віку переживання задоволення виникає на початку діяльності, при цьому ані результат дії, ані сам процес не є центральними в емоції дитини: вона переживає задоволення, передбачаючи подію. Дитина вважає хорошим те, що їй цікаво [5, с. 224].

Психологами розроблено велику кількість методів, у яких терапевтичними чинниками є мистецтво й природа. Ці методи психотерапії базуються на спілкуванні з літературою і мистецтвом – музикотерапія, бібліотерапія; на творчій діяльності – імаготерапія, арттерапія, пісочна терапія; на лікувальному впливі природи – натурпсихотерапія [4, с. 24].

Одним із методів психокорекційної роботи є тваринна терапія, що полягає у взаємодії людини і тварини. Така взаємодія є розвиваючою, терапевтичною, рекреаційною та навчальною. В Україні тваринна терапія є достатньо новою галуззю з погляду її застосування у психотерапевтичній роботі. Тваринна терапія та її вплив на психоемоційний стан людини є маловивченими в Україні. Тваринна терапія, також відома як анімалотерапія або анімалтерапія, має різні напрямки роботи залежно від виду тварини, яка залучається у взаємодії з людиною. Серед зазначених напрямків можна назвати іпотерапію (взаємодія з кіньми), каністерапію (взаємодія з собаками), фелінотерапію (взаємодія з кішками) та дельфінотерапію [3, с. 67]. До взаємодії зі спеціально навченими собаками долучаються діти дошкільного та молодшого шкільного віку з діагнозами порушеннями розвитку, спектру аутизму, церебрального паралічу, синдромом дефіциту уваги та гіперактивності, помірної розумової відсталості. Науковий аналіз отриманих даних взаємодії собак і дітей дозволяє стверджувати про значні успіхи дітей у розвитку мовленнєвих здібностей, зниження гіперактивності, урізноманітнення поведінкової моделі та збільшення показників вербальної і невербальної взаємодії з боку дитини як з собакою, так і з провідником [3, с. 70].

Формулювання концепції «терапія за участю тварин» виникло спонтанно, коли дитячий психіатр із США Борис Левінсон виявив, що його маленькі пацієнти активно та позитивно реагують на його собаку, яка знаходилася у приймальні під час сеансів лікувальної терапії. У 1969 році Б. Левінсон вперше вжив слово «пет-терапія» (від англ. pet – домашній улюбленець) – терапія з тваринами, метод лікування та реабілітації з використанням спеціально відібраних та навчених собак. Пет-терапія використовується в медичній та соціальній реабілітації.

Метод «каністерапії» може використовуватися як психотерапевтична методика, що стимулює розвиток розумових та емоційних здібностей, покращує рухові функції загальної та дрібної моторики, також для збільшення ефективності розвитку особистості в період корекції, реабілітації та соціальної адаптації дітей з особливостями розвитку. Велику роль у корекційній роботі

відіграє тактильна взаємодія з собакою. Під час спонтанної веселої гри (під керівництвом каністерапевта) діти звикають до контакту із собакою, гладять її, звертаються до неї. Завданням занять на цьому етапі є передача позитивних емоцій, отримання задоволення від спілкування із собакою, подолання страху у відносинах з оточуючим світом. Залежно від потреб дітей та можливостей закладу освіти заняття можуть мати форму індивідуальної або групової роботи. Заняття можуть бути одноразовими або проводитися систематично. Їхня тривалість визначається індивідуально. Якщо заняття містить корекційні цілі, то воно потребує відповідної підготовки та професійних знань від каністерапевта. Собака використовується як «навчальний помічник», мотивує до навчання і тим самим забезпечує умови для успішного засвоєння певних знань і навичок дитиною з особливими освітніми потребами. Дитина охоче запам'ятовує зміст, героєм якого є її новий друг – собака. Це допомагає дітям із вадами сприйняття та мотивації до навчання. [2, с. 10].

Зв'язки людини з собакою зміцнюється завдяки фізичному контакту, синхронності дій та ритуалам привітання. Просте погладжування собаки може за лічені хвилини заспокоїти гіперактивну симпатичну нервову систему: калатання серця, високий кров'яний тиск, пітливість. Рівні ендорфінів (гормонів, що відповідають за хороше самопочуття), а також окситоцину та пролактину (гормонів, що беруть участь у формуванні соціальної прихильності) підвищуються, коли людина контактує з собакою. Рівень кортизолу (гормону стресу) знижується. Вагомі підстави вважати, що життя з собакою забезпечує соціальну підтримку, знижує ризик виникнення різних захворювань, від серцево-судинних до діабету та пневмонії, і допомагає швидше одужати хворому. Зв'язок із домашнім улюбленцем може дати результат, аналогічний тому, який має довгострокове застосування призначених препаратів, або курс когнітивно-поведінкової терапії. Ефект зв'язку спрацьовує, тому що собаки можуть взаємодіяти з тими, хто їх оточує [1, с. 269].

Слід зазначити, що в Україні активно розвиваються мережа та осередки людино-тваринної взаємодії, які використовують тварин (здебільшого собак) з метою розвитку пізнавальних (когнітивних) та поведінкових навичок, збалансування емоційних переживань, психологічної корекції і психоемоційної реабілітації після пережитого психотравматичного досвіду, особливо в сучасних умовах, коли триває війна. Наукове вивчення людино-тваринної взаємодії в контексті психотерапевтичної роботи допоможе вітчизняним фахівцям розробити ефективні реабілітаційні програми [3, с. 70].

ЛІТЕРАТУРА

1. Горовіц А. Собакознавство. Що собаки знають, бачать і відчувають нюхом / Пер. з англ. Н. Лавської. Київ: Видавнича група КМ-БУКС, 2020. 312 с.
2. Камишина О. А. Застосування елементів каністерапії в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами на заняттях «ХВИЛИНКИ ДОБРОТИ» з досвіду роботи фахівця інклюзивно-ресурсного центру Новокаховської міської ради, вчителя-логопеда ЗДО №18 Новокаховської міської ради Камишиної Оксани Аркадіївни. Херсон, 2023. 25 с.

3. Кашуба Л., Чекан О. Каністерапія як метод психокорекції в спеціальній освіті. *Вісник Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки: Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика: матеріали 9-ої Всеукр. наук.-практ. конф. (30-31 березня 2023 р.)*. Умань: Візаві, Вип. 9. 2023 р. С. 67–71
2. Мушкевич М. І., Чагарна С. Є. Основи психотерапії. Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2017. 420 с.
3. Панчук Н. П. Основи психокорекції особистості дитини. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 289 с.

Поліна Моргун
Науковий керівник – доцент Грицук О.В.
м. Дніпро

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ В КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

Гендер – це соціокультурна концепція, що визначає соціальні ролі, очікування та стереотипи, пов'язані з чоловіками та жінками в суспільстві. Гендерна ідентичність визначається не тільки біологічною статтю (чоловік або жінка), але й тим, як особа відчуває себе та соціально ідентифікується. Основні аспекти гендеру передбачають: гендерну ідентичність, гендерні ролі, гендерні стереотипи, гендерну соціалізацію. Розуміння гендерних аспектів дозволяє суспільству аналізувати та визначати проблеми, пов'язані з гендерною нерівністю, та працювати над їх вирішенням для досягнення більшої рівності та справедливості [5].

Гендерні відмінності в прояві поведінки виявляються вже в молодшому дошкільному віці особистості. Спосіб спілкування хлопчиків здебільшого виглядає більш активним і предметним, але водночас може бути більш змагальним і конфліктним, порівнюючи зі спілкуванням дівчаток, що виявляється в ігрових вподобаннях дітей. Важливо враховувати, що хлопчики, зазвичай, проявляють більшу сміливість у випробовуванні нових, зокрема конфліктних, способів поведінки [1].

У шкільному віці також спостерігаються відмінності у способах поведінки дівчаток та хлопчиків у конфліктних ситуаціях. Наприклад, дівчата, зазвичай, виявляють гнучкість та використовують тактики зменшення напруги, такі як приховування гніву, пропонування компромісів, спроби враховувати почуття й бажання партнера, ввічливе висловлення, уникнення голосних проявів влади. Водночас хлопці в конфліктних ситуаціях можуть виступати наполегливо, не обґрунтовуючи свою позицію раціонально, акцентуючи увагу на власному баченні. Їхня мова є прямолінійною, іноді містить прямі команди. Вони можуть принижувати опонента, ігнорувати його вимоги та пропозиції [6].

Розглядаючи взаємодію дітей у процесі соціалізації з урахуванням статевих ролей, можна зазначити, що хлопчики та дівчатка виростають у різних середовищах, де формуються різні субкультури. Кожна особистість розвивається відповідно до своєї статі. Із моменту народження діти в процесі соціалізації вивчають норми, правила та моделі поведінки, що відповідають прийнятним у суспільстві стандартам жіночості або чоловічості, сприяючи формуванню відповідних особистісних якостей. Самосвідомість дитини стосовно її статі стає типізованою. Діти навчаються оцінювати свою особистість у відповідності до гендерних стереотипів, порівнюючи власні переваги, поведінку та характеристики з іншою статтю. Гендерні стереотипи визначають стандарти поведінки, а представникам іншої статі приписуються якості, що не властиві їхній власній статі. Такий підхід призводить до осуду, коли поведінка іншої статі не відповідає встановленим стандартам [7].

Аналізуючи взаємодію в конфліктних ситуаціях у дорослому віці, психологи розрізняють певні відмінності в соціально-психологічних тенденціях між особами, які відповідають «чоловічим» і «жіночим» образам. Основні аспекти цих відмінностей:

- чоловіки приділяють більше уваги перемогам та домінуванню, проявляючи авторитарну поведінку та постійне прагнення до самоствердження;
- жінки мають меншу схильність до ризику;
- чоловіки виражають свої емоції більш стримано, водночас жінки виявляють відкритість та емпатію;
- жінки активно використовують питання, повторення та висловлюють сумніви щодо власних думок;
- чоловіки, на відміну від жінок, рідко використовують фізичний контакт, посмішки та сміх, щоб полегшити вираження своїх думок та виразити підтримку;
- жінки мають вищу чутливість до емоційного стану інших та точніше визначають вплив своєї особистості на інших;
- чоловіки більш терпимі до проявів агресії [3].

Реакції представників різних гендерних груп на складні ситуації та їхнє переживання також мають відмінності. Наприклад, чоловіки визначаються емоційною стриманістю, тоді як жінки виявляють свої емоції більш вільно та насичено у спілкуванні. Жінки проявляють більшу імпульсивність і сильніше переживають стрес, що призводить до подвійної частоти випадків тривожності й депресій порівняно з чоловіками. Жінки більш чутливо реагують на свої помилки, критику та неухважне ставлення. Водночас, чоловіки виявляються більш операціональними, збагачуючи свій арсенал засобів вирішення проблем із кожним новим переживанням. При зіткненні зі стресовою ситуацією чоловіки зосереджуються на одній проблемі, тоді як жінки намагаються вирішити декілька проблем одночасно [1].

Щодо поведінки в конфлікті, однією з найбільш стійких статевих відмінностей є виявлення агресії. Зокрема, чоловіки переважають над жінками у проявах прямої фізичної агресії, тоді як жінки, навпаки, переважають за виявами прихованої вербальної ворожості. Це може передбачати злослів'я, розкриття чужих секретів, остракізм та намагання викликати в іншій людині

почуття провини. Жінки виявляють більшу обережність у проявах агресії, оскільки прямі вияви можуть загрожувати збереженню позитивних відносин з оточенням [2].

Існують гендерні відмінності у виборі стратегій поведінки під час конфліктних ситуацій. Так, жінки в конфліктах в основному обирають стратегії, що сприяють, передусім, збереженню взаємин (наприклад, компроміс, зменшення ворожості), а чоловіки націлені на досягнення особистих цілей. Це пояснюється різницею в концепціях «Я» у чоловіків і жінок: у чоловіків вона є взаємозалежною, ґрунтується на взаємодії з іншими людьми, тоді як у жінок вона є незалежною, і взаємини з іншими людьми розглядаються як засіб утвердження власної індивідуальності й досягнення особистих цілей [4].

Отже, розуміння гендерних аспектів конфліктів допомагає створити більш повне уявлення про взаємодію між чоловіками та жінками в конфліктних ситуаціях. Однак важливо враховувати індивідуальну різноманітність реакцій учасників конфлікту, що залежить від певних факторів, як-от: рівень самооцінки, структура Я-концепції особистості, соціальний досвід, особливості характеру й темпераменту, соціальний статус, соціальні ролі, вікові особливості, тощо. Крім того, не всі чоловіки або жінки відповідають загальноприйнятим гендерним стереотипам. Кожна особистість має свої унікальні особливості й життєвий шлях, що впливають на її поведінку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітюк Н. Р. Гендерні особливості поведінки учасників конфліктних ситуацій. *Філософія, соціологія, психологія. Збірник наукових праць*. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2008. Вип. 13. Ч. 1. С. 73–83.
2. Єрмолаєва Т. В., Шваб К. В. Гендерні стереотипи у сучасному українському суспільстві. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. 2017. № 1. С. 92–96.
3. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія. Київ: Академвидав, 2003. 448 с.
2. Прохоренко Я. С. Гендерні особливості конфліктної поведінки в юнацькому віці. *Сучасні проблеми науки: тези доповідей XIX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 1-5 квітня 2019 р.)* / ред. В. М. Ісаєнко. Київ: НАУ, 2019. С. 313–315.
3. Сукаленко Т. М. Гендер як соціолінгвістичне поняття. *Лінгвістичні дослідження*. 2013. № 36. С. 248–254.
4. Харченко С. В. Особливості спілкування чоловіків та жінок. *Практична психологія та соціальна робота*. 2007. № 4. С.12–16.
5. Bem S. Gender Schema Theory and Its Implications for Child Development. *Journal of Women in Culture and Society*. 1983. Vol. 8 (4). P. 598–615.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Педагогічна і психологічна наука нині містить значні теоретичні дані та практичні розробки в галузі саморегуляції особистості. Наукове дослідження саморегуляції як специфічного процесу, характерного для живих систем, почало проводитися ще на початку ХХ століття.

У сучасній науці існують різні підходи до визначення сутності саморегуляції, її структури, механізмів формування. У дослідженнях зарубіжних учених (А. Bandura, М. Muraven, R.F. Baumeister, К.Д. Vohs, В.І. Zimmerman і D.H. Schunk), присвячених питанням саморегуляції, розроблено когнітивні теорії саморегуляції, створені моделі саморегуляції. У вітчизняній науці найбільший інтерес становлять роботи Л.І. Божович, Л.А. Венгера, А.К. Маркової, Л.М. Фрідмана, Д.Б. Ельконіна, у яких представлено структурні елементи саморегуляції в онтогенезі особистості.

Проблемам загальних закономірностей побудови та функціонування будь-якої свідомої діяльності присвячені дослідження сучасних українських вчених О.О. Конопкіна, Є. Карпенко, В.І. Моросанової.

Моросанова В.І. виокремила індивідуальні особливості усвідомленої саморегуляції довільної активності людини [2, с. 190]. Авторка зазначає, що успішність навчальної діяльності, особистісне становлення, а також подальше професійне визначення перебувають у тісному зв'язку з формуванням і розвитком системи саморегуляції в конкретній особистості.

Поняття «саморегуляція» розглядається в сучасній науці у двох вимірах: як довільна (усвідомлена) і мимовільна (неусвідомлена) саморегуляція. Довільна саморегуляція пов'язана з діяльністю суб'єкта щодо досягнення поставленої мети, а мимовільна саморегуляція пов'язана з життєзабезпеченням і здійснюється в організмі на основі еволюційно сформованих норм. На психологічному рівні саморегуляція є і стихійним і усвідомленим використанням людиною різноманітних прийомів і технологій, які допомагають нормалізувати чи настроїти належним чином свій емоційний стан.

Емоційна саморегуляція належить до широкого класу процесів регуляції емоцій, що включають як контроль над власними почуттями, так і вплив на почуття інших людей в процесі міжособистісного спілкування. Оскільки емоції розгортаються в часі, емоційне регулювання може зупинити емоцію на самому початку, змінити її силу, час наростання, вплинути на гальмування призупинення або запуск певних поведінкових реакцій.

У результаті емоційної саморегуляції можуть виникати три основні ефекти:

- заспокоєння (усунення емоційної напруженості);
- відновлення (послаблення проявів стомлення);

- активізації (підвищення психофізіологічної реактивності) [2, с. 195].

У дослідженнях Є. Карпенко саморегуляція розглядається як свідомий процес, який спрямований на управління своєю поведінкою [1, с. 37]. При цьому процес має два рівні:

- операціонально-технічний, пов'язаний зі свідомою організацією дії за допомогою засобів оптимізації,
- мотиваційний, на якому організовується загальна спрямованість діяльності за допомогою управління мотиваційно-потребовою сферою.

У межах мотиваційного рівня саморегуляції можна виокремити дві її форми: саморегуляція як вольова поведінка, що протікає за умов мотиваційного конфлікту, і саморегуляція, спрямована на гармонізацію мотиваційної сфери, усунення внутрішніх конфліктів і суперечностей на основі свідомої перебудови та породження нових смислів. Друга форма саморегуляції, на думку автора, ефективна в критичних ситуаціях, коли досягнення цілей і здійснення життєво важливих для особистості цілей і мотивів з об'єктивних причин стає неможливим, і є складовою діяльності переживання [1, с. 54].

Вищевикладене дало змогу розглядати в межах нашого дослідження саморегуляцію як «інтегративний психічний процес, що забезпечує самоорганізацію психічної активності людини як суб'єкта дій, поведінки, життєдіяльності, а також цілісність її індивідуальності» [1, с. 26].

З погляду психофізіології, емоційна саморегуляція виконує роль універсального механізму, за допомогою якого індивід може протистояти стресу, В основу нашого подальшого емпіричного дослідження покладено розуміння саморегуляції та стресостійкості як здібності особистості керувати своїм психоемоційним станом, що досягається шляхом впливу індивіда на себе за допомогою слів і думок, уявних образів, управління м'язовим тонусом і диханням.

Наприкінці відмітимо, що розвинута здатність до емоційно-вольової саморегуляції набуває особливої значущості й цінності для збереження психічного здоров'я людини у ситуації невизначеності, що спровокована воєнними подіями на території нашої країни. Проведений теоретичний аналіз підходів до визначення поняття саморегуляції покладено нами в основу подальшого дослідження, мета якого – пошук дієвих психокорекційних та психоедукаційних заходів, спрямованих на підвищення стресостійкості та вольової регуляції студентської молоді в кризових умовах війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпенко Є. Емоційний інтелект у дискурсі життєздійснення особистості. Монографія. Дрогобич: Посвіт, 2020. 436 с.
2. Моросанова В.І. Диференційно-психологічні засади саморегуляції в навчанні та вихованні підростаючого покоління // *Світ психології*. 2013. № 2. С. 189–199.

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ЧИННИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ

На сьогодні навчання іноземних мов відіграє важливу роль, оскільки передусім через війну значна кількість людей вимушена перебувати за кордоном, і це здебільшого люди дорослого або літнього віку. Кожен із них стикається з необхідністю знаходити контакт у спілкуванні з громадянами інших країн, розмовляти іноземною мовою для того, щоб краще розуміти й інтегруватися до європейського середовища. Для того, щоб краще розуміти чинники, що сприяють навчанню мов у дорослих, необхідно зрозуміти труднощі, що впливають на процес навчання, та особливості, з якими зіштовхуються дорослі, і в цьому допомагає психолінгвістика.

Психолінгвістика – це міждисциплінарна наука, що досліджує психологічні механізми мовної діяльності. Вона тісно пов'язана з методикою навчання іноземних мов, адже знання про те, як люди сприймають, обробляють і продукують мову, дають змогу розробляти ефективні методи навчання та засвоєння навчального матеріалу [2, с. 33].

Основна роль психолінгвістики – дослідницька, оскільки вона спрямована на вивчення закономірностей, що сприяють розумінню механізмів мовлення, тому дослідження [1; 3] допомагають зрозуміти, як особистість засвоює нову лексику й граматику. Ці знання необхідні для розробки методів навчання, що відповідають природним механізмам навчання мови. Також психолінгвістика досліджує індивідуальні особливості людини, як-от: пам'ять, увага, тип мислення, що впливають на процес навчання іноземної мови. За допомогою знань про індивідуальні особливості тих, хто навчається, можна підбирати для них найбільш ефективні методи навчання.

Важлива роль мотивації та емоцій у процесі навчання іноземної мови. Особливістю опанування іноземної мови дорослими можна вважати те, що у дорослих висока мотивація, обізнаність та конкретне розуміння важливості її навчання, що відображаються в більшій організованості, цілеспрямованості, працьовитості тощо. Проте в дорослих часто не вистачає часу на навчання, спостерігається звичка до певного патерну засвоєння навчального матеріалу, тривожність щодо нового [4, с. 252-253].

Серед труднощів вивчення іноземної мови дорослими можна виділити такі групи:

1) психологічні: відсутність природної потреби та практики використання мови; стабільність психічних процесів, що потребує більших зусиль; запам'ятовування правил, лексики, необхідність гнучкості мозку; більше часу на опанування мови, ніж у молодих людей;

2) матеріальні: необхідність додаткових занять на курсах або з репетиторами; недостатній рівень знань, отриманих у закладі освіти;

3) територіальні: віддаленість країн, де говорять мовою, що вивчається; відсутність можливості регулярної практики мови;

4) соціокультурні: елементи «чужої» культури, незрозумілі в рідній культурі; особливості комунікативних стратегій ввічливості; мовні елементи в різних дискурсах / діалектизми.

Навчання іноземних мов дорослими має деякі аспекти. Бажання вчитися повинно бути свідомим. Ефективність навчання забезпечується внутрішньою мотивацією. Дорослі мають прагматичний підхід до навчання і вивчатимуть лише те, що вони вважають корисним. Вони навчаються найефективніше, коли можуть застосовувати знання на практиці після їх засвоєння. Закріплення та повторення практичних вправ допомагають зберегти нові знання в пам'яті. Навчання дорослих має містити реальні проблеми для вирішення. Досвід дорослих впливає на сприйняття нових знань. Нові знання краще засвоюються, якщо вони відповідають попередньому досвіду. Для ефективного навчання дорослих важлива неформальна атмосфера. Різноманітні методи й засоби навчання сприяють кращому засвоєнню інформації; залучення до активної участі, дискусій є важливим елементом.

До загальної характеристики принципів засвоєння іноземної мови дорослими можна віднести комунікативність, когнітивність та особистісні принципи. Дотримання комунікативного принципу сприяє взаємодії людей у системі цілеспрямованих і мотивованих процесів спілкування. Когнітивний принцип передбачає використання мови як «будівельного матеріалу» для утворення картини світу. Мова функціонує як система значень, що втілюється у формі світових уявлень та у процесах породження та сприйняття мовлення. Особистісний принцип відповідає за передачу навичок та вмінь, отриманих у процесі навчання, на реальне спілкування. Для його реалізації необхідно створювати ситуації реального спілкування, враховуючи індивідуальні стратегії та стилі слухачів, а також їхню зацікавленість.

Також слід враховувати психологічні особливості дорослої аудиторії, зокрема:

- Доросла людина відрізняється від дитини тим, що в її мисленні переважає аналіз перед синтезом.

- Для дорослих характерні логічні конструкції, а не механічне запам'ятовування.

- Дорослі сприймають цілісну картину предмета думки, а не фрагментарність.

- Дорослі більш цілеспрямовані та усвідомлені у своїй діяльності, тому бажано використовувати єдиний сценарій дій на уроці.

- У процесі навчання дорослих важливо залучити зорові, слухові, мовленнєві та писемні навички для кращого засвоєння матеріалу.

- Окрім інтересу, у дорослого з'являється орієнтація на особистісний розвиток, що вмикає емоційний компонент.

Враховуючи ці психологічні особливості, існують різні методи підвищення ефективності навчання іноземних мов дорослих. Наприклад, виділяють такі провідні принципи, як: пріоритет самостійного навчання, спільна діяльність, опора на досвід, індивідуалізація, системність,

контекстність, актуалізація результатів, елективність та розвиток освітніх потреб. Ефективне навчання вимагає активної участі дорослих у визначенні мети, змісту, організації, плануванні й контролі освітнього процесу. Формування навчальних груп слід проводити з урахуванням різних пізнавальних стилів дорослих. Навчання іноземних мов також має включати соціокультурний компонент та розвивати міжкультурну комунікацію.

Отже, навчання іноземних мов дорослих має певні особливості, що потрібно враховувати. Головні психолінгвістичні аспекти цього процесу містять усвідомлення труднощів, застосування основних принципів засвоєння мови та індивідуалізовані стратегії навчання. Це дозволить забезпечити відповідність до комунікативних, когнітивних та особистісних потреб слухачів, використовуючи індивідуалізовані стратегії та стилі, що відповідають їхнім життєвим потребам та інтересам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: збірник наукових статей / укладач І.Ю. Сковронська. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 102 с.
2. Калмикова Л.О., Калмиков Г.В., Лапшина І.М., Харченко Н.В. Психологія мовлення і психолінгвістика / За заг. ред. Л.О.Калмикової. Київ: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут; «Фенікс», 2008. 245 с.
3. Марченко Н. В. Психолінгвістичні особливості навчання дорослих іноземної мови [Електронний ресурс]. *Materiály XI mezinárodní vědecko - praktická konference «Vědecký pokrok na přelomu tisyachalety – 2015»*. - Díl 15. *Filologické vědy.Politické vědy*. Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o. С. 73–77.
4. Преснер Р. Специфіка навчання іноземних мов дорослих. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. 2015. Випуск 31. С. 251–259.

Ярослав Сущенко
Науковий керівник– доцент Концур В. В.
м. Дніпро

ПСИХОЛОГО ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ НАВЧАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

У сучасному освітньому середовищі різні аспекти успішності учнів на уроках історії є одними з основних питань, що цікавлять як педагогів, так і психологів. Історія як навчальна дисципліна має свої особливості та вимагає від учнів не лише засвоєння фактів, а й уміння аналізувати історичні події, формулювати власну думку та робити висновки.

Успішність уроку історії залежить від впливу різних факторів, які мають як психологічний, так і педагогічний аспекти. Недостатнє розуміння цих факторів може призвести до того, що учні не зможуть повністю розкрити свій потенціал і матимуть низьку академічну успішність у цій галузі.

Розвиток пам'яті та мислення учнів під час вивчення історії є одним з основних психологічних факторів, що впливають на академічну успішність. Вивчення історичних подій, дат і фактів вимагає від учнів уміння запам'ятовувати інформацію та аналізувати її на різних рівнях складності. Окрім організації історичних фактів та подій у пам'яті, необхідна також здатність логічно мислити та аналізувати причинно-наслідкові зв'язки. Тому розвиток пам'яті та когнітивних навичок відіграє важливу роль у підвищенні успішності учнів на уроках історії [1, с. 49]

Специфіка сприйняття історичних знань також впливає на результати навчання учнів на уроках історії. Учні мають різні способи сприйняття інформації, і це може впливати на їхню здатність засвоювати та розуміти історичні матеріали. Деякі учні краще засвоюють інформацію за допомогою візуальних матеріалів, таких як малюнки й діаграми, тоді як інші віддають перевагу аудіальним методам навчання. Розуміння і врахування цих індивідуальних навчальних уподобань може допомогти вчителям адаптувати свої методи викладання і підвищити успішність учнів на уроках історії.

Мотивація до вивчення історії включає внутрішні та зовнішні чинники, які впливають на навчання учнів. Внутрішня мотивація походить від самих учнів і зазвичай пов'язана з особистими цілями, інтересами та цінностями. Учні з внутрішньою мотивацією до вивчення історії можуть отримувати задоволення від відкриття нових фактів, розвитку своїх інтелектуальних навичок і розширення знань про минуле. Вони можуть бути мотивовані бажанням зрозуміти сучасні події через призму історії або відкрити для себе власне коріння і родовід. Внутрішня мотивація часто сприяє глибшому та продуктивнішому навчанню, оскільки вона використовує внутрішній позитивний стан та енергію учня. Зовнішня мотивація пов'язана із зовнішніми факторами, які можуть бути пов'язані з успішним вивченням історії, такими як нагороди, очікування батьків чи вчителів або символи статусу. До таких зовнішніх мотиваторів належать: похвала, нагороди, оцінки та призи. Учні можуть мотивувати зовнішні чинники, які стимулюють їхні зусилля у вивченні історії задля отримання певних матеріальних чи соціальних благ. Врахування як внутрішніх, так і зовнішніх мотиваційних чинників є важливим для ефективної організації навчального процесу та сприяння досягненню учнями навчальних результатів на уроках історії [2, с.31].

Методи викладання історії відіграють важливу роль у засвоєнні матеріалу та формуванні навчальних досягнень учнів. Ефективні методи викладання заохочують учнів до активного інтересу та засвоєння історичних знань, дозволяючи вчителям доносити інформацію у зрозумілій та захопливій спосіб. Різноманітні методи, наприклад, лекції, дискусії, розповіді та вправи на аналіз матеріалів, можуть допомогти учням краще зрозуміти і закріпити складний історичний матеріал.

Використання інтерактивних методів навчання, як-от: дискусії, робота в групах і проєктна діяльність, може залучити учнів до активного навчання і заохотити їх до активної участі в процесі. Під час дискусій студенти мають можливість висловлювати свої погляди, аналізувати історичні факти та відстоювати власну думку. Робота в групах заохочує до співпраці, обміну

ідеями та взаємної підтримки між учнями. Проектна діяльність дозволяє учням розвивати свої творчі здібності та дослідницькі навички, а також презентувати свої знання у вигляді проектів та презентацій.

Роль учителя у сприянні навчанню учнів має вирішальне значення. Учителі виступають не лише як посередники між історичними джерелами та учнями, а й як промоутери навчання. Здатність мотивувати, заохочувати та підтримувати учнів є важливим компонентом успішного навчання. Учителі можуть використовувати цілу низку мотиваційних прийомів, щоб допомогти учням досягти прогресу, включаючи похвалу, визнання досягнень, підтримку та персоналізований підхід до кожного учня [3, с. 28].

Вплив психологічних особливостей учнів на ефективність методів викладання є важливим фактором успішного навчання. Кожен студент має унікальні характеристики, які впливають на те, як він отримує та обробляє інформацію. Наприклад, деякі студенти є хорошими абстрактними мислителями, які легко розуміють складні історичні концепції, в той час як інші потребують конкретних прикладів і наочних посібників для розуміння матеріалу. Розуміння цих психологічних особливостей дозволяє вчителям адаптувати свої методи викладання до потреб учнів і таким чином підвищити ефективність вивчення історії.

Врахування індивідуальних потреб і здібностей учнів у навчанні історії є важливим аспектом успішної взаємодії психологічних і педагогічних чинників. Педагоги можуть звернути увагу на різноманітність стилів навчання учнів і запропонувати їм можливість вибору різних методів викладання. Наприклад, ілюстрації, діаграми та відео можна надавати учням, які краще засвоюють матеріал за допомогою наочних посібників. Важливо також заохочувати самостійність та ініціативу, дозволяючи учням обирати теми досліджень та проекти, які відповідають їхнім інтересам та потребам. Загалом індивідуальний підхід до викладання історії дозволяє найкращим чином використовувати педагогічні методи і сприяє покращенню результатів навчання учнів.

Збалансований психолого-педагогічний підхід є важливим фактором академічного успіху учнів у вивченні історичних дисциплін. Розуміння психологічних особливостей студентів та використання відповідних педагогічних методів може створити сприятливі умови для навчання та розвитку студентів. Індивідуальний підхід, увага до потреб і здібностей студентів та використання інтерактивних методів навчання можуть сприяти активній участі студентів в освітньому процесі, підвищенню їхньої мотивації та академічної успішності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврильченко Н.М. Психологічні чинники розвитку навчальної успішності підлітків в умовах проведення розвивальних занять на уроках історії та інтегрованого курсу мистецтва / Н.М Гаврильченко., Л.М Черненко., Л.А. Гончарова, // Молодий вчений: зб. наук. праць. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – №11(63). – Ч.3. – С. 48–51.

2. Мотивація як фактор успіху навчальної діяльності / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, наукова бібліотека ; уклад. : Грущенко С. І. ; вступ. ст. та бібліограф. ред. Неудачиної Т. І.; відп. ред. Коробкіна О. Г. – Харків : ХНПУ, 2019. – 40 с
3. Фатєєва А. Ю. Психологічні особливості тривожності підлітків як чинник навчальної неуспішності : кваліфікаційна робота бакалавра спеціальності 053 «Психологія» / наук. керівник Л. С. Іванова. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 50 с.

Павло Шиш
Науковий керівник – доцент Грицук О. В.
м. Дніпро

«М'ЯКІ НАВИЧКИ» У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

«М'які навички» («soft skills») – це важливі уміння в професійній діяльності педагога, що дозволяють ефективно комунікувати з іншими учасниками освітнього процесу та розв'язувати професійні завдання, а також розвиватись як професіонал і тримати життєвий баланс. До «soft skills» можна віднести такі уміння: вміння спілкуватись та взаємодіяти, управляти емоційним станом, розв'язувати суперечки та конфлікти, лідерські якості, вміння планувати, творчість, нестандартність рішень, гнучкість, здатність працювати в команді, вміння приймати рішення, вміння мотивувати оточення й себе. Вони виробляються протягом життя особистості. Автори [1; 2] зазначають, що формування «soft skills» відбувається на основі завдань, що відповідають потребам і концепції Нової української школи, і надає здатність здобувачам освіти розкрити комунікативні, управлінські, стратегічні навички, навички особистої ефективності, ефективного управління інформацією.

Лідерство – важлива м'яка навичка сучасного педагога. Лідер у колективі – людина, яка бере відповідальність за ефективність діяльності, і всі колеги покладаються на нього у прийнятті рішень, розв'язанні проблем. Педагог із лідерськими здібностями володіє такими особистісними якостями, як упевненість у собі, витривалість, завзятість, відповідальність, допитливість, товарицькість.

Основною особистісною якістю педагога є комунікативність, оскільки його робота пов'язана з великою кількістю різних видів взаємодій. Уміння ефективно спілкуватися, висловлювати та доносити свою думку допомагає будувати взаємини на різних рівнях: з учнями, батьками, колегами, з професійним оточенням.

Креативність також важлива для працівників освіти. Вона допомагає знаходити нестандартні, сучасні рішення під час навчального процесу. Інноваційні підходи допомагають тримати увагу здобувачів. Крім того, варто

пам'ятати, що їх певна частина може мати кліпове мислення, а отже, у них знижений рівень концентрації уваги.

Умови сьогодення вимагають від педагогічного працівника високого рівня адаптивності, вміння швидко пристосуватися до нових обставин. Від вміння педагога швидко реагувати на виклики нових реалій залежить не лише якість навчального процесу, а й життя здобувачів освіти.

Педагогу необхідне критичне мислення, адже він навчає здобувачів працювати з інформацією, осмислювати її, перевіряти.

«М'які навички» розвиваються впродовж усього життя. Допоміжними методами для їхнього розвитку є навчальні відео, онлайн-курси, рефлексія, самоаналіз.

Отже, «м'які навички» як важливі професійні вміння допомагають педагогу адаптивно реагувати на виклики сьогодення та сучасного освітнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мірошник І. Особливості формування soft skills у майбутніх учителів початкової школи під час іншомовної професійної підготовки. *NewInception*. 2022. №№1-2 (3-4). С. 28–38. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5761844>
2. Чухно О. А. Формування м'яких навичок майбутніх учителів під час навчання англійської вимови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер.: Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. / редкол.: А. М. Коломієць (голов. ред.) та ін. Вінниця: Твори, 2021. Вип. 66. С. 93–99.*